fondată în 1895
bpt
serie nouă

gautier

căpitanul fracasse

★

Theophile Gautier

Căpitanul Fracasse

0.1 In lucru pt

V.1.0

Cuprins

PREFAŢĂ....4
I....35
CASTELUL MIZERIEI....35
II....59
CARUL LUI THESPIS....59
III....97
HANUL „LA SOARELE ALBASTRU”....97
IV....116
BRIGANZI BUNI DE SPERIAT PĂSĂRILE....116
V....135
LA DOMNUL MARCHIZ....135
VII....192
IMPRESII PE ZĂPADĂ....192

PREFAŢĂ

Theophile Gautier
Le Capitaine Fracasse
Paris Librairie des bibliophiles, 1884.

Romanul *Căpitanul Fracasse* are atâta substanţă câtă pretinde genul. Lovituri de teatru, paranteze ironice, scene zglobii şi – culmea îndrăznelii – explicaţii cărturăreşti strecurate în gura unei subrete. Niciun resentiment personal nu-şi cioplește partea leului când prozatorul precizează ţelurile sale. Gautier nu este un constructor de edificii înălţate pe atitudini. Din capitale convingeri lucra pe atunci doar Victor Hugo, iar ceva mai încolo Flaubert. Captivul propriei bonomii, Theophile
Gautier nu se apropie întru nimic de intransigenţa marilor romantici. Cu exorcismele flaubertiene nu se va întâlni niciodată.

Scriitor de impresii fugitive, are totuşi grijă să-şi pieptene stilul pentru că îi plac ordinea, fastul, coerenţa.

O prozodie solemnă clasează imaginile după conţinutul universului. Îi repugnă însă emoţiile sculptate în piatră dură, ca şi incrustaţiile safire. S-a spus că îşi lăsa verbul îmbătat de expediţii nostime. Era mai degrabă un truditor grijuliu şi priceput, capabil să distreze, dedt un colecţionar de cuvinte şi un vizionar în extaz.

S-ar înţelege de aici că nu merită să-i cercetăm activitatea? Sper că nu, dat fiind că Theophile Gautier a onorat literele franceze printr-o sumedenie de însuşiri,
Dacii nu sunt toate de primă mărime, ele nu se găsesc în niciun caz pe toate drumurile. Istoricul literar e dispus câteodată să tragă concluzii ’drastice sau să laude pe nedrept. În ce-l priveşte pe Gautier, l-am răstălmăci trecând cu vederea că a preţuit euritmia frazei, că a subit gluma, că a reabilitat gloria incomodă a scriitorului popular. *Căpitanul*

Fracasse e o asemenea carte, sortită să provoace admiraţia unui cerc extrem de larg, cir revărsările de talent comic, *ca* persiflările adresatesnobismului şi trufiei, cu reflecţiile despre teatru, istorie, glorie etc. Ar însemna să-l respectăm mai puţin pe Gautier dacă n-am aminti că el deţine secretul multiplicării unei dimensiuni omeneşti: dărnicia, până la risipă, până la hiperbolă. Primatul de la care porneşte orice valoare modestă elimină riscul nesocotirii ei când artistul ştie s-o-învăluie În intuiţii juste, observaţii glumeţe, născociri pline de tâlc.

Forma romanului concâde cu fondul, e la fel de facilă şi răscumpără prin conturul luminos imbolduri pasionale lesne de valorificat în latura lor decorativă şi patetică, Primejdia dulcegăriei este astfel îndepărtată cu tenta de haz pe care o imprimă scriitorul paginilor sale de sensibilitate. Numai aşa se explică de ce căldura emoţiei emană mai mult din montare şi mai puţin din text, cenzurat de şarje amicale, Talentul lai Gautier îndulceşte tomil ori de câte ori demonul lui galic Îl

jpredispune la violenţă şi aciditate.

Că nu dăm de aluzii ceţoase nu e un păcat. N-avem să-l absolvim nici de încântătoarea magie a unor imagini rustice. Un povestitor de clasă ţese mai greu conflicte adânci, în schimb îl ispitesc, când mai este şi romantic, episoadele. Atfaiă greu, în reuşita lor, umorul picurat printre, rânduri, altoiul de fantezie pe arborele evocării, savanta mânuire a tuşelor încrustate în con-;
creţul antitezelor.

Umbra individualităţii unui artist generos şi visător se prelungeşte în cărţile lui, Gautier stă mărturie. Şi nu-l vom acuza niciodată că şi-a trăit generozitatea compunând figuri care i-au absorbit cea mai de seamă însuşire de povestitor înnăscut: aceea de a se fi proiectat în personaje naive, dispuse să se războiască pentru cauza altora.

Într-un fel, calvarul feeric al existenţei lui Gautier este şi cel al căpitanului Fracasse. Şi-a deghizat îngrijorarea într-o voioşie truculentă, plin de Speranţe pentru cariera sa de

scriitor, întocmai cum iânărul baron de Sigognac devine actor şi, sub un nume de împrumut, înfruntă destinul, încrezător în noua M stea. Mai ineiat în acţiuni spectaculoase, mai topit în peripeţiile ce-l susţin frenezia afirmărilor bărbăteşti, Fracasse este la fel de amuzant pe cât e creatorul lui în voinţa de a răzbi.

Profeţia lui Emile Faguet relativă la roman ne face azi să zâmbim: „„. În cincizeci de ani nu va mai Q citit în mod obişnuit, dar se va mai găsi, ici şi colo, un anticar, un colecţionar avizat şi de foarte bun gust, care săposede un Gautier cu o frumoasă legătură «de epocă», ceva între emailul rar şi un Wouwermans autentic, pe care să-l deschidă ocazional, din complezenţă. A fost un preţuitor de artă bine informat, va deveni el însuşi o curiozitate demnă de interes.

Scepticismul lui Fauget a dat naştere la multe ironii,
Poate şi pentru că istoricul literar s-a lăsat prea deseori în voia aparenţelor. Volumul în discuţie depăşeşte bariera neîncrederii în viitorul său, respectuos cu legile genului, dar nepăsător faţă de prestigiul prevestirilor sumbre. Despre *Căpitanul Fracasse* Gautier obişnuia să spună: „E o poliţă din anii tinereţii mele, pe care am achitat-o la maturitate s”. Aceasta în ce priveşte răgazul de redactare, ieşit din comun la un artist reputat pentru hărnicia şi productivitatea luL

Romanul a fost aşteptat 25 de ani. Editorul Renduel l-a anunţat în 1836. Peste nouă ani, *Revue des DeitxMonăes* îl trece în sumarul proxim şi avansează luiGautier 2 000 de franci în contul dreptului de autor. Redacţia aşteaptă, manuscrisul vreme de cinci ani, după care ŞI dă în judecată pe scriitorul leneş. Între 1853–1858*Revue de Paris* promite de câteva ori cititorilor romanul, care din păcate va fi, în tot acest timp, „pe şantier”. În sfârşit, o altă redacţie, cea de la *Revue naţionale et etrang&re* intră în posesia lui şi din numărul din 25 decembrie 1861 începe să-l publice. Va apare până la 10. Iunie 1863 şi va fi un mare succes.

Nici nu e de mirare. În linia eschivării realităţii banale, cu burghezi placizi şi mărunte osteneli achizitive, *Căpitanul*

Fracasse ascultă de cultul altor valori decât cele ale înavuţirii. S-a produs cu această carte o cotitură Prin Eugene Sue şi Xavier de Montepin literatura de aventuri mizase mult pe dandismul sardonic şi pe capriciul frivol. Theophile Gautier reconsideră specia. Având asigurată complicitatea umorului şi a stilului colorat (poate chiar prea punctat cu poznaşe şi focoase clişee romantice), Gautier intervine convingător acolo unde stăpânesc simţurile şi la fiecare pas necalculat, eroul se lasă strivit nebuneşte. Mai mult poem decât înlănţuire de pedepse, romanul merge spre boemia spiritului. Sigognac, Isabella şi compania dispreţuiesc prejudecăţile, se retrag din jocul social într-o inocenţă seducătoare. Societatea, şi mai presus de ea autorul, se însărcinează să-i trezească la realitate. Când obstacole neprevăzute le nesocotesc visele, arma lor nu va fi dezamăgirea, stăpâna plicticoasă a fiinţelor dezarmate.
Nimic nu contează acum mai mult ca lumina pe care o declanşează o disperare frumoasă şi înşelătoare. Sigognac e sărac, fuge de lume. Dar fugind de propria-i teamă spre nişte porţi fievăzute, Sigognac şi Isabella se salvează, înlocuind avantajos neşansa cu fortuna, hazardul cu certitudinea.

Trebuie oare să ducem atât de departe lucrurile, încât să le dezvăluim micul lor secret? Nu vom povesti nimic.

Vom spune doar atât: de nenumărate esî am rts cu poftă şi ne-am Simţit îngrijoraţi de ameninţările care pândesc din umbră. Semn că din spaţiul ei Interior cartea ne-a captivat, că ne-a bânedispus. Trupa de actori a domnului Irod căzută peste noapte la conacul dărăpănat.al baronului gascon strecoară în fiinţa lui Sigognac un ferment hotărâtor, Din clipa în care Isabella – actriţă în trupa ambulantă - îi dă tină rulai nobil mo-, tive serioase să nu se mai lase pradă pasivităţii, roma»
nul vieţii sale leapădă crusta disperării în demnitate şi îmbracă insistent îndărătnicia proaspătă a cutezanţei. Sigognae urmează trupa în turneele ei sinuoase, privind la Isabella ca la o făptură mântuitoare.

Sigur, na toate aventurile se încheie cu bine. Gautier

intenţionase chiar ca în final romanul să dea satisfacţie puterilor nefaste din plasa cărora dorim mereu să ne smulgem. Judith Gautier, fiica scriitorului, povesteşte greutăţile întâmpinate de părintele ei ca să încheie romanul. Prozatorul dorea un final romantic – depresiv, cu preţul decepţâonării multor admiratori. EditorulCharpentier, bun cunoscător al pieţii literare, s-a împotrivit energic. O încheiere lugubră ar fi prejudiciat tirajul şi n-ar fi recompensat virtutea. El voia ca Isabella şi Sigognac să fie răsplătiţi pentru dragostea lor triumfătoare. Doamna Gautier îl încuraja cerând celor din casă, împărţiţi între, promisiunea izbândiril lui Sigognac şi tristeţea respingerii din casta celor bogaţi şi ferici [i, să favorizeze un deznodământ reconfortant. În cele din. Urmă Gautier cedează. Tentat de argumentul bănesc, ei se înclină, mai ales că se temea să-şi contrarieze editorul extrem de binevoitor în atâtea ocazii,

Poate părea curios cum acest roman de constantă popularitate, na numai în Franţa, a fost judecat după criterii comode şi false. Zola nu s-a ferit, cu un zel partizan explicabil, dar greu de acceptat, să-i reproşeze romantismul. Ca naturalist îi imputa că nu are simţul actualităţii şi că se pierde în trecut. Ctitorul realismului dur notase: „... romanticii detestau spiritul secolului.
Larga mişcare ştiinţifică şi industrială era calul lor de bătaie. Pentru ei, calea ferată, telegraful, electricitatea stricau peisajul. Acestea erau raţiunile pentru cure am susţinut că romantismul este o piedică, chiar o dare înapoi în mersul fatal al literaturii noastre.”[1]

N-ar fi zadarnic să adăugăm că, în căutarea unor nol obiecţii, Zola exagera vădit, decis să-i pună în seamă
lui Gautier orice carenţă posibilă. „Nicio idee nouă, nid un adevăr uman de oarecare adâncime, nicio presimţire a evoluţiei”, exclama autorul lui *Germinai.* Dar tot
Zola era acela care, aducându-l lui Gautier severe re-, proşuri, îi adresa prin intermediul lor un veritabil elogiu:

1Emile Faguet, *Dix-neuvieme siecle. Btudes litteraires,*Paris, S.F.I.Ii., 1887, p. 324.

„Era un simplu virtuoz (...) aidoma acelor instrumente alese şi bine strunite care vibrează la cdSmai modest contact cu exteriorul” s.

Cum se vede, Zola însuşi nu se prea sinchisea de aprecierile eronate ce îi aparţineau şi pe care le rostise anterior. Mai grav pare faptul că un istorie literar de meserie şi de recunoscută autoritate, l-am numit peFaguet, socotea literatura lui Gautier refractară la civilizaţie. Prin civilizaţie (modernă) Faguet avea în vedere o ordine determinată de aderenţa la valori care nu pot acţiona decât pozitiv. Or, în *Căpitanul Fracasse,* ducele de Vallombreuse suscită justificate ostilităţi, pentru că prin comportarea sa concentrează strădanii vrăjmaşe oricăror abateri de la spiritul de castă.

Există anumite similitudini în atari susţineri cu cele, vehiculate de Oswald Spengler în *Der Vntergang desAbendiandes.* Pentru Spengler cultura e fructul deşteptării din vechi zăcăminte biologice a umanităţii copilăreşti. Cu cât degradăm această copilărie, pretindea Spengler, ne întâlnim mai repede cu civilizaţia. Am amintit ca o chestiune absolut marginală aplecarea spre tradiţia cavalerească, pentru că Faguet observase despre Gautier că nu ştie să creeze, ci doar să imagineze. Să fi crezut Faguet că invenţia este o imaginaţie degradată?În aliajul dintre ele, superba constelaţie a înclinaţiilor romantice le favorizează deopotrivă. Va fi de mirare să aflăm că romancierul se depărtase de postamentul originar tocmai fiindcă urca la o cotă patetică glumind.

Pentru că Theophile Gautier se manifesta ca un fantezist, el s-a văzut decretat inapt... să prefigureze viaţa.Paseismul lui n-ar fi exprimat decât fuga într-un spaţiu care predispune la vagabondaj, la „reconstituiri capricii doase” . Cu alte cuvinte dacă ar fi fost mai imitativ i-ar fi plăcut lui Zola, dacă ar Ei fost mai misterios l-ar fi impresionat pe Faguet. Cum însă fantezia lui Gautier „oboseşte repede”, nu-i mai rămân acestuia decât transpoziţiile de artă. Acestea îi reuşesc. Dar Faguet nu străluceşte de prea multă consecvenţă când 0 compară peGautier cu Chateaubriand.

Declară că la amândoi îi impresionează plăcut mobilitatea, şi unu] şi altul exprimându-se optim prin note de drum. La Gautier, subliniază acelaşi, „Le *Voyage en Espagne* et *Le voyage enRussie sont des chejs-d; aeuvre...”* Dacă acesta ar fi punctul sensibil nu văd de ce Gautier n-ar fi izbutit să realizeze cu *Căpitanul Fracasse* un roman atrăgător, căci în cuprinsul său personajele peregrinează îndelung. Totuşi, după Faguet, *Le Capitaine Fracasse* e doar „o nuvelă arheologică compusă din două castele, o cârciumă-ambuscadă, o căruţă cu saltimbanci, o viforniţă, nişte funeralii pentru un pungaş – negreşit file dintr-un album îngrijit cu destule crochiuri viguroase şi expresive”[2].

Încă din succintele extrase critice pe care le-am reţinut se vede că Gautier a fost, la vremea lui şi mai încolo, un scriitor controversat. Ceea ce vrea să spună un scriitor *incitant,* posedând darul să intrige, să intereseze, să captiveze şi excelând, oricum, printr-un soi de seducţie a comicului armonios, împletit cu melancolia surâzătoare.

Romanul de aventuri, dincolo de simplismul oricând păgubitor al interpretărilor dispuse să-l reducă la o suită de isprăvi, are o complexitate potrivnică etichetării ca gen inferior. Cu eroi şi pseudoeroi, cu personaje pilduitoare şi altele esenţialmente opuse lor el îşi descoperă principiul interior, care este unul estetic. A-l sili să intre în patul lui Procust spre a se conforma unor sentinţe realmente uzate (ca să nu spun discreditate), revine la a nu lega dezvoltarea morală de conflictul cu care se cejntopeşte destinul celor implicaţi.După Faguet această relaţie n-ar atinge o complexitate sporită, iar dtă este stă într-un contrast izbitor cu preferinţele invenţiei epice.

În fond, ce place mai mult în *Căpitanul Fracasse,* ca în orice roman de capă şi spadă, nu e nici debitul filozofic şi nici apelul la o problematică densă. Un roman de acest tip reţine atenţia” prin arta povestirii unor întâmplării pline de neprevăzut. Ca atare, vom avea un context cosmocentric, cu o diversitate de circumstanţe.Nu va fi un *Bildungsroman,*

2 E.Faguet, *op. cit.,* p. 298—299.
‘ fi. Faguet, *op. cit.,* p. 312.

se înţelege, deşi un bun roman de aventuri nu exclude un personaj care urcă spre cititor înconjurat de nimbul faptelor exemplare. Retuşurile continue ce i le aduce creatorul său îi întreţin incandescenţa şi îl sustrag capcanelor pe care adversarii i le întind.

Umorul burlesc este, ajuns la acest punct ai prezentării, unul din mijloacele eu care Gautier dirijează asupra eroilor pecetea luminii, modul său de a dispune de ei. Montajul prevede o succesiune circulară, astfel ca un episod să se sprijine pe celelalte, să le confirme.Din punct de *vedere* compoziţional *Căpitanul Fracasse* reface povestea tânărului brav care se eliberează de neşansă prin iubire. Subiectul e cu totul sleit de noutate.Nouă nu este nici armura pe care o îmbracă Sigognac spre a duce lupta. Ispita dragostei, teribila ei forţă nu sunt nici de noi. Un lucru este însă nou: repulsia faţă de josnicie ca unică exigenţă de dăruire şi purificare.Deprecierea (până la un punct) a lui Vaâlombrause îşi are izvorul în neînţelegerea cu care el tratează obiectul dorinţei sale imperative: femeia, Tânărul chipeş, obişnuit cu prăzi uşoare, nu rezistă Isabellei şi veninul în care îneacă refuzul ei de a-l iubi îl constrânge să abdice de la cavalerism. Din acest moment s-a stigmatizat singur. Pecetluit să dezamăgească, Vallombreuse îi uşurează lui Sigognac cariera de amorez victoros. Căci acesta creşte în ochii Isabellei tocmai acolo unde celălalt se prăbuşeşte. Îi desparte grija şi, respcctiv, nepăsarea faţă de fragilitatea feminina, respectul, nealterat de pasiune, al reciprocităţii. Întreaga experienţă Sigognac —Isabella ancorează în constanţă. O constanţă care nu uită să găsească propria-i cale spre viitor, fără să se contrazică şi fără să-şi nege apetitul de viaţă.

De bună seamă nu lipsesc în ciclul de la rău ia bine nici locurile comune. Sosirea bătrânului Valiombreuse în plină ciocnire, clasica lovitură de teatru încheiată cu identificarea Isabellei drept fiica lui naturală etc. Etc sunt reverenţele făcute reţetei Se vede că Gautier ntiera destul de tare să ie nesocotească, justiţia imanentă fiind un aliat de neocolit.

Dar, desigur, nu atât motivările de tip inedit sunt latura

forte a romanului, cât dispozitivul care nu se poticneşte al faptelor, totdeauna de partea binelui. Atunci adevărurile caustice, îndoielile fac pace; răul îşi suspendă lucrarea, iar cititorul leagă simpatia sa de tot ce este graţios şi pur.

Această dorinţă de neîntinare şi-a lăsat amprenta peste scrisul atât de variat al lui Gautier, dovedind, de mai era nevoie, că, în persoana lui, copilul încercat de singurătate s-a vindecat prin credinţele romanticului.

Ca martor, ca ostaş activ în bătălia pentru *Hernani*în 1830, ca membru fondator al unuia din cenaclurile zgomotoase din perioada 1832—1848, Theophile Gautier se slujeşte de romantism pentru a fi el însuşi.

Ucigând tragedia clasică, *Hernani* trasa un drum, cucerea pentru artă o şansă, schimba sensul căutărilor ei. Alăturându-se lui Hugo, nu ca un egal, pentru că geniul acestuia avea nevoie doar de emuli, Gautier primea un atestat de receptivitate la întrebarea fundamentală a timpului' şi anume: „Ce limbaj va pătrunde mai profund conţinutul de sensibilitate al realităţii is-, torice şi sociale post-napoleoniene?"

Concluzia pe care Gautier avea s-o tragă de timpuriu îl îndeamnă să respingă scrierile descărnate. Îmbălsămate, îndreptate spre măgulirea epavelor Restauraţiei. Sub ochii celor mai tineri se făurea un erou dispreţuit de clasici, însă punându-şi talentul în shijba devalorizării titlurilor, unicul titlu de merit fiind acum legitimarea subiectivităţii, potrivit opticii că literatura nu transcrie stări de refuz. Nicio experienţă sufletească, nicio trăire personală nu sunt excluse din câmpul literar. Puterea romantismului este de a le fi scăpat de interdicţii şi scutit de carantină.

În casa lui Jean-Pierre Gautier, funcţionar la cadastru, micul Thdophile n-a apucat să-şi formeze gustul artistic, deşi avea la dispoziţie o bibliotecă părintească înzestrată cu dicţionare, almanahuri şi altele. Dar s-a lăsat călăuzit de instinct şi încă din liceu s-a simţit atras de sugestia picturii, de vocile frumosului. În volumul pe care l-a consacrat lui Gautier, Maxime du Camp menţiona referitor la anii

adolescenţei: „Nutrea repulsie faţă de disciplina jocurilor copilăreşti ca şi faţă de regularitatea plicticoasă – fiindcă era monotonă – a şcolii...” 1

Intern la colegiul Louis-le-Grand, suferise de izolarea ce-şi impusese. Nu era dispus să se alăture colegilor.Slăbise îngrozitor şi parcă se sălbăticise. Izbucnea în plâns, când se ştia singur, îngrozit să suporte claustrarea la care tot el se osândise. Tatăl intuise situaţia; din1824 îl retrage de aici şi îl înscrie ca extern la colegiulCharlemagne. Dar Theophile rămâne cu sentimentul că a fost frustrat de căldura căminului. A tânjit veşnic după tandreţe, probabil sub impresia anilor de şcoală, trişti, apăsător de reci. Nu puţin a contat şi faptul că, fiind născut în sud, la Tarbes, la poalele Pirineilor, leagăn al primilor ani, cu temperatura blândă a aerului şi siluetele munţilor albaştri, se simţea un meridional. Parisul, cu ritmurile lui înalte şi cu aglomeraţia obositoare, il avea doar ca oaspete, Gautier i s-a acomodat cu greu.Drept care, când i s-a propus să-i părăsească şi să se mute la Neuilly într-o mica vilă, cochetă, dar neîncăpătoare, a acceptat imediat. Deşi, cum relatează un biograf al său, L6o Lârguier[3], nu fără a obiecta că locuinţa din afara Parisului îl lăsa la cheremul omnibusului, al ploilor şi lungilor aşteptări în staţii. Redactorului şef de la *Le ’Moniteur* îi invidia deopotrivă trăsura şi mijloacele materiale care asigurau vizitiului o ţinută marţială..;

Până să se mute din Paris, Gautier a avut parte numai de locuinţe mansardate. După ce pleacă din casa părintească, Place Royale, numero 8, unde fusese vecin cuVictor Hugo, închiriază o cameră în fundătura Doyenn6,Era o aglomeraţie de construcţii vechi, prevăzute a fi demolate. Aici se string în ceasurile lor de taifas Gârard de Nerval şs Camille Rogier, Celestin Nanteuil, ArseneHoussaye şi Auguste Macquet. Împreună alcătuiesc cenaclul Boemei galante. Fac epigrame, schimbă Impresii, primesc omagiile unor vizitatoare languroase. Uneori, când şi-au Încasat

---

3Maxime du Camp, *Theophile Gautier,* 4e 6dition,Paris, Librairie Hachette, 1019, p. 14.‘ Leo Larguier, *Thâopkile Gautier,* Paris. _Sccie;e des6ditîOns Louis-Michaud, f.a., p. 101—105.

onorariile de la *Flgaro, Arid,*
Journal du mân de ilâgant sau *Chronique de Paris* dau de băut, ceea ce vrea să spună că prefac localul de laxvrn

XIX

Pâssy într-un haos. Saloanele acestuia răsună de chiolhanul lor nedomolit.

— Va trebui, cândva, să se consacre o disertaţie vieţii cenaculare în romantism. Cel puţin la Paris, grupările literare, înfloritoare dinainte de Revoluţie, deveniră acum nişte instituţii. Caracterul de „atelier11 în care se câştiga mai mult renume decât pe lângă cancelarii, lămurea îndeajuns asupra rostului lor monden şi practic.

O întreagă istorie culturală se zidise în saloanele aristocratice, Cenaclurile sunt replica burgheză a acestora, de care nu se mai pot lipsi noii cavaleri ai spiritului. Din fidelitate faţă de gustul pe care îl proclamă, din recunoştinţă faţă de mentorii ce îi îndrumă, din tinereşti impulsuri spre înnoire, animatorii. Reuniunilor literare încep prin a sfida tradiţiile constituite şi prin a întemeia platforme de creaţie. Multe dispar peste noapte, altele se degradează, sterile înfruntări de cafenea minând iniţiativele participanţilor. Cel întemeiat în 1333 eu concursul lui Gautier, Cerard de Nerval şi al prietenilor lor va avea aceeaşi soartă. Va fi util în măsura în care permite lui Arsfene Houssaye şi lui Gautier să pătrundă – cu concursul lui Nerval – în lumea presei. Astfel Gautier este angajat din 1836 la cotidianul *La Presse.* Nu mai este un necunoscut. Îşi făcuse debutul în 1830 cu o plachetă intitulată modest Poesies. Editorul a rămas cu ea în raft. Gautier a socotit ultrajul ca neavenit şi a recidivat doi ani mai târziu cu un alt florilegiu de versuri,«ruia i se adăuga şi un lung poem *Albertus,* de unde şi titlul *Albertus ou l'Âme et le Pechi, Ugende thâologique(Albertus sau Sufletul şi păcatul, legendă teologică).*Din teologie Gautier reţinuse ideea că e păcat să nu păcătuieşti. În rest, nenumărate glume, crime şi blesteme, iar în final, aceste hazlii reflecţii, de un prozaism căutat şi pitoresc:

„Ce poeme homerique et sans egal au monde
Offre une allegorie admirabile et profonde;
Mais – pour sucer la moelle il faut qu'on brise l'os,
Pour savourer l'odeur il faut ouvrir le vase
Ou tableau que l'on cache il faut tirer la gaze,
Lever, le bal fini, le masque aux dominos.
J'aurais pu clarement expliquer chaque chose,
Clouer a chaque mot une savante glose,
Je vous crois, cher lecteur, assez spirituel
Pour me comprendre. Ainsi, bonsoir. Fermez la porte,
Donnez-moi la pincette, et dites qu'on m'apporte
Un tome de Pantagruel[4].

Viaţa lui va fi de-acum încolo un lung şir de obligaţii istovitoare. Iff1933 publica les *Jeunes Frances,*„romane glumeţe". Câteva luni despart această carte de următoarea apariţie, *Mademoiselle de Maupin (Domnişoara deMaupin).*Catalogul editorului Renduel mai anunţă volumul *Les grotesques.*În paginile lui va aduna foiletoanele din *La France litteraire,*pe care le va tipări în1834 şi 1335.

Unul dintre exegeţii săi, Adolphe Boschot, pune în seama foiletonismului, varietate publicistică de tip acaparator, extrema epuizare nervoasă a lui Gautier din unele momente ale existenţei sale. Intr-adevăr, dacă este să ne luăm după cifrele pe care tot el le comunică, rezultă că supliciul lui Gautier merge crescând: în1836 75 de articole, în 1837 76 iar în 1838 – 102. Părea, va zice Boschot, legat de ziar „ca sclavul antic de piatra de moară" .

Ca să renunţe la acest mod de trai (un articol la fiecare două-trei zile şi seară de seară la spectacole)s-ar fi cerut una din două: ori fâmile de Girardin, directorul ziarului *La Presse* să-l plătească mai bine, oriTheophile Gautier să-şi negocieze sentinţele critice.Onest, mişcat sincer de fiecare demers creator, Gautier n-ar fi trădat niciodată strădaniile artiştilor. Cum niciGirardin nu-i modifică onorariul, decorul vieţii sale nuse schimbă, în 1843, în zilele revoluţiei ei, îi

4Th. Gautier, *Etnaux et Camees. Avea une esquissebiographique et des notes par Adolphe Boschot,* Paris,Iiibrairie Garnjer. 1929, p. XXX.

moare mama şi, ca s-o înmormânteze, Gautier trebuie să scrie un articol, ca să dispună de banii trebuincioşi ceremoniei funerare, în chiar ziua în care aceasta are ioc. Fără niciun fel de economii, asaltat de creditori,Gautier are statutul unui permanent începător. Împotriva grijilor felurite, dezamăgirilor necurmate şi presiunilor profesiunii, Gautier – admirabil în echilibru sufletesc – opune un apetit colosal ţi o indefectibilă prezenţă gazetărească. Va fi el însuşi un personaj ai epocii, luptând zilnic cu grijile. În numele cui ar îi putut să se plingă, de vreme ce pofta de viaţă şi speranţa nu-lpărăseau? S-ar putea zice că a fost de nenumărate ori în situaţii grele şi că a trecut prin încercări aspre, fel ca majoritatea poeţilor, n-avea cu ce să-şi achite chiria.

Doamna. Gautier îşi amaneta puţinele ei bijuterii ca să aibă credit la băcan. După 1843 scrie paralel la*L'Evenement* şi *Le Journal,* menţinându-şi foiletonul din *La Presse.* Iar când în 1803, e invitat să treacă la*Le Monitcur,* deşi starea materială i se îmbunătăţeşte, şocurile morale nu-l ocolesc totuşi.

Astfel candidatura lui ia Academie, în trei rinduri nenorocoasă, îi zdruncină încrederea în oficialităţi, chiar în el însuşi. Fraţii Goncourt fixează în *Jurnalul*[5] lor *o* confidenţă pe care Gautier le-o făcuse în 1869, confidenţă pornită de la întrebarea: „Ce mi-a. Lipsit; să fiu unul dintre cele patra mari nume ale secolului. De ce nu l-am ajuns pe Hugo?" La care Gautier şi-ar fi răspuns, mai exact s-a iluzionat că-şi răspunde: „Ei bine, sunt zile când treaba asta mă umple de melancolie (...)Sunt iubit, simpatizat. Plac tuturor. N-am duşmani.Talentul mi-e recunoscut. Atunci de ce alţii obţin ce eu nu pot obţine?" întrebarea persistă şi azi, aşa cum probabil a stăruit în mintea lui Gautier până în ceasul tristei lui agonii.

---

5 Acest poem homeric şi fără de egal în lume / Oferăe alegorie admirabilă şi adîncă ; / Dar ea să sugi măduvatrebuie să sfărîmi osul, / ca să savurezi aroma trebuiesă ridici capacul, / iar ca să guşti tabloul să dai deoparte pînaa; / Scoate, balul odată sfîrşit, masca de pechipul costumaţilor. / — Aş fi putut să explic limpedefiecare lucru, / Să agăţ de fiece cuvînt o prea savantăKX!

Academia Franceza nu l-a primit între cei 40 de nemuritori. Imperiul nu i-a răsplătit sutele de cronici dramatice numindu-l „Inspecteur des Beaux-Arts” şi nici măcar custode. În rit, după 1870, când, bolnav şi sărac, Gautier avea nevoie de o pensie, el trebuie să depună la ziar manuscrisul ca să fie retribuit. Şi aceasta în condiţii în care avea grijă şi de cele două surori ale sale…

Consolarea lui venea din reuniunile prieteneşti, reuniuni la care, ca şi la dineurile de la Magny, întâlnea vechi prieteni: Flaubert, Saint-Victor, Banville, EmileAugier, Maciemoiselle Favart, Madeleine Brohan sau tineri admiratori ca Franţois Copp6e, Jules Claretie,Garnier-Pages. Luxul conversaţiei i-a plăcut lui Gautier să şi-l plătească până în ultima clipă. Îl tonifica schimbul de replici, ca pe vremea când se amuza să dueleze verbal cu Dumas-tatăî, cu Renan, cu Balzac chiar. Theodore de Banville, istoriseşte în *Amintiri*1

1 Th. De Banville, *Mes souvenirs,* Paris, Fasquelle, 3382, p. JOI

cum, o dată, la un supeu oferit de Delphine de Girardin, Gautier soseşte în plină seducţie balzaciană. Se vorbea despra ştiinţele naturale când Balzac, căruia îi plăcea să-şi stupefieze auditoriul, pomeneşte de un animal care nu exista decât în imaginaţia lui. Spre marea lui bucurie, o mare uimire se întipărise pe toate chipurile,Gautier fiind de-a dreptul încântat că nu e singurul luat prin surprindere. În asistenţă era şi poetul JosephMery, un umorist impenitent. Ca să-l uluiască pe Balzac, începu să se dedea la o abundentă descriere a bizarului animal, spunând cât este de carnivor, cum îşi dispută cu paznicii convenabile demonstraţii de forţă ş.a.m.d.Gautier se afla în al noulea cer. Ia te uită, domnule, câte mai află omul. Improvizaţia lui >Mery fu atât de convingătoare că, la încheierea mesei, acesta se simţi apucat de cot şi chestionat în şoaptă de către Balzac însuşi:

„— Ah! drace, prin urmare există?

— De ce nu? – zâmbi hâtru celălalt – ca Rastignac şi

Marsay.”

Balzac căzând pradă uriaşei lui forţe de iluzionare, iată o temă de reflecţie despre elocvenţă. Iar pentruGautier despre farmecul improvizaţiei, domeniu în care, ca bun romantic, simţea veşnic tentaţia să se refugieze.

Atestată sau nu (pentru a gusta întreaga savoare a scenei), anecdota de mai sus încrustează în aparenţele ei nostime un adevăr. Şi anume unul legat de entuziasmul cu care Gautier primea orice curiozitate. Suntem oare prea exigenţi dacă cerem ca formaţia lui să fie mai prevenită, sau ne încurcăm în hăţişul unor subtilităţi dacă suspectăm un scriitor de absolută bunăcredinţă pentru interesul arătat faţă de orice teritoriu necunoscut? Resimţea cu intensitate o vie sete de a şti. Incât că n-a fost pentru el niciodată o pricină de tristeţe.

Fervoarea cu care credea în cunoaştere se sprijină pe efervescenţa vieţii interioare, pe sentimentul că nimic nu trebuie ferit de întâlnirea cu condeiul şi caietul de notiţe. Prea multă detaşare în chestiuni de genul acesta strică. În ce-l priveşte, Gautier făcea parte dintr-o generaţie ahtiată de istorie, fiziologie, arheologie, ştiinţe naturale. Parcurgând lunga listă de enunţuri ale ştiinţei, Balzac descoperise izvoarele câtorva romane. Gautier, mai modest, mai degrabă mângâiat de ideea unităţii de ansamblu a sugestiilor ştiinţei cu cele ale închipuirii decât de rostul lor dinamic, le adăpostea înlăuntrul său sufletesc ca să-şi întreţină memoria, discemământul spiritual şi mai deloc asiduităţile literare.

Dar că încă de tânăr făurise într-însul planul unei largi iniţieri, o ştim azi din chiar faptul că a frecventat atelierul de pictură al lui Rioult, unde, vreme de aproape zece luni, desenase după planşe anatomice, pentru ca apoi să treacă la lucrul după modele.

N-am putea spune că „se afla în treabă”. Ar fi vrut să fie pictor, Faguet îl şi vede născut pentru pictură, culoarea exercita asupra lui o tiranică atracţie. Pentru a deprinde meşteşugul umbla prin muzee şi făcea copii.A scos-o totuşi mai bine la capăt cu încercările poetice.Atunci s-a decis

pentru literatură. Şi cum din pictuî[6]
venea adaptat unei discipline de muncă nemulţumite

— Leo Larguier, *op. Cât.,* p. 120.

de sine, respiră satisfăcut viatul revoltei care tulbura pe discipolii tradiţiei.

Cu un temperament mai bătăios, desigur că ar fi cucerit degrabă un eerc de adepţi şi ar fi: devenit conducător. Maxime du Camp a surprins judicios alcătuirea îui sentimentală, cea care i-a interzis accesul la marile cote: „Imaginaţia lui neîngrădită (a lui Gautier – n, n,), se vedea neutralizată de o extremă timiditate şi de oroarea de a fi activ; era un contemplativ care se mulţumea să asiste la debordăriâe spiritului său; poate că era pur şi simplu un înţelept încredinţat că ficţiunea este superioară realităţii/1

Cele trei laturi mai însemnate ale personalităţii artistului îşi datorează identitatea libertăţilor sale de imaginaţie. O imaginaţie care potrivit tezei îui Henri Bergson nu reproduce datele memoriei, din contră, lucrează pentru a le preface, distila, decanta creator, Poetul, publicistul şi călătorul se îmbrăţişează favorizaţi de fluenţa mişcării imaginative. Prodigalitatea celui de-al doilea datorează mult travaliului celui dintâi şi emoţiilor înalte ale celui, din urmă. Poezia cucereşte valorile mişcării tot astfel cum drumeţul îşi ascute simţul de observaţie. Am remarca infiltrarea, în versuri, prin contaminare profesională, de exclamaţii traducând tensiune psihică. Uneori o adevărată panică răzbate din scrisori, provocată de termene de predare ajunse la soroc.

Nu rare sunt situaţiile ’când renunţă la adevăratele lui preferinţe spre a îe onora pe cele aducătoare de venit.

Multe din propoziţlile-cheie ale lui Gautier încep cu relaţii despre piedicile băneşti sau despre decepţia eauzată de promisiuni materiale ale protectorilor săi, învăluite apoi în uitare.

Stors de vlagă, n-a putut cristaliza uşor opere fundamentale. Gautier depâânge imposibilitatea de a fi

6*Journal des Goncourt,* tome TO, Paris, *S.* Pasquellsediteur, 1880, p 220—221.

numai poet, A spus-o în 1841. Într-un album intim:

„O, *poetes ăivins! je ne suis plus clas Vâtres,*
On rti'a fâit une niche ou je vieillh, ţapi ■,
Dans le bas d'un journal, comme un dogue accroupi."[7]

Corvoada foiletonului inspiră şi catrenul de mai jos, din gtuaux *et carnees;*

„Mes colonnes sont align@e$
Au portiqua du feuilleton;
Elles supportent, resignees,
Du journal le pesant fronton „

Trăind veşnic prins *în* angrenajul obligaţiilor redacţionale, de la care nu s-a putut sustrage, Gautier elabora fără ciorne şi fără aparat documentar. Excelentul şi relaxantul *Căpitan Fracasse* nu este totuşi lipsit de o solidă osatură. Siluetele personajelor, înainte de a fi intrat în roman, sunt de găsit în colecţiile de stampe din epoca lui Ludovic al XII! —leu, pe care le-a consultat la Biblioteca Naţională şi după care a făcut copii. Tot cu desene s-a întors şi din vizita făcută în Spania.

1 Vai, divini poeţi, nu, mai sunt dintre ai voştri / M> s-a făcut un culcuş, unde îmbâtrinesc aplecat*!* în josul unui ziar ca un cââr. E încovrigat (fr.).

5 Coioanele îmi sunt *(*aliniate / sub grinda foiletonului; / Ele suportă resemnate / frontonul, greoi. Al ziarului (fr.).

Excentricul care scria pe un colţ de masă la cafenea, semănând metafore cu scrisul lui citeţ şi caligrafic, muncea tenace. Dacă a fost ceea ce se cheamă un poligraf, vina nu este a lui. Pentru scriitorii ieşiţi din familii fără avere literatura însemna sacrificiu, renunţarea la un rang social sigur, venituri incerte, obligaţia de a face de toate. Maxime du Camp relevă undeva: „Pentru el câmpul, vastul câmp al literaturii nu avea parcele neştiute. Mai mult decât Pic de la Mirandola, el ar fi putut să-şi confrunte puterile cu oricine ca să discute de *omni re scibili et quibusdam aliis*4, căci în decursul existenţei sale a dizertat neîntrerupt cu pana în

7M. du Camp, *op. cit.*

mână.”

Devenită normă curentă, lucrarea fără răgaz seamănă cu o poliţă scadentă. Oricând ea poate fi protestată. AşaSe şi explică puţinătatea operelor în proză ale lui Gautier. Abstracţie făcând de *Mademoiselle de Maupin*(1835), de *Fortunio* (1837) şi de câteva nuvele (1845), nu i se cunosc decât încă două titluri: *Oeuvres humoristiques* (1851) şi Le *Capitaine Fracasse* (1861).

Or, cum se vede lesne, avea chemare pentru proza nervoasă, cea care nu reclama mult timp de redactare.Cine i-a citit Le petit *chien de la marquise* a sesizat meşteşugul, amestec de scris alert, haz, reflecţii penetrânte, viziune exactă, absorbită de obiectul ei. Turnura romantică, prin haloul misterios pe care îl produce, confirmă arta unei ambiţioase poetici; graţie cuvântului plastic descripţiile au carnalitate, descarcă o undă de neastâmpăr, emană electricitate. Două exemple: 1. „Trăsura se opri în faţa unei case cu aspect mediocru, pe o strada mărginaşă şi neumblată.

Pesemne că ştiţi aceste case din veacul trecut, care n-au fost niciodată reparate şi pe care zgârcenia proprietarilor le lasă să se ruineze. Zidurile cenuşii, spălate de ploi, arată acum, cu petele de muşchi crescute printre crăpături, ca trunchiul frasinilor bătrâni: jos verzi ca primăvara o mlaştină în smârcul căreia se dezvoltă o floră specială de ierburi lunecoase”.[8]*(Fortunio,* Paris,C. Marpon et. E. Flammarion, f. A., cap. *V//,* p. 143-144).

Şi 2. „Merindol pomi aşadar în căutarea acestui spadasin care locuia în piaţa Marche-Neuf, aproape de Petit-Pont, loc populat mai cu seamă de duelgii, trişori, tâlhari şi alţi netrebnici.

Vizuina aceasta merită o descriere deosebită, întrucât este îndoielnic faptul că prea cinstitul cititor să fi pus vreodată piciorul într-o asemenea cocioabă, şi n-ar putea să-şi facă nicidecum o idee despre o sărăcie atât de lucie.

Maghernița era mobilată mai cu seamă de patru pereţi

8 Traducerea acestui citat, ca şi a celor precedente,aparţine prefaţatorului.

de-a lungul cărora scurgerile de apă din acoperiş desenaseră insule necunoscute şi fluvii pe care nu le întâlneşti în nicio hartă geografică. În locurile ce se aflau mai la îndemână, chiriaşii succesivi ai chiţomârliei se amuzaseră să-şi graveze cu cuţitul tramele lor necuviincioase, baroce sau hidoase, rezultat al acelei înclinaţii care îi împinge pe oamenii cei mai obscuri să lase o urmă a trecerii lor prin această lume. Adeseori la aecsle nume era împerecheat şi un nume de femeie, Iris de răspântie, deasupra cărora trona o inimă străpunsă de o săgeată asemănătoare cu un os lung de peşte. Alţii, mai artişti, cu un boţ de cărbune scos din cenuşă, încercaseră să schiţeze nişte profiluri groteşti, cu o lulea în dinţi sau vreun spânzurat ce-şi scoate limba de un cot şi» e bălăbăneşte la cagătul unei spânzurători.

Pe marginea căminului, unde fumegau mustind ramurile dintr-o legătură de nuiele furate, se îngrămădea, în praf, o lume de obiecte bizare: o sticlă ce avea înfiptă în gât o lumânare pe jumătate arsă, cu seul revărsat în vaste cascade peste sticlă, adevărată tortă de fiu risipitor şi de beţivan; un cornet pentru zaruri, cu trei zaruri plumbuite, *Orele* lui Robert Besmeres scrise pentru jocul de cărţi, o grămadă de capete de pipe vechi, o oală de gresie pentru tabac, un pantof ce avea înăuntru un pieptene fără dinţi, un felinar orb ce-şi rotunjea lentila asemenea pupilei unei păsări de noapte, legături de chei, fără îndoială false, întrucât în încăpere nu exista nicio mobilă ce-ar fi putut fi descuiată, un fier pentru frizat mustăţile, un ciob de oblindă cu luciul vărgat parcă de ghearele unui diavol, în care cineva nu s-ar fi putut privi decât cu câte un ochi odată şi, în plus, nu trebuia ca el să semene cu ochii Junonei, pe care Homer îi numea precum şi o sume-, denie de alte fleacuri tare plictisitoare de descris, „*(Căpfa tanul Fracasse)*

Citatele denotă remarcabilele resurse stilistice ale scri – itorului. Preţuite de cititori, imediat accesibile, ele sunt de natură să explice de ce pe de o parte editorii îl solicitau, îl presau cu stăruinţele lor, de ce pe de altă parte acceptând amintitele solicitări Gautier n-avea răgaz să conceapă

destins temele sale. Charles Malo, directorul revistei *La France Litteraire,* ca să-l oblige a-i da lui articolele ce urma să le scrie. Îi remite lui Gautier un avans însemnat. Iar Gautier se angaja să redacteze 12
. Articole sub titlul generic *Dezgropări literare,* remunerate cu 50 franci bucata.

Adunate în volum, în .1844, sub titlul Les *Grotesques*(după caracterul de literă cu care au fost culese), propun atenţiei portrete fie tandre, fie corozive, cu judecăţi critice şi portretizări acute. Se vede că artistul avea o justă percepţie a valorilor. Îi displac Chapelain (greoi), Saint-Amant (comic în exces), dar îi admiră pe Fr. Villon, pe Malherbe, pe Bouilhet şi pe Baudelaire. Este de importanţă secundară dacă toate vederile lui Gautier sânl ingenioase. Ne apropiem de ele curioşi să-l descoperim pe scriitor, nu pe critic. În, centrul interesului nostru nu stau observaţiile discutabile despre clasici. Nu le avem în vedere decât atunci dud reînvie chipuri, caracterizează modele de existenţă literară. Merită astfel reţinută paralela dintre Villon şi Byrem. Elementul, prin care cei doi poeţi, unul zvârlit în josul ierarhiei sociale, celălalt propulsat în vârf, se aseamănă cel mal mult, rezidă în decepţionismul amar, în privirea întunecată şi adâncă cu care învăluie deopotrivă mecanica lumii."[9]

Acest talent disociativ şi-l încearcă şi în teatru. Socotea pe drept că având replică promptă, debit verbal, simţ al scenei putea să zămislească texte de spus de pe scenă.Drept care încredinţează în 1855 o cărţulie cu patru piese, şi anume *Une larme du diable (O lacrimă a diavolului);Une fausse conversion (O falsă convertire); Pierrot posthume* şi *Le Tricorne enchante (Tricornul fermecat)*tipografilor de la „Librairie nouvelle". Li se mai alăturau *Prologue de Falstaff* şi *Prologue de reouverture de l'Odeon.* Se povesteşte că la o reuniune organizată defamilia Gautier la vila lor de la Neuilly, la 31 august1868, Gautier a prezentat în Eaţa celor 200 de invitaţi ai săi

9 Bovini (grec.).

Pierrot posthume şi le *Tricorne enchantâ,* el asumându-şi rolul titular, Judith pe cel al Coiombinei,Estella pe al Arlechinului. Regia era asigurată de doamnaFavart de la „Comedia Franceză”. În asistenţă: Sainte-Beuve, Gustave Flaubert, Baudelaire, pictorul GustaveDore, fraţii Goncourt, Alexandre Dumas—fiul, PaulMeurice. Theoclore de Banville a evocat seara într-un catren;

„Malgre le «chacun son metier»

3 – căpitanul Fracasse, voi. I

La critique ici ne peut mordre
Puisque Theophile Gautier
Est-un acteur de premier ordre.” 2

Nu la fel gândea Sainte-Beuve despre criticul Gautier.Deşi plăcut surprins de cursivitatea frazelor, de uneleldei, de arderea „rece”, puţin dispusă să venereze orbeşteSainte-Beuve îi descoperă lacune de informaţie, citări incomplete, interpretări defectuoase. Lăsând să se înţeleagă că îl ia în serios, îl „execută” pe îndelete într-un text sever.1 Deloc supărat, Gautier ar fi răspuns unui confrate uimit că Sainte-Beuve nu l-a menajat cât de cât: „Mă respectă, altfel nu şi-ar pierde timpul cu mine”.

Este în aceste vorbe o minunată modestie, dar şi o imensă fidelitate. Admiraţia care l-a legat de Victor Hugo n-a pălit cu trecerea anilor. Emile Bergerat, ginerele său, în al său *Theophile Gautier. Entretiens, souvenirs et correspondance* povesteşte o întâmplare probantă pentru statornicia sentimentelor lui Gautier. „în 1367se reia *Hernani.* Victor Hugo, duşman politic al luiNapoleon al III-lea, trăieşte în exil. La oficiosul Le«Moniteur», cronicar teatral este Gautier. Prezent în loja sa la reprezentaţie e primul la aplauze. Toată lumea aşteaptă curioasă foiletonul de-a doua zi. La ziar Gautier nduce un articol eminamente elogios. E rugat să-l tempereze. Drept răspuns, Gautier cere o coală albă şi îşi scrie demisia. După care se prezintă la ministrul de interne Lavalette, cu articolul într-o mână, cu demisia într-alta. «Alegeţi!» Ministrul dispune tipărirea articolului fără nicio intervenţie.” 2

1 Sainte-Beuve, *Portraits contemporains,* voi. V, Paris, Caman-Levy, 1882, p. 119—143.

8 Paris, Fasquelle, 1911, p. 45.

Fidelitatea mai este la Gautier şi o chestiune de afecţiune, înainte de a fi una de onestitate. Nicio privire de ansamblu asupra scriitorului n-ar trebui să omită o semnificativă operaţie aritmetică rezolvată, de Gautier împreună cu Balzac, Bucurându-se de simpatia acestuia Gautier este invitat prin Jules Sandeau să colaboreze ia *Cronique de Paris,* periodic fodat de ilustrul romancier. Când Ilenri-Leon Curjner fondează revista *Le&Frangais peints par eux-memes* (1845), el face apel laBalzac, aflat în plină glorie. Condiţia acestuia este ca să apară mai întâi un studiu despre literatura sa, sub semnătura îui Theophile Gautier. Admisă condiţia, Balzac îi transmite acestuia comanda, precum şi asigurarea că onorariul va fi de 500 de franci. Gautier, ca de obicei în pană de bani, se grăbeşte să execute studiul. Dar odată apărut, onorariul întârzie să-i parvină. Intr-o dimi – neaţă apare Balzac în persoană, venit să-i mulţumească.După care îl anunţă pe Gautier că i-a adus şi drepturile băneşti: 250 de franci. Delicat, Gautier riscă o în trebare: – N-ar fi trebuit să fie 500? – Desigur, replică imperturbabil celălalt, dar jumătate îmi revin, căci, de n-aş li existat, nu văd cum ai fi eâşttgat cealaltă jumătate,Bergerat, caro istoriseşte întâmplarea, mai adaugă căGautier îl iubea prea mult pe Balzac ca să nu-i dea dreptate. Odată trecut momentul de nedumerire, Gautier avea să exclame: „Pentru un om ca acesta, orice socoteală este deajuns de dreaptă”.

Departe de a pretinde că asemenea comprehensiune este unică, deoarece se cunosc relaţiile de sprijin mutual dintre Bouilhet şi’ Flaubert, de promovare dintre acesta şi Maupassant, etc. – reţin totuşi pentru Gautier repetatele mărturii de vibrantă amiciţie faţă de confraţi.Prieteniei lui Baudelaire îi va răspunde cu un sentiment la fel de delicat.

Ediţia, din *Les fleurs du mal (Florile râului)* pe care am consultat-o a ieşit la Calman-L^vy în. 1882. Pe foaia de titlu scrie: *„Les fleurs du mal* par Charles Baudelaire. Preeedees

d’une notice par Theophile Gautier.” Notiţa în cauză numără 75 de pagini culese cu petit şi e un veritabil studiu. Încheiat la 20 februarie 1868, el justifică dedicaţia lui Baudelaire:, *Jtu poete impece. Able, au parfait magiden es lettres frangaises, A mon tres cher et tres venere maâtre et ami Theophile Gautier, avec les sentiments de la plus profonde humiute, je dedic ces fleurs maladives.”* 1
Portretul pe care Gautier îl face marelui poet romantic reţine politeţea şi grija lui Baudelaire faţă de punctarea ideilor sale: *„Il avait dans la voix des italiques et des majuscules initiales” s.* Pentru un obsedat al artei, ritualul rostirii, cu mare grijă pentru pronunţie, n-are cum surprinde. Grija lui este să-l arate într-o lumină de la care să nu ne întoarcem ochii. Şi; în adevăr, omulBaudelaire nu apare de fel satanic. Din cuprinsul evocării vine spre noi o conştiinţă a fervorii şi mansuetudinii. Ea oglindeşte un elan inovator, înclinat să ratifice

’ Poetului impecabil, desăvârşitului magician în litere [franceze. Foarte draguluişi foarte veneratului maestru ;; i prieten Theophile Gautier, cu sentimentele celei mai adând umilinţe, dedic aceste flori maladive (fr.).

8 Avea în voce italice şi majuscule iniţiale *(fr}.*

frumosul într-o natură imperfectă. În clipa când miracolul pare cu neputinţă, poetul, printr-un tur de forţă, îl replantează pe terenul urâtului. Ca să-şi păstreze intactă voinţa de plenitudine, poetul cultivă extremele. Să reţinem Meea. Reputaţia lui Baudelaire că s-ar fi complăcut în depravare este calificată de Gautier drept rezultatul ignorării facturii complicate şi paradoxale a poetului. Dezgustul de urât îl îndrumă spre flagelarea visului. Imaginaţia barocă extrage din perversiuni şi mizerie fiziologică imagini cereşti, acel ideal spectral în stere să pulverizeze demonii.

Analiza lui Gautier – autentic act de omagiere[10]– semnalează în versul baudelairean un sunet descătuşat şi o fosforescenţă căreia timpul nu i-a adus nicio atingere.

---

10 Monselet l-a poreclit „martirul manuscriselor.[11] I se

Practic, acest studiu şi alte câteva merită literalmente mai multă răbdare. Însă e -imposibil, să rezumăm aici, fie şi fugitiv, tot ce este interesant în manifestările publicistului. Poate că Emile Bergerat a exagerat când afirma

1 în anul 1918 vedea lumina tiparului la Fasquelle o ediţie din *Les Fleurs du mal,*prefaţată de Theodore deBanville şi îngrijită de Jacques Madeleine, care are meritul, între altele, de a fi deshumat şi câteva proiecte de dedicaţii, printre care şi cea din 1857, adresată luiGautier, în care Baudelaire, mai înflorat şi mai temător, smulge timidităţii sale de debutant un strigăt de iubire pentru autorul lui *Albertus*şi al *Espanei.*Dedicaţia se încheie astfel: „... poetului impecabil, magicianului limbii franceze, căruia mă declar cu tot atâta orgoliu câtă umilinţă, cel mai devotat, respectuos şi invidios dintre discipoli." că un editor complet al lui Gautier nu i-ar cuprinde opera în 300 de volume. Dar e perfect adevărat că în fiecare direcţie a scrisului său există nestemate, pe lângă legiuitul depozit de steril.

Nestematele curg ca un pârâu sclipitor printre gurile lacome să-l înghită. Aparţin aceste pietre preţioase ceasurilor furate foiletoanelor, sedentarismului silit de editorii neîndurători. Citez din *Thebaide:*

„J'ai mis sur un plateau 'de toile d'arraignâe
L'amour qu'en mon chemin j'ai regue et donnee.

Puis sur Vautre plateau deux grains de vermillon
Impalpable, qui teint Văile du papillon,

Et j'ai trouve l'amour leger dans la balance." 1

Dacă străbate din acordurile erotice un sunet mirific, ol nu-l întrece pe acela generat de plăcerea schimbărilor de peisaj. Pesemne că la mijloc e dialectica existenţei lui deseurajant de imobile. Gautier scăpat din, uzura redacţională2 exulta ca un veritabil îndrăgostit de decoruri necunoscute. Într-o scrisoare exclamă fericit ca un copil: „Paturile la han n-au moliciunea de-acasă, poştalionul te zdruncină (...), însă eşti liber, mai mult decât iiber şi gata să strigi împreună ca Goethe: «Oh#» ohe toată fericirea

mea e în călătorii şi în împlinirile migraţi ei» /1

Din fondul acestei slăbiciuni se trage plăcerea cu care a redat, supralicitând de fapt, viaţa actorilor. Lasă o impresie excelentă paginile consacrate tor în *CăpitanulFracasse.* În materie de confesiuni Gautier a transferat teatrului consideraţia pentru acrobaţie. Nuvelele şi romanele, în schimb, comunică în scene vii condiţia unor oameni deplin asimilaţi, acum trei veacuri, eu saltimbancii. Or, în linia existenţei nomade, satisfăcută cu expediente, Gautier a închipuit plin de vervă situaţii de un comic imens şi de o ingenioasă poezie rabelaisiariă. Şi nu pentru a tăgădui realitatea i-a plăcut să viseze. Trupa domnului Irod din *Căpitanul Fracasse* îneântă spectatorii cu uimitoarea ei încredere în limbajul artei. ThsoPhile Gautier o împărtăşeşte, prin frumos ei. Recreează lumea:

Sam prenăre garde a l'oitragan

- *Quî fenietiait mes vi tres fermees*

Mai j'ai fait fimaux *el* Cam£es' 1

XXXK

HENRI ZA1AS

TABEL CRONOLOGIC

1811 Se naşte în localitatea Tarbes, din sudulFranţei, la 30 august, Theophile Gautier-Părinţii, Jean-Pierre Gautier, de profesiune funcţionar la Administraţia financiară şi mama, Adelaâde-Antoinette Cocard, casnică, îl înscriu sub numele Pierre-Jules-Theophile.

1814 Părinţii împreună cu micul Theophile pleacă din Tarbes, la Paris. Întreaga familie va rămâne ’cu nostalgia sudului. După ce se instalează într-o casă din rue du Parc-Royal,
Jean-Pierre exclamă: „Oare aici cerul, e totdeauna mohorât?”

1819 Micul Theophile e înscris ca eiev intern la colegiul Louis-le-Grand. Încearcă un sentiment de inadaptare.

1820 Se transferă la colegiul,. Charlemagne” ca elev extern.

Victor Hugo publică în 1823 romanul istoric *Han cl’Islande.*

1828 Theophile Gautier începe să frecventeze atelierul de pictor al lui Armând Rioult.

Apare romanul de evocare istorică *Cinq-Mars* de
Alfred de Vigny.

În *1828* Gerard de Nerval termină de tradus *Faust.*
Goethe îi mulţumeşte într-o scrisoare extrem de călduroasă, din care spicuim: „Nu m-am înţeles niciodată mai bine decât citindu-vă”.

1829 După ce se instalase mai înainte în fundătura
Decanatului, participă la activitatea cenaclului, „Boema galantă4, din care fac parte
Gerard de Nerval, Petrus Borel, Camille Rogier, Celestin Nanteuil (ilustrator al cărţilor lui Victor Hugo), arhitectul Jules Vabre şi
Joseph Bouchardy. Mai vin Arsene Houssaye şi August Macquet.

1830 La 23 februarie Gerard de Nerval îi face cunoştinţă cu Victor Hugo. E invitatul acestuia, de la care

primeşte bilete şi pentru ceilalţi cenaclişti la premiera dramei
Hernani. Ocazie pentru Gautier să apară îmbrăcat într-o iiletcă roşie şi să aplaude frenetic.

Hernani repurtează un mare succes. Va n jucată numai în 1830 de 39 de ori.

Lui Theophile Gautier îi apare o plachetă intitulată *Poesies* a cărei desfacere e stingherită de izbucnirea revoluţiei din iulie.
Debutează – publicistic – cu articolul nesemnat *Un Repas au desert d' Egypte* în Le
Gastronome.

1831 Stendhal editează *Le Roage et le Noir (Roşa şi Negru).*

1832 Apare poemul *Albertus.*

La Paris izbucneşte o epidemie de holera.

Vede lumina tiparului *Stello* de Alfred de Vigny şi *Feuille*s *d'automne (Frunze de toamnă)* de Victor Hugo.

1833 Publică o serie de povestiri sub titlul *Les Jeunes France,* comparabile cu nuvelele lui
E. Th. A. Hoffmann.

3835 Semnează romanul *Mademoiselle de Maupin,* violent atac la adresa ipocriziei burgheze.

Apare *Jocelyn,* poem de Lamartine.

1836 Se împrieteneşte cu Eugenie Fort, care îi naşte vin fiu. Peste ani Toto va iscăli
Theophile Gautier-fils. Intră în redacţia ziarului *La Presse*.[11]

Apar *Les Confessions d'ttn enfant du sfecle* de Alfred de Musset

1837 Îi apare *Fortunio,* al cărui titlu iniţial fusese *L'Eldorado.*

. 1838 întrerupe pentru a doua oară *CăpitanulFracasse,*

---

11 Intr-o discuţie purtată cu Emile de Girardin prin1862 sau 1863, Maxime du Camp află de la directorulacestui ziar că Gautier nu fusese deloc „dibaci", altminteri foiletonul pe care l-a deţinut aici mulţi ani i-ar fiadus un venit suplimentar de 30—40.000 de franci

roman pe care îl începuse în 1836.
Publică poemul *La Comedie de la mort(Comedia morţii)* însoţit de aproximativ 50 de scurte poezii lucrate în ultimii ani.

1839 După o lectură din Shakespeare, regăseşte plăcerea teatrului. Scrie o „fantezie dialogată”, *Une larme du Diable (O lacrimă a diavolului).*

Apare *La Chartreuse de Parme (Minăstirea dinParma)*de Stendhal.

1840 Face o călătorie în Spania.

Apare *Les Rayons et les Ombres* de. Victor Hugo.

Cunoaşte la Paris pe balerina Carlotta Grisi, de care se îndrăgosteşte. Dar Carlotta se căsătoreşte cu maestrul de balet Julien
Perrot, care o şi lansează.

1841 Prin Carlotta îace cunoştinţă cu sora acesteia, cântăreaţa Ernesta Grisi, care devine tovarăşa lui de viaţă.

Scrie libretul la baletul *Giselle.*

1S42 Moare Stendhal,

1844 Adună foiletoanele şi studiile tipărite în revista *La France litteraire* într-un volum,
Les Grotesques, consacrat poeţilor francezi din secolele al XV-lea—XVII-lea: Villon,
Saint-Amant, Cyrano, Tabemrt, d’Aiibigny,
Du Bartos, Scudery, Scarron,

1845 Se naşte fiica sa, Judith, la 24 august.

Publică memorialul de drum *Espana,* şi un volum de miniaturi *Zig-zags.*

Balzac anunţă planul *Comediei umane.*

1816 Tipăreşte *Regardez mau n’y touchez pas (Priviţi, dar nu atingeţi).*

După ce dăduse un roman, *Volupte (1834),* Salnte»
Beuve publică *Portraits contemrsoralns.*

1847 Apare *Militona* şi *Les Roues innoccnts (încarceraţii nevinovaţi).*

1*818* Se naşte fiica sa Estelle, la 27 noiembrie..

’1850 însoţit de Louis de Cormenin pleacă în Italia, pe care o vizitează de la Domo d’Ossola până ia sud de Napoâi.

Sainte-Beuve începe în coloanele ziarului *Le Conştitutâonntl*ciclul *Causerles du lundi.*

Se ceartă cu cei de la *Revue des Deux Mondea* şi depune stăruinţe pentru a pune pe picioare
Revue de Paria.

1851 Lovitura de stat a lui Napoleon Bonaparte împotriva Republicii.

1852 Face un voiaj la Constantinopol. Se întoarce prin Grecia plin de admiraţie pentru arta antică.

Reuneşte nuvelele şi schiţele sale în volumul
Peau de tigre (Pielea de tigru).

Dă la tipar *Emaux et Camees (Smalţuri şi camee),* selecţie din versurile sale reprezentative.

XLIV

XLV

1853 Cu venituri modice din tipăriturile sale,
Gautier se vede silit să se întreţină pe sine şi familia din foiletoane. La cotidianul
La Presse, und „e deţine o rubrică fixă, este plătit mai mult decât modest. De n-ar fi preţuirea faţă de doamna de Girardin, Gautier ar pleca de la ziar.

1855 Apare *Voyage aux Pyrenees* de Hippolyte
Taine.

1857 Scoate de sub teascuri romanul *Avatar.*

Se mută din Paris la Neuilly, unde va locui o vilă pe malul Senei, rue de Longehamp 32.
În vecinătate, domiciliază Alexandre Dumas-fiul, fidmond About, Baudelaire şi arhitectul Andre Robelin.

Debutează strălucit Gustave Flaubert cu *Madame Bovary* şi peste puţină vreme Charles Baudelaire cu *Les fleurs du Mal (Florile răului).*

1858 Apare *Le roman de la Momie (Romanul mumiei).*

Emaux et Camees iese într-o ediţie adăugită.

1862 De la Londra Gautier cere veşti lui Flaubert despre *Salâmmbo.* După ce cartea apare, o recenzează entuziasmat. Flaubert, citindu-i aprecierile, răspunde: „Dacă mi s-ar fi spus acum 20 de ani că acel Theophile Gautier cu care îmi hrăneam închipuirile va scrie despre mine lucruri atât de frumoase, înebuneam de mândrie".

1863 Apare *Le Capitain Fracasse*.[12]

1865 Apar într-un elegant format *Poesies nouvelles.*

Sainte-Beuve e numit senator. La 30 aprilie
Gautier îi telegrafiază:

„Quel bonheur
Quel honneur
Monsieur le Senaleur!"

Au loc celebrele dinee de la M-agny, la care" iau parte Flaubert, fraţii Goncourt, Sainte-Beuve,
George Sand.

Taine se afirmă şi ca prozator cu *Vie et opinions de Thomcis Graindorge.*

1867 După ce în 1859 călătorise până la Peiersburg, dă acum la iveală reportajul *Voyage en*
Russie.

1869 Crochiuri psihologice intitulate *Menagerie intime (Menagerie intimă).*

Apare *L'Education sentimentale* de G. Flaubert.
Moare Sainte-Beuve.

1870. Izbucneşte războiul franco-prusac. Înfrângerea de la Sedan.

1871 Gautier editează *Tableaux de siegs (Scene de asediu).*

1872 Constată că e grav bolnav de cord.

Publică în *Le Bien public, Amintiri romantice.*

---

12 De o mare bogăţie lexicală, romanul confirmă elogiul lui Balzac din 1844 : *„Il n'y a que Gautier, Hugoet moi oui sachions la langue"* (Doar Gautier, Hugo şicu mine ştim limba). Tot în 18G3, dar incitat de a patrareeditare a *Smalţurilor şi cameelor,* Sainte-Beuve îi dedică lui Gautier trei foiletoane în ale sale *NouveauxLundis.*

Maladia evoluează repede.

H. Taine editează celebrele sale *Notes sur l'Angie ierre.*

Îi apare *Theătre complet.*

1873 Moare la 23 octombrie.

La 25 octombrie i se fac funeralii naţionale. E înmormântat în cimitirul Montmartre.

1874 Apare postum *Uistorie du romantisme.*

1877 I se tipăresc *Portraits Littâraires, L'Orient* şi *Poesies completes.* O ediţie de *Opere* cu un total de G0 de volume va fi perfectată până la finele deceniului.

I

CASTELUL MIZERIEI

Pe povârnişul uneia dintre colinele dezgolite care se înalţă ca nişte cocoaşe peste lande, între Dax şi Mont-de-Marsan, în vremea domniei lui Ludovic al XIII-lea se afla locuinţa unui nobil de ţară, de un gen atât de obişnuit în Gasconia, şi căruia sătenii îi dau numele pompos de castel.

Două turnuri rotunde, cu acoperişuri ţuguiate ca nişte stingătoare de luminări, se ridicau de o parte şi de alta a unei clădiri, în a cărei faţadă, două scobituri săpate adânc, trădau existenţa străveche a unei podişti de castel medieval, devenită acum inutilă prin acoperirea cu pământ a şanţului, altădată plin cu apă; şi aceste turnuri dădeau clădirii un aspect destul de feudal, cu posturile lor de pază zidite în piatră la colţurile bastioanelor şi cu giruetele în chip de coadă de rândunică, ce se înălţau peste acoperişuri. Iedera, care se întinsese învăluind pe jumătate unul din turnuri, contrasta plăcut prin verdele său închis ca fondul cenuşiu al pietrei, deja foarte veche la acea epocă,

Călătorul ce ar fi zărit din depărtare castelul, proiectându-şi acoperişurile ascuţite pe cer, deasupra grozamelor şi bălăriilor, l-ar fi socotit drept o locuinţă cuviincioasă pentru un boiernaş de provincie; dar, apropiindu-se, s-ar fi văzut nevoit să-şi schimbe părerea. Drumul care ducea de la şosea la locuinţă se îngustase de tot, într-atât îl năpădiseră muşchiul şi tot felul de buruieni, şi fusese redus la o cărăruie albă, asemănătoare unui şiret, spălăcit de pe o manta jerpelită. Două urme adânci de: roţi, pline cu apă de ploaie şi în care îşi făcuseră sălaşul o sumedenie de broaşte, stăteau mărturie că odinioară trecuseră pe acolo trăsuri;însă siguranţa şi calmul broscărimii lăsau să se întrevadă o îndelungată posesiune a

locurilor şi certitudinea că ea nu va fi nicicând tulburată. Pe fâşia croită printre buruieni şi desfundată de ploaia căzută de curând, nu se vedea nicio urmă de paşi omeneşti, iar rămurelele mărăcini şurilor, pline de picături-strălucitoare, păreau că nu au mai fost date în lături de tare multă vreme.

Pete mari, galbene şi urâte, brăzdau ţiglele înnegrite şi fără de rânduială de pe acoperişuri, iar căpriorii putreziţi, pe alocuri, se rupseseră; rugina împiedica să se mai învârtească giruetele, care arătau alandala direcţia vântului; lucarnele erau astupate cu obloane din lemne strâmbe şi crăpate.

Grămezi de pietriş umpleau barbacanale din zidurile turnurilor, pe unde se trăgea altădată cu puşcoacele; din. Cele douăsprezece ferestre ale faţadei, opt erau acoperite cu scânduri; celelalte aveau nişte geamuri plesnite ce tremurau în reţeaua lor de plumb la orice adiere a vântului. Printre ferestre, tencuiala desprinsă ca nişte solzi, asemenea scuamelor de pe o piele bolnavă, lăsa dezgolite cărămizi dizlocate şi bucăţele de piatră crăpată sub influenţa vătămătoare a lunii; poarta era încadrată într-un pervaz de piatră, ale cărui zgârieturi şi rosături regulate trădau o veche ornamentaţie, tocită de scurgerea vremii şi de lipsa de îngrijire; deasupra acestui fronton se găsea un blazon şters, pe care nici cel mai dibaci specialist în heraldică n-ar fi fost capabil să-l mai descifreze şi ale cărui ornamente, cu numeroase lipsuri, imaginau zvârcoliri fantastice. Canaturile porţii mai păstrau încă, în partea de sus, câtevaurme de pictură, de culoarea sângelui de bou, încit ţi se părea că roşesc din cauza stării lor de decădere; numeroase cuie erau bătute în scândurile pline de crăpături şi alcătuiau simetrii întrerupte ici şi colo. Numai un singur canat se deschidea, ceea ce era îndeajuns pentru circulaţia oaspeţilor castelului, vădit puţin numeroşi, iar de tocul uşii stătea rezemată o roată sfărâmată, mai degrabă o grămadă de lemne, ultima rămăşiţă a unei trăsuri decedată în timpul regelui precedent.

Cuiburi de rândunele astupau vârfurile hornurilor şi acopereau colţurile ferestrelor, şi, fără un firicel de fum ce ieşea dintr-un coş zidit din cărămizi, firicel ce se răsucea ca un burghiu, întocmai ca în desenele pe care le zmângălesc şcolarii pe marginea cărţilor şi abecedarelor lor când vor să înfăţişeze o casă, ai fi putut crede că nimeni nu locuia acolo; de post afurisit trebuie să fi fost bucatele ce se găteau la această vatră, fiindcă până şi luleaua unui ostaş bătrân ar fi stârnit nişte nori de fum mai groşi. Acesta era de altminteri singurul semn de viaţă pe care îl mai dădea casa, asemenea muribunzilor a căror viaţă nu se mai trădează decât prin aburul răsuflării.

Împingând canatul ce se putea mişca, dar care nu se lăsa urnit fără să protesteze, învârtindu-se cu o vădită proastă dispoziţie în ţâţânile ruginite şi gălăgioase, te găseai sub un fel de boltă ogivală, mai veche decât restul locuinţei şi despărţită de patru coatraforturi din granit albăstrui. La punctul de intersecţie al acestora se ivea o lespede ieşită în afară, unde puteau fi revăzute, ceva mai puţin degradate, armoriile sculptate afară, pe poartă: trei berze de aur pe un câmp azuriu, sau ceva asemănător, deoarece umbra bolţii nu îngăduia să le desluşeşti bine. În zid erau fixate lăcaşuri pentru stingătoare din tablă, înnegrite de torţe, şi mai erau prinse inele de fier de unde, odinioară, erau legaţi caii oaspeţilor, eveniment foarte rar întâlnit astăzi, judecind după praful care se aşternuse peste ele.

Din acest portic, sub care se deschideau două uşi, una ce ducea la apartamentele de la parter, iar cealaltă ce da într-o sală care odinioară putuse să slujească pentru corpul de gardă, se ajungea într-o curte tristă, goală şi rece, înconjurată de ziduri înalte, vărgate cu lungi dâre negre, urmare a ploilor de peste ierni. În ungherele curţii, printre molozurile căzute din cornişele ştirbite, năpădiseră urzicile, ovăzul sălbatic şi cucuta, iar iarbp verde se răsfăţa printre dalele de piatră.

În fund, o scară, mărginită de parmalâcuri din piatră, împodobite cu sfere, terminate cu vârfuri ascuţite, ducea la o grădină ai’lată mai jos de nivelul curţii. Treptele rupte şi

desprinse se mişcau sub paşii trecătorului, nemâăfiind legate între ele decât de straturile de^ muşchi şi de sumedenia de plante care cresc pe lângă ziduri; pe fundalul terasei crescuseră barba ţapului, ridichi sălbatice, anghinare şi câte altele.

În ceea ce priveşte grădina, ea se reîntorcea încetul cu încetul la starea de hăţiş sau de pădure virgină. Cu ex'cepţia unui loc pătrat, bălţat de nişte verze cu foi străbătute de sumedenie de vinişoare, de culoarea coclelii, şi de constelaţii de floareasoarelui cu miez negru, a căror prezenţă dovedea existenţa unui fel de cultură a pământului, natura îşi relua drepturile sale asupra acestui loc părăsitşi ştergea urmele muncii omeneşti, pe care căuta să o înlăture,

Arborii netăiaţi îşi înălţau ramurile crescute liber în toate direcţiile. Tufele de merişor, menite să indice lizierele şi aleele, deveniseră adevăraţi arbuşti, într-atât, de ani şi ani de zile, nu mai avuseseră de-a face cu foarfeca grădinarului,

Seminţe purtate de vânt încolţiseră la întâmplare şi creşteau cu vigoarea rapidă caracteristică buruienilor, în locurile pe care altădată le ocupaseră florile delicate şi plantele rare. Mărăcinii cu spini ascuţiţi se încrucişau de la o margine la alta a potecilor şi se agăţau de tine dacă voiai să treci, parcă pentru a te împiedica să păşeşti mai departe şi pentru a-ţi ascunde taina aceasta plină de tristeţe şi de dezolare. Singurătăţii nu-i place să fie surprinsă în goliciunea ei şi de aceea seamănă în jur tot felul de piedici.

Dacă totuşi, fără să te temi de zgârieturile mărăcinişurilor şi de palmele ramurilor, ai fi stăruit să urmezi până lâ capăt antica alee ce ajunsese mai stufoasă şi mai greu de străbătut decât cea mai neumblată potecă dintr-un codru, ai fi ajuns la un fel de nişă construită din scoici, închipuind o peşteră rustică. Alături de plantele semănate odinioară printre bucăţile de stâncă, stinjenei, gladiole, iederă neagră, crescuseră şi altele – iarbă roşie, limba cerbului, viţă sălbatică – ce atârnau ca nişte bărbi şi ascundeau pe jumătate o statuie din marmoră, care înfăţişa

o divinitate mitologică,Fibra sau Pomona, ce fusese de bună seamă foarte delicată la vremea sa şi făcuse cinste făuritorului ei, dar care, acum, cu nasul spart, era cârnă ca Moartea. Sărmana zeiţă purta în coşuleţul ei, în loc de flori, ciuperci mucegăite şi, după înfăţişare, veninoase; ea însăşi părea să fi fost otrăvită, deoarece pete de muşchi întunecate îi zebrau corpul atât de alb odinioară. La picioarele sale, într-o scoică mare de piatră, sub un strat verde de lintiţă, zăcea o mocirlă de apă stătută, neagră, rămăşiţă a ploilor, deoarece din botul leului, care la nevoie mai putea fi deosebit, nu se mai revărsa apa, întrucât ţevile astupate sau distruse îi opreau calea.

Acest cabinet grotesc, cum i se spunea pe atunci, aşa ruinat cum era, stătea drept mărturie a unei oarecari îndestulări apuse şi a gustului pentru arte al vechilor proprietari ai castelului.

Curăţită bine de murdărie şi frumos restaurată, statuia ar fi trădat stilul florentin al Renaşterii, în maniera sculptorilor italieni veniţi în Franţa odată cu maestrul Roux sau cu Primatice , epoca probabilă de splendoare a familiei astăzi decăzută.

Grota se sprijinea pe un zid de culoare verzuie, acoperit cu silitră; pe el se mai încrucişau încă resturi de reţele din lemn, destinate fără îndoială să acopere laturile zidului, când fusese construit, cu o perdea de plante agăţătoare, cu frunze bogate.Zidul, care de-abia se zărea prin frunzişul stufos şi dezordonat al arborilor crescuţi în chip nemăsurat, mărginea grădina pe această latură. Dincolo se întindeau landele, cu orizontul lor trist şi coborî t, pătat doar de bălării.

Reîntorcându-te spre castel, se putea observa faţada opusă, mai devastată. Şi mai degradată decât aceea pe care am descris-o; ultimii stăpâni, î «cefcând să salveze cel puţin aparenţele, îşi concentraseră slabele lor resurse asupra faţadei principale.

În grajd, unde douăzeci de cai ar fi putut sta tihniţi, un căluţ slăbănog de i se vedeau toate oasele căuta să apuce

cu vârful dinţilor galbeni şi dezlipiţi de gingii câteva fire de paie, dintr-o iesle goală, şi din vreme în vreme îşi întorcea către poartă nişte ochi vârâţi în fundul unor orbite unde şobolanii din Montfaucon n-ar fi găsit nici cea mai uşoară urmă de grăsime. În pragul cuştilor pentru câinii de vânătoare, un singur câine, ce înota în pielea devenită prea largă, în care muşchii slăbiţi se conturau în linii fleşcăite, moţăia cu botul sprijinit pe perna aşa de puţin moale şi plină a labelor; părea atât de obişnuit cu singurătatea locului, încât renunţase la orice veghe ijft nu mai tresărea deloc, aşa cum fac toţi câinii, e. Lii ar aţipiţi fiind, când aud cel mai mie zgomot.

Dacă voiai să pătrunzi în casă, te întâmpina o scară enormă, cu o rampă alcătuită din mici balustri de lemn. Scara nu avea decât două paliere, corespunzând celor două etaje ale clădirii.Până la primul etaj scara era din piatră, iar de aici încolo din cărămizi şi din lemn. Pe pereţi, zugrăveli în culori cenuşii, devorate de umezeală, păreau că ar fi vrut să simuleze relieful unei arhitecturi bogat ornate, cu efectele clar-ohscurului şi ale perspectivei. Puteai să mai ghiceşti aici o serie de Herculi terminaţi în chip de suporturi, care susţineau o cornişă cu mici console, de unde pornea, rotunjindu-se, un umbrar împodobit cu frunze de viţă de vie şi ciorchini de struguri, iar pe bolta umbrarului se putea zări un cer cu culori şterse şi geografiat cu insule necunoscute, datorită infiltrării apelor de ploaie. Între Herculi, în nişe pictate, se împăunau busturi de împăraţi romani şi alte personalităţi ilustre ale istoriei;dar toate acestea atât de vag, atât de vestejit, de distrus, de apus, încât era mai degrabă spectrul unei picturi decât o pictură reală şi despre care ar fi fost poate mai potrivit să se fi folosit umbre de cuvinte, vorbele obişnuite fiind prea pline de substanţă pentru a descrie aşa ceva. Ecourile iscate în această cuşcă goală păreau să fie foarte mirate că renetă zpomntul unor paşi.

O uşa cu căptuşeala verde, ee se îngălbenise de-a binelea, şi prinsă doar cu câteva cuie ce îşi pierduseră poleiala, dădea într-o încăpere care ar fi putut să

sex’vească drept sufragerie în timpurile fabuloase în care se mânca în această locuinţă pustie. O bâmă groasă împărţea tavanul în două compartimente tărcate de grinzi aparente. Spaţiile dintre ele fuseseră acoperite altădată de un strat de culoare albastră, şters de colb şi de pânzele de păianjen pe care niciun fel de mătură nu le mai deranjase la această înălţime. Deasupra căminului de formă antică, un cap de cerb de şapte ani, împăiat, îşi deschidea ramurile bogate, şi, de-a lungul pereţilor, se sclifoseau, pe pânzele întunecate, portrete afumate ce reprezentau căpitani cuirasaţi, cu casca alături de ei sau ţinută de vreun paj, pironindu-şi asupra ta ochii de un negru adânc, singurii vii în moartele lor figuri; seniori în sutane de catifea, cu capul prins în largile gulere rotunde şi înţepenite de scrobeală, ca nişte capete de Ioan Botezătorul zăcind pe tipsii de argint; bătrâne nobile îmbrăcate după moda veche, înfricoşător de livide, din pricina descompunerii culorilor căpătaseră aspectul de strigoaice, de monştri şi de vampiri. Toate aceste picturi, ale unor zugravi de pro-vincie, căpătau, prin însuşi modul simplist în care fuseseră lucrate, un aspect eteroclit şi îngrozitor. Câteva erau fără cadre, altele aveau auriul ramelor pătat şi înroşit. Toate

pi n-iau într-un colţ blazonul familiei şi vârsta personajului reprezentat; dar, fie că numărul anilor personajelor era mai mare sau mai mic, nu exista o diferenţă apreciabilă între aceste capete cu lumini şi nuanţe galbene, cu umbre carbonizate, afumate de-a lungul anilor şi pudrate cu colb; două sau trei din aceste pânze jilave şi acoperite de mucegai aveau tonuri şi nuanţe de cadavru în descompunere şi dovedeau, din partea ultimului descendent al acestor oameni de neam şi cu tradiţii militare, o totală indiferenţă cu privire la efigiile nobililor săi strămoşi. De bună seamă că seara această galerie mută şi nemişcată se transforma, la. Răsfrângerile pilpâinde ale luminărilor, într-un şir de fantome inspăimântătoare şi totodată ridicule. Nu-i nimic mai trist decât aceste portrete uitate în asemenea încăperi pustii; sunt ele însele reproduceri pe jumătate şterse ale unor

forme descompuse de multă vreme şi reduse la nefiinţă sub pământ.

Aşa cum erau, aceste fantome pietate însemnau musafiri foarte potriviţi cu singurătatea jalnică a locuinţei. Nişte locuitori reali ar fi părut prea vii pentru această casă moartă.

În mijlocul sălii se afla o masă din lemn de păr, înnegrită, cu picioarele răsucite în formă de spirale asemenea coloanelor solomonice, împunse de carii cu mii de găurele, fără să-i fi tulburat cineva în munca lor. Un strat fin, cenuşiu, peste care degetul ar fi putut trasa felurite semne, acoperea suprafaţa mesei şi arăta că aici nu se aşternea prea des faţa de masă.

Două policioare sau console pentru veselă, făcute din acelaşi lemn şi împodobite cu câteva sculpturi, cumpărate probabil în acelaşi timp cu masa, într-o epocă mai fericită, erau aşezate simetric, în două colţuri ale sălii; faianţe sparte, pahare şi sticlărie desperecheată şi două sau trei figurine rustice de Bernard Palissy[13], reprezentând ţipari şi alţi peşti, crabi şi scoici, smălţuite pe un fond de culoare verde, umpleau într-un chip tare sărăcăcios goliciunea duşumelelor.

Din cinci sau şase scaune acoperite cU catifea, care ar fi putut odinioară să fie de un carmin aprins, dar pe care anii şi întrebuinţarea îl aduseseră la o nuanţă de roşcat spălăcit, curgeau toţi câlţii prin găurile stofei şi, lipsindu-le câte un picior, şchiopătau ca nişte versuri iambice cazone sau ca nişte ostaşi schilodiţi ce se întorc acasă după o bătălie crâncenă. N-ar fi fost deloc prudent pentru cineva să se aşeze pe vreun scaun, afară, bineînţeles, dacă n-ar fi fost spirit şi, fără îndoială, aceste jilţuri nu slujeau decât atunci când soborul strămoşilor coborî ţi din ramele lor venea să ia loc la masa ce nu mai era folosită şi când, înaintea unei cine imaginare, discutau între ei, în

1 Artist în ceramică, scriitor şi savant francez (1510—1589).

13 Tapiţerie cu peisaje verzi.

timpul lungilor nopţi de iarnă atât de prielnice agapelor strigoilor, despre decadenţa familiei.

Din această sală pătrundeai într-o altă sală, ceva mai puţin spaţioasă. O tapiţerie de Flandra denumită „verdură441 îi împodobea pereţii. Dar acest cuvânt – tapiţerie – să nu trezească în imaginaţia dumneavoastră nicio idee de lux inoportun. Aceasta era uzată, grozav de subţiată, iar culorile şterse de tot; rupturile formau sute de găuri şi tapiţeria nu se mai ţinea decât prin câteva fire şi prin forţa obişnuinţei. Arborii decoloraţi erau galbeni de o parte şi albaştri de cealaltă parte. Coeostârcul, ce se ţinea într-un picior în mijlocul trestiilor, suferise grozav de mult de pe urma moliilor. Ferma flamandă, cu fântâna împodobită cu fire de hamei, nu se mai distingea aproape deloc şi, din figura gălbejită a vânătorului ee urmăreşte un boboc de raţă sălbatică, numai gura rojşie. Şi ochii negri, pentru care se folosiseră, după cât se părea, o vopsea mai bună decât celelalte nuanţe, îşi păstraseră coloritul primitiv, făcând să semene cu un cadavru de o paloare de ceară, căruia i s-a dat cu roşu pe buze şi i s-au înnegrit sprâncenele. Aerul se juca printre pereţi şi ţesătura slăbită, căreia îi imprima ondulări suspecte. Hamlet, prinţ al Danemarcii, dacă ar fi stat de vorbă în această încăpere, şi-ar fi tras spada şi l-ar fi ţintuit pe Polonius aflat înapoiatapiţeriei, strigând „Un şobolan!”. Mii de zgomote uşoare, de şoapte imperceptibile ale singurătăţii, care fac să simţi şi mai mult tăcerea, ar fi neliniştit urechea şi spiritul vizitatorului destul de îndrăzneţ pentru a pătrunde până aici. Şoarecii ronţăiau, leşinaţi de foame, câteva capete de lână ce ieşeau din urzeală. Carii rodeau lemnul bârnelor cu un zgomot înăbuşit de pildă, iar orologiul morţii bătea ora pe lambriurile de lemn ale pereţilor.

Din timp în timp trosnea pe neaşteptate câte o tăblie de la vreo mobilă, ca şi cum singurătatea pătrunsă de plictiseală îşi întindea încheieturile, ceea ce fără să vrei îţi provoca o tresărire nervoasă. Un pat cu baldachin şi cu coloane în formă de fus, acoperit cu perdele din imitaţie de brocart, tăiate şi deşirate mai la toate cutele, ale căror

felurite desene înflorate, verzi şi albe, se confundau într-o aceeaşi nuanţă galbenă, ocupa un colţ al încăperii, şi n-ai fi îndrăznit nicidecum să dai la o parte poalele pologului de groaza să nu găseşti în obscuritate, ghemuită, cine ştie ce stafie, sau vreo formă ţeapănă, scoţând la iveală, sub albeaţa cearşafului, un nas ascuţit, niscaiva pometi osoşi, mâini împreunate şi picioare alungite ca ale statuilor _ culcate deasupra mormintelor; cât de repede lucrurile destinate omului şi dintre care el este absent capătă o aparenţă supranaturală! Ai fi putut să-ţi închipui de asemenea că vreo tânără prinţesă fermecată se odihdi'fi acolo într-un somn de veacuri, ca Frumoasa fii a pădurea adormită, însă cutele aveau o rigiditate prea sinistră şi prea misterioasă pentru aşa reva şi se împotriveau oricărei idei plăcute şiHi-nine.

O masă din lemn negru, acoperită cu incrustaţii de aramă ce se desprindeau mai peste tot, o oglindă tulbure şi întunecată, al cărei amalgam fugise aproape cu totul, dezgustat că nu mai reflecta chipuri omeneşti, un fotoliu a cărui tapiţerie era lucrată cu acul, rod al răbdării şi al răgazului, operă terminată de cine ştie ce străbunică, dar care astăzi nu mai îngăduia să se deosebească decât câteva fire de argint printre bucăţile de mătase şi linurile decolorate, completau mobilierul acestei camere, în cazul cel mai rău locuibilă de un om care nu s-ar fj temut nici de spirite şi nici de strigoi.

Aceste două camere răspundeau în dreptul celor două ferestre necondamnate ale faţadei. O lumină palidă şi verzuie pătrundea prin geamurile fără pic de lustru, care nu mai fuseseră spălate de un secol şi care păreau cositorite pe dinafară. Perdele mari, mototolite şi găurite, care s-ar fi sfâşiat dacă ai fi vrut să le faci să alunece pe vergelele roase de rugină, făceau încă şi mai slabă lumina crepusculară şi sporeau melancolia locului.

Deschizând uşa care se găsea în fundul acestei ultime camere, cădeai în tenebre adinei, dădeai de vid, de obscur şi de necunoscut. Încetul eu încetul, totuşi, ochii se obişnuiau, cu această obscuritate străbătută de câteva raze

livide ce se strecurau prin crăpăturile dintre scândurile care astupau ferestrele şi descopereau, confuz, un şir lung de camere dărăpănate, cu pardoseala desprinsă, presărată de geamuri sparte, cu pereţi goi sau pe jumătate acoperiţi de câteva zdrenţe de tapiţerie destrămată, cu tavanele surpate de se vedeau grinzile şi lăsau să treacă apa ploilor, admirabil aranjate pentru sanhedrinele1 de şobolani şi statele generale 2 ale liliecilor. În câteva locuri n-ai fi fost în siguranţă de voiai să înaintezi, deoarece podeaua se unduia şi se încovoia sub greutatea paşilor, însă nimeni nu se aventura vreodată în această Tebaidă de umbră, de colb şi de pânze de păianjen. Încă din prag, un miros greu, de stătut, o duhoare de mucegai şi de loc părăsit, frigul umed şi negru caracteristic locurilor sumbre, îţi izbeau violent nările, ca şi când ai fi ridicat piatra grea a unui cavou şi ai ’fi pătruns în bezna lui glacială.Într-adevăr, cadavrul trecutului se prefăcea încetul cu încetul în pulbere în aceste săli unde nimic din ceea ce însemna prezent nu punea piciorul, iar anii adormiţi se legănau ca nişte hamacuri în pânzele cenuşii de prin unghere. Deasupra, prin

5 Consilii, adunări.

8 Adunările reprezentanţilor poporului francez (1302—1789).

poduri, îşi aveau sălaşul, peste zi, bufniţele, cucuvelele şi stăncuţele cu urechile de pene, cu capetrli. – de pisică şi pupilele rotunde şi fosforescente.Acoperişul, surpat în douăzeci de locuri, le îngăduia acestor păsări „nostime44 să intre şi să iasă111 voie; erau în largul lor, ca în ruinele din.
Montihery sau în dărâmăturile castelului G aii lard. În fiecare seară, stolul prăfuit îşi lua zborul ţipând îndelung şi scoţând vaiete jalnice – ce ar fi băgat în sperieţi pe superstiţioşi – spre a porni departe să-şi caute bruma de hrană pe care nu şi-o putea giisi în acest turn al foametei.

În încăperile de la parter se găseau doar câteva maldăre de paie, nişte ştiuleţi de porumb şi câteva mici unelte de grădinărie. Intr-una din încăperi se afla o saltea umplută cu frunze uscate de porumb şi o pătură de lână cenuşie, care

părea să fie patul unicului argat al conacului.

De bună seamă că cititorul trebuie să fie plictisit de această plimbare prin singurătate, mizerie şi părăsire; de aceea să-l conducem în singura cameră niţel mai vie din castelul pustiu, anume la bucătărie, al cărei coş înălţa către cer acel. Uşor norişor alburiu pomenit cu prilejul descrierii exterioare a castelului.

Un foc sărăcăcios se prelingea, cu limbile sale galbene, pe tăblia vetrei şi, din vreme în vreme, atingea fundul unui ceaun de fontă atârnat deunui din eârligele eremalierei[14] şi slaba sa pâlpiire proiecta, în umbră, fluturări roşietice, pe marginile celor două sau trei cratiţe atârnate de perete.
Lumina, zilei, care îşi făcea loc prin hogeacul larg ee se urca până la acoperiş, fără de niciun cot, se risipea domol peste cenuşă, în nuanţe albăstrii, făeând să pară şi mai palid focul, încât, în această vatră rece» însăşi flacăra părea îngheţată. De nu îi-ar f’i luat măsuri de prevedere, acoperind oala cu un capac, desigur că în caz de furtună ar fi plouat în ea şi ar mai fi subţiat fiertura.

Încălzită încetul cu încetul, apa începuse intr-un sfirşit să bombăne şi ceaunul horcăia în liniştea din jur ca un astmatic; câteva foi de var/a. Ce dădeau în fiert cu spumă multă, arătau că bucata cultivată din grădină fusese pusă la contribuţie pentru acest terci mai mult decât spartan.

Un bătrân motan negru, slab, năpârlit şi jupuit ca un manşon care nu mai e bun de nimic, cu părul căzut de i se vedea iei-colo pielea albăstruie, stătea aşezat pe labele dinapoi, atât de aproape de foc, că ţi-era teamă să nu i se pârlească mustăţile, iar ochii lui verzi, străbătuţi de pupilele în formă de I, şi-i îndrepta neîncetat, cu un aer de supraveghere interesată, către oala de pe foc.Urechile lifuseseră retezate la nivelul capului, iar coada de la şira spinării, ceea ce îi dădea în-

4 Cin fel de cuier de fier plasat deasupra vetrei, pentru atâcnat vase de bucătărie.

Tu li sarea himerelor japoneze expuse în

14Nume dat în vechea Germanie spiritului rare patrona familia.

cabineteleColecţionarilor, printre alte curiozităţi, sau a animalelor fantastice, cărora vrăjitoarele, ce trebuie na meargă la adunările nocturne, le dau în grijă iA ia spuma din oalele unde îşi fierb filtrele.

Acest motan, singur cuc în întreaga bucătărie, părea că îşi pregăteşte fiertura pentru el însuşi,jl fără îndoială că tot el aşezase pe masa de stejar o farfurie împodobită cu flori verzi şi roşii, o cupă din cositor, lustruită desigur eu ghearele sale într-atât era de zgâriată, şi o oală mare de gresie pe care erau zugrăvite, în mod cam grosolan, în trăsături albastre, armoriile portalului de pe cheia de boltă şi de pe portrete.

Cine urma oare să se aşeze la această modestă masă pusă aici, în conacul nelocuit? Poate spiritul familial al casei, *genius loci,* duhul Kobold credincios căminului pe care îl adoptase, iar motanul negru, cu ochii atât de pătrunşi de mister, îi aştepta sosirea spre a-l servi la masă cu şervetul ţinut frumos pe labă.

Oala fierbea într-una, iar motanul râmihea nemişcat la postul său, ca o sentinelă pe care au uitat s-o schimbe. În sfârşit, se auziră nişte paşi, apăsaţi şi greoi, ca de om în vârstă; persoana era precedată de un zgomot de tuse seacă, apoi scârţâi ivărul de la uşă şi un uncheş, jumătate ţăran, jumătate servitor, păşi în bucătărie.

La apariţia noului venit, motanul negru, care părea să fie un vechi prieten de-al său, îşi părăsi culcuşul de pe cenuşa vetrii şi porni să se frece amica! de picioarele bătrânului, arcuindu-şi spinarea, scoţându-şi şi vârându-şi din nou ghearele în tecile labei, în timp ce emitea din gâtlej acel tors răguşit care reprezintă cel mai înalt semn de satisfacţie la rasa felinelor.

— Bine, bine. Belzebut, spuse bâtrinul aplecându-se pentru a-şi trece de două-trei ori mâna bătătorită peste spinarea pleşuvă a motanului, spre a nu rămâne dator în materie de politeţe faţă de un motan; ştiu că mă iubeşti şi sân tem destul de singuri aici, bietul meu stăpân şi cu mine, ca să nu ne bucure mângâierile unei fiinţe lipsite de

minte, dar care totuşi pare să te înţeleagă.

Aceste schimburi de politeţe odată terminate, motanul începu să meargă înaintea bătrânului, călăuzindu-l ’spre vatră, ca pentru a-i arăta direcţia oalei de pe foc, pe care o privea cu o poftă de fiinţă leşinată de foame, cu un aer înduioşător, cum rar ai mai fi putut întâlni, deoarece Belzebut începea să îmbătrânească; auzul îi era mai puţin ascuţit, ochii mai puţin pătrunzători, laba mai puţin sprintenă şi îndemânatecă decât altădată, iar resursele pe care i le oferea odinioară prinsul păsărelelor sau vânătoarea deşoareci scădeau în mod sensibil; din această pricină nu mai părăsea illsi ochi oala de pe vatră, din al cărei conţinut
Hprra să-şi aibă partea, ceea ce îl făcea să-şi lângă botul cu anticipaţie.

Pierre, aşa se numea bătrânul servitor, luă un pumn de vreascuri şi le aruncă peste focul peJumătate stins; ramurile începură să trosnească şi să se răsucească, şi îndată flacăra, scoţând un val de fum, se înălţă vie şi luminoasă în mijlocul unei ploi vesele de scântei. Ai fi spus că salamandrele erau în toiul petrecerii şi dansau sarabande printre flăcări. Un sărman greier ofticos, tare bucuros de atâta căldură şi lumină, încercă chiar să bată măsura cu tobiţa sa, dar nu izbuti şi reuşi să scoată doar nişte sunete răguşite.

Pierre se opri apoi sub acoperişul vetrei. Împodobit cu nişte franjuri vechi de mătase verde, decupat în formă de dinţi de lup, îngălbenit de fum, şi se aşează pe un scăunel fără spetează, cu Belzebut alături.

Răsfrângerile focului îi luminau faţa, pe care anii, soarele, viaţa în aer liber şi intemperiile de peste ani o afumaseră şi uscaseră, ca să spunem astfel, şi îi dăduseră o culoare mai închisă chiar decât aceea a unui indian din Insulele Caraibe; câteva şuviţe de păr alb, ce îi scăpau de sub bereta albastră, i se lipeau de tâmple şi făceau să iasă şi mai mult în evidenţă nuanţele arămii ale feţei;sprâncenele negre contrastau puternic cu părul alb ca zăpada. Ca toţi oamenii din neamul basciloravea figura prelungă şi nasul ca un cioc

de pasăre de pradă, Zbârcituri mari, perpendiculare şi asemănătoare cu nişte tăieturi de sabie îi brăzdau obrajii de sus în jos.

Un fel de livrea cu galoane, cărora li se dusese urma de vopsea, de o culoare pe care şi un pictor de profesie cu greu ar fi definit-o, îi acoperea pe jumătate pieptarul din piele de căprioară, devenită lucie şi înnegrită pe alocuri din pricina rosăturilor platoşei, formând pe fondul galben al pielii umbre amintind apele verzi ce apar pe pânteeul potârnichilor fezandate: fiindcă Pierre fusese ostaş, iar câteva rămăşiţe din uniforma sa militară mai erau folosite şi în îmbrăcămintea civilă.Purta nişte pantaloni nu tocmai largi, cărora li se vedea urzeala şi bătaia unei stofe tot aşa de rară ea o canava de broderie; şi ar fi fost cu neputinţă de ştiut dacă fuseseră croiţi din postav, din stofă de lână încreţită sau din serj. Orice urmă de păr dispăruse de tare multă vreme’ de pe nădragii săi pleşuvi; nicicând vreo bărbie de eunuc nu a fost mai spână. Cârpeli destul de vizibile şi făcute de o mână mai obişnuită să ţină spada decât acul, întăreau locurile slabe şi aduceau mărturie despre grija pe care o avea posesorul acestui veşmânt de a-i prelungi longevitatea până la ultimele limite. Asemenea lui Nestor [15]’ pantalonii aceştia seculari trăiseră cât vieţuiseră trei oameni. Serioase probabilităţi ne îndeamnă să credem că nădragii fuseseră ruşii, dar punctul acesta important nu este absolut dovedit.

Nişte tălpice din fire de cânepă prinse cu şireturi albastre de un fel de ciorapi de lână fără lulpă îi slujeau lui moş Pierre de încălţăminte şi aminteau alpargatele spaniole. Aceşti coturni grosolani fuseseră aleşi fără îndoială ca fiind mai economici decât pantofii cu ciucuri sau decât cizmele cu carâmbi: întrueât o neînduplecată, rece şi lucie sărăcie se desprindea de la cele mai mici detalii ale îmbrăeăminţii unchiaşului şi până la atitudinea sa, ce trăda o resemnare posacă.

Stătea rezemat cu spatele de peretele interior al

15 *Nestor*, personaj mitologic, a luat parte la războiultroian, simbol al înţelepciunii.

căminului şi îşi ţinea încrucişate, deasupra genunchilor, miinile mari, înroşite, cu. Nuanţe violacee, ca frunzele viţei de vie la sfârşit de toamnă, alcătuind un fel de pereche nemişcată a motanului.

Belzebut, în faţa sa, în cenuşă, aşezat pe labele dinapoi, lihnit de foame şi cu un aer ce-ţi. Stârnea mila, urmărea cu o adâncă atenţie clocotul astmatic din ceaun.

„Tânărul nostru stăpân zăboveşte tare mult astăzi, murmură Pierre, văzând prin geamurile afumate şi galbene ale singurei ferestre care lumina bucătăria, cum se micşora şi dispărea ultima dâră luminoasă a soarelui ce apunea la fruntariile unui cer brăzdat de nori grei şi aducători de ploaie. Ce plăcere o fi putând găsi el oare să se plimbe aşa singur prin lande? Nu-i mai puţin adevărat că este atât de trist castelul ăsta, încât nu e cu putinţă să te plictiseşti mai mult în altă parte.

Deodată răsună voios un lătrat răguşit; calul din grajd izbi din picior, făcând să zornăie de marginea ieslei lanţul cu care era legat; motanul negru îşi întrerupse bruma de toaletă pe care şi-o făcea trecându-şi laba umezită în prealabil cu salivă, peste fălcile-i mititele şi pe deasupra urechilor retezate, şi făcu câţiva paşi spre uşă ca un animal afectuos şi politicos, care îşi cunoaşte îndatoririle şi le respectă.

Canatul uşii se deschise; Pierre se ridică, îşi scoase respectuos bereta, iar noul venit îşi făcu apariţia în încăpere, precedat de câinele cel bătrân, despre care am mai vorbit, şi care la încercarea de a ţopăi a mare bucurie nu-l mai ţinură picioarele şi căzu greoi, încărcat de anii săi mulţi. Belzebut nu nutrea faţă de Miraut antipatia pe care semenii săi o arată de obicei neamului câinesc.Belzebut îi privea, dimpotrivă, foarte amical, rotindu-şi ochii verzi în toate direcţiile şi încovoindu-şi spinarea a răsfăţ. Se vedea bine că se cunoşteau de vreme îndelungată şi că îşi ţineau de urât adeseori în singurătatea castelului.

Baronul de Sigognac, deoarece chiar seniorul acestui castel ruinat era cei ce intrase în bucătărie, era un tânăr cie

douăzeci şi cinci sau douăzeci şi şase de ani, deşi la prima vedere i s-ar fi dat poate mai mult, într-atit părea de grav şi de serios. Sentimentul neputinţei, care întovărăşeştc sărăcia, izgonise veselia de pe trăsăturile sale şi ofilise acea floare primăvăratică ce catifelează chipurile tinere. Cearcăne negricioase îi încercuâau deja ochii vineţi şi obosiţi, iar obrajii scofilciţi scoteau destul de mult în evidenţă pometii; mustăţile, în loc să se înalţe semeţe şi răsucite în sus, cădeau pleoştite şi păreau să jelească alături de gura sa tristă*;* pârul, neglijent pieptănat, atârna în şuviţe negre de-a lungul feţei palide, cu o absenţă de cochetărie rară la un tânăr care ar fi putut trece drept frumos, şi trăda o renunţare absolută la orice gând de a place. Obişnuinţa unei tristeţi secrete săpase cute dureroase într-o fizionomie pe care un pic de fericire ar fi făcut-o încântătoare, iar înfăţişarea de om hotărât, firească la această virstă, părea să se încline aici în faţa unei soafte nenorocite, împotriva căreia socotea zadarnic să lupte.

Deşi sprinten şi de o constituţie mai degrabă robustă decât slabă, tânărul baron se mişca cu o încetineală apatică, asemenea unuia care şi-a dat demisia din viaţă. Mişcările îi erau adormite şi moarte, atitudinea inertă, şi se vedea că îi era perfect egal dacă este aici sau acolo, dacă a plecat sau s-a reîntors.

Capul îi era acoperit cu o pălărie veche de pislă cenuşie, gheboasă şi ruptă toată, mult prea largă, care îi cobora până la sprâncene, ceea ce îl silea, pentru a putea vedea, să-şi ridice mereu nasul.O pană, ce se potrivea bine cu pălăria, cu fire atâtde rare încât semăna cu şira spinării unui peşte, avea intenţia vădită de a reprezenta un panaş, dar cădea fără vlagă pe spate, ca şi cum i-ar fi fost ruşine de înfăţişarea ei. Gulerul, dintr-o dantelă antică, ale cărui găurele nu se datorau toate îndeminării meşteşugarului, şi căruia vechimea îi adăugase şi ea numeroase tăieturi, se răsfrângea peste surtucul său, ale cărui pliuri largi trădau că fusese croit pentru un bărbat mai mare şi mai plin decât subţirelul baron. Mânecile surtucului îi ascundeau mâinile la fel ca mânecile unei rase de călugăr, şi intra până la brâu în

nişte cizme largi ca un cazan, împodobite cu pinteni de fier. Aceste vechituri heteroclite aparţinuseră răposatului său tată, mort cu câţiva ani în urmă, şi ale cărui haine el le uza acum de tot, deşi încă de pe vremea morţii primului lor posesor erau destul de obosite pentru a fi vândute la haine vechi. Împopoţonat cu asemenea haine, poate foarte la modă la începutul celeilalte domnii, tânâru] baron avea un aer în acelaşi timp ridicol şi înduioşător; ar fi putut fi luat drept propriul său strămoş. Cu toate că nutrea pentru memoria tatălui său o veneraţie eu adevărat filială, iar adeseori îl podideau lacrimile pe când se îmbrăca cu aceste scumpe relicve, care păreau să păstreze în cutele lor gesturile şi atitudinile bătrânului gentilom defunct, nu se putea spune că tânărului Sigognac îi era tocmai pe plac când se înzorzona cu garderoba paternă. El nu avea al le veşminte şi fusese foarte fericit să dezgroape din fundul unui cufăr această parte din moştenirea ce i se cuvenea. Hainele sale de adolescent îi rămăseseră prea mici şi prea strimte. Cel puţin se simţea în largul său în hainele răposatului tată.Ţăranii, obişnuiţi să le venereze pe când le purta bătrânul baron, nu le găseau ridicole nici când erau purtate de baronul cel tânăr şi ei le salutau cu aceeaşi deferentă; nu băgau în seamă rupturile surtucului la fel cum nu dădeau vreo atenţie deosebită crăpăturilor din zidurile castelului. Oricât de sărac ar fi fost Sigognac, în ochii lor reprezenta totdeauna seniorul, şi pentru ei decadenţa acestei familii nu era izbitoare, aşa cum ar fi apărut unor străini; era totuşi un spectacol destul de grotesc şi melancolic să-l vezi pe tânărul baron în hainele-i vechi, călare pe bătrânul său cal, întovărăşit de bătrânul câine, asemenea cavalerului Morţii din gravura lui Albrecht Durer[16].

Baronul se aşează, tăcut, în faţa măsuţei, după ce răspunsese, cu un gest binevoitor, la salutul respectuos al lui Pierre.

16*Berta,* regină de Bourgogne, Italia şi Arles (937—9G6), care, spre deosebire de toate reginele din aceaepocă, se îndeletnicea cu lucrul manual şi torcea lînâdi" fuior în. plimbările sale de la un castel ta altul.

Acesta desprinse ceaunul din cârligul de deasupra focului şi vărsă fiertura peste pâinea tăiată mai dinainte, într-un blid de lut, pe care îl puse în faţa baronului; era o ciorbă foarte obişnuită de varză, cu puţină slănină, care se mai găteşte încăîn Gaseonia, numită „garbură”; apoi scoase din dulap o bucată de mămăligă numită *„miasson”,* tremurândă, într-un şervet presărat cu mălai, şi o întinse pe masă împreună cu tava de lemn pe care era aşezată.

Acest soi de mâncare local, împreună cu garbura căreia i se adăugase o bucăţică de slănină, şterpelită, fără îndoială, din momeala unei curse de prins şoareci, ţinând seama de proporţiile ei minuscule, alcătuiau prânzuî frugal al baronului, care mânca cu gândul aiurea, între Miraut şi Belzebut, amândoi căzuţi în extaz şi cu botul adulmecând în aer, de fiecare parte a scaunului său, aşteptând să le cadă şi lor câteva fărâmituri de la festin.Din timp în timp, baronul îi arunca lui Miraut câte o îmbucătură de pâine pe care acesta o prindea din zbor, având grijă ca în prealabil s-o atingă de felia de slănină, spre a-i da cel puţin aroma de carne.Bucata de şorici reveni motanului, a cărui satisfacţie se exterioriză prin mârâituri surde şi prin întinderea rapidă & unei labe, cu toate ghearele scoase în afară, parcă gata să-şi apere prada.

Acest sărăcăcios ospăţ odată terminat, bartmul păru să se cufunde în nişte reflecţii dureroase, sau cel puţin într-o stare de visare al cărei subiect nu avea nimic agreabil. Miraut îşi culcase capul pe genunchiul stăpânului şi îl privea ţintă cu ochii voalaţi – din pricina vârstei – de o ceaţă albăstrie, dar pe care voia parcă să o străbată o scânteie de inteligenţă aproape omenească. S-ar fi zis că înţelegea gândurile baronului şi căuta să-i mărturisească simpatia sa. Belzebut torcea şi sforăia din vârtelniţa sa, tot atât de zgomotos ca şi Berta ţesătoarea \ şi scotea din când în când schieunături tânguitoare, căutând să atragă atenţia fugară a baro – nului. Pierre stătea în picioare, la o oarecare distanţă, nemişcat ca acele lungi şi ţepene statui de piatră ce străjuiesc la porticele catedralelor, respectind reveria stăpânului şi aşteptând să i se dea vreo poruncă.

Între timp noaptea se coborâse de-a binelea, şi umbre mari se îngrămădeau în ungherele bucătăriei, ca nişte lilieci ce se agaţă prin colţurile încăperilor cu degetele aripilor membranoase, formând nişte ciorchini vii. O rămăşiţă de foc, pe care îl mai însufleţeau rafalele de vânt prăvălite cu furie în cămin, colora cu răsfrângeri bizare grupul strâns în jurul mesei, pătruns de o timiditate tristă, care accentua şi mai mult melancolica singurătate a castelului. Dintr-o familie odinioară puternică şi bogată, nu mai rămăsese decât un vlăstar răzleţ, rătăcind ca o umbră prin castelul populat de strămoşii săi; dintr-o mulţime de valeţi şi servitori nu mai exista decât unul singur, slugă din devotament, care era de neînlocuit; dintr-o haită de treizeci de copoi nu mai supravieţuia decât unul, aproapeorb şi cărunt de bătrâneţe, iar un motan negru era sufletul locuinţei pustii.

Baronul făcu semn lui Pierre că doreşte să se retragă. Pierre, apiecându-se către cămin, aprinse o despicătură de lemn de pin îmbibată cu răşină, un fel de mică făclie ieftină, pe care o folosesc ţăranii săraci, şi porni înaintea tânărului senior;Miraut şi Belzebut se alăturară cortegiului: lumina slabă şi fumegândă a făcliei făcea să tremure, pe pereţii ce mărgineau scara, frescele palide, şi dădea o aparenţă de viaţă portretelor afumate din sala de mâneare, iar ochii lor negri şi ficşi păreau să privească la descendentul lor cu o milă dureroasă.

Ajuns în acea cameră de culcare fantastică pe care am descris-o mai înainte, bătrânul slujitor aprinse o mică lampă de aramă, a cărei feştilă se încolăcea în ulei ca o tenie în spirt, în vitrina unui spiţer, după care se retrase urmat de Miraut. Belzebut, bucurându-se de drepturi deosebite de acces, se ghemui pe unui din fotolii. Baronul se lăsă pe celălalt, copleşit de singurătate, de lipsă de ocupaţie şi de plictiseală.

Dacă în timpul zilei camera avea aerul unei încăperi vizitate de strigoi, seara, la lumina pâlpâindă a lămpii, era şi mai şi. Tapiţeria căpăta tonuri livide, iar vânătorul, pe un fond de verdeaţă sumbră, devenea, luminat astfel, o fiinţă

aproape reală.Semăna, cu archebuza sa, gata de tras, cu un asasin ce îşi pândeşte victima: iar buzele roşii se remarcau şi mai straniu pe faţa-i palidă. Ai fi spus că este o gură de vampir împurpurată de sânge

Din pricina atmosferei umede, lampa pârâia şi arunca luciri intermitente; vântul scotea suspine de orgă trecând prin coridoare, iar zgomote înfricoşătoare şi ciudate se auzeau în încăperile pustii.

Vremea se stricase, iar picături grele de ploaie, împinse de rafale de vânt, băteau în geamurile ce se zguduiau în cercevelele de plumb. Câteodată ferestrele păreau gata să cedeze şi să se deschidă, ca şi cum s-ar fi opintit în ele cineva din afară.Era genunchiul furtunii, care se sprijinea pe plăpândul obstacol. Uneori, pentru a se adăuga o notă în plus armoniei, vreuna din bufniţele cuibărite sub acoperiş scotea un sunet sinistru, asemănător strigătul unui copil gâtuit, sau, speriată de lumină;se izbea de ferestre cu un zgomot puternic de aripi.

Castelanul acestui trist lăcaş, obişnuit cu asemenea simfonii lugubre, nu le mai dădea nicio atenţie. Doar Belzebut, cu neliniştea naturală animalelor din neamul său, îşi agita la fiecare zgomot cioturile urechilor tăiate şi privea fix spre ungherele obscure, ca şi cum, cu pupilele sale, obişnuite să străbată întunericul, ar fi zărit acolo ceva invizibil pentru ochii omeneşti.

Acest motan vizionar, cu nume şi înfăţişare diabolice, ar fi înspăimântat pe un om mai puţin brav decât baronul: deoarece avea aerul că ştie multe lucruri aflate în timpul curselor sale nocturne prin podurile şi camerele nelocuite ale castelului; de bună seamă că nu odată, la răscruci de coridoare, va fi avut felurite întâlniri care ar fi albit părul unui bărbat.

Sigognac luă de pe masă un mic volum, pe a cărui legătură ştearsă era imprimată stema familiei sale, şi începu să-i întoarcă foile ou un aer de’ nepăsare. Dacă ochii parcurgeau cu precizie rândurile, gândurile îi zburau aiurea sau nu acordau decât un interes mediocru micilor ode şi

sonetelor de dragoste ale lui Ronsard, în ciuda frumoaselor lor rime şi a savantelor invenţii, înnoitoare faţă de poeţii greci. Curând azvârli cartea şi începu să-şi descheie încet nasturii de la surtuc, ca un om care nu are chef să doarmă, dar se culcă, învins de plictiseală, pentru că nu ştie ce să facă altceva şi încearcă să-şi înece urâtul în somn. Atât de trist cad firele de nisip în clepsidră într-o noapte mohorâtă şi ploioasă, în fundul unui castel ruinat, înconjurat de un ocean de buruieni, fără măcar o singură fiinţă vie la zece leghe de jur-împrejur!

Tânărul baron, unicul supravieţuitor al familieiSigognac, avea, într-adevăr, multe motive să fie melancolic. Strămoşii săi se ruinaseră în diferite chipuri, fie la joc, fie în războaie, fie prin dorinţa deşartă de a străluci, astfel, încât fiecare generaţie lăsase moştenire alteia un patrimoniu din ce în ce mai micşorat.

Feudele, domeniile arendate, fermele şi pământurile care ţineau de castel zburaseră unul câte unul; şi ultimul Sigognac, după strădanii nemaiauzite pentru a reface averea şi a da o nouă strălucire familiei, strădanii fără de rezultat, întrucât este prea târziu să astupi găurile unei corăbii când a început să se scufunde, nu îi lăsase fiului său decât acest castel dărăpănat şi plin de crăpături cu cele câteva prăjini de pământ sterp care îl înconjurau; restul trebuise să fie abandonat în mâinile creditorilor şi ale cămătarilor.

Sărăcia îl legănase aşadar de copil, cu mâinile ei slabe, iar buzele sale căutaseră spre un sân secat. Lipsit din fragedă copilărie de mama sa, stinsă de tristeţe în acest castel dărăpănat, gândind ia sărăcia care avea să apese mai târziu asupra fiului ei şi să-i închidă drumul spre orice carieră, el nu cunoscuse dulcile mângâieri şi îngrijirile duioase care ocrotesc şi înseninează copilăria şi tinereţea, chiar şi în familiile cele mai puţin fericite. Grija tatălui său, pe care îl regreta totuşi, nu se exprimase decât prin câteva lovituri de picior în spate, sau prin porunca de a fi biciuit. În aceste clipe el se plictisea atât de tare, încât ar fi fost fericit să primească una din aceste admonestări paterne, a căror

amintire îi înlăcrima ochii: întrucât o lovitură de picior în dos, de la tată la fiu, însemna totuşi o legătură omenească, iar de patru ani încoace, de când baronul îşi dormea somnul de veci sub lespedea grea din cavoul familiei Sigognac, el trăia în mijlocul unei profunde singurătăţi. Tinerei sale mândrii îi repugna să apară la sărbătorişi la vânători fără echipajul potrivit titlului şi calităţii sale.

Într-adevăr, ce s-ar fi putut spune văzându-l pe baronul de Sigognac înţolit ca un cerşetor sau ca un biet nevolnic ce-i tocmit cu ziua să culeagă mere? Aceste motive îl împiedicaseră să se ducă la vreun prinţ, spre a-şi oferi serviciile în suita acestuia. De aceea mulţi credeau că se stinsese neamul Sigognac-ilor, iar uitarea, care creşte peste morţi mai repede chiar decât iarba, arunca în negura trecutului şi ştergea din amintiri această familie, însemnată şi bogată altădată, şi puţini erau aceia care ştiau că mai există încă un vlăstar al acestui neam pe cale de dispariţie.

De câteva clipe, Belzebut părea agitat, îşi ridica mirat capul ca şi cum ar fi adulmecat semnele unei primejdii; se duse la fereastră, se ridică sprijinind u-se cu labele de ochiurile acesteia, căută să străpungă întunericul adânc al nopţii, brăzdată de liniile repezi ale ploii; nările i se dilatau şi se agitau tot mai mult. Un urlet prelung al lui Miraut dezlănţuit în mijlocul tăcerii, veni să confirme numai decât pantomima cotoiului; hotărât lucru, ceva cu totul neobişnuit se petrecea în împrejurimile castelului, de obicei atât de liniştit. Miraut continua să latre cu toată energia pe care i-o îngăduia răguşeala sa cronică. Baronul, pentru a fi pregătit pentru orice eveniment, îşi reîncheie nasturii de n surtuc, pe care tocmai voia să şi-l scoată, şi pe ridică în picioare.

„Ce l-o fi găsit pe Miraut de face o asemenea gălăgie? El, care sforăie ca dulăul din povestea cu coi şapte adormiţi, de cum se tolăneşte pe paiele din culcuş, la apusul soarelui. Să fie oare vreun lup care dă târcoale în jurul zidurilor?” rostiSigognac încingându-şi spada cu gardă grea din fier, pe care o desprinse din perete. Tânărul îşi încatărămă centironul la ultima gaură, întrucât cureaua de piele, croită pentru talia bătrânului baron, ar fi putut s-o înfăşoare de

două ori pe cea a fiului.

Trei lovituri destul de puternice răsunară în poarta castelului, la intervale egale, stârnind un vaiet de ecouri prin încăperile pustii.

Cine putea să vină oare la acest ceas târziu să tulbure singurătatea castelului şi liniştea nopţii?
Ce călător nechibzuit bătea la această poartă care nu se mai deschisese de atâta amar de vreme pentru un oaspete, nu din lipsă de curtenie din partea stăpânului, ci din lipsa musafirilor? Cine cerea oare să fie primit în acest han al foamei, în această înaltă curte a postului mare, într-un lăcaş al sărăciei lucii şi al caliciei?

II

CARUL LUI THESPIS

Sigognac coborî scara, protejând cu mâna flacăra lămpii împotriva curentului de aer ce ameninţa s-o stingă. Reflexele flăcării îi străbateau falangele subţiri ale mâinii şi le colorau cu’o nuanţă roşiatică diafană, astfel încât, deşi era plină noapte şi mergea urmat de o pisică neagră, în loc să preceadă soarele, i se potrivea epitetul acordat de către bunul Homer degetelor Aurorei.

Tânărul baron dete jos drugul porţii, întredeschise canatul mobil şi se trezi faţă în fată cu un personaj în nasul căruia pironi lumina lămpii. Luminată de razele de lumină, pe fondul de umbră se desena o figură destui de grotescă: în lumină şi sub picăturile de ploaie strălucea un craniu de culoarea untului rânced. Părul cărunt lipit de tâmple. Un nas stacojiu de prea multă băutură, garnisit în întregime de o sumedenie de bubuliţe, lăfăindu-se ca o ceapă între doi ochi mici şi ceacâri, umbriţi de sprâncene foarte stufoase şi ciudat

Bic negre, obraji fleşcăiţi, pătaţi de tonuri roşie-
Mee, brăzdate de firişoare sângerii, o gură şi nişte buze groase de beţiv şi de satir, o bărbie pe care înflorea un neg de toată frumuseţea, pe care creşteau câteva fire de păr sălbatice şi ţepene de parcă
Ar fi fost smulse dintr-o perie, alcătuiau în totul
0 fizionomie demnă să fie cioplită în piatră, pentru a întruchipa acele figuri groteşti de carnaval, sculptate sub cornişa de pe Pont-Neuf. O anumită bonomie spirituală îndulcea efectul puţin atrăgătorcare l-ar fi putut isca aceste trăsături la prima vedere. Coada ochilor era plină de încreţituri, iarColţurile buzelor ridicate înspre urechi trădau de altminteri intenţia unui surâs graţios. Această căpăţână de paiaţă, aşezată peste un guler plisat, de un alb echivoc,

se înălţa deasupra unui trup spânzurat într-o manta păcătoasă de pânză neagră, iar trupul porni să se arcuiască, spre a saluta, afectând o politeţe exagerată.

Plecăciunile odată îndeplinite, burlescul personaj, citind pe buzele baronului întrebarea ce avea să pornească, luă cuvântul cu un ton uşor emfatic şi declamatoriu.

— Să binevoiţi a mă scuza, nobile castelan, dacă vin să bat eu însumi la poterna 1 cetăţii domnieivoastre, fără să fiu precedat de vreun paj sau de vreun pitic care să sune din corn, şi aceasta la o oră înaintată din noapte. Nevoia nu ţine seamă de legi şi sileşte pe oamenii de lume cei mai poli ticoşi să se abată de la bunele purtări.

— Ce voiţi? îl întrerupse scurt baronul, plictisit de vorbăria bătrânului caraghios.

— Ospitalitate pentru mine şi pentru camarazii mei, prinţi şi prinţese, Leandri şi Isabelle, doctori şi căpitani, care se plimbă prin târguri şi oraşe, cu carul lui Thespis, iar carul acesta, tras de boi după obiceiul antic, este acum împotmolit în noroi la câţiva paşi de castelul domnieivoastre.

— Dacă înţeleg bine ceea ce spuneţi, dumneavoastră sunteţi comedianţi de provincie în turneu şi v-aţi abătut de la drumul bun?

— Nici că s-ar putea tălmăci mai bine cuvintele mele, răspunse actorul, şi vorbiţi atât de minunat.Aş putea spera ca senioria-voastră să accepte rugămintea mea

— Cu toate că locuinţa mea este destul de dărăpănată şi nu pot să vă ofer mare lucru, vă veţi simţi totuşi ceva mai bine aiei decât afară, pe o aşa ploaie straşnică.

Pedantul, deoarece acest rol părea să îndeplinească în trupă, se înclină în semn de aprobare.

În timpul acestei conferinţe, Pierre, trezit de lătratul lui Miraut, se sculase şi venise după stăpînul său, sub portic. Aducându-i-se la cunoştinţă cele ce se petreceau, bătrânul aprinse un felinar, şi apoi toţi trei se îndreptară spre carul împotmolit.

Leandru şi Matamore împingeau la roată, iar Re-

împungea şi îmboldea boii cu pumnalul său tragic. Femeile, înfăşurate în mantii, erau desperate. Gemeau şi suspinau într-una. Acest ajutor neaşteptat şi mai cu seamă priceperea lui Pierre[17] la nu loc, scoaseră din impas căruţa greoaie, care, îndreptată pe un pământ mai bătătorit, ajunse laOastel, trecu pe sub bolta ogivală şi pătrunse în curte.

Boii dejugaţi fură duşi în grajd alături de căluţul sur; comediantele săriră jos din car şi, după ce îşi mai aranjară o leacă fustele mototolite, călăuzite de către Sigognac, se urcară în sufragerie, încăperea cea mai locuibilă a casei. Pierre găsi înTundul magaziei de lemne o legătură de surcele şi câteva braţe de uscături, pe care le aruncă în cămin, stârnind o flacără mare, voioasă. Deşi nu ne aflam încă decât la începutul toamnei, un pic de foc era trebuincios pentru a usca veşmintele ude ale doamnelor; de altminteri noaptea era răcoroasă şi vântul şuiera prin lemnăriile crăpate şi desprinse din încăperea nelocuită.

Comedianţii, cu toate că erau obişnuiţi prin însăşi viaţa lor rătăcitoare cu cele mai felurite adăposturi şi culcuşuri, priveau cu mirare această stranie locuinţă, despre care ai fi zis că oamenii o abandonaseră de tare multă vreme spiritelor, şi care, fără să vrei, îţi ducea gândurile la istorii tragice; totuşi actorii, ca nişte persoane bine crescute, nu lăsară să Li se citească pe faţă nici groaza şi nici surpriza.

— Nu vă pot oferi decât taeâmurile, spuse tânărul baron, cât despre dulapurile şi cămara mea, în ele nu găseşti nici cât să ospătezi un şoricel. Trăiesc singur aici, în acest conac nu primesc niciodată pe cineva şi, după cum vedeţi, nu mai este nevoie să v-o spun, norocul nu şi-a stabilit aici lăcaşul.

— Lucrul acesta nu are nicio importanţă, replică Pedantul; dacă pe scenă ni se servesc pui fripţi din carton şi sticle de vin din lemn strunjit, în schimb, în viaţa noastră de toate zilele, ne luăm precauţiile necesare şi ne procurăm bucate mai substanţiale. Fripturile goale pe dinăuntru şi băuturile imaginare ar cădea greu la stomacurile noastre;

17Poartă . ascunsă care dădea spre şanţul castelului.

de aceea, în calitatea pe care o am de a asigura aprovizionarea trupei, am totdeauna în rezervă câte o şuncă de Bayonne, câteva plăcinte din carne de vînat, ’ vreo pulpă de viţel de Riviere, la care să adăugăm şi o duzină de sticle de vin de Cahors şi de Bordeaux.

— Ai vorbii, pe cinste, Pedantule, exclamăLeandru; du-te de adu proviziile şi dacă seniorul de faţă va îngădui şi va binevoi să cineze cu noi, vom organiza chiar aici festinul. Există desigur suficientă veselă prin bufete, iar doamnele vor aşeza masa.

După ce baronul făcu un. Semn de aprobare din cap, cu totul zăpăcit de întorsăturile aventurii,Isabella şi *demna* Serafina, care stăteau lângă foc şi se odihneau, se ridicară şi aşezară taeâmurile şi farfuriile pe masă, pe care Pierre o ştersese cu multă grijă mai înainte şi aşternuse o faţă de masă veche şi uzată, dar albă.

Pedantul reapăru numaidecât cu câte un coş în fiecare mână şi aşează triumfal în mijlocul mesei o plăcintă mare. În chip de fortăreaţă, cu zidurile blonde şi aurite, care conţinea în pântecele sale o garnizoană de smochinari şi de potârnichi. Strategul înconjură acest fort gastronomic cu şase sticle, în chip de lucrări de apărare avansate< ce trebuiau cucerite mai înainte de a fi luată cu asalt cetatea.

O limbă de bou afumată şi o bucată de şuncă completau simetria.

Belzebut. Care se cocoţase pe un bufet şi urmărea curios aceste preparative extraordinare, încerca să-şi apropie, cei puţin pe calea mirosului, toate aceste lucruri alese, etalate din abundenţă pe masă. Nările motanului, de culoarea trufeior, aspirau profund emanaţiile parfumate; pupilele verzi jubilau şi seânteiau, iar un râuşor de bale argintii izvorâte din poftă şi lăcomie, i se scurgea pe bărbie. Tare ar mai fi vrut să se apropie de masă şi să-şi ia partea din acest chiolhan ce amintea de ospeţele lui Gargantua, atât de deosebite de mesele cumpătate, de adevăraţi pustnici, ale casei;dar tabloul tuturor acestor figuri noi îl înspăimânta, iar poltroneria sa lupta împotriva lăcomiei.

Găsind că lumina lămpii nu este destul de strălucitoare, Matamore se sculă să aducă din car două candelabre de teatru, făcute din lemn, peste care se lipise de jur-împrejur hârtie poleită, şi prevăzute fiecare cu mai multe luminări, adaos care produse o iluminaţie am putea spune magnifică. Aceste candelabre, a căror formă amintea de candelabrul cu şapte braţe din *Sfânta Scriptură,* erau aşezate de obicei pe altarul la care se celebrau căsătoriile, la deznodământul pieselor, cu decoruri mecanice, sau pe masa festinului, în *Mariana* luiMairet[18] şi *Herodiaăa* lui TristanLa lumina lor şi. La văpaia uscăturilor ce ardeau cu flăcări vioaie, camera moartă recăpătase puţină viaţă. Uşoare nuanţe roşietice colorau obrajii palizi ai portretelor, şi dacă bătrânele şi virtuoasele nobile, eu gâturile uscate vârâte în gulere de dantele şi ţepene sub turnelă, luau un aer înţepat la priveliştea tin’erelor comediante ce zburdau în această gravă reşedinţă, în schimb, războinicii şi cavalerii de Malta păreau să le surâdă din adâncui ramelor şi să fie fericiţi că asistă la o asemenea sărbătoare, cu excepţia a doi sau trei mustăcios!
bătrâni care, încăpăţânaţi, se ţineau îmbufnaţi, sub lacul galben, şi îşi păstrau, orice s-ar fi întâmpiat, mutrele respingătoare, cu care îi hărăzise pictorul.

Un aer mai călduţ şi mai viu circula prin vasta sală, unde nu se respira de obicei decât o umezeală mucegăită de mormânt. Grozava deteriorare a mobilelor şi a tapiţeriilor era mai puţin vizibilă, iar spectrul palid al mizeriei părea să fi abandonat pentru câteva clipe castelul.

La început, pentru Sigognac această surpriză fusese dezagreabilă, dar acum se lăsă în voia unei senzaţii de tihnă şi de satisfacţie necunoscută până atunci. Isabella, *donna* Serafina şi chiar Subreta îi tulburau în mod plăcut imaginaţia şi îi lăsau mai degrabă impresia unor divinităţi coborâte pe pământ decât a unor simple muritoare. Erau, într-adevăr, femei foarte frumoase, care ar fi stârnit interesul chiar şi unora mai puţin novici decât tânărul

18Actriţă care joacă în comediile vechi rolul de femeiebătrînă, doamnă, stăpînă, femeie posacă, o eră, ursuză,doamnă de companie.

nostru baron. Tot ce vedea şi i se întâmpla îi dădea impresia unui vis şi tânărul se temea, în fiece clipă, să nu se trezească.

Baronul dădu braţul *donnei* Serafina, pe care o aşează la dreapta sa. Isabella luă loc în stânga sa, subreta se aşează în faţă, *duefia 1* se plasă alături de Pedant, iar Leandru şi Malamore acolo unde mai găsiră loc. Tânărul stăpân al castelului putuatunci să studieze pe îndelete şi după piui uzionomiile oaspeţilor săi, viu luminate şi admirabil reliefate. Examinarea se îndreptă mai întâi asupra femeilor, cărora socotim că nu ar fi deplasat să le facem aici un portret fugar, în timp ce Pedantul execută o breşă în fortificaţiile pateului.

Serafina era o femeie tânără, cam de douăzeci şi patru – douăzeci şi cinci de ani, iar datorită obişnuinţei de a juca roluri de mari cochete căpătase manierele înaltei societăţi şi tot atâta şiretenie cât întâlneşti la o doamnă de la Curte. Figura sa, de un oval puţin alungit, nasul uşor acvilin, ochii mari, cenuşii, gura roşie, cu buza de jos brăzdată de o mică dungă, ca aceea a Anei de Austria, şi semănând cu o cireaşă coaptă, alcătuiau o fizionomie drăgălaşă şi nobilă, la care mai contribuiau şi două cascade de plete castanii ce cădeau în valuri de-a lungul obrajilor, unde însufleţirea şi căldura iscaseră admirabile nuanţe trandafirii.Două şuviţe lungi, numite mustăţi, şi înnodate fiecare cu câte ’trei funduliţe din panglică neagră, se desprindeau capricioase din unduirile părului, scoţându-i şi mai bine în valoare graţia vaporoasă, ca acele ultime trăsături viguroase de penel pe care le aşterne un pictor când isprăveşte un tablou.

O pălărie de pâslă cu boruri rotunde, împodobită cu pene, dintre care ultima era arcuită în chip de panaş pe umerii doamnei, iar celelalte erau adunate. Într-un frumos mănunchi, îi dădeau Serafinei un aer semeţ; un guler băi’bătesc răsfrânt, împodobit cu dantelă de Alencon şi încheiat cu un ciucure negru, la fel ca şi „mustăţile”, se etala pe o rochie de catifea verde cu mâneei despicate, împodobită cu găitane şi brandenburguri, iar prin tăieturile

mânecilor î-ăzbătea înspumată cămaşa o eşarfă de mătase albă, aşezată în bandulieră, dădea întregii sale ţinute un aer galant şi hotărât.

Astfel gătită, Serafina avea aerul unei Pentesilee sau al unei Marfize[19], foarte adecvat pentru aventurile şi comediile de capă şi spadă. Fără îndoială, toaleta şi celelalte podoabe nu se mai găseau la prima lor prospeţime; catifeaua fustei devenise pe alocuri cam lucioasă, din pricina purtatului; pânza de Frise era cam mototolită, la lumina zilei dantelele ar fi părut roşcate; broderiile de pe eşarfă, dacă le priveai mai de aproape, apăreau roşcate şi trădau imitaţia; mai multe găitane îşi pierduseră bumbii de metal, iar ceaprazurile destrămate ale brandenburguri lor pe alocuri erau deşirate de-abinelea; penele istovite loveau molatec peste marginile pălăriei, părui bogat era cam ciufulit şi câteva fire de paie, adunate din căruţă, se amestecai! destul de jalnic în opulenţa pletelor.

Aceste mici de tec te de det&iiU nu o împiedicau pe *donna* Serafina să aibă o ţinută de regină fără de regat. Dacă îmbrăcămintea îi era ofilită, figura îi era fragedă, şi, de altminteri, această toaletă i se părea cea mai strălucitoare găteală din lume tânărului baron de Sigognac, puţin obişnuit cu asemenea măreţii, el care nu văzuse niciodată decât ţărănci îmbrăcate cu fuste de dimie şi cu pelerine cu glugă din lână aspră. Baronul era, de altminteri, prea ocupat să privească la ochii frumoasei pentru a mai da vreo atenţie la cususrile costumului său.

Isabella era mai tânără decât *clonna* Serafina, aşa cum cereau şi rolurile sale de ingenuă; nici nu mergea atât de departe ca să poarte un costum mai îndrăzneţ şi se mărginea la o simplitate elegantă şi burgheză, aşa cum îi şade bine fiicei luiCasandru ’. Avea chipul micuţ, aproape de copil încă, un păr frumos, de o nuanţă castanie mătăsoasă, ochii umbriţi de gene lungi; o gură mică în chip de inimă, şi un aer de modestie feciorelnică mai degrabă natural decât prefăcut. Un corsaj din tafta cenuşie,

19Una din frumoasele războinice din poemul *Orlandofurioso* al lui Ariosto.

[8] Regiune la Marea Nordului, împărţită între Olandaşi Germania.

împodobit cu catifea neagră şi mărgele de sticlă neagră, se prelungea în formă de săgeată peste o fustă de aceeaşi culoare; un guler de dantelă plisată, uşor scrobit, se ridica înapoia unei cefe drăguţe, unde se răsfăţau mici zulufi de puf auriu, mătăsos, iar la gât purta un şirag de perle false; deşi, în primul moment atrăgea mai pilim privirile ciecit Serafina, ea te reţinea mai îndelung. Dacă nu strălucea, în schimb te vrăjea, ceea ce înseamnă, nici vorbă, un succes.

Subreta îşi merita deplin numele de *moreno.,* pe care spaniolii îl dau brunetelor. Pieliţa ei fină hă tea în nuanţe aurii şi roşcate, ca ale unei gitane.Părul bogat şi ondulat era negru, un negru ca de iad, iar din ochii căprui, cu ape galbene, scăpăra o răutate diabolică. Din gura mare, cu buze de un roşu viu, străluceau în fulgere albe nişte dinţi care ar fi făcut cinste şi unui pui de lup. Altfel era slabă şi parcă mistuită de pasiune şi de neastâmpăr, dar avea o slăbiciune de om tânăr şi sănătos, plăcută la vedere.

Fără nicio îndoială, era tot atât de expertă să primească şi să înmâneze un bileţel de dragoste în viaţa de toate zilele ca şi la teatru! însă trebuia să se bizuie serios pe farmecele sale personale acea doamnă care se slujea de o asemenea Dariolettă!,[20]Câte declaraţii de iubire, trecând prin mâinile sale, nu mai ajunseseră la destinaţie, iar amorezul uituc zăbovise peste măsură în anticameră. Era una din acele femei pe care semenele lor le găsesc urî te, dar care sunt irezistibile pentru bărbaţi şi par să fie plămădite din sare. Ardei iuţi şi cantaridă, ceea ce nu le împiedică să fie reci ca nişte cămătari atunci când este vorba de interesele lor. Purta un costum fantezist, albastru şi galben, iar pe cap un fel de şal din imitaţie de dantelă îi completa toaleta.

Doamna Leonarda, mama nobilă a trupei, era îmbrăcată din cap până în picioare ca o *duena* spaniolă. O bonetă din etamină îi încadra faţa grasă, cu mai multe rânduri de guşi, gălbejită şi parcă uzată de cei patruzeci de ani de dresuri şi sulimanuri. Nuanţe de ivoriu îngălbenit şi de ceară veche

---

20Confidenta infantei Eleseria (din poemul *Amadis deGaule,* roman cavaleresc spaniol de Montaivo, apărutîn 1508) şi care introducea bileţelele de dragoste destinate stăpînei sale în prăjiturile pe care i le servea.

dădeau o anumită paloare grăsimii nesănătoase, consecinţă mai degrabă a vârstei, decât a sănătăţii.Ochii, peste care coborau nişte pleoape moi, aveau o expresie de viclenie şi păreau ca două pete negre peste faţa lividă. Câteva fire de păr începuseră să--i adumbrească colţurile buzelor, deşi doamna Leonarda îi smulgea cu multă grijă cu ajutorul pensetelor. Aproape că-i dispăruse caracterul feminin de pe figura în ridurile căreia ai fi putut descoperi multe poveşti şi întâmplări, dacă ţi-ai fi dat osteneala să le cercetezi. Comediantă încă din copilărie, doamna Leonarda era foarte pricepută într-o carieră în care îndeplinise rând pe rând toate rolurile, până la acela de *duena,* acceptat cu atâta dificultate de cochetăria sa, nefiind niciodată îndeajuns de convinsă de ravagiile timpului. Leonarda avea talent şi, aşa bătrână cum era ştia să atragă aplauze, chiar alături de femei tinere şi frumoase, foarte surprinse să vadă cum aplau ric şi bis-urile se îndreaptă către această vrăji luare.

Cam acestea ar fi de spus despre personalul feminin. Principalele roluri de comedie erau reprezentate în trupă, şi, dacă lipsea cumva un personaj, îl recrutau pe drum dintre comedianţii ambulanţi tiuu dintre amatorii de teatru, fericiţi să primească un rolişor şi să se afle astfel în intimitatea Angelicelor şi a Isabellelor. Personalul masculin se compunea din Pedant, pe care l-am descris mai înainte, asupra căruia nu este necesar să mai revenim, din Leandru, Scapin, Tiranul tragic şi Fanfaron.

Obligat prin rolul pe care îl interpreta să facă blânde ca oiţele tigroaicele cele mai feroce, să înşele Truffaldinii, să îndepărteze Ergastii şi să calce totdeauna superb şi triumfător de-a lungul acţiunii pieselor, Leandru era un tânăr de treizeci de ani, dar pe care îngrijirile excesive cu privire la persoana sa îl făceau să pară mult mai tânăr.Nu este lucru uşor să întruchipezi, în ochii spectatoarelor, amantul, această fiinţă misterioasă şi perfectă, pe care fiecare şi-o modelează în chipul ei, după eroii romanelor *Amadis* sau *Astree l.* De aceea, *messer* Leandru îşi ungea botul cu spermanţet şi se înfăina în fiecare seară cu pudră

de talc; sprâncenele, ’ din care smulgea cu penseta firele rebele, semănau cu o linie trasă cu tuş chinezesc şi se terminau în coadă de şobolan.

- Roman pastoral de Honore d’Urfe (1567—1625).

Dinţii, periaţi cu înverşunare şi frecaţi cu opiat, străluceau ca nişte perle din Orient în gingiile roşii pe care le descoperea la tot pasul, necunos când de bună seamă proverbul grecesc care spune că niitiic nu este mai prostesc decât un râs prostesc. Camarazii săi susţineau că îşi punea un vârf de roşu chiar şi în oraş, când nu juca, spre a da mai multă strălucire ochilor. Un păr negru, frizat cu mare grijă, cobora de-a lungul obrajilor în bucle strălucitoare, puţin cam fleşcăite din pricina ploii, ceea ce îi dădea prilejul să şi le îndrepte şi să le rotunjească cu degetele şi să-şi arate astfel o mână foarte albă, la care strălucea un solitar mult prea mare pentru a fi veritabil.Gulerul răsfrânt lăsa să i se vadă gâtul rotund şi alb, ras aşa de grijuliu încât nu i se vedea un fir de barbă. Un val de lenjerie, destul de curată, se revărsa între vestă şi pantalonii plisaţi şi vărgaţi cu o sumedenie de panglici, buna lor stare părând să-l preocupe în cea mai mare măsură.Chiar şi când privea spre pereţi avea aerul că moare de îndrăgostit ce este, iar când cerea de băut ziceai că leşină de dor. Îşi accentua fiecare frază cu câte un suspin, şi chiar când vorbea despre lucrurile cele mai puţin importante, îşi întorcea ochii peste cap, îşi lua o mină suferindă şi îşi dădea nişte ifose să plesneşti de râs, nu altceva; însă femeile găseau că toate acestea sunt pur şi simplu încântătoare.

Seapin avea un cap de vulpe, ascuţit, şiret, în care citeai şmecheria; sprâncenele i se ridicau pe frunte în chip de accent circumflex, umbrind nişte ochi vii, ce căutau mereu încoace şi încolo, iar lumina ochilor, galbenă, tremura ca o monedă de aur pe argint viu; zbârcituri de răutate, ca nişte labe’de gâscă, se cutau la fiecare colţ al pleoapelor ce trădau minciuni, viclenii şi pungăşii;buzele subţiri şi flexibile se agitau neîncetat şi descopereau, printre surâsurile echivoce, nişte canini ascuţiţi şi feroci la înfăţişare; iar când îşi scotea bereta tărcată cu dungi albe şi roşii, datorită

părului tuns în chip de perie i se putea vedea şi mai bine conturul capului, neobişnuit de cucuiat şi de vălurit. Părul, ai fi zis nişte câiţi roşcaţi, semăna cu perii de lup, desăvârşind caracterul de fiară răufăcătoare, zugrăvit pe fizionomia sa. Ai fi fost ispitit să-i priveşti mâinile acestui păcătos ca să vezi de'nu are teribilele bătături provocate de mânuirea vâslelor pe galere, deoarece tare mult avea aerul de a-şi fi petrecut câţiva anişori pentru a-şi scrie memoriile pe ocean cu o pană lungă de cincisprezece picioare. Vocea îi era falsă şi vorbea când tare când încet, folosind schimbări bruşte de ton şi lătrături bizare, care te surprindeau şi te făceau să râzi fără ca să ai poftă de aşa ceva; mişcările şi gesturile sale, neaşteptate şi parcă determinate de declanşarea bruscă a unui resort ascuns, aveau ceva ilogic şi neliniştitor, şipăreau mai degrabă să slujească la reţinerea atenţiei interlocutorului, decât la exprimarea vreunui gând sau a unui sentiment. Iţi amintea de pantomima vulpii ce se agită şi dă sumedenie de târcoale, făcând sute de scamatorii şi de coţcării sub arborele din vârful căruia o priveşte fascinat curcanul înainte de a se prăvăli.

Seapin purta o manta păcătoasă din pânzu groasă cenuşie, peste costumul său obişnuit de teatru, cu vărgături ce se zăreau prin mantaua rău încheiată; şi aceasta fie din pricină că nu avusesevreme să-l dezbrace după ultima reprezentaţie, fie deoarece garderoba sa foarte redusă nu-i îngăduia să aibă un t; înd 'complet de haine pentru oraş şi un costum pentru teatru.

În ceea ce-l priveşte pe Tiran, era un om tare cumsecade, pe care natura îl înzestrase „fără îndoială din glumă, cu toate semnele exterioare ale ferocităţii. Nicicând un suflet mai blajin nu îmbrăcase o înfăţişare exterioară mai rebarbativă.Nişte sprâncene groase, parcă trase eu cărbunele, largi de două degete şi negre de parc-ar fi fost din piele de Cârtiţă, se întâlneau la rădăcina nasului, un păr creţ şi o barbă deasă şi bogată ce-i creştea până la ochi şi pe care nu şi-o tăia niciodată spre a nu fi cazul să-şi lipească una falsă când trebuia să joace rolul lui Irod sau al

lui Polyfont, o faţă pârlită de soare, ce aducea cu o piele deCordoba. Îi compuneau o fizionomie violentă şi înfricoşătoare,. Aşa cum le place pictorilor să-i înfăţişeze în pânzele lor pe călăii şi pe ajutoarele lor care l-au jupuit de viu pe sfântul Bartolomeu sau l-au decapitat pe Sfântul Ioan Botezătorul.O voce, mai mult un muget de taur, care făcea să zornăie geamurile şi să se mişte paharele pe masă, contribuia nu în mică măsură la întreţinerea teroarei pe care o inspira această sperietoare, căreia îi mărea şi mai mult efectul o tunică de catifea neagră, croită după moda veche; este explicabil, aşadar, de ce obţinea un succes teribil, urlând versurile lui Garnier s şi Scudery[21]. Altminteri se înfăţişa umplut ca un cârnat şi în măsură să ocupe din plin un tron.

Cât despre Fanfaron, era slab, jigărit, negru şi uscat ca un spânzurat pe care l-au bătut viaturile şi zăduful. Pielea îi semăna cu un pergament lipit de oase; un nas mare, încovoiat ca un cioc de pasăre de pradă, şi a cărui muchie subţire lucea ca osul, se înălţa în chip de perete între cele două părţi ale figurii ascuţite ca o suveică, alungită şi mai mult de un barbişon subţire. Aceste două profiluri lipite unul de altul puteau constitui cu multă greutate o figură, iar ochii, spre a-şi găsi şi ei un locşor pe aici, se ridicau înspre tâmple ca la chinezi. Sprâncenele pe jumătate rase se curbau ca nişte virgule negre deasupra unor ochi neliniştiţi, iar mustăţile, neobişnuit de lungi, unse eu un soi de clei şi susţinute la fiecare capăt de cosmetice, se înălţau în are de cerc şi străpungeau cerul; urechile, depărtate de cap, aduceau destul de bine cu toartele unei oale şi dădeau un straşnic prilej pişcăturilor şi bobârnacelor. Toate aceste trăsături bizare, care ţineau mai degrabă de caricatură decât de natural, păreau să fi fost sculptate de o fantezie cam nebună într-o coadă de violă veche sau copiate după acele vietăţi închipuite şi himere pantagruelice care, pictate, se învârtesc seara într-o sarabandă nebună pe felinarele plăcintarilor; strâmbăturile sale de Matamore

21 *Georges de Scudery* (1601—1667), poet, autor dramatic şi romancier francez.

deveniseră, cu timpul, fizionomia sa obişnuită şi, odată ieşit din culisele teatrului, păşea despicat ca un compas, cu capul dat pe spate, cu pumnul la şold şi cu mâna dreaptă înţepenită pe minerul spadei.Un surtuc de culoare galbenă şi bombat în chip de cuirasă, împodobit cu garnituri verzi şi crestat cutăieturi în lungul coastelor, după moda spaniolă, un guler scrobit, susţinut de sârme şi de cartoane, larg cât masa rotundă în jurul căreia cei doisprezece pairi ar fi putut să prânzească, nişte pantaloni bufanţi până la genunchi, prinşi cu şnururi, cizme „clin piele albă de Rusia, în care picioarele sale de cocoş se bălăbăneau ca nişte fluiere în cutia lor, când o poartă lăutarii, o spadă neobişnuit de lungă, pe care n-o lăsa din mână niciodată şi al cărei miner de fier lucrat frumos în găurele cântărea mai bine de cincizeci de livre, alcătuiau bizara îmbrăcăminte a caraghiosului personaj, iar pentru mai multă bravadă, peste această înzorzonare se drapase cu o pătură săltată la margine de vârfuî spadei. Să mai spunem, pentru a nu uita nimic, că două pene de cocoş, bifurcate ca nişte coarne de soţ încornorat, îi împodobeau în mod grotesc pălăria cenuşie, alungită în chip de pilnie de strecurat.

Meşteşugul scriitorului se află în inferioritate faţă de acela al pictorului, deoarece nu poate înfăţişa lucrurile decât în mod succesiv. O singură aruncătură de ochi ar fi fost suficientă pentru a cuprinde totul într-un tablou, unde pictorul ar fi grupat în jurul mesei diferitele figuri, a căror descriere am făcut-o mai sus; ar fi putut fi văzute astfel umbrele, luminile, atitudinile contrastante, coloritul propriu al fiecărui lucru, precum şi o infinitate de detalii de fineţe, care lipsesc din această descriere şi aşa prea lungă, deşi am încercat să o redăm cât mai pe scurt cu putinţă;dar trebuia să vă fac cunoştinţă cu această trupă comică picată atât de neaşteptat în singurătatea castelului lui Sigognac.

Începutul mesei s-a desfăşurat în tăcere; marile pofte sunt la fel de mute ca şi marile pasiuni!dar primele furii odată potolite, limbile porniră să se dezlege. Tânărul baron, cve poate că nu mai fusese sătul din ziua când fusese înţărcat, deşil-ar fi plăcut teribil să pară îndrăgostit şi

visător în faţa Serafinei şi a Isabellei, mânca sau mai degrabă înfuleca cu o ardoare care nu te-ar fi lăsat să bănuiesti că mai cinase odată. Pedantul, pe care această năpraznică foame tinerească îl amuza nespus, îngrămădea în farfuria domnului de Sigognac sumedenie de aripi de potârnichi şi felii de şuncă, care dispăreau tot atât de iute ca şi fulgii de zăpadă căzuţi pe o lopată încinsă,Belzebut, împins de lăcomie, se hotărâse, cu toate spaimele ce-l stăpâneau. Să-şi părăsească postul inatacabil pe care îi ocupa pe un ciubuc al dulapului cu vase şi, după multă chibzuinţă, ajunsese la raţionamentul triumfal că ar fi fost tare greu să fie tras de urechi, pentru că nu mai poseda aşa ceva, şi că nu putea constitui obiectul glumei vulgare de a i se atârna vreo cratiţă la spate, întrucât absenţa cozii interzicea acest gen de poznă, mai demnă desigur de ştrengari şi de haimanale decât de persoane din societatea aleasă, aşa cum păreau să fie musafirii adunaţi în jurul acestei mese încărcate de bunătăţi de o suculentă şi de un parfum rar întâlnite.

Profitând de întuneric, motanul se apropie pe brânci, şi atât de turtit şi de una cu pământui era, încât încheieturilelabelor formau nişte coate ce se ridicau deasupra trupului, asemenea unei pantere negre ce pândeşte o gazelă. Fără ca cineva să-l bage în seamă. Ajuns până la scaunul baronului de Sigognac, Belzebut se ridică şi, pentru a-i atrage atenţia stăpânului, începu să-i cânte, pe genunchi, o arie la chitară, cu cele zece gheare.Sigognac, indulgent faţă de umilul său prieten care ţinuse atât de lungi posturi în slujba sa, îi făcu părtaş la norocul său strecurându-i pe sub masă. Oase şi alte felurite resturi, ce erau primite cu o recunoştinţă frenetică. Miraut, care găsise mijlocul de a pătrunde în sala festinului pe urmele lui Pierre, îşi avu şi el partea sa de bunătăţi.

Părea că viaţa se înapoiase în această locuinţă moartă; acum era lumină, căldură şi zgomot. Comedienele, după ce băură două degete de vin, piuiau ca nişte papagali aşezaţi pe beţele lor şi se complimentau reciproc asupra succeselor repurtate. Pedantul şi Tiranul discutau cu aprindere asupra

superiorităţii poemului comic ori a celui tragic;unul susţinea că este mai greu să-i faci să râdă pe oamenii de treabă decât să-i înspăimânţi cu poveşti de groază, care nu aveau alt merit decât antichitatea lor; celălalt pretindea că vulgaritatea şi bufoneria de care se foloseau autorii de comedii ie înjoseau mult demnitatea de scriitor.

Leandru îşi scoase o oglinjoară din buzunar şi«ie privea cu tot atâta satisfacţie ca şi răposatulNarcis când îşi admira nasul în unda izvorului.Contrar obiceiului unui Leandru, el nu era îndrăgostit de Isabella; el ţintea mai sus. Spera, prin graţiile şi manierele sale de gentilom, să amăgească şi să cucerească vreo văduvă nobilă, bogată şi focoasă, a cărei caleaşcă trasă de patru telegari să vină să-l ia la ieşirea din teatru şi apoi să-l conducă la un castel unde să-l aştepte sentimentala şi sensibila frumuseţe, în *neglige*-ul cel mai ispititor, în faţa unei mese încărcate cu cele mai delicate bunătăţi. Această viziune se realizase ea vreodată? Leandru susţinea că da... Seapin nega cu hotărâre, controversă ce constituia subiectul unor interminabile dispute. Blestematul valet, răutăcios ca un maimuţoi, pretindea că în zadar bietul om îşi dădea ochii peste cap, degeaba arunca priviri asasine prin loji, sau râdea cu toată gura ca să-şi arate toţi cei treizeci şi doi de dinţi, inutil îşi etala gambele şi îşi cambra talia, zadarnic îşi prindea cochet un pieptănuş în buclele perucii şi îşi schimba cămaşa la fiecare reprezentaţie, chiar de ar fi fost să se lipsească de masă pentru a plăti spălătoreasă, că tot nu reuşise vreodată să trezească cea mai neînsemnată dorinţă pentru persoana sa nici măcar în inima celei mai neînsemnate baroane, fie ea în vârstă de peste patruzeci şi cinci de ani, cu bube pe faţă şi cu semne de mustaţă.

Scapin, văzându-l pe Leandru absorbit în contemplarea sa, adusese cu dibăcie vorba despre vechea lor dispută, iar închipuitul furios declară că e gata să se ducă să caute printre bagajele sale un cufăraş plin cu scrisori de dragoste mirosind a mosc şi a smirnă, scrisori adresate lui de o mulţime de doamne de vază, contese, marchize şi baroane, toate nebune de iubire; dar, ca să fim drepţi, nu era numai

laudă goală în vorbele înfumuratului, această toană pentru comedianţi şi măscărici întâlnindu-se destul de des în purtările dezmăţate ale vremii. Serafina spunea că, de-ar fi ea una dintre acele doamne, ar pune să-l biciuiască pe Leandru pentru obrăznicia şi indiscreţia sa; iar Isabella se jura în glumă că, dacă nu va fi mai modest, n-o să-l mai ia de bărbat la sfârşitul piesei. Sigognac, deşi sugrumat de o ruşine rar întâlnită, care nu-i îngăduia să scoată decât nişte cuvinte fără noimă, o admira foarte mult pelsabella, iar ochii săi vorbeau în locul gurii. Fata observase ce efecte produsese asupra tânărului baron şi li răspundea prin priviri languroase., spre marea neplăcere a Fanfaronului, îndrăgostit în secret de această frumuseţe, deşi fără de speranţă, dat fiind rolul său grotesc.

Un altul mai îndemânatic şi mai îndrăzneţ decâtSigognac ar fi trecut la un atac susţinut; dar sărmanul nostru baron nu învăţase nicidecum, în castelul său dărăpănat, manierele alese de la Curte şi, cu toate că nu era lipsit nici de cultură şi nici de spirit, în acest moment părea destul de stupid.

Cele zece sticle fuseseră golite cu religiozitate, iar Pedantul întoarse ultima sticlă cu gâtul în jos şi o ţinu aşa până se scurse ultima picătură,atât de mică, încât rămase pe unghie; Matamore înţelese gestul şi porni spre căruţă să mai caute alte sticle. Baronul, deşi era puţin cam ameţit, nu se putu opri să închine şi el un pahar cu vin roşu în sănătatea prinţeselor, ceea ce îl dădu complet gata.

Pedantul şi tiranul trăgeau la măsea ca nişte beţivi emeriţi, care, dacă nu sunt niciodată complet treji, nu sunt în schimb niciodată beţi morţi;Fanfaronul era sobru după moda spaniolă, şi ar fi putut să trăiască asemenea acelor hidalgos care prânzesc cu trei măsline terciuite şi se mulţumesc drept cină eu o arie la mandolină. Această extremă cumpătare îşi avea explicaţia ei: personajul nostru se temea că, de va mânca şi va bea prea mult, are să-şi piardă slăbiciunea fenomenală, care reprezenta calitatea sa principală de comic.

Dacă s-ar fi îngrăşat, talentul său s-ar fi micşorat, şi el nu

continua să vieţuiască decât cu condiţia să moară de foame: de aceea trăia într-o emoţie continuă şi adeseori privea la catarama curelei spi’e a verifica dacă nu cumva, din întâmplare, nu se îngrăşase peste noapte. Tantal de bună voie, comediant şi duşman înverşunat al vinului, martir al slăbiciunii, anatomie disecată de la sine, el nu se atingea de bucate decât cu vârful buzelor şi, dacă ar fi ţinut atâtea posturi cu gânduri pioase, l-ar fi aşteptat paradisul ca pe sfinţii Antonie şi Macarie. *Duena* nu contenise o clipă şi dădea pe gât atât solide cât şi lichide într-un ritm nemaipomenit: obrajii fleşcăiţi şi gura sbârcită tremurau de zor la mişcările energice ale unor fălci încă în bună stare. În ceea ce le priveşte pe Serafina şiIsabella, neavând evantaie la îndemână, căscau de zor, care mai de care, înapoia meterezului diafan al degetelor frumoase. Sigognac, deşi un pic ameţit de dampful vinului, băgă de seamă că erau pe jumătate adormite, şi le spuse:

— Domnişoarelor, cu toate că politeţea vă face să luptaţi împotriva somnului, văd bine că picaţi de oboseală şi vreţi să vă culcaţi. Aş fi ţinut mult să vă pot oferi fiecăreia o cameră tapetată, spaţioasă şi cu anticameră, însă bietul meu castel se năruie, ca şi neamul meu, al cărui ultim urmaş sunt... Vă cedez camera mea, singura aproape unde nu plouă; o să vă aranjaţi acolo cât mai bine dumneavoastră două, împreună cu doamna.; patul este larg, şi o noapte trece repede. Domnii’ de faţă vor rămâne aici şi se vor mulţumi cu fotoliile şi cu laviţele... Mai cu seamă, să nu vă fie teamă nici de unduirile tapiţeriei, nici de gemetele vântului ce răbufneşte prin cămin şi nici de sarabandele şoarecilor; vă garantez că deşi camera este destui de lugubră, nu este vizitată câtuşi de puţin de fantome.

— Eu joc pe scenă şi rolul Bradamantei şi nu sunt fricoasă: am s-o liniştesc pe timida mea Isabella, spuse Serafina râzând*;* în ceea ce-o priveşte pe *duena* noastră, ea este puţintel vrăjitoare, iar dacă diavolul ar avea chef să vină, o să aibă cu cine schimba o vorbă.

Sigognac luă o torţă şi conduse doamnele în camera de

dormit, care li se păru, într-adevăr, că are un aspect cu totul fantastic, întrucât lumina tremurătoare a lămpii, din pricina aerului ce răbufnea în încăpere, făcea să joace pe grinzile tavanului umbre bizare, iar forme monstruoase păreau să se ghemuiască prin ungherele neluminate.

— Ce decor excelent ar mai fi încăperea asta pentru actul al cincilea al unei tragedii, exclamăSerafina plimbându-şi privirile în jurul ei, în timp ce Isabella nu pytea să-şi stăpânească fiorii, pe jumătate din cauza frigului, iar pe de altă parte din pricina groazei, simţindti-se învăluită de acea atmosferă de întuneric şi pătrunsă de aerul jilav.

Cele trei femei, fără să se mai dezbrace, se streeurară sub cuvertură. Isabella se ghemui întreSerafina şi *duena:* dacă avea să iasă de sub pat vreo labă păroasă de fantomă sau de demon mascul, să dea mai întâi peste una din tovarăşele ei. Cele două viteze adormiră de îndată, dar tânăra fată, sperioasă, rămase încă mult timp cu ochii deschişi şi aţintiţi asupra uşii închise, ca şi cum ar fi bănuit dincolo existenţa unor lumi cu fantome şi grozave spaime nocturne. Totuşi uşa nu se deschise, şi niciun spectru nu-şi făcu apariţia, învăluit în giulgiu şi scuturându-şi lanţurile, cu toate că uneori răzbăteau din apartamentele goale zgomote ciudate;dar într-un sfârşit somnul îşi presără pulberea de aur peste pleoapele sperioasei Isabella, iar răsuflarea ei liniştită se auzi în curând alături de respiraţia mai pronunţată a tovarăşelor sale.

Pedantul dormea tun, cu nasul pe masă, în faţaTiranului, care sforăia ca un tub de orgă şi mormăia, prin vis, nişte hemistâhuri alexandrine.Matamorul, cu capul sprijinit de marginea unui fotoliu şi cu picioarele întinse pe grătarul căminului, se înfăşurase în capa sa cenuşie şi semăna cu o scrumbie învelită în hârtie. Pentru a nu-şi strica frizura, Leandru îşi ţinea capul drept şi dormea ţeapăn. Sigognac se cuibărise într-un fotoliu rămas liber, dar întâmplările petrecute peste seară îl tulburaseră prea mult pentru ca să poată aţipi.

Două tinere femei nu năvălesc, aşa, pe neaşteptate, în viaţa unui tânăr, fără s-o tulbure, mai ales când acest tânăr

a trăit până atunci trist, neprihănit, singuratic, oprit de la toate plăcerile vârstei sale de către acea aspră mamă vitregă ce se nuliieşte sărăcia.

Se va spune că nu este de crezut ca un băiat de douăzeci şi cinci de ani să fi trăit fără vreo mică pasiune: dar Sigognac era mândru şi, neputând să se înfăţişeze cu echipajul potrivit rangului şi numelui său, prefera să rămână în castelul său.

Părinţii lui, la care ar fi putut să apeleze fărăsă se ruşineze, plecaseră din această lume. El se cufunda zi de zi tot mai mult în singurătate şi în uitare. Nu-i mai puţin adevărat că, nu o singură dată, în timpul plimbărilor sale solitare, o Intâlnise pe Yolanda de Foix, la o vânătoare de cerbi, în tovărăşia tatălui ei şi a unor tineri seniori, călărând o splendidă iapă aibă. Viziunea aceasta strălucitoare îi apărea deseori în vis; dar ce legătură s-ar fi putut crea între frumoasa şi bogata castelană şi el, biet boemaş ruinat şi năpăstuit de soartă?Departe de a căuta să se facă remarcat de ea,Sigognac, ori de câte ori o întâlnea, dispărea cât mai iute, nevoind să stârnească râsul cu pălăria-i pleoştită şi vrednică de milă, eu penele roase de şobolani, cu hainele tocite şi prea largi, cu căluţu-i bătrân şi paşnic, mult mai potrivit să-l încalece un preot de ţară decât un gentilom: fiindcă nimic nu este mai trist, pentru o inimă sensibilă, decât să apară ridicol în faţa fiinţei iubite; iar el, spre a-şi înăbuşi pasiunea care începea să se înfiripe, îşi făcuse în repetate rânduri toate raţionamentele reci pe care le inspiră sărăcia. Reuşise e] oare?... Nu putem spune prea multe despre asta. El, cel puţin, o credea şi respinsese acest gând ca pe o himeră;era destul, de nenorocit-şi aşa, cu necazurile sale, dar să se mai lupte şi cu chinurile unei iubiri imposibile!

Noaptea trecu fără alt incident decât o spaimă a Isabellei, provocată de Belzebut, care se ghemuise la sinul ei, în chip de Smarra, şi nu voia să se urnească deloc, găsind perniţa foarte dulce.

Cât despre Sigognac, nu putu să închidă ochii toată noaptea, fie din pricină că nu era obişnuit să doarmă decât

în patul său, fie că vecinătatea unor femei frumoase îi înflăcărase imaginaţia.
Credem mai de grabă că un proiect vag începuse să mijească în mintea sa, gonindu-i somnul şi stârnindu-i serioase nedumeriri. Sosirea acestor comedianţi îi apărea ca o întâmplare fericită şi ca o ambasadoare a Fortunei pentru a-l invita să părăsească această dărăpănătură feudală unde anii săi tineri mucegăiau în umbră şi se ofileau zadarnic.

Începuse să mijească de ziuă, iar lucirile albăstrii ce se’strecurau prin geamurile prinse în reţele de plumb dădeau luminărilor murinde o nuanţă de galben livid şi bolnav. Figurile celor ce dormeau erau bizar luminate de acest dublu reflex şi parcă erau tăiate în două felii, de culori diferite, asemenea mantalelor scurte din evul mediu. Leandru căpătase nuanţe de făclie de ceară galbenă şi semăna cu statuile de ceară din biserici, întruchipând pe Sfântul Ioan cu perucă pe cap, şi de pe faţa cărora s-au desprins vopselele, deşi erau aşezate în dulapuri de sticlă. Fanfaronul, cu ochii strâns închişi, cu pomeţii obrajilor ieşiţi mult în afară, cu muşchii fălcilor încordaţi, cu nasul tare subţire, ca şi cum l-ar fi ciupit degetele slabe ale morţii, avea aerul propriului său. Cadavru.

O roşcată puternică şi pete apopiectice brăzdau şi colorau obrazul buhăit de mâncare al Pedantului:rubinele de pe nas se prefăcuseră în ametiste, iar pe buzele groase îmbobocea floarea vânătă a vinului, Câteva broboane de sudoare, rostogolindu-se peste râpele şi şanţurile frunţii, se opriseră în mărăcinişurile sprâncenelor cărunte; obrajii moi atârnau fleşcăiţi. Buimăceala provocată de somnul greu făcea hidoasă această figură care, atunci când era trează şi insufleţită de spirit, părea jovială; stând rezemat astfel de marginea mesei,
Pedantul îţi dădea impresia unui bătrân satir doborât de desfrâu, la marginea unui şanţ, după o bacanală. Tiranul se ţinea destul de bine, cu figura palidă şi barba ca o coamă, neagră şi zbirîi tă; capul său de Hereule naiv şi de călău patern nu putea să ia altă înfăţişare. Subreta suporta şi ea

binişor vizita discretă a luminii zilei; nu avea figura prea descompusă. Numai cearcănele ceva mai negre din jurul ochilor şi obrajii brăzdaţi de vinişoare viorii, trădau oboseala unei nopţi dormite chinuit. O rază de soare lubrică, strec urinei u-se prinţre sticlele golite, printre paharele pe jumătate pline şi printre resturile de provizii, se duse să mângâie bărbia şi gura tinerei fete, asemenea unui fauri care necăjeşte o nimfă adormită.Castele şi nobilele văduve de pe tapiserie, cu figuri vinete ca fierea, se sileau să roşească sub lustrul culorilor, văzând cum singurătatea lor este pângărită de această tabără de boemi, care dâdu era sălii festinului un aspect în acelaşi timp sinistru şi grotesc..

Prima trezită de sărutul acesta matinal a fostsubreta, care se înălţă pe picioruşe, îşi aranjă îustele asemenea unei păsărici ce-şi scutură penele, îşi trecu mâinile peste cosiţe ca să le dea o oarecare strălucire şi, văzând că baronul deSigognac sta într-un fotoliu cu ochii limpezi şicânteietori ca ai unui bazilic[22], se duse spre el şi îl salută cu o drăguţă reverenţă de comedie.

— Regret tare mult, spuse Sigognac răspunzând la salutul subretei, că starea de dărăpănare a locuinţei mele, mai potrivită să găzduiască fantome decât fiinţe vii, nu mi-a permis să vă primesc aşa cum s-ar fi cuvenit; aş fi vrut să vă puteţi odihni între cearşafuri de olandă, sub un baldachin din damasc de India, în loc să vă chinuiţi pe acest scaun viermânos.

— Să nu regretaţi nimic, domnule, răspunse subreta; fără dumneavoastră am fi petrecut noaptea intr-o căruţă împotmolită în noroi, am fi tremurat sub o ploaie cu băşici, iar dimineaţa ne-ar fi găsit pe toţi mai mult morţi decât vii. De altminteri, acest culcuş pe care dumneavoastră îl dispreţuiţi, este magnific dacă îl compari cu surele prin care răzbat neturburate toate vânturile, în care sâniem adeseori nevoiţi să dormim pe maldăre de paie, tirani. Şi victime, prinţi şi prinţese, Leandri şi subrete, în cursul vieţii noastre

22 Şopârlă mare.

rătăcitoare de cel medianţi, colindând târguri şi oraşe, în timp ce baronul şi subreta făceau acest schimb de politeţuri, Pedantul se rostogoli la pământ ca un vacarm teribil de lemnărie sfărâmată. Scaunul pe care sta. Plictisit să-l mai suporte, se, rupsese, şi mătăhălosul nostru, întins cu picioarele în sus, se zvâreolea ca o broască ţestoasă răsturnată pe spate, scoţând nişte cotcodăceli nearticulate. În cădere, se agăţase involuntar de faţa de masă şi provocase, o cascadă de tacâmuri şi de farfurii, ale cărei valuri se rostogoleau peste el. Vacarmul trezi brusc întreaga companie, care sări în sus nu altceva. Tiranul, după ce se întinse de-i trosniră braţele şi-şi frecă ochii dădu o mână de ajutor bătrânului comic şi îl reaşeză pe picioare.

— Un asemenea accident n-ar putea să i se întâmple niciodată lui Matamore, spuse Irod cu un fel de mormăit nervos, care îi slujea drept râs ar fi în stare să cadă peste o pânză de păianjen fără să o rupă.

— Este adevărat, replică actorul astfel interpelat, desfăşurându-şi membrele lungi, articulate ca nişte labe imense de păianjen, nu toată lumea poate să aibă avantajul de a fi un Polifem *1,* unCaeus 2, lui munte de carne şi oase ca tine şi nici de a fi un burduf cu vin, un butoi pe două picioare ca Blazius.

Din pricina zgomotului asurzitor îşi făcură apariţia în pragul uşii Isabella, Serafina şi *duena.* Cele două tinere, deşi puţin obosite şi palide, arătau încântător chiar şi la lumina zilei. Ele îi apăreau luiSigognac drept cele mai strălucitoare făpturi din lume, cu toate că un observator meticulos ar îi putut să cârtească împotriva eleganţei lor un pic cam şifonate şi învechite; dar ce însemnătate puteau să aibă acolo câteva panglici spălăcite, nişte peticuţe de stofă destrămate şi tocite, câteva cususuri şi neglijenţe ale toaletei, când cele care le poartă sunt tinere şi frumoase? De altminteri, ochii baronului, obişnuiţi cu spectacolul atâtor lucruri învechite, prăfuite, decolorate şi prăpădite, nu mai erau în stare să observe asemenea nimicuri. Serafina şi Isabella îi apăreau gătite în chipul cel mai minunat, în mijlocul acestui castel sinistru, unde totul se prăbuşea sub

povara anilor. Aceste graţioase figuri îi dădeau senzaţia de vis în ceea ce o privea pe *duena,* ea se bucura, graţie vârstei, de privilegiul unei urâţenii imuabile; nimic nu putea să altereze această fizionomie de lemn sculptat în care străluceau doi ochi de cucuvea.Lumina soarelui sau a luminărilor pentru ea era tot una.

În acest moment intră şi Pierre în încăpere, ea să facă ordine, să arunce lemne în cămin, unde o mantie de cenuşă albă ca pluşul acoperea nişte tăciuni mistuiţi, şi să înlăture rămăşiţele festinului, atât de respingătoare, odată foamea şi setea potolite.

Flacăra strălucitoare din. Cămin atingea uşor o placă de fontă cu armele nobililor Sigognac, puţin obişnuită cu asemenea mângâieri. Şi în jurul acestei flăcări prietenoase toată banda comică se reuni luminată de lucirile-i vii. Cât este de plăcut un foc luminos, cu pâlpiiri vioaie, după o noapte, dacă nu albă, cei puţin cenuşie; starea de proastă dispoziţie care se trăda pe toate feţele prin grimase şi cearcăne mai mult sau mai puţin vizibile, se risipi ca prin farmec, graţie acestei influenţe binefăcătoare. Isabella îşi întindea spre vatră palmele micuţe, luminate de reflexe trandafirii şi, rumenită de acest fard uşor, nu i se mai observa paloarea.*Donna* Serafina. Mai înaltă şi mai robustă, rămăsese în picioare înapoia ei, ca o soră mai mare, care, mai puţin obosită, o lasă să stea jos pe surioara sa. În ceea ce-l priveşte pe Fanfaron, cocoţat pe unul din picioarele sale de cocostârc, visa pe jumătate treaz, ca o pasăre de apă la malul bălţii, cu ciocul sub aripă şi un picior îndoit sub pântec.Blazius, Pedantul, lingându-şi într-una buzele, tot sucea şi întorcea sticlele, una după alta. Să vadă de n-a mai rămas într-însele vreun strop de băutură.

Tânărul baron îl luă deoparte pe Pierre şi îl întrebă dacă nu se putea face rost, în sat, de câteva zeci deouă pentru dejunul comedianţilor, sau de ci ţi va pui de găină, să-i pună la frigare. Bătrânul slujnic dispăru numaidecit spre a împlini cât mai repede însărcinarea primită, trupa ex prim indii-şi intenţia de a pleca cât mai devreme, spre a străbate o bună distanţă şi pentru a nu ajunge prea târshj la popasul

de peste noapte.

— Mi-e tare teamă că o să serviţi un dejun caro prost, spuse Sigognac oaspeţilor săi „şi că va trebui să vă mulţumiţi cu o masă pitagoreică; dar tot mai bine este să dejunezi prost decât să nu dejunezi deloc, şi nu există, dealtminteri, la o distanţă de şase leghe de jur-împrejur, nici cel maimic han sau cea mai neînsemnată circiumă. Starea acestui castel vă spune că nu sunt bogat, dar, cum sărăcia mea nu are altă cauză decât cheltuielile făcute de strămoşii mei în războaie duse pentru apărarea regilor noştri, eu nu am deloc de ce să roşesc.

— Nu, cu siguranţă că nu, domnule, răspunseIrod cu vocea sa de bas, şi acei ce se făleşte cu averile sale, s-ar găsi foarte încurcat de sr fi să le arate izvorul. Când perceptorul se îmbracă în ţesături de aur, nobilimea are mantiile găurite, dar prin aceste găuri se poate vedea onoarea..

— Ceea ce mă miră, adăugă Blazius, este faptul că un gentilom desăvârşit, cum se arată a fi domnul baron, iasă să i se prăpădească astfel tinereţea în văgăuna unei singurătăţi unde Fortuna nu poate veni să-l caute[23] oricât de multă poftă ar avea;dacă ea ar fi să treacă acum prin fala acestui, castel, a cărui arhitectură putea să facă o impresie foarte bună acum două sute de ani, ea şi-ar vedea de drum mai departe, crezându-l nelocuit. Ar trebui Ca domnul baron să meargă la Paris, ochii şi buricul lumii, locul de întâlnire al spiritelor alese şi al vitejilor, Eldorado „spaniolilor" francezi şi
Canaanul „evreilor41 creştini, pământul binecuvântai luminat de razele soarelui de la Curte. Acolo, el nu va întârzia să fie apreciat după meritele sale şi să se ridice fie intrând în serviciul vreunei mărimi. Fie făcându-se remarcat printr-o faptă strălucită, al cărei prilej se va ivi negreşit.

Cuvintele rostite de bătrânul actor, cu toate întortocherile neinteligibile şi frazele burleşti, reminiscenţe involuntare ale rolurilor sale de pedant, nu erau lipsite de

23Brigand mitologic

sens. Sigognac simţea adevărul vorbelor, iar el, în timpul lungilor sale plimbări prin lande, îşi spusese adeseori, cu glas încet, ceea ce Blazius îi spunea cu voce tare.

Dar îi lipseau banii pentru o călătorie atât de lungă, iar el nu ştia cum ar putea să şi-i procure.Deşi brav, Sigognac era mândru, şi îi era teamă mai mult de un. Surâs decât de o lovitură de spadă.Fără să fie prea bine la curent cu moda, tânărul baron se simţea ridicol în straiele sale prăpădite, vechi chiar şi în timpul domniei trecute. După obişnuinţa oamenilor pe care sărăcia şi lipsurile îi fac timizi, el nu ţinea deloc seamă de calităţile proprii şi nu vedea decât părţile rele ale situaţiei sale.Poate că i-ar fi venit în ajutor unii dintre vechii prieteni ai tatălui său. Dacă i-ar fi cultivat un pic, dar aceasta ar fi însemnat un efort peste firea sa şi mai degrabă Js-ar fi lăsat să moară, aşezat pe cufărul său, mestecând o scobitoare ca un hidalgo spaniol, alături de blazonul lui, decât să ceară un ban avans sau împrumut. Făcea parte dintre aceia care, deşi eu burta goală, aflaţi în fala unei mese straşnice la care sunt invitaţi, se prefac că au cinat, de teamă să nu fie bănuiţi că le este foame.

— M-am gândit uneori la toate acestea, dar nu am niciun prieten la Paris, iar descendenţii acelora care au putut să-mi cunoască familia pe vremea când era bogată şi deţinea funcţii la Curte, nu se vor sinchisi prea mult de un Sigognac slab şi uscat, venind din înaltul turnului său ruinat, cu pliscul şi ghearele deschise, să-şi ia partea dia prada comună. Şi apoi, nu văd de ce mi-ar fi ruşine să mărturisesc, eu nu am echipaj, şi n-aş putea să apar într-un chip demn de numele meu; nici nu ştiu chiar de ar fi să adun laolaltă toţi banii mei şi pe cei ai lui Pierre, de-aş putea să ajung până la Paris.

— Dar nu vă obligă nimeni, replică Blazius, să intraţi triumfal în marea capitală, ca un Cezar roman urcat într-un car tras de patru armăsari albi. Dacă umilul nostru car cu boi nu revoltă orgoliul senioriei-voastre, veniţi cu noi la Paris, deoarece într-acolo se îndreaptă trupa noastră.Cutare străluceşte acolo astăzi, cu toate că şi-a făcut intrarea în Paris pedestru, cu legăturica în vârful spadei şi tinându-şi

ghetele în mână de teamă să nu le tocească pingelele.

O uşoară roşeaţă se ivi 111 obrajii lui Sigognac, pe jumătate de ruşine, pe jumătate de plăcere. Dacă, pe de o parte, orgoliul neamului său se revolta în el la gindul de a rămâne îndatorat unui biet saltimbanc, pe de altă parte, bunătatea sa sufletească înnăscută se simţea mişcată de propunerea sinceră şi care răspundea atât de bine dorinţelor sale secrete. Apoi, de avea să-l refuze pe Blazius, îi mai era teamă să nu rănească amorul propriu al comediantului şi, poate, să nu piardă un prilej care nu se va mai ivi niciodată. Fără îndoială, imaginea descendentului neamului Sigognac, claie peste grămadă cu nişte histrioni nomazi în carul lui Thespis, avea ceva neplăcut şi necuviincios în sine, de ar fi făcut să necheze licornii şi să ragă leii cu limbile smălţuite de pe armoriile familiei; dar, la urma urmei, tânărul baron se ciorovăise destul eu pântecele lui, înapoia zidurilor feudale.

Baronul şovăia, indecis între da şi nu, şi cântărea aceste două monosilabe hotărâtoare în cumpăna chibzuinţei, când Isabella, înaintând cu un aer graţios, veni în faţa baronului şi a lui Blazius şi rosti aceasta frază care puse capăt nehotărârii tînărului nobil:

— Poetul nostru, căpătând o moştenire, ne-a părăsit, şi domnul baron ar putea să-l înlocuiască:
deoarece când am deschis un volum de Ronsard, aflat pe masa de lângă pat, am găsit, fără să vreau, un sonet plin de ştersături, care de bună seamă că este opera sa; ar putea să revadă textele, să facă tăieturile şi adăogirile necesare, şi, la nevoie, să ne scrie o piesă după ideile pe care i le vom da.
Tocmai mi-a căzut în mână o schiţă italiană, de unde s-ar putea scoate un rol drăguţ pentru mine, dacă cineva ar voi. Să-şi dea osteneala s-o prelucreze puţin.

Spunând acestea, Isabella îşi îndreptă spre barou o privire atât de dulce, de pătrunzătoare, încât Sigognac nu-i putu rezista. Sosirea lui Pierre, care aducea o serioasă omletă cu slănină şi o bucată destul de respectabilă de şuncă întrerupse discuţia, întreaga trupă luă loc în jurul

mesei şi începu să mănânce cu multă poftă. Cât despre Sigognac, de-abia se atinse, doar din politeţe, de mâncărurile puse dinainte; sobrietatea sa obişnuită nu putea suporta mese atât de dese şi, de altminteri, gândurile îi zburau în multe alte direcţii.

Masa odată terminată, în timp ce văcarul adusese vitele şi le punea jugul, Isabella şi Serafina avură fantezia să coboare în grădina ce se zărea din curte.

— Mi-e teamă, spuse Sigognac, oferindu-le braţul pentru a coborî treptele desprinse şi acoperite cu muşchi, să nu lăsaţi câteva fâşii din rochiile dumneavoastră în ghearele mărăcinilor: deoarece, dacă se spune că nu există trandafiri fără spini, există, în sc-himb, spini fără trandafiri.

Tânărul baron rostea aceste cuvinte cu tonul de ironie melancolică ce îi era obişnuit când făcea aluzie la sărăcia sa; dar, ca şi cum gr&dina dispreţuită ar fi fost pusă la ambiţie, doi mici trandafiri sălbateci, ee îşi deschiseseră de-abia pe jumătate cele cinci petale în jurul pistilelor galbene, străluciră deodată pe o ramură piezişă ce tăia calea tinerelor. Sigognac culese cele două flori, mai degrabă boboci, şi le oferi galant Isabellei. Şi Sera – finei, rostind:

— Nu-mi închipuiam grădina mea atât de înflorită; nu cresc pe aici decât buruieni, şi n-ai putea aduna decât buchete de urzici şi de cucută; dar dumneavoastră aţi săvârşit minunea să înflorească aceste două floricele, ca un surâs în lumea dezolării, ca o poezie printre ruine.

Isabella îşi puse cu osebită grijă floricica de trandafir în sân, aruneând tâhărului o lungă privire de mulţumire, care dovedea preţuirea pe care o acorda sărăcăciosului dar.

Serafina îşi duse floarea la gură şiîncepu să-i frământe codiţa. Trandafiriul palid al petalelor parcă se lupta eu roşul aprins al buzelor sale.

Merseră astfel până la statuia mitologică a cărei fantomă se desena la capătul aleii, Sigognac având grijă să dea la o parte ramurile ce ar fi putut biciui obrajii celor două musafire. Tânăra ingenuă privea cu un fel de interes înduioşat această grădină aflată în paragină, ce se

armoniza atât de bine cu castelul ruinat. Ea se gândea la tristele ceasuri pe care tânărul le va fi numărat, de bună seamă, în acest lăcaş al plictiselii, al mizeriei şi al singurătăţii, cu fruntea rezemată de geam, cu ochii aţintiţi spre drumul pustiu, ţinându-i de urât doar un câine alb şi o pisică neagră. Trăsăturile mai aspre ale Serafinei nu exprimau decât un dispreţ rece, mascat de politeţe; hotărât lucru, ea îl considera prea prăpădit pe tânărul gentilom, cu toate că avea un anumit respect faţă de persoanele cu titluri de nobleţe.

— Aici se sfârşesc domeniile mele, rosti baronul, odată ajuns în faţa nişei zidită din scoici şi pietriş, unde mucezea Pomona . Odinioară, atât de departe cât puteai cuprinde cu vederea din înaltul acestor foişoare crăpate şi dărăpănate, muntele şi şesul, câmpurile mănoase şi pârloagele, toate aparţineau strămoşilor mei; dar mi-a mai rămas exact, atâta cât am nevoie spre a aştepta ceasul în care ultimul din neamul Sigognac se va duce să-şi întâlnească strămoşii în cavoul familiei, de aici înainte singura lor posesiune.

— Dar ştiţi că sunteţi lugubru, aşa dis-de-dimineaţă? rosti Isabella, mişcată de aceste gânduri care-i trecuseră prin minte şi ei, luând un aer vesel pentru a risipi norul de tristeţe aşternut pe fruntea tânărul ui Sigognac; Fortuna este femeie, şi, deşi se spune că este oarbă, din înaltul roţii sale ea alege câteodată din mulţime un cavaler de neam mare şi de merit deosebit; totul este să te găseşti în calea ei. Haideţi, decideţi-vă, veniţi cu noi şi poate că, în eâţiva ani, turnurile castelului Sigognac, acoperite şi împodobite cu olane noi, refăcute şi albite, vor avea o înfăţişare pe atât de mândră, pe cât de jalnică este starea lor astăzi; şi apoi, ca să spun drept, m-ar mâhnl tare mult să vă las în acest lăcaş plin cu bufniţe, adăugă ea cu jumătate glas, destul de încet pentru a nu fi auzită de Serafina.

Dulcea lucire din ochii Isabellei învinse împotrivirea baronului. Farmecul unei aventuri amoroase îi ascundea, în proprii săi ochi, tot ceea ce putea să aibă umilitor o asemenea călătorie. Nu însemna să-ţi calci demnitatea şi să te înjoseşti dacă urmai, din dragoste, o comediană şi dacă

te înhămaî ca adorator la carul comedianţilor; nici cei mai fini cavaleri nu şi-ar fi făcut vreo mustrare de cuget din această pricină. Zeul înarmat cu tolba cu săgeţi îi sileşte cu plăcere pe ceilalţi zei şi pe eroi la nenumărate fapte şi deghizări bizare: Jupiter ia înfăţişarea unui taur pentru a o seduce pe Europa; Hercule şi-a tors fuiorul la picioarele Omfalei; Aristotel, prea învăţatul, mergea în patru labe, ducându-şi în spate iubita care voia să călărească neapărat un filosof (hazliu soi de echitaţie!), toate lucruri potrivnice demnităţii divine şi omene’şti. Era însă Sigognac îndrăgostit de Isabella? Tânărul nu căută să aprofundeze lucrurile, dar simţea bine că ar încerca, de aici înainte, o groaznică tristeţe de ar mai rămâne în acest castel, însufleţit o clipă de prezenţa unes fiinţe tinere şi graţioase.

De aceea se hotărî repede; îi rugă pe comedii anţi să-i aştepte câteva clipe şi, luându-l deoparte pe Pierre, îi împărtăşi planurile sale. Oricât ar fi suferit din pricina despărţirii de stăpânul său, credinciosul servitor nu-şi ascundea neajunsurile unei şederi mai îndelungate a tânăruiui baron în castelul ruinat. Bătrânul vedea cu durere cum se stinge tinereţea într-o odihnă posomorită şi într-o tristeţe trânclavă şi, cu toate că o trupă de saltimbanci îi apărea drept un ciudat cortegiu pentru un senior de Sigognac, prefera totuşi mijlocul acesta de încercare a norocului, profundei lipse de vlagă care pusese stăpânire pe tânărul baron. Mai cu seamă de doi-trei ani încoace. Bătrânul strânse la repezeală într-un cufăr puţinele haine şi schimburi ale tânăruiui său stăpân, adună într-o pungă de piele cei eâţiva pistoli risipiţi prin sertarele unui vechi scrin, la care avu grijă să adauge, fără să spună nimic, şi umilele sale economii, act de devotament modest, trecut poate neobservat da baron, deoarece Pierre, în afară de diversele funcţii pe care le cumula la castel, o îndeplinea şi pe aceea de vistiernic, de altminteri o adevărată sinecură.

Căluţul bălan fu înşăuat, deoarece Sigognac nu voia să se suie în carul comedianţilor decât la două-trei leghe depărtare de castel, pentru a.şi ascunde plecarea; lăsa, astfel, impresia că îşi conduce oaspeţii; Pierre trebuia să-l

urmeze pe jos şi să aducă înapoi calul la grajd.

Boii fuseseră înjugaţi şi încercau, cu tot jugul greu ce le apăsa pe grumaz, să-şi ridice boturile umede şi negre, din oare se scurgeau firicele de bale argintii; soiul de tiară roşie şi galbenă împletită din rogoz, cu care le erau acoperite capetele şi cioltarele din pânză albă care-i acopereau ca nişte cămăşi, pentru a-i apăra de înţepăturile muştelor, le dădeau un aer grozav de maiestuos, de animale de cult. În picioare, în faţa lor, văcarul, un om zdravăn, pârlit de soare şi sălbatec ca un păstor din străvechea câmpie romană, se rezema de ciomagul cu care-şi îmboldea vitele, într-o imagine ce reamintea, desigur fără să ştie acest, lucru, de imaginea eroilor greci de pe basoreliefurile antice. Isabella şi Serafina se aşezaseră în partea din faţă a carului, pentru a se putea bucura de priveliştea câmpiei; *Duena,* Pedantul şi Leandru ocupau partea dinapoi, mai preocupaţi să-şi continue somnul decât să admire perspectiva landelor.Toată lumea era gata; văcarul îşi îmboldi vitele, care îşi aplecară capetele, se proptiră pe picioarele strâmbe şi se repeziră înainte; carul se zgudui, scândurile începură să geamă, osiile roţilor, neunse, scârţâiau violent, iar bolta portalului răsună sub copitele grele ale animalelor. Plecaseră.

În timpul acestor pregătiri, Belzebut şi Miraut, pricepând că se înt-împla ceva neobişnuit, nu stăteauo clipă locului, arătând tare înspăimântaţi şi îngrijoraţi şi încercând, cu minţile lor obscure de animale, să-şi explice prezenţa atâtor oameni într-un loc de obicei aşa de pustiu. Câinele alerga, nehotărât, de la Pierre la stăpânul său, de parcă voia să-i întrebe cu ochii lui albaştri, mârâind după necunoscuţi. Motanul, mai înţelept, mirosea cu nările-i precaute roţile, examină ceva mai de departe boii, a căror mărime îi insufla respect; datorită unei mişcări neaşteptate a coarnelor, ei îl făcură să execute prudent o straşnică săritură înapoi;după care se duse şi se aşeză pe labele dindărăt, în faţa calului bătrân; era legat de el prin vechi înţelegeri tainice şi parcă încerca să-i pună nişte întrebări; blajinul animal îşi aplecă încetişor capul spre motan, care, la rândul său, şi-l înălţă pe

al său, şi, tot mişcând pielea cenuşie a botului cu peri lmâgi, ca să strivească desigur nişte fire de iarbă rămase între dinţii bătrâni şi lungi, părea cu adevărat că stă de vorbă cu prietenul său felin.Ce-i spunea oare? Numai Democrit, care pretindea că poate tălmăci limbajul animalelor, l-ar fi putut înţelege; fapt este că Belzebut, după această conversaţie tacită, pe care i-o comunică lui Miraut prin câteva semne din ochi şi prin două sau trei mici ţipete tânguitoare, păru că este complet lămurit asupra motivelor acestei mari harababuri.Când baronul se aruncă în şa şi apucă frâiele,Miraut se aşează de-a dreapta calului şi Belzebutde-a stingă, iar seniorul de Sigognac ieşi din castelul părinţilor şi strămoşilor săi între dinele şi pisica lui, Pentru ca prudentul cotoi să se fi decis ia acest act de îndrăzneală aşa de puţin obişnuit neamului său, de bucă seamă că va fi ghicit că era vorba de o hotărâre supremă.

În clipa când părăsi acest trist lăcaş, Sigognac simţi cum i se strânge inima de durere, tmbrăţişă încă o dată cu privirea zidurile, negre de atâta amar de vreme ce trecuse peste ele şi verzi din pricina muşchiului, şi pe care le cunoştea piatră cu piatră; turnurile cu giruetele ruginite pe care le contemplase de-a lungul atâ’tor ceasuri de plictiseală, cu acei ochi aţintiţi şi distraţi care nu văd nimic; ferestrele camerelor devastate, pe care le străbătuse ca fantoma unui castei blestemat, fiindu-i aproape teamă de zgomotul propriilor săi paşi; grădina neîngrijită şi năpădită de buruieni unde săltau, pe pământul jilav, broaştele râioase iar năpârcile, se strecurau printre rugii de mure:capela ou acoperişul, prăbuşit, cu. Arcele de boltă năruite, peste dalele înverzite, sub care îşi dormeau somnul de veci, unul lângă altul, bătrânul său tată şi mama sa, icoană graţioasă, nedesluşită şi vagă ca amintirea unui vis, de-abia între – văzută în primele zile ale copilăriei. Gândurile îl duseră şi la portretele din galerie, care îi ţinuseră de urit în singurătatea lui şi îi zâmbiseră timp de douăzeci de ani eu surâsul lor imobil; la vinăiorul de raţe sălbatice de pe tapiţerie, la patul său cu stâlpi subţiri ca fusul, cu perna de atâtea. Ori muiată în lacrimi*;* toate

aceste ’lucruri veehi, sărăcăcioase, plicticoase, posace, prăfuite, somnolente, care îi inspiraseră atâta dezgust şi mahmureală, îi apăreau acum pline de un far met:pe oare nu ştiuse să-l preţuiască. Se socotea acum nerecunoscător faţă de acest sărman şi vechi castel dărăpănat ce-l adăpostise totuşi cât putuse şi el mai bine şi care, eu toată şubrezenia sa, se încăpăţânase să rămină drept, spre a nu-l strivi prin prăbuşirea sa, ea un servitor octogenar care se mai ţine pe picioarele slabe şi tremurânde, atâta vreme cât stăpânul său se află acolo; mii de amare clipe dulci, mii de triste plăceri, mii de voioase melancolii îi reveneau în minte; obişnuinţa, această domoală şi palidă tovarăşă de viaţă, stând în pragul cunoscut, îl privea cu ochii scăldaţi de o tandreţe mohorâtă, murmurând cu o voce nespus. De domoală un cântec vechi din copilărie,un cântec cu care-l adormea doica; şi i se părudeodată, străbătând portalul, că o mină invizibilă îl trăgea de manta, spre a se întoarce înapoi. Când trecu dincolo de poartă, cum se afla în faţa carului, o adiere de vânt îi aduse în nări o boare proaspătă de buruieni spălate de apele ploii, dulce şi pătrunzătoare aromă a pământurilor natale; în depărtări se auzea un dangăt de clopot, iar sunetele argintii călătoreau spre el pe aripile aceleiaşi brize ce îi aduceau miresmele landelor. Era prea mult, şi Sigognac, cuprins de o profundă nostalgie, deşi se găsea de-abia la eâţiva paşi de casă, făcu iute o mişcare din frâie spre a întoarce calul; bătrânul căluţ îşi şiîndrept ase gâtul în direcţia arătată, cu mult mai multă sprinteneală decât ar fi părut să i-o îngăduie vârsta; Miraut şi Belzebut îşi ridicară capul în acelaşi timp ca şi cum ar fi fost conştienţi de sentimentele stăpânului lor şi, oprindu-se din mers, îşi aţintiră asupra lui ochii întrebători. Dar această mişcare de răzgândire avu un rezultat cu totul diferit de acela la care ne-am fi putut aştepta, deoarece privirea lui Sigognac se încrucişă cu aceea a Isabellei, iar tânăra fată picură în privirea ei o sfârşeală atât de mângâietoare şi o rugăciune mută atât de lesne de înţeles, încât baronul simţi cum păleşte şi se înroşeşte; tânărul uită cu totul de zidurile crăpate ale castelului, şi de miresmele buruienilor, şi de

dangătul clopotelor, oare, cu toate acestea, îşi repetau mereu apelurile melancolice; smuci violent hăţurile calului, care, după o apăsare viguroasă a cizmelor o porni iarăşi drept înainte. Lupta era terminată; Isabella învinsese.

Carul o apucă pe drumeagul despre care am mai vorbit în cea dintâi filă a cărţii, punând pe goană brotăceiî de prin făgaşurile pline cu apă,Când ajunseră la şosea, boii dădură de un pământ mai uscat, şi putură să tragă ceva mai repede greoiul vetuc LA'l ld< care erau. Imiamaţî, iar Sigognac se schimbă de la avangardă la ariergardă, nevoind să arate o asiduitate prea vizibilă faţă de Isabella, poate şi pentru a se lăsa mai liber în voia gândurilor care îi frământau sufletul.

Turnurile ţuguiate ale castelului Sigognac erau deja ascunse pe jumătate de buchetele de arbori;baronul se înălţă în şa pentru a le mai putea vedea încă şi, îndreptându-şi ochii spre pământ, îl zări pe Miraut şi pe Belzebut, ale căror fizionomii jalnice exprimau întreaga durere pe care o pot resimţi fiinţele necuvântătoare. Miraut, profitând de clipele de oprire trebuincioase pentru contemplarea turnurilor castelului, îşi încordă muşchii bătrâni şi slăbiţi şi încercă să sară până la faţa stăpânului, spre a-l linge pe obraz pentru ultima dată. Ghicind gândul bietei fiinţe, Sigognac sa plecă din şa până în dreptul cizmei şi-l apucă de pielea lăbărţată a gâtului, îl trase pe oblâncul şeii şi-l sărută pe Miraut pe botul negru şi zbârcât ca un burete, fără a încerca să se sustragă de la mângâierea umedă cu care animalul recunoscător îi lustrui mustăţile. În tot timpul acestei scene Belzebut, mai sprinten şi ajutându-se cu ghearele încă ascuţite, acţionase de cealaltă parte şi escaladase cizma şi coapsa lui Sigognac prezentându-şi, cam la nivelul oblâncului, capul negru şi fără urechi. Torcea formidabil şi îşi rostogolea într-una ochii mari şi galbeni: implora şi el un semn de adio. Tânărul baron îşi trecu de două-trei iri mâna peste căpăţâna rotundă a motanului, care se tot înălţa şi se tot împingea spre a se bucura cât mai mult de prietenescul scărpinat.Nădăjduim că nimeni; nu va râde de eroul nostru dacă vom spune că umilele

dovezi de afecţiune ale acestor creaturi lipsite de suflete, dar nu şi de sentimente, îl făcură să resimtă o emoţie ciudată, iar două lacrimi, pornite din inimă şi însoţite de un hohot de plâns, picurară pe capul lui Miraut şi ai lui Belzebut, botezindu-i prieteni ai stăpânului lor, în sensul omenesc al cuvântului.

Cele două creaturi îşi mai urmăriră câtva timp din ochi stăpânul. Care îşi porni calul la trap spre a ajunge din urmă carul şi apoi, pierzându-l din privire la o cotitură a drumului, porniră înapoi, frăţeşte, spre castel.

Furtuna de peste noapte nu lăsase pe pământul nisipos al landelor urmele care însoţesc ploile abundente din câmpiiie mai puţin aride; peisajul, răcorit numai, oferea un fel de frumuseţe câmpenească, Apele cerului curăţaseră stratul de praf de pe feluritele bălării, ai căror muguraşi violeţi se înălţau strălucitori, ia marginea povârnişurilor.Măceşii reînverziţi îşi clătinau florile de aur, plantele de apă se -tăfăiau în bălţile reîmprospătată chiar şi pinii îşi scuturau mai puţin funebru frunzişul lor sumbru şi răspândeau parfum de răşină; dâre mici de fum albăstrui se înălţau voios din sinul unui mănunchi de castani, trădind lăcaşul vreunui plugar şi, de-a lungul uşoarelor ondulaţi5ale câmpiei ce se desfăşura până unde cuprindea i cu ochii, se zăreau, ca nişte pete, berbeci şi mioarrisipite ici şi colo, sub paza ciobanului ce visa cocoţat pe picioroange. La capătul orizontului, asemenea unor arhipelaguri de nori albi umbriţi de azur, se iveau vârfurile îndepărtate ale Pirîneilor, pe jumătate estompaţi de ceţurile uşoar ale unei dimineţi de toamnă.

Uneori drumul era săpat printre două povârnişuri, ale căror coaste surpate dezgoleau doar un nisip alb ca pulberea de gresie.

Pe crestele râpilor creşteau smocuri de mărăeinişuri, ierburi încâlcite ce biciuiau şi zgâriau coviltirul de pânză al carului care îşi făcea cu greu drum. În unele locuri terenul era atât de nesigur, încât fură nevoiţi să-l întărească aşezând trunchiuri de brazi de-a curmezişul drumului, prilej de hurducăieli zdravene, de ţipete înspăimântate din partea

comediantelor. Alteori trebuiau să treacă pe podeţe ce tremurau, aruncate peste băltoace cu apă stătută, şi peste râuleţele ce tăiau drumul. Acolo unde era vreun loc mai primejdios, Sigognac -o ajuta să coboare din car pe Isabella, mai sperioasă sau mai puţin leneşă decât Serafina şi *Duena,*

Cât despre Tiran şi Blazius, dormeau nepăsători, aruncaţi de colo-colo, printre cufere şi lăzi, ca nişte oameni care trecuseră prin multe în viaţă. Matamore păşea alături de car, pentru a-şi menţii prin exerciţii fizice, slăbiciunea fenomenală, faţă de care nutrea cea mai mare grijă şi, văzându-l de departe, ridicându-şi picioarele teribil de lungi, l-ai fi luat drept un paianjen de câmp ce păşeşte peste ogoare. Atât de mare îi era pasul, încât era nevoit adeseori să se oprească, spre a aştepta restul trupei; obişnuindu-se de pe scenă să tot calce cu şoldul înainte şi să meargă răşchirat ca un compas,Matamore nu se mai putea dezbăra de acest mers nici în oraş, nici la ţară, şi acum nu făcea decât paşi geometrici.

Carele cu boi nu merg repede, mai cu seamă în ţinutul landelor, unde roţile se afundă uneori în nisip până la butuc, şi unde drumurile nu se deosebesc de pământurile virane decât prin făgaşele roţilor adinei de unul sau două picioare; şi, cu toate că bravele animale, înoordându-şi grumazul nervos, se opinteau şi păşeau cura joase la îmboldirile văcarului, nu făcuseră decât două leghe, deşi soarele se şi înălţase multişor la orizont, leghe de drum de ţâră, este adevărat, tot aşa de lungi ca o zi de post, asemenea leghelor care, după o călătorie de cincisprezece zile, aveau să însemne popasurile amoroase ale perechilor cărora Pantagruel le poruncise să aşeze borne kilometrice în frumosul său regat din Mirebalais. Ţăranii ce păşeau pe drum, purtând vreun braţ de fân sau vreo legătură de surcele, deveneau tot mai rari, şi câmpia landelor se întindea în goliciunea sa pustie la fel de sălbatică şi dezolantă ca şi un *despoblado* dinSpania sau pampas din America. Sigognac socoti că este zadarnic să-şi mai obosească bietul său cal bătrân, sări jos din şa şi aruncă

frâiele slujnicului, ale cărui trăsături arse de soare, chiar pe sub două zeci de pojghiţe de piele pârlită, lăsau să răzbată paloarea unei profunde emoţii.Sosise clipa despărţirii dintre stăpân şi slujitor, clipă dureroasă, deoarece Sigognac se născuse şi crescuse sub ochii bătrânului Pierre, care îndeplinea, în viaţa baronului, mai degrabă rolul unui umil prieten, decât slujba unui valet.

— Dumnezeu să aibă în paza Lui pe senioria-voastră, spuse Pierre închinându-se în faţa mâinii pe care i-o întinse baronul, şi să vă ajute să adunaţi la loc averea neamului Sigognac;îmi pare rău că senioria-voastră nu mi-a îngăduit s-o întovărăşesc.

— Ce-aş fi făcut cu cine, bietul meu Pierre, în această viaţă necunoscută în care am să păşesc?Cu aşa de slabe mijloace, nu pot într-adevăr să las la voia întâmplării grija a două existenţe. Lgt castel, ai să ai cât de cât cu ce trăi; vechii noştri arendaşi nu-l vor lăsa să moară de foame pe credinciosul servitor al stăpânului lor. De altminteri, nu trebuie să dispărem pe furiş din castelul seniorilor de Sigognac şi să-l lăsăm pradă şoimilor şi năpârcilor ca pe o cocioabă vizitată de moarte şi bântuită de stafii; sufletul acestui vechi lăcaş îl mai simt încă în mine şi, atâta timp cât vei fi în viaţă, va dăinui lângă portalul său un paznic sprea-i împiedica pe ştrengari să ţintească blazonul şi să tragă cu praştia iu el.

Slujitorul dădu din cap a încuviinţare, deoasece, ca toţi bătrânii servitori ataşaţi şi devotaţi familiilor nobile, avea cultul castelului seniorial; şi cel al familiei Sigognac, cu toate crăpăturile, stricăciunile şi lipsurile sale, i se părea lacă, unul dintre cele mai frumoase castele de pe lume.

— Şi apoi, adăugă surâzând baronul, cine ar mai avea grijă de Bayard, de Miraut şi de Belzebut?

— Este adevărat, stăpâne, răspunse Pierre; şi apucă hăţurile lui Bayard, în timp oe Sigognac bătea uşurel cu mâna peste gâtul calului, în semn de mângâiere şi de rămas bun.

Despărţindu-se de stăpârml său, blajinul căluţ necheză

de mai multe ori, şi mult timp încă Sigognac mai auzi, din oe în ce mai slab, din depărtare, chemarea afectuoasă a fiinţei recunoscătoare.

Rămas singur, Sigognac încercă sentimentul oamenilor care se îmbarcă pe o corabie şi pe care prietenii îi părăsesc pe cheiul portului; poate că este clipa Cea mai amară a plecării; lumea în care trăiai se îndepărtează, şi te grăbeşti să-ţi regăseşti tovarăşii de călătorie, într-atât ţi-e de tristă inima şi simţi un gal în suflet, într-atâta ochii simt nevoia să întâlnească o faţă omenească: de aceea tânărul grăbi pasul spre a ajunge din urmă carul care înainta anevoios, făcind să scârţâie nisipul, în care roţile lăsau urme la fel ca brâzdarul plugului pe un ogar,

Zărindu-l pe Sigognac mergâod alături de car.Isabella se pâinse că stă rău şi că vrea să coboare spre a-şi-mai desmorţi puţin picioarele; aşa spunea ea, dar, în realitate, dintr-un sentiment de bunătate şi de milă faţă de tânărul senior, spre a nu-l lăsa pradă melancoliei şi pentru a-l distra cu câteva glume şi vorbe drăguţe.

Valul de tristeţe care acoperea faţa lui Sigognac se sfâşie ca un nor străbătut de o rază de soare, în clipa în care fata veni să-i ceară sprijinul braţului său pentru a face dţiva paşi împreună pe drumul neted prin care treceau acum.

Păşeau astfel unul lângă altul, Isabella recitându-i lui Sigognac câteva versuri dintr-unul din rolurile ei, versuri de care nu era mulţumită şi pe care ar fi dorit să i le mai îndrepte tânărul, când, deodată, în dreapta drumului. În hăţişuri, răsună puternic şi strident un corn, iar crengile se dădură înlături împinse de piepturile cailor ce călcau în picioare ramurile fragede ale lăstărişurilor; şi tî nara Yolanda de Foix apăru în mijlocul drumului în toată splendoarea sa de I>ianâ vânătoriţă. Însufleţirea goanei îi adusese în obraji o rumeneală şi mai bogată, nările-i trandafirii palpitau şi pieptul bătea mai grăbit sub catifelele şi aurăriile corsajului.. Fusta lungă ce i se agăţase în câteva locuri şi zgârieturile sângerânde de pe coapsele caluluidovedeau că îndrăzneaţa amazoană nu se temea nici de desişuri şi nici de mărăcinişuri; deşi avântul superb al

nobilului animal n-ar mai fi fost nevoie să fie aţâţat, iar noduri de vine, încordate şi pline de un sânge aprig, se suceau şi se răsuceau pe gâtul albit de spume, amazoana îi mai gâdila crupa cu şfichiul unei cravaşe, ai cărei capăt era format dintr-un ametist unde era gravat blazonul ei, din care pricină animalul începu să cabreze şi să execute o serie întreagă de salturi, spre marea admiraţie a trei sau patru tineri gentilomi, bogat învestmântaţi şi încălefoaţi pe nişte cai splendizi. Tinerii nu mai conteneau să aplaude graţia îndrăzneaţă a acestei noi Bradamante.

Apoi Yolanda, lăsând frâu liber calului, încetă toate aceste demonstraţii şi trecu repede prin faţa lui Sigognac, căruia îi aruncă o privire plină de dispreţ şi de aristocratică insolenţă.

— Ia uitaţi-vă, spuse ea celor trei filfizoni care galopau îrî urma ei, baronul de Sigognac a devenit cavalerul unei nomade!

Şi grupul dispăru, hohotind de râs, învăluit într-un nor de praf. Sigognac făcu un gest de mânie şi de ruşine, şi duse iute mâna la garda spadei;dar el era pe jos, şi ar fi însemnat o nebunie să alergi după nişte călăreţi; şi, de altminteri, nici nu putea să o provoace la duel pe Yolanda. O privire languroasă şi supusă a comediantei îl făcu pe tânăr să uite îndată privirea trufaşă a castelanei.

Ziua se scurse fără alte întâmplări, şi către orele patru ajunseră la locul de popas, unde aveau să cineze şi să rămână peste noapte.

Seara a fost tare tristă la castelul Sigognac; portretele aveau un aer mai posac şi mai aspru decât de obicei, lucru pe care nu l-ai fi crezut cu putinţă;scara răsuna mai sonoră şi mai pustie, sălile păreau mai mari şi mai goale. Vântul scâncea şi se tânguia ciudat prin coi’idoare, păianjenii coborau din tavan la capătul unui fjr, neliniştiţi şi curioşi.Crăpăturile zidurilor căscau straşnic, ca nişte fălci larg deschise din pricina plictiselii; bătrâna casă ruinată părea că ştie de plecarea stăpânului şi de aceea era atât de mâhnită.

Sub aooperământul vetrei, Pierre îşi lua cina săracă, împărţind-o cu Miraut şi Belzebut, la lucirea fumegândă a unui opaiţ de răşină, iar în grajd se auzea cum Bayard îşi smucea lanţul, lovind într-una în iesle.

III

HANUL„LA SOARELE ALBASTRU”

O biată adunătură de colibe păcătoase, pe care în orice alte ţinuturi mai puţin sălbatice nu te-ai fi gândiât s-to boţeai *eu* numele de cătun, acesta era locul unde boii obosiţi se opriră singuri, -scuturânău-şi cu un aer de satisfacţie firele lungi de bale ce atârnau din boturile umede,

Cătumil era alcătuit din cinci sau şase colibe risipite pe sub nişte arbori destul de impunători, cărora le ajutase să crească viguroşi un pic de. Pământ vegetal, unde se aruncau bălegarul şi tot felul de resturi, Colibele – făcute din lut amestecat cu paie tocate, din pietriş, trunchiuri pe jumătate curăţate, bucăţi de scândurî, cu învelişuri mari din stuf, acoperit de un muşchi gros şi întunecat, ajtmgând până aproape de pământ, cu nişte’ şoproane deschise unde zăceau câteva unelte de arat strâmbe şi murdare de noroi – păreau mai nimerite să adăpostească animale murdare, decât creaturi plămădite după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; de aceea eâţiva porci negri îşi împărţeau aceste lăcaşuri cu stăpânii lor fără a arăta nici cei mai mie dezgust ceea ee dovedea nu prea multă delicateţe din partea acestor mistreţi faipiliarLÎn faţa uşilor stăteau eâţiva plozi eu burtaumflată, cu mâinile şi pici oasele firave, cu feţe încinse de friguri, îmbrăcaţi cu nişte cămăşi zdrenţuite, prea scurte în spate sau în faa, sau purtând chiar numai un simplu pieptar,. Strins cu o sfoară; goliciunea lor nu părea să le tulbure inocenţa într-un grad mai mare decât dacă ar fi sălăşluit în paradisul pămintese Prin hăţişurile părului, care nu cunoscuse vreodată pieptenele, pupilele copiilor „fosforescente din cauza curiozităţii, străluceau asemenea ochilor păsărilor de noapte printre; ramurile copacilor, În

mintea lor, teama ş[24]i dorinţa îşi disputau întâietatoa; ar fi vrut din toată iiamar s-o ia la sănătoasa şi să se ascundă înapoia vreunui gard, însă carul Şi încărcătura iul îi ţihtuiau pe 3oc printr-un fel de fascinaţie:

Ceva mai înapoi. În pragul unei colibe, o femeie slabă, cu faţa palidă şi ocini negri, legăna în braţe lin copil de ţâţă lihnit de foame. Copilul frământa cu minuţa-i deja înnegrită, un sân secat., ceva mai alb decât restul pieptului, care mai amintea de o femeie încă tânără, în această fiinţă devastată de mizerie şi de sărăcie Iade. Femeia privea la comedianţi cu fixitatea întunecată a abrutizării, fără să pară că-şi dă bine seama despre ceea ce vede.Ghemuită alături de fiica ei, bănica» mai îneovoiată şi mai zbârcită decât Hecuba, soţia lui Priam, regele Ilionului, era adâncită în visare, cu bărbia rezemată de genunchi şi cu mâinile încrucişate pe oasele picioarelor, asemenea unui idol antic egiptean. Nişte falange tocmai bune de jucat arşice cu ele, reţele de vine ieşite mult în afară, nervi încordaţi ca nişte corzi de chitară, toate făceau ca aceste biete mâini bătrâne şi tăbăcite să semene cu nişte preparate anatomice uitate de multă vreme în dulap de vreun chirurg neglijent. Braţele nu mai erau decât nişte beţe peste care se întindea o piele ca pergamentul, cutată la încheieturi cu nişte zbârcituri transversale, asemănătoare unor tăieturi cu satârul. Lungi smocuride peri îi acopereau bărbia; un muşchi încărunţit îi astupa urechile;sprâncenele, ca nişte ierburi ce au crescut la intrarea unei grote, atârnau deasupra cavernelor orbitelor unde dormitau ochii pe jumătate acoperiţi de pieliţa fleşcăită a pleoapei. Cât despre gură, o înghiţiseră gingiile, iar locul ei nu mai era de recunoscut decât printr-o stea de zbârcituri concentrice.

La vederea acestei sperietori centenare, Pedantul, care mergea pe jos, strigă uluit:

— Oh! îngrozitoare, nenorocită şi afurisită bătrână! În comparaţie” cu ea, Parcele sunt nişte păpuşici; e atât de zaharisită şi de îmbâcsită de bătrâneţe, atât de putregăită

24 Rabelais a publicat opera sa *Pantagruel* sub acestpseudonim, care în realitate era anagrama numelui său.

şi de mucegăită, încât niciun. Izvor al tinereţii n-ar mai putea s-o întinerească. Este însăşi mama Eternităţii, iar când s-a născut, dacă a venit vreodată pe lume, căci de bună seamă că naşterea ei a precedat facerea lumii. Timpul avea desigur barba albită. De ce oare maestrul Alcofribas Nasier nu a văzut-o mai înainte de a o zugrăvi pe sibila sa din Panzoust sau pe bătrâna pe care un leu o apără de muşte cu o coadă de vulpe? Ar fi ştiut atunci câte riduri, crăpături, brazde, şanţuri şi contraşanţuri poate cuprinde o ruină omenească, şi ar fi putut realiza, pe această temă, o magistrală descriere. Fără îndoială că vrăjitoarea asta a fost frumoasă în primăvara vieţii sale, fiindcă cele mai drăguţe «fete devin cele mai oribile babe. Să luaţi aminte, domnişoarelor, continuă Blazius adresându-se Isabellei şi Serafinei care se apropiaseră spre a-l asculta;când mă gândesc că ar fi îndeajuns vreo şaizeci de ierni aruncate peste primăverile voastre spre a face şi din volnişte babe la fel de spurcate, de
abominabile şi de halucinante ca această mumie scăpată din sarcofagul ei, gândul acesta mă mâhneşte adânc, într-adevăr, şi mă face să ţin tare mult la păcătoasa mea mutră de beţivan, care nu ar putea fi preschimbată nicidecum în strigoi tragic, ci, dimpotrivă, trecerea anilor îi perfecţionează în chip comic urâţenia.

Femeilor „tinere fiii le place să le fie înfăţişată, aici chiar Sn, vijicwal cel. Mal învăluit În neguriparspasfciva că var ajunge şi ele bătrâne şi urmeş pentru că faptulrămâne acelaşi. De aceea, cele două comediante întoarserăspatele Pedantului eu o uşoară ridicare din umeri, plină de dispreţ, ca şi cumar fi fost obişnuite să asculte asemenea prostii „şi venind lângă, car, de unde se dădeau jos cuferele, părură foarte preocupate de grija de a nu li se mototoli lucrurile;; nn seputea da vreun răspuns vorbelor Pedantului: Biamisj. Jertfindu-şi dinainte urâţenia, suprimase orice posibilitate de replică. Uz*a a*deseori de acest subterfugiu pentru a putea înţepa, fără, să i se poată răspunde în aceiaşi chip.

Casa în faţa. Căreia se opriseră boii, minaţi, de acel instinct ai animalelor care nu uita niciodată locul unde au

găsit altădată grăunţe şi aşternut de paie, era una din cele mai arătoase din sat.. Se înălţa cu o oarecare siguranţă la marginea drumului, de unde celelalte colibe se retrăseseră, ruşinate de starea de dărăpănase. În care se aflau, şi. Acoperindu-şi goliciunea cu câteva braţe de frunziş „ea»
nişte biete fete urî te surprinse pe când se îmbăiază. Convins că sălăşluieşte în ceamai frumoasă casă din partea locului, hanul parca voia să provoace privirile, iar firma lui îşi întindea braţelepeste drum, ca pentru a opri trecătorii „pe jos şi călare.

Această firma, proiectată în afara faţadei print-r-un sistem fie -stâlpi şi bâme: ce aducea eu o spânzurătoare, şi de care la nevoie s-ar fi putut atâma un om, era alcătuită dintr-o bucată de ’tablă ruginită ce seârlâia pe -vergeaua de fier, la bătaia vântului.

Vreun măzgălici vagabond zugrăvise pe tablă astrul zilei nu cu faţa şi cu peruca sa de aur, ci printr-un disc şi raze albastre după modelul acelor„umbre de soare” cu care arta heraldică îşi presară uneori cimpul blazoanelor sqle. Oare fusese oare motâvtil pentru care se alesese „soarele slbastfu” drept-emblemă a acestui han? Există atâţia şi atâţia sori de aur pe drumurile bătute încât nu-i mai deosebeşti pe unii de alţii şi un dram de ciudăţenie fim şade rău când este vorba «fee o îirmă.
Acest motiv mi era cel adevărat, deşi ar fi putut să pară plauzibil.

— Pictorul care zugrăvise această imagine nu mai avea pe săraca sa paletă decât albastru şi numai albastru, iar -pentru a. Se reaprovizâona în materie de culori ar fi trebuit să bată cale lungă până la v/con oraş mai măricel. De aceea propovăduia el superioritatea azuifului asiipra celorlalte culori şi picta dumnealui, în această nuanţă celestă, lei albaştri, cai albaştri şi cocori albaştri pe firmele diverselor hanuri, fapt pentru care tare i-ar mai fi lăudat chinezii, ei preţuind cu atât mai mult artistul cu cât se. Îndepărtează de natură.

Acoperişul hanului „La soarele albastru44 era din ţigle, unele înnegrite de vreme, altele de o nuanţă încă roşiatică, ceea ce însemna că se făcuseră reparaţii de curând şi cel puţin nu ploua în încăperi.

Zidul dinspre drum era lipit şi dat, cu var, ceea ce ascundea crăpăturile şi stricăciunile, casa luând astfel un anumit aer de curăţenie. Grinzile care susţineau peretele în paiantă, dispuse în formă deX-uri şi de romburi, ieşeau şi mai bine în relief, datorită faptului că erau vopsite în roşu, după moda bască. Cât despre celelalte laturi ale casei, se renunţase la acest lux, iar tonurile pământii ale vălătucilor te izbeau neplăcut. Mai puţin sălbăticii sau mai puţin sărac decât ceilalţi locuitori ai cătunului, stăpânul casei făcuse câteva concesii fineţilor vieţii civilizate. Fereastra încăperii principale avea geamuri, lucru rar întâlnit în acea vreme şi în acele locuri; celelalte ochiuri de fereastră aveau rame îmbrăcate în canava sau în hârtie îmbibată în ulei, ori se închideau cu obloane vopsite în aceeaşi culoare roşie sângerie, ca şi lemnăria faţadei.

Un şopron deschis, învecinat cu casa, putea adăposti mulţumitor porcii şi vitele. Smocuri abundente de fân treceau printre zăbrelele ieslelor ca printre dinţii unui pieptene enorm, şi jgheaburile lungi, scobite în trunchiuri bătrâne de brazi proptiţi pe ţăruşi, erau pline cu apa cea mai puţin fetidă care putea fi scoasă din bălţile din apropiere.

Aşadar, pe bună dreptate pretindea jupânulChirriguirri că nu se afla, oricât ai fi căutat de jur-împrejur, cale de zece leghe, niciun han cu case şi atenanse atât de atrăgătoare, aşa de bine aprovizionat cu de-ale gurii, atât de bine încălzit, cu un foc plăcut, să tot stai în jurul lui, cu culcuşuri moi ca puful, cu atât de multe cearşafuri, tacâmuri, farfurii, ca hanul „La soarele albastru44; şi când spunea astea nu se înşela nici pe sine, nici nu amăgea pe cineva, întrucât cel mai apropiat han se afla la o depărtare de cel puţin două zile de mers.

Totuşi, fără voia lui, baronul de Sigognac resimţi o

oarecare ruşine. Văzându-se amestecat în această trupă de comedianţi ambulanţi şi ezită să păşească pragul hanului, întrucât, pentru a-i arăta preţuirea ce o nutreau faţă de el, Blazius, Tiranul,Matamore şi Leandru îl lăsară să treacă înainte.Atunci Isabella, ghicind timiditatea plină de onestitate a baronului, înaintă spre el şi, aruncându-i o privire hotărâtă şi uşor îmbufnată, exclamă:

— Vai, domnule baron, arătaţi faţă de femei o rezervă mai glacială chiar decât Iosif şi Hipolit.Nu-mi oferiţi oare braţul ca să intru în han?

Sigognac, după ce făcu o plecăciune, se grăbi să prezinte braţul Isabellei, care îşi sprijini vârful degetelor delicate de mâneca jerpelită a baronului spre a da acestei uşoare atingeri preţul unei încurajări. Sprijinit astfel, curajul îi reveni, şi tânărul pătrunse în han cu un aer glorios şi triumfător;acum puţin i-ar mal îi pasat, chiar de l-ar fi. Văzut îittxeg pkcfeitul. Ia acest plăcut regat1 ai Franţei cel ce acompasiiază o femeie frumoasă nu va fi niciodată ridleul şi: nu va stârni decât gelozie,CMrriguâârri leşjt în fotâmpdaarea loa^peţifof şi îşi puse casa te dispoziţia eăiătorilior eu o emfază care făcea să se simtă vecinătatea Spaniei. O vestă de plete, după portul Maregaţilor,. Încinsă peste şeiduri eu o cingătoare cu cataramă de aramă, scotea în relief bustul viguros al hangiuluidar un capăt al şorţului suaaes la-un colţ, ua cuţit laţ, vitft la-, tr-o teacă de lemn, temperau înfăţişarea sa puţin cam sălbatică „şi «mestecajâ, în» portretul vechiului c*ontrabandiste, o* porţie IMştilo&re de bucătar după cum suristfl său blajin cumpănea impresia nelinişţitoare a unei cicatrici praftmde, care, pornind din mijlocul frunţii, mergea de se pierdea sub părul tuns ca peria. Ghirbigţiirri, când se aplecă să salute cu bereta în mână, îşi arătă, vdncknevrma, cicatricea, ce se deosebea de restul pielii prin cu loaraa vineţie’ şri printr-o denivelare a cărnii, cart:nu mai putuse să umpâe complot oribilul, şanţ. Trebuia să îi fost un voinic şi jumătate ca să nu ţ se înmoaie picioarele văzând o asemenea crăpătură, într-adevăr Chirriguirri era un vlăjgan zdravăn, iar sufletul său fără îndoială că nu se. Grăbea de loc să se ducă să

vadă ce-i rezerva lumea de dincolo. Nişte călători meticuloşi. Şi fricoşi ar fi găsit. Ate ca meseria de proprietar de han era prea paşnică pontau ua hangiu eu o asemenea îafă-

1 işare; dar, după cum am. Mai spus, „Poarele albastru «ra singurul ha», la care puteai să tragi i «ia aceste pustietăţi.

Încăperea în. Care pătrunseră Sigogaae şi comedianţii nu era chiar aşa de magnifică cum îi încredinţase Qiimguirri: podeaua era din pământ bătătorit, iar în mijlocul încăperii, un fel de estrada, ridicată din mişte pietroaie» alcătuia căminul.

O deschizătura făcută la tavan şi barată cu o vergea de fier, de case aţin» un lanţ unde era prins eârligul pentru pus căldările la foc, ţinea loc de coş fi de burlan: al căminului, astfel încât întreaga parte de «sus a încăperii dispărea pe jumătate într-o pâclă de fum, ale cărui rotogoale luau agale drumul, deschizăturii, dacă din întâmplars vâitul hu le abatea din drum.. Fumul învăluise bârnele acoperişului cu un strat subţire de funingine, asemenea pojghiţei ce se poate vedea pe tablourile vechi contrastând cu wărnialfi recentă a zidarilor.

Pentru, a îngădui bucătarului să se apropie nestingherit de eale, vatra era înconjurată numai dintrei părţi de bănci de lemn, care de-abia se ţineau în echilibru, pe glodurile podelei zbârcită asemenea cojii unei portocale uriaşe şi asta cu ajutorul unor cioburi de oale sau bucăţi de cărămidă. Ici «şi colo erau răspâăidite câteva scăunele, alcătuite din trei ţăruşi înfipţi într-o bucată de seândură, prin care ieşea afară unul dintre ţăruşi, de el fiind bătută de-a curmezişul, o bucată de lemn ce putea servi la nevoie drept spătar unor persoane cărora puţin le păsa de comoditate, dar pe care un sibarit cu siguranţă că l-ar fi privit ca pe un instrument de tortură. Un fel de căpistere, aşezate într-un ungher, completau acest mobilier, iar stângăcia cu *card* fuseseră lucrate nu era egalată decât de grosolănia materialului. Despică turi de lemn de brad, ce ardeau înfipte în nişte cârlige de fier, aruncau o lumină

roşie şi fumegândă peste lucruri şi oameni, iar vârtejurile de fum iscate se întâlneau şi se amestecau, la o oarecare înălţime, cu norii ce se ridicau din vatră. Două sau trei tingiri agăţate de-a lungul peretelui ca nişte scuturi prinse de flancurile unei trireme 1, dacă această comparaţie nu va fi prea nobilă şi prea eroică pentru un asemenea subiect, erau slab, luminate de licăririle tremurinde şi aruncau prin umbră reflexe de culoarea sângelui. Jos, pe o scândură, un burduf de apă pe jumătate golit se turtise de tot, fleşcăit şi mort ca un trunchi de om decapitat. Din tavan atârna, sinistru, la capătul unui cârlig de fier, o bucată lungă de slănină, care, printre norişorii de fum ce se ridicau din vatră, luase înfăţişarea neliniştitoare a unui spânzurat.

Desigur, cocioaba, – cu toate pretenţiile gazdei, era lugubră la vedere, iar imaginaţia vreunui trecător

4 Corabie de război, cu pânze şi trei rânduri de rame, în antichitate.

singuratic, dar nu neapărat fricos, ar fi putut să dea frâu liber unor fantasmagorii teribile şi să se teamă ’ că va găsi printre bucatele meniului obişnuit al casei, niscaiva plăcinte preparate din carnea şi măruntaiele călătorilor solitari; dar trupa comedianţilor era prea numeroasă pentru ca asemenea spaime şi gânduri groaznice să încolţească în mintea bravilor histrioni, obişnuiţi, de altminteri, datorită vieţii lor rătăcitoare, cu cele mai stranii locuri de popas.

Când comedianţii îşi făcură apariţia în han, la un capăt de bancă moţăia o fetiţă cam de opt-nouă ani, sau care, cel puţin, nu părea să aibă mai mulţi, într-atât era de slabă şi de plăpândă. Sprijinită cu umerii de spătarul băncii, îşi lăsase capul pe piept, iar şuviţele lungi de păr se revărsau asemenea unei ploi peste chipul ei, de nu-i puteai distinge trăsăturile. Vinele gâtului subţire,: ca al unei păsări jumulite, erau tare încordate şi păreau că fac sfifrţări spre a nu împiedica părul bogat să se reverse până la pământ! Braţele lăsate în voie atâmau de o parte şi de alta a trupului, cu palmele deschise, iar picioarele, prea scurte pentru a ajunge până la pământ, şi le aşezase unul peste altul. Pulpele fine şi subţiri ca nişte fuse căpătaseră o

nuanţă roşie-cărămizie din pricina frigului, a soarelui şi a asprimilor vremii. Numeroasele zgârieturi, unele cicatrizate, altele proaspete, trădau mersul şi alergările obişnuite prin canguri şi desişuri. Picioarele micuţe şi de o formă delicată erau încălţate cu ciuboţele de colb cenuşiu, fără îndoială singura încălţăminte *pe* care o purtaseră vreodată.

În ceea ce priveşte îmbrăcămintea, era din cele mai simple şi era alcătuită din două părţi: o cămaşă dintr-o ţesătură atât de grosolană, încât chiar corăbiile foloseau una mai fină pentru pânzele lor şi o fustă din barchet galben, după portul aragonez, croită odinioară din partea cea mai puţin uzată a vreunei fuste materne. Pasărea brodată în diverse culori, care împodobeşte de obicei aeest soi de fuste, se nimerise în petecul folosit, pentru fetiţa, fără îndoială pentru că firele de lână mai apăraseră un pic stofa destrămată. Această pasăre era astfel aşezată încât producea o impresie ciudată: ciocul se găsea aşezat La cingătoare, iar ghearele la marginea tivului, în timp ce trupul mototolit şi stilcit de cute căpăta anatomii bizare şi se asemăna acelor zburătoare himerice din tărţile medievale cu vieţuitoare fantastice sau din vechile mozaicuri bizantine.

Isabella, Serafina şi Subreta se aşezară şi ele pe această bancă, iar greutatea lor, unită cu aceea, neînsemnată, a fetiţei, de-abia ajungea pentru a contrabalansa volumul *Duenei,* aşezată la celalalt capăt. Bărbaţii se împrăştiară pe celelalte bănci, lăsând din deferentă un spaţiu neoqipat între ei şi baronul de Sigognac.

Câteva braţe de uscături şi surcele înviorară din nou flacăra iar pârâiturile uscăturilor care se răsuceau şi se zvârcoleau pe jăratec mai strecurării puţină bucurie în sufletele călătorilor, cam înţepeniţi din pricina oboselii de peste zi, resimţindu-se, în plas, fără să-şi dea seama, şi de pe arma miasmelor ce umpleau ţinutul, înconjurat de ape stătute şi stricate, pe care pământul impermeabil nu putea să le absoarbă.

Chirriguirri se apropie de ei curtenitor şi cti toată graţia şi amabilitatea pe care i le îngăduia înfăţişarea sa fireascâ

atât de aspră, rosti:

— Cu ce-aş putea să servesc pe senioriilevoastre? Casa mea este plină cu tot ceea ce poate plăcea unor gentilomi. Ce păcat însă că n-aţi sosit, de pildă, ieri! Pregătisem o câpăţână straşnică de mistreţ cu fistic, cu o aromă aşa de delicioasă, cu nişte mirodenii pe cinste, şi atât de fină şi de gustoasă, încât din nefericire n-a mai rămas nicicât să astupi un dinte găunos.

— Ce aud este intr-adevăr tare dureros, spusePedantul, lingindu-şi buzele de poftă la gândui acestor desfătări imaginare; căpăţâna cu fistic este mânearea mea favorită şi o prefer tuturor celorlalte specialităţi: tare bucuros mi-aş mai fi provocat o indigestie.

— Şi ce-aţi mai fi spus de un pateu grozav cu carne de vinat pe care seniorii ce i-am ospătat azi de dimineaţă l-au devorat până la ultima fărâmă de coajă, după ce înfulecaseră continuu[25]cetăţii asediate, fără să cruţe nimic?

— Aş fi spus că era excelent, jupân Chirriguirri, şi aş fi lăudat aşa cum se cuvine meritul fără de egal al bucătarului; dar la ce mai serveşte să ne aţâţi pofta cu atâta cruzime, cu bucate amăgitoare, digerate în clipa de faţă, fiindcă n-ai cruţat nici piperul, nici ardeiul roşu, nici nucşoarele şi nici alţi pinteni ce îndeamnă la băut. În locul acestor bucate de frunte al căror gust delicios nu poate fi pus la îndoială, dar care în niciun caz nu mai pot să ne hrănească, recită-ne felurile ce le ai astăzi, deoarece aoristul1 este deosebit de supărător în probleme de bucătărie, şi foamei îi place la masă indicativul prezent. La naiba cu trecutul! înseamnă deznădejde şi post; viitorul, cel puţin, îngăduie stomacului reverii agreabile, Fie-ţi milă şi nu mai pomeni de aceste vechi gastronomii unor bieţi oameni înfometaţi şi rupţi de oboseală ca nişte ciini de vânatoare.

— Aveţi dreptate, maestre, amintirile nu-ţi potolesc câtuşi de puţin pofta, spuse Chirriguirri, însoţindu-şi vorbele cu un gest de aprobare; însă nu mă pot opri să nu regret nespus că am putut rămâne fără provizii, într-un chip atât

---

25Personaj din *Don Quijotte,* la a cărui nuntă a fost unmare ospăţ,

fie imprudent. Ieri cămara şi dulapurile îmi erau ticsite, şi nici n-au trecut două ore de când am fost atât de nesocotit să trimit la castelultimele şase castroane cu ficaţi de raţă; nişte ficaţi grozavi? fenomenali!Nişte delicatese demne şi de un rege.

— Oh! ce ospăţ ca la nunta din Cana Galileii şi ca la a lui Gamahe 1 s-ar mai putea face din toate felurile şi bucatele pe care nu le mai ai şi pe care le-au devorat nişte oaspeţi mai fericiţi!Dar prea ne faci să suferim; mărturiseşte-ne fără multă retorică ceea ce ai, după ce ne-ai spus atât de bine ceea ce nu ai.

— Este foartg adevărat. Am ciorbă de varză, şuncă şi peşte, merluşcă, răspunse hangiul apărându-i pe faţă o pudică roşeaţă, ca unei gospodine cumsecade luată pe nepregătite, căreia soţul îi aduce la masă trei-patru prieteni.

— Atunci dă-ne merluşcă, şuncă şi ciorbă de varză, strigă în cor trupa leşinată de foame.

— Dar o să vedeţi ce mai ciorbă de varză! continuă hangiul, reluându-şi înurăzneala şi dându-şi drumul la voce de răsuna ca o trâmbiţă; cu bucăţile de pâine prăjite bine în cea mai fină untură de gâscă şi nişte verze creţe cu gust ambrozian, aşa cum nici Milanul n-a produs ceva mai de soi,şi gătite cu o slănină mai albă decât zăpada ce acoperă piscul Maladetta; o ciorbă s-o serveşti chiar şi la masa zeilor!

— Îmi lasă gura apă. Da ad-o repede, că turbez, nu - altceva şi mor de foame, rosti Tiranul cu aerul unui căpcăun ce a adulmecat carne fragedă.

— Zagarriga, du-te de pune repede masa în salon, strigă Cfâmgmrri unui băiat poate Imaginar, deoarece chematul nu dădu niciun sem&iăe viaţă, deşi tonul folosit de patron era dintre cele mai grăbite şi poruncitoare.

— În ceea ce priveşte şunca, sper că senioriilevoastre vor fi satisfăcute; ea poate să ţină piept celor mai alese şunci de M un eh a *şt* de Bay onne; să ştiţi că a fost preparată Intr-o saramură extra, cu sare fină de salină, iar carnea,

împănată cu slănină albă şi trandafirie, este cea mai gustoasă de pe lume,

— Credem tot ce ne spui „asemenea învăţămintelor Sc*ripturii, e*xdâmă Pedantul exasperat; dar adu-ne odată achită minune de şuncă, sau altminteri au să se petreacă nişte acte de canibalism ca pe galioanele şi caravelele naufragiate.Niciunul dintre noi nu a făptuit fărădelegi ca domnul Tantal, ca să fim chinuiţi cu închipuirea unor bucate fugare.

— Aveţi perfectă dreptate, replică Chirriguirri cu tonul cel mai liniştit. Hei, voi de acolo, toată bucătăria, rândaşi, bucătari, mişcaţi-vă, puneţi mina, alergaţi! Aceşti nobili călători sunt înfometaţi şi nu pot să aştepte!

Bucătarii şi rindaşii nu se urniră din loc mal mult decât sas pomenitul Zagarriga, pentru motivul mai. Mult adevărat decât aparent, cu nu existau şi ®a< existaseră vreodată. Întregul personal al hanul ui consta dintr-o fată deşirată, găliâejrtă’ şi ctt*m&i-ul* wâlvoi, cu. Numele de: Mionetta; dar aceastăservi torime ideală pe care o interpela neîncetat jupinul Chinigturri dădea, după el, o aparenţă. De casă mare hanului, îl însufleţea, îl popula şi justifica preţul pipărat al notelor de plată. Tot strigându-i mereu pe nume pe aceşti chelneri şi rândaşi himerici, hangiul de la „Soarele albastru[26]ajunsese să creadă în existenţa lor reală, şi aproape că se rtiiracă nu-şi cor leafa, discreţie pentru care, de altminteri, le era foarte recunoscător.

Ghicind după zgomotele înăbuşite-de farfurii şi de tacâmurl ce: răzbateau din camera alăturată că masa nu era încă aşezată, hangiul, pentru a maicâştiga timp, începu să facă elogiul merluştei. Temă destuî de sterilă, şi care cerea oarecari eforturi de cloeinţă. Din fericire Chirriguirri era obişnuit să pună în lumină favorabilă bucatele fără de gust cu ajutorul mirodeniilor cuvintelor sale.

— Graţiile voastre sunt de părere, fără. Îndoială, că merluşcă înseamnă o mâncare vulgară şi n-aş putea spune că se înşeală când susţin acest lucru;dar există merluşcă şi

26Trecut nedeterminat în greaca veche

merluşcă. Merluşca noastră a fost prinsă din banşuri ce înotai r chiar ’prin meleagurâle Terrei Nova, de Cel mai îndrăzneţ marinar din golful Gasconlei. Este o merluşcă aleasă, albă, de cel mai delicat gust, cu carnea foarte fragedă; prăjită în untdelemn de Aix este grozavă, să n-o dai nici pe somon, nici pe ton, nici pe espadon. Prea-sfântul nostru Papă, iarte-ne păcatele prezente şi viitoare, nu pune în gură altceva în postul Paştilor; ba se găseşte pe masa sanctităţiisale chiar şi vinerea şi sâmbăta, şi în celelalte zile de post, când este plictisit de lişiţe şi de raţe negre. Pierre Lestorbat, cel care mă aprovizionează pe mine, este şi furnizorul sanctităţii-sale. Merluşca prea-sfântului nostru Papă! bucăţica asta, pesfântul Dumnezeu! nu este deloc de dispreţuit, iar spnioriile-voastre nu sunteţi persoane capabile de un atare dispreţ! altminteri ar însemna că senioriile-voastre nu sunt buni catolici.

— Niciunul dintre noi nu se abate de la dogmele bisericii noastre catolice, răspunse Pedantul, şi am fi măguliţi să ne înfruptăm cu această merluşcă papală; dar, la naiba, mirificul peşte de care ne tot vorbeşti să binevoiască odată să sară din tigaie în farfurie, sau altminteri o să ne destrămăm şi o să ne prefacem în fum, aşa cum se întâmplă cu stafiile şi cu strigoii când cântă cocoşul şi răsare soarele.

— Nu ar fi deloc cuviincios să mâncaţi peştele prăjit înaintea ciorbei, ar însemna, din punct de vedere culinar, să pui plugul înaintea boilor, exclamă jupân Chirriguirri cu un aer de suprem dispreţ, iar senioriile-voastre sunt de o spiţă prea aleasă pentru a-şi îngădui o asemenea abatere. Un dram de răbdare, ciorba mai trebuie să dea odată sau de două ori în clocot.

— Pe coarnele lui Scaraoţchi şi pe buricul Papei! mugi Tiranul, m-aş mulţumi şi cu un terci lacedesnonian, numai să fie servit chiar acum!

Baronul de Sigognac nu scotea un cuvânt şi nu trăda niciun fel de nerăbdare: mâncase doar în ajun! în timpul îndelungatei sărăcii lucii ce domnise în castelul foamei, el se deprinsese de-a binelea cu posturile de pustnic, şi

mulţimea de mese îi uimea stomacul atât de sobru.

Isabella şi Serafina nu se plângeau, întrucât lăcomia nu şade bine deloc unor tinere cfoamne, despre care credem că se hrănesc cu rouă şi cu nectar de flori ca albinele. Matamore, grijuliu cu slăbiciunea sa, părea chiar îneântat, deoarece mai strânsese cureaua cu un deget, iar limba cataramei se juca în voie în borta curelei. Leandru căsca într-una şi îşi arăta dantura. *Duena* aţipise, iar sub bărbia ei prăvălită se revărsau ca nişte caltaboşi trei cute mari de carne fleşcăită.

Fetiţa, care dormea la celălalt capăt al băncii, se trezise şi se sculase în picioare. Acum i se putea vedea şi faţa, după ce îşi dăduse în lături părul ce parcă transmisese culoarea sa frunţii, într-atât era de roşcată. De sub culoarea brună căpătată la arşiţa soarelui şi la bătaia viatului, răzbea pe figura ei o paloare de ceară, o paloare mata şi adincă. Nicio culoare pe chipul ei, iar umerii obrajilor erau. Ieşiţi mult. În afară. Un «safe bolnav descoperea nişte dinţi de o albeaţă de sidef, Pe buzele vinete pielea i se crăpase în foiţesubţiri întreaga ei viaţă părea că. Se refugiase în ochi.

Din pricina slăbiciunii, figurii., ochii îi păreau enormi, iar cearcănele, mari, negricioase „care li înconjurau ca nişte aureole le dădeau o strălucire febrilă, şi ciudată. Albul ochilor părea apmape albastru, într-atit luminile ochilor se distingeau, prin negrul mohorât, şi atât de deasă, şi de bogată era linia genelor. În aceste clipe „ochii ciudaţi ai fetiţei exprimau o admiraţie copilărească, amestecată cu o lăcomie feroce şi erau aţintiţi cu o teribilă îiadiate spre bijuteriile Isabellei şi ale Serafinei, fără ca mica sălbatică să bănuiască, desigur,. Neînsemnata valoare a gătelilor. Scânteierea ceaprazurilordin imitaţie de aur „apele frumoase, cu luciu, mieunat dar amăgitor, ale unui şirag, de perle de Veneţia» o orbeau şi o ţintuiau intr-un fel de extaz.Fără îndoială că micuţa nu mai văzuse În viaţa el ceva atât de frumos; nările i se dilataseră, o uşoară roşeaţă îi apăruse în obraji, un râs sardonic îi flutura pe buzele palide, întrerupt din vreme în vreme de un clănţănit de dinţi, repede şi sec. Ca de friguri.

Din fericire, nimeni din trupa de mmedianţi nu sa uita la biata grămăjoară de zdrenţe scuturatăde un tremurat nervos, altminteri ar fi fost înspaimântat de expresia sălbatică şi sinistră întipărită pe trăsăturile acestei măşti livide.

Neputmdu-şi stăpâni curiozitatea, fetiţa îşi întinse mâna negricioasă, delicată şi rece ca o labă de maimuţă, înspre rochia Isabellei, iar degetele micuţe mângâiară stofa cu un vădit sentiment de plăcere, încercând un fel de gâdilare voluptoasă.Această catifea învechită, tocită şi lucioasă pe la toate cutele, îi părea cea mai nouă, cea mai bogată şi cea mai moale din lume.

Deşi atingerea fusese foarte uşoară, Isabella îşi întoarse capul şi văzu mişcările fetiţei, căreia îi surise eu un aer matern. Simţindu-se privită, fetiţa îşi, reluă brusc o neroadă fizionomie puerilă, pe care nu se citea decât o stupoare prostească, cu o ştiinţă instinctivă a mimkrii, care ar fi făcut cinste unei comediene foarte pricepute în arta sa, şi, cu o voce jalnică -rosti În graiul ei:

— Pare-ar fi vestmântul Maicii Domnului din altar!

Apoi, plecându-şi genele, care, ca nişte ciucuri negri coborau până la pomeţii obrajilor, fetiţa îşi sprijini umerii de spătarul băncii, îşi împreună mâinile, cu degetele încrucişate, şi se prefăcu că a aţipit, ca frântă de oboseală.

Mionetta, slujnica voinică şi speriată, îşi făcu în sfârşit apariţia şi anunţă că masa era gata. Toată trupa se ridică şi trecu în. Camera învecinată.

Comedianţii căutară să se ospăteze cât mai bine cu bucatele jupânului Chirriguirri şi, fără să găsească printre ele bunătăţile şi delicatesele făgăduite, îşi potoliră foamea, şi mai cu seamă setea prin lungi îmbrăţişări ale burdufului aproape desumflat, ce arăta ca un cimpoi din care s-a scurs aerul.

Tocmai erau gata să se ridice de la masă, când în apropiere de han se auzi lătrat de dini şi tropot de cai. Trei lovituri puternice în uşă răsunară autoritar şi nerăbdător, vestind un călător care nu era obişnuit să aştepte locului.

Mionetta se repezi spre uşă, trase zăvorul şi un cavaler, aproape trântindu-i canatul în faţă, păşi înăuntru, în mijlocul unei vijelii de câini care erau oât pe-aci s-o răstoarne pe jupinească. Haita de câini se răspândi în sală, sărind, ţopăind, căutând resturi de mâncare prin farfuriile murdare, îndeplinind în mai puţin de un minut, cu limbile lor, munca pe care ar fi trebuit s-o facă trei slujnice cu spălatul farfuriilor.

Câteva lovituri de bici aplicate viguros peste spinările dinilor, fără vreo alegere între inocenţi şi vinovaţi, potoliră ca prin farmec zarva; câinii se refugiară pe sub bănci, care gâfâind şi scoţând limba de un cot, care punându-şi boturile pe labe, care adunându-se ghem, iar cavalerul, făcând să răsune zgomotos pintenii cizmelor, păşi, în camera unde luau masa comedianţii, cu siguranţa unei persoane ce se afla totţjeaifna la el acasă, oriunde s-ar găsi,Chirriguirri călca în urma lui „cu bereta în mâini, cu un aer respectuos şi aproape temător, el care totuşi, nu era deloc timid.

Cavalerul, drept, în pragul camerei, îşi atinse uşor marginea pălăriei sale largi, şi parcurse cu o privire liniştită cercul comedianţilor, care îi răspunseră la salut.

Putea să aibă între treizeci şi treizeci şi cinci de ani; un păr blond, ondulat în bucle, îi încadra capul sangvin şi jovial, ale cărui nuanţe trandafirii băteau înspre roşu din pricina vieţii petrecute în aer liber şi a exerciţiilor violente. Ochii strălucitori, de un albastru aspru, erau uşor bulbucaţi 3nasul puţin ridicat în sus se termina printr-o mică suprafaţă tăiată net. Două mustăcioare roşcate, -cu vârfurile pomădate şi întoarse în. Chip de cârlige se răsuceau pe sub nas ca nişte virgule, dispuse simetric cu musca de sula buză, ce semăna cu o frunzuliţă de anghinare. Intre mustaţă şi muscă se afla gura, a cărei buză de sus cam subţire, corecta tfiota prea senzuală a buzei de jos) ylată, roşie şi vărgată de linii perpendiculare, bărbia îi ieşea brusc înainte, iar curba ei scotea mult în afară smocul de peri ai ciocului. Fruntea, rămasă descoperită când îşi aruncă pălăria pe un scaun, dădu la iveală nuanţe albe şi catifelate, fiind apărată de obicei, împotriva arşiţelor

soarelui, de umbra borurilor largi ale pălăriei, şi trăda faptul că acest gentilom, mai înainte de a fi părăsitCurtea pentru a se retrage. La ţară, trebuie, să f avut tenul foarte delicat. În totul, fizionomia îi ere agreabilă, iar veselia omului de viaţă temper;foarte nimeritmândria. NobiluluiCostumul noului venit demonstra, prin eleganţa sa, că din fundul de provincie în care se afla, marchizul – acesta era titlul său – nu rupsese legăturile cu croitorii şi croitoreseie de mâna întâi. Un guler brodat îi lăsa destul de liber gâtul, răsfrângându-se peste o vestă de postav de culoarea Hămiii, împodobită cu fire de argint, foarte scurtă, care lăsa să se reverse între ea şi pantalonii bufanţi, un val de lenjerie fină. Mânecile vestei, sau mai degrabă ale acestui pieptar, lăsau descoperită cămaşa până la cot; pantalonii albaştri, împodobiţi cu un fel de şorţuleţ din dantele şi panglici de un galben deschis, coborau ceva mai jos de genunchi, unde se intâlneau cu cizmele moi cu. Phiten:lucitori, din argint. O mantie albastră cu galoane de argint, aruncată pe un umăr şi prinsă cu un şiret, completa acest costum, cam prea cochet poate pentru asemenea locuri şi asemenea anotimp, dar pe care suntem datori să-l justificăm. În câteva cuvinte: marchizul tocmai se întorcea de la visătoare, unde o întovărăşise pe frumoasa Yolanda, şi se gătise cât putuse mal bine, viind să-şi apere vechea reputaţie de cuceritor, întrucât de multe ori fusese admirat printre nobilii rafinaţi şi distinşi care îşi făceau apariţia pe promenada Gours-la-Reine _

1 — Supă. Clinilor» un medic de ovăz calului, pentru mine o bucată de pâine şi nişte şuncă, nişte resturi argatului, exclamă jovial marchizul, aşezându-se în capul mesei, alături de subretă, care, văzând un senior chipeş şi atât de bine gătit, îi aruncă o ochiadă incendiară şi un suds triumfător.

Jupân Chirriguirri aşează înaintea marchizului o farfurie de cositor şi o cupă; subreta, cu graţia unei Hebe îi umplu’cupa până sus, iar marchizul o dădu pe git dintr-odată. Primele minute fură consacrate să reducă la tăcere o foame de vânător, cea mai feroce foame, egală în grozăvie cu aceea

pe care grecii o numesc *bultmie;* apoi marchizul îşi plimbă privirea în jurul mesei, şi remarcăprintre comedianţi, aşezat lângă Isabella, pe baronul deSigognac, pe care îl cunoştea din vedere, şi cu care se întâlnise chiar în acea zi, când trecuse cu grupul de vânători prin faţa carului cu boi.

Isabella suridea baronului, care îi vorbea încetişor, cu acel surâs galeş şi vag, mângâiere a sufletului, mărturie a simpatiei mai degrabă decât expresie a veseliei, şi asupra căruia nu s-ar putea înşela cei care se pricep cât de cât la femei; şi această experienţă nu-i lipsea marchizului. Prezenţa lui Sigognac în această trupă de boemi nu-lmai surprinse, iar dispreţul inspirat de hainele prăpădite ale bietului baron se micşoră simţitor.Faptul că îşi urma iubita în carul Jui Thespis, înfruntând hazardul aventurilor comice sau tragice, îi apăru ca rodul unei imaginaţii curtenitoare şi al unui spirit hotărât. Îi făcu lui Sigognac un uşor semn cu ochiul pentru a-i arăta că l-a recunoscut şi că i-a priceput planurile; dar, ca un adevărat om de Curte, îi respectă anonimatul şi păru să nu se mai ocupe decât de Subretă, căreia îi debita galanterii superlative, pe jumătate adevărate, pe jumătate în zeflemea, pe care ea le accepta la fel, cu hohote de râs foarte potrivite spre a-şi arăta până în fundul gâtlejului magnifica dantură.

Marchizul, dornic să ducă cât mai departe o aventură care se prezenta în condiţii atât de favorabile, găsi nimerit să se declare dintr-odată foarte îndrăgostit de, teatru şi mare specialist şi critic în materie de comedie. Se plânse că în provincie lipseşte această plăcere atât de potrivită să exerseze intelectul, să purifice limbajul, să sporească respectul faţă de regulile politeţei şi să desăvârşească moravurile şi, adresându-se Tiranului, care părea şeful trupei, îl întrebă dacă trupa nu avea cumva alte angajamente care să-i împiedice să. Dea câteva reprezentaţii, cu cele mai bune piese din repertoriul trupei, la castelul de Bruyeres, unde ar fi fost uşor de instalat o scenă, fie în sala mare a castelului, fie în oranjerie.

Tiranul, surâzând în barba-i stufoasă, cu un aer de bunătate naivă, răspunse că nimic nu era mai uşor şi că

trupa sa, una din cele mai excelente trupe care cutreieră provincia, se afla la dispoziţia senioriei-sale, de la Rege până la Subretă, adăugă el cu o prefăcută naivitate amabilă.

— Atunci cade cum nu se poate mai bine, răspunse marchizul, iar în ceea ce priveşte condiţiile, nu va exista nicio dificultate: suma aveţi s-o fixaţi dumneavoastră înşivă; nu trebuie să se tocmească nimeni cu Thalia, care este o muză foarte apreciată de Apollo, şi la fel de bine văzută atât la Curte cât şi în oraşe şi în provincie, unde lumea nu este chiar aşa topinambu cum, în mod exagerat, se crede la Paris.

Acestea fiind spuse, marchizul, după ce dădu o lovitură de genunchi semnificativă Subretei, care nu se înspăimântă deloc, se sculă de la masă, îşi înfundă pe cap pălăria de fetru, până în dreptul sprâncenelor, salută cu mâna întreaga adunare, şi porni din nou la drum în mijlocul lătratului şi chelălăitului haitei sale de câini; marchizul o lua înainte pentru a pregăti la castel primirea comedianţilor.

Se făcuse târziu, iar a doua zi trebuiau, să pornească iarăşi la drum, dis: de dimineaţă, deoarece castelul de Bruyer.es se alia destul de departe, iar dacă un cal arab putea străbate eu uşurinţă, pe drumeaguri mai scurte, o distanţă de trei sau patru leghe, un car împovărat din greu şi tras de boi deja obosiţi, pe un drum: nisipos, avea nevoie de un timp mult mai îndelungat. Femeile se retraseră într-o chiţimie de sub o scară, unde se aşternuseră câteva maldăre de paie; bărbaţii rămaseră în sală, aranjându-se cât putură mai bine pe bănci şi pe scaune.

IV

BRIGANZI BUNI DE SPERIAT PĂSĂRILE

Să ne reîntoarcem acum la fetiţa pe care am lăsat-o dormind pe banca din han, căzută într-un s, omn prea adine pentru a nu fi simulat. Atitu – dinea ei ni se pare, pe bună dreptate, suspectă', iar ferocea lăcomie cu care îşi aţintea ochii sălbatici asupra colierului de perle ai Isabellei ne sileşte să-i supraveghem mişcările.

Într-adevăr, de îndată ce uşa se închise în urma comedianţilor, îşi ridică încetişor pleoapele lungi şi negricioase, îşi plimbă privirea inchizitoriala prin toate ungherele încăperii şi când fu pe deplin convinsă că nu mai se află nimeni acolo, se lăsă să alunece de pe marginea banchetei, până ajunse cu picioarele de podea, se ridică, îşi aruncă părul pe spate, cu un gest ce îi era familiar, şi se îndreptă spre uşă, pe care o deschise fără niciun zgomot, ca o umbră. O închise la ioc cu multă precauţie, fiind atentă ca zăvorul să nu cadă prea brusc, apoi se furişă cu paşi înceţi până. La colţul unui gard, căruia îi dădu ocol.

Sigură atunci că nu mai putea fi văzută dinspre han, o apucă Ia fugă, sărind peste şanţurile cu apă stătută, trecând peste brazii doborâţi şi luând pieptiş, în goană, bălăriile şi buruienile, ca'o ciută urmărită de o haită. Şuviţele lungi de păr îi biciuiau obrajii ca nişte şerpi negri şi, uneori, căzându-i pe frunte şi pe ochi, îi împiedicau vederea; atunci, fără să-şi încetinească goana, îşi ducea mâna la păr şi îl dădea după urechi, cu un gest de nerăbdare îndărătnică; dar picioarele ei sprintene păreau că nici nu au nevoie să fie călăuzite de ochi, într-atât cunoşteau de bine drumul.

Peisajul, atât cât putea fi desluşit la lucirea lividă a lunii, ascunsă pe jumătate şi purtând drept maşcă un nor de

catifea neagră, era cu totul dezolant şi lugubru. Câţiva brazi crestaţi adânc spre a li se scurge răşina şi semănând cu nişte spectre de arbori asasinaţi, îşi etalau plăgile roşietice la o margine de drum nisipos, a cărui linie alburie nu putuse fi întunecată de negurile, nopţii. Dincolo, de fiecare parte a drumului, se întindeau bălăriile de un violet mohorât, unde pluteau pături de vapori cenuşii, cărora razele astrului nocturn le dădeau înfăţişarea unei procesiuni de fantome, foarte nimerită pentru a vârî groaza în sufletele superstiţioase sau puţin obişnuite cu fenomenele naturii de prin aceste singurătăţi.

Copila, obişnuită fără îndoială cu aceste fantasmagorii ale deşertului, nu le dădea nicio atenţie şi îşi continua cursa. Ajunse în sfârşit la un colnic încununat de douăzeci sau treizeci de brazi, care alcătuiau un soi de pădurice. Cu o sprinteneală deosebită, şi care nu trăda nicio oboseală, ea străbătu povârnişul destul de abrupt şi ajunse în vârful colnicului. În picioare, pe movilă, îşi plimbă câtva timp, de jur-împrejur, ochii, pentru care întunecimea părea să nu însemne nicio piedică şi, nezărind decât imensitatea solitară, îşi duse la gură două degete şi scoase, de trei ori, una din acele şuierături pe care călătorul ce străbate pădurile la vreme de noapte, nu le aude niciodată fără să-l treacă fiorii şi fără să-l cuprindă o spaimă ascunsă, cu toate că le crede scoase de cucuvăi sperioase sau de alte vieţuitoare inofensive.

Şuierăturile erau despărţite de câte o pauză, altminteri ar fi putut fi confundate cu ţipetele vulturilor, ale uliilor şi buhelor, într-atât de perfect erau imitate.

Îndată un maldăr de frunze păru că se agită, se încovoaie, apoi se scutură ca un animal adormit, trezit din somn, şi o formă omenească se ridică încet în faţa micuţei.

— Tu eşti Chiquita? spuse bărbatul. Ce noutăţi îmi aduci? Nu te mai aşteptam, şi am tras un pui de somn.

Personajul trezit de chemările Chiquitei era un bărbat de douăzeci şi cinci—treizeci de ani, de talie mijlocie, suplu, nervos şi lăsa impresia că se pricepe bine la cele mai urâte

îndeletniciri; putea fi braconier, contrabandist, traficant de sare, hoţ şi tâlhar, ocupaţii cinstite pe care ie practica pe rând sau toate deodată, după împrejurări.

O rază de lună strecurată printre nori, ce se abatea asupra lai ca d'âra de lumină a anuî. Felinar orb, îl desprindea clar de fundalul întunecos al brazilor şi ar fi îngăduit unui spectator ce s-ar fi găsit pe acolo să-i cerceteze fizionomia şi costumul ciudat, la care te izbeau culorile ţipătoare.Faţa, arsă de soare şi arămie ca a unui caraib sălbatic, făcea să-i strălucească şi mai mult, prin contrast, ochii de pasăre răpitoare şi dinţii de o extremă albeaţă, cu caninii foarte ascuţiţi, ca nişte colţi de lup tânăr.

O batistă îi încingea fruntea, ca o legătură pesteo rană, strângânda-i smocurile unei clăi de păr, ondulat şi rebel, şi zbârlit ca un maţ în creştetul capului; o vestă de catifea albastră' decolorată de o îndelungată întrebuinţare şi împodobită cu bumbi făcuţi din bănuţi lipiţi pe o tijă de metal, îi acoperea pieptul; nişte pantaloni largi de pânză îi cam jucau peste coapse, iar şireturile alpargatelor se încrucişau peste pulpele tot atât de sigure şi de suple ca şi picioarele unui cerb. Costumul îi era completat de un brâu lat de lână roşie, care îi încingea de mai multe ori trupul, de la şolduri până la subţiori. Cam pe la mijlocul pântecului, un fel de gheb arăta locul cămării şi al vistieriei tâlharului; şi de s-ar fi întors, i s-ar fi putut vedea la spate, depăşind cele două margini ale brâului, un imens *navaja*[27] de Valencia, unul din acele *navaja* alungite ca un peşte, şi a cărui lamă se fixează prin rotirea unui inel de aramă, iar peoţelul lamei sunt crestate atâtea dungi xa» şii, câte omoruri a făptuit posesorul armei. Noi nu suntem în măsură să ştim câte crestături stacojii puteai număra pe cuţiioiul lui Ago&tin, dar, după chipul peaevesjghiuhii, îţi era îngăduit să crezi, fără teamă de exagerare, ca nu erau deloc puţine.

Astfel arăta personajul cu care Chiquha avea înţelegeri misterioase,

— Ei bine, Cluqnita, rosti Âgostin, treeiadu-şi cu un gest

27Cuţit spaniol cu larrrn lungă şi ascuţită-

prietenesc mâna aspră peste eăpşorul fetiţei, ce ai observat mai deosebit la hanul jupârtului Chimguirri?

— *A* sosit ţin car plin ou călători, săspunse micuţa; aa transportat sub şopron cinci cu fere mari, care păreau destul de grele, pentru că au trebuit să pună mâna dte doi oameni la fiecare.

— Ilim | făcu Agostin, câteodată călătorii îşi umplu bagajele cu pietre ca să facă impresie bună în faţa hangiilor; s-a mai văzut aşa ceva.

Dar cele trei doamne care sunt cu ei au rochii cu fireturi şi ceaprazuri de aur, răspunse Chiquita.l-ia una dintre ele, cea tnaii. Frumoasă, are la gât un şirag de boabe mari albe, ce ’bat în argintiu, şi care strălucesc nespus la lumină; oh! cât de frumos! ce minunat sclipesc!

Vasăzică pdrle! asta-i bine, rosti banditul printre dinţi, numai să nu fie false! La Murano au reuşit să! facă nişte imitaţii aşa de minunate, iar craii din ziua de azi au o morală aşa de dubioasă!

— Dragul meu Agostin, continuă Chiquita pe un ton dulce ca o dezmierdare, dacă ai să-i tai gâtul doamnei aceleia frumoase, să-mi dai mie şiragul.

— Chiar că are să-ţi stea bine, într-adevăr, şi o să se potrivească de minune cu claia ta de păr neţesălată, cu cămaşa din pânză1 bună de făcut cârpe şi cu fusta galbenă ca penele canarului.

— Nu uita de câte ori am stat la pândă pentru tine, de câte ori am alergat într-un suflet ca să-ţi dau de ştire, când ceaţa se lăsa grea şi când roua
dimineţii îmi scălda bietele picioare goale. Te-am lăsat eu vreodată să aştepţi, să nu-ţi aduc de mâncare în ascunzătorile tale, chiar şi atunci când din pricina frigului îmi clănţăneau dinţii din plisc de parcă eram’ o barză la marginea bălţii şi când de-abia puteam să-mi mai târăsc picioarele prin hăţişuri şi mărăcinişuri?

— Da, aşa este, răspunse brigandul, eşti o fată vitează şi credincioasă; dar, vezi bine, nu avem încă în mină1 şiragul ăsta. Şi câţi bărbaţi ai numărat?

— Oh! mulţi. Unul gros şi puternic cu o barba mare de îi acoperă tot mijlocul feţei, unul bătrân, doi slăbănogi, unul care aduce la înfăţişare cu o vulpe şi altul care pare să fie un gentilom, deşi hainele de pe el sunt tare răpănoase.

— Şase oameni, rosti Agostin, tot, mai visător, pe măsură ce socotea pe degete. Vai! Altădată nu m-ar fi înspăimântat câtuşi de puţin acest număr*;*
dar am rămas singurul din banda pe care o conduceam. Au cumva arme, Chiquita?

— Gentilomul are o spadă, iar slăbănogul cel mare poartă o sabie lungă şi ascuţită.

— Ceva pistoale, archebuze?

— Nu am văzut aşa ceva, răspunse Chiquita, afară numai dacă nu le-or fi lăsat în căruţă;
însă mi-ar fi făcut vreun semn despre asta, fie
Chirriguirri, fie Mionetta.

— Haidem, să dăm lovitura şi să aranjăm capcana, rosti Agostin în urma hotărârii luate. Cinci cufere, broderii de aur, un colier de perle: am lucrat şi pentru mai puţin.

Brigandul şi micuţa pătrunseră în păduricea de brazi; şi, odată ajunşi în locul cel mai tainic, se porniră zoriţi să înlăture nişte pietre şi grămezi de crengi şi mărăcinişuri până ce dădură de cinci sau şase scânduri, acoperite cu un strat subţire de pământ. Agostin ridică scândurile, le ai’uncă deoparte şi coborî până la brâu în groapa neagră ce se căscase adânc. Să fi fost oare intrarea unei subterane sau a unei caverne, locul obişnuit de refugiu al brigandului? tainiţa unde ascundea lucrurile furate? groapa unde îngrămădea cadavrele victimelor sale?

Această ultimă presupunere ar Îi părut cea mai verosimilă spectatorului, dacă scena ar fi avut alţi martori decât ciorile şi stăncuţele cocoţate prin brădet.

Agostin se aplecă, păru să scormonească în fundul gropii, se îndreptă apoi, ţinând ia braţe o formă omenească de o rigiditate cadaverică, pecare o aruncă fără multă cerem oraie pe marginea gropii. Chiquita nu păru. Să încerce ulei o spaimă la spectacolul acestei ciudate exhumări şi,

apuetndu-î de picioare, trase corpul -ceva mai încolode groapă, cu mai. multă forţă decât te-ar fi lăsat să bănuieşii plăpânda sa înfăţişare. Agostin, continuându-şi lugubra activitate, mai scoase din aceasâtă Haceldama[28] încă cinci cadavre pe care ifetiţa le rânejui alături de primul, stirâzând ca o lânără vampiră-gata să se ospăteze în lege intr-un cimitir. Mormântul deschis, banditul ce smulge din somnul lor de vrei ceea ee a mai rămas din victimele sale, fetica care di o m$nă de ajutor la această treabă funebră, toate acestea, în umbraneagră a brazilor, alcătuiau un tablou menit străstârnească spaimă chiar şi în sufletul ce! or mai curajoşi oameni.

Banditul luă unul dintre cadavre, îl duse pe creasta povârnişului, îl săltă în sus şi înfipse în pământ ţăruşul de care era legat trupul. Aşa spri-

1 Câmp situat lângS Ierusalim, cumpărat cu preţul trădării lui Iuda şi destinat îngropării străinilor.

jinit, cadavrul aducea destul de bine, prin vălurile întunericului, cu un om viu.

— Vai! în ce stare am ajuns din pricinavitregiei timpurilor I se văicări Agostin icnind greu din rărunchi ca Sfântul Iosiî. În locul unei bande de haidamaci zdraveni, care mânuiau cuţitul Şi archebuza ca nişte ostaşi de elită, nu mi-au mai rămas dedât nişte manechine acoperite de zdrenţe, sperietori să bage în groază călătorii, simpli figuranţi la isprăvile mele solitare! Acesta eraMatasierpes, viteazul spaniol, fratele meu de cruce, un băiat fermecător, care când punea mâna pe *navaja* picta pe faţa *gavach*ilor 1 nişte cruci tot atât de izbutite ca şi când le-ar fi făcut cu o pensulă muiată în vopsea roşie; băiat nobil de altminteri, semeţ de parcă ar fi ieşit chiar din coapsele lui Jupiter, oferea braţul doamnelor spre a coborî din trăsură sau din diligenţă şi îi jefuia pe burghezi uzând de nişte maniere de-a dreptul grandioase şi regale! Uite-i mantia, gulerul şi frumosul sombrero cu pană purpurie pe care le-am şterpelit’ cu evlavie din ghearele călăului, ca pe nişte

28 In limba spaniolă, străini sau locuitori de la munte.

relicve, şi cu care mi-am înţolit omul de paie care l-a înlocuit pe acest tânăr, demn de o soartă mai bună. Sărmanul Matasierpes! cât s-a mai supărat când a fost vorba să fie spânzurat, nu că i-ar fi păsat prea mult de moarte, dar, ea nobil, pretindea că are dreptul să fie decapitat. Din nefericire, nu-şi purta genealogia în buzunar şi a fost nevoit să-şi dea duhul în poziţie perpendiculară.

Reîntorcându-se lângă groapa, Agostin ridică de jos un alt manechin, cu o beretă albastră pe cap:

— Astălalt este Isquibaival, un tip faimos, un, viteaz, plin de râvnă la treabă, dar uneori avea prea mult zel şi se pornea să ucidă pe oricine îi ieşea în cale: la dracu, ! nu trebuie să compromiţi meseria! Altminteri nu se arăta lacom la împărţirea prăzii, totdeauna era mulţumit cu partea sa.Dispreţuia aurul şi nu îndrăgea decât sângele;vitează fire! Şi ce frumoasă purtare a avut sub loviturile călăului, când a fost zdrobit pe roată în piaţa Orthez! Nici Regulus sau sfântul Bartolomeu n-au avut o ţinută mai demnă în timpul torturilor. Să ştii că era tatăl tău, Chiquita; cinsteşte-i memoria şi spune o rugăciune pentru odihna sufletului său..

Micuţa făcu semnul crucii şi buzele i se mişcară ca pentru a murmura cuvintele sfinte.

Cea de-a treia sperietoare avea un fel de oală de fier pe cap, în chip de cască, şi când Agostin o luă în braţe stârni un zgomot de fiare vechi. Oplatoşă de fier lucea vag peste un pieptar zdrenţuit, din piele de bivol, iar nişte benzi mici de piele se bălăbăneau peste coapsele sperietorii.

Banditul se apucă să frece armura cu mâneca epre a-i da un pic de lustru.

— O lucire metalică ce sclipeşte în umbră inspiră câteodată o groază tare binevenită. Călătorii cred că au de-a face cu ostaşi în vacanţă. Mai rar aşa specialişti în jafuri ca fostul nostru ostaş! lucra la drumul mare la fel ca pe câmpul de bătălie, cu sânge rece, metodă şi disciplină. Mi l-au răpit cu o descărcătură de pistol trasă drept în faţă. Ce pierdere ireparabilă! Dar am să-i răzbun moartea cu vârf şi

îndesat!

Cea de-a patra fantomă, învestmântată cu o mantie ce se termina în dinţi de fierăstrău, fu onorată şi ea, la fel ca şi celelalte, cu un discurs funebru. Îşi dăduse sufletul pe când era supus la cazne, nevrând să recunoască, din modestie, marile sale isprăvi şi refuzând, cu o eroică îndărătnicie, să dea în vileag, justiţiei prea curioase, numele celorlalţi părtaşi.

Cea de-a cincea fantomă, întruchipându-l pe Fâorizel din Bordeaux, nu se bucură de elogiul funebru al lui Agostin, ci de un simplu regret amestecat cu o brumă de speranţă. Florizel, mâna cea mai uşoară de prin partea locului pentru a şterpeli la iuţeală tot soiul de veşminte, fie de mătase, fie de lână, mai ales pe poduri, nu se bălăbănea la fel cu ceilalţi, mai puţin norocoşi, de funia spânzurătorii, spălat de ploi şi sfârtecat de corbi. El călătorea pe cheltuiala statului, pe galerele regelui, pe întinsul nemărginit al oceanului şi al MăriiMediterane. Nu fusese decât un borfaş printre briganzi, o vulpe rătăcită într-o haită de lupi; dar avea predispoziţii şi, perfecţionat la şcoala ocnaşilor, ar fi putut deveni un element de mâna în – tâi: nimeni nu este desăvirşit de la prima loviturăAgostin aştepta cu multă nerăbdare ca simpaticul personaj să scape cât mai repede de la ocnă şi să vină înapoi la el.

Gros şi scurt, îmbrăcat cu o manta din pânză ordinară, strâns la mijloc cu o curea lată de piele iar pe cap având o pălărie cu boruri largi, cel de-al şaselea manechin fu înfipt ceva mai îna în tea celorlalţi, ca un şef de căprărie.

— Meriţi cu prisosinţă acest loc de omoare, exclamă Agostin adresându-se sperietoarei, tu patriarh al isprăvilor la drumul mare, Nestor al şterpelit ului din buzunare, Ulise al răngii şi al altor unelte tâlhăreşti, o, mare Lavidalotte, călăuza mea, maestrul meu, tu care m-ai primit printre cavalerii cerului liber şi care, din şcolarul prost de altădată, ai făcut banditul emerit de astăzi. Tu m-ai învăţat să vorbesc păsăreşte, să mă deghizez în douăzeci de chipuri diferite, ca răposatul Proteus când era la strâmtoare şi îl hărţuiau duşmanii;să înfig cuţitul în nodul unei seânduri de

la trei zeci de paşi depărtare; să retez mucul unei lu minări cu uiyfoc de pistol; să trec ca o adiere de vânt prin lacăte şi încuietori; să mă plimb invizibil prin case, ca şi cum aş fi fost în stăpânirea unor haine fermecate ce mă făceau nevăzut; să găsesc ascunzişurile cele mai tainiceîi asta fără vergeaua magică de alun! Cu câte sfaturi preţioase nu m-am ales eu oare de la tine, prea înţeleptule! şi cum m-ai lămurit prin raţionamente dovedite în chip elocvent, că ’munca ivite făcută numai pentru proşti! De ce a trebuit oare ca soarta vitregă să te facă să pieri de foame în acea cavernă, ale cărei ieşiri erau păzite eu străşnicie şi unde jandarmii nu îndrăzneau să pătrundă; fiindcă nimeni, oi’icât de viteaz ar fi, nu are curajul să înfrunte leul chiar în bârlogul lui; chiar când îşi dă sufletul, poate să mai doboare cinci sau şase vrăjmaşi, cu ghearele sau cu dinţii!Haide acum, maestre, căruia ţi-am urmat eu, nedemnul, comandă cu înţelepciune această mică trupă himerică şi caraghioasă, aceste manechine, fantome ale vitejilor pe care i-am pierdut, şi care, deşi morţi de-a binelea, îşi vor împlini mai departe, întocmai ca şi Cidul1 răpus, datoria deviteji. Umbrele voastre, glorioşi tâlhari, vor fi de ajuns ca să-i prădăm pe neghiobii ce-or să pice acum.

Odată munca terminată, banditul se duse în mijlociii drumului spre a-şi da mai bine seama de impresia produsă de mascaradă. Briganzii de paie aveau un aer destul de îngrozitor şi de feroce, şi ochii unor fricoşi puteau sa se înşele asupra lor, în umbra nopţii sau în crepusculul dimineţii,

5 *Cid Campeador,*cavaler spaniol care s-a luptat vitejeşte eu maurii (secolul al XI-lea);

În acele ceasuri tulburi când sălciile bătrâne de pe marginea drumului, pline de cioturi de crăci, iau înfăţişarea unor oameni ce ridică amenin ţător pumnul sau agită în aer săbii şi cuţite.

— Agostin, exclamă Chiquita, ai uitat să-ţi înarmezi manechinele!

— Ai dreptate! răspunse brigandul. La ce naiba mă

gândeam oare? Chiar şi cele mai geniale minţi îşi au momentele lor de distracţie, dar lucrul se poate îndrepta uşor.

Şi Agostin începu să pună în mâinile inerte nişte paturi vechi de archebuze, săbii ruginite, sau chiar simple ciomege, toate parcă gata de atac; dotată cu acest arsenal, trupa instalată la marginea povârnişului căpătase o înfăţişare îndeajuns de înfricoşătoare.

— Cum din sat şi până la popasul pentru masă înseamnă o cale tare lungă, de bună seamă c-or să plece cam pe la trei dimineaţa; şi, când vor trece prin faţa ambuscadei, au să mijească zorile, moment foar’te favorabil, deoarece vitejilor noştri nu le prieşte nici prea multă lumină, dar nici prea mult întuneric. Lumina zilei i-ar trăda, noaptea i-ar ascunde. Să-i aşteptăm să vină şi până atunci să tragem un pui de somn. Scârţâitul roţilorneunse ale carului „care face o zarvă de pune pe fugă lupii înspăimântaţi, se aude hăt, din depărţări, astfel încât o să ne trezească. Noi ăştia care nu dormim decât cu un ochi, ca pisicile, o să fim în picioare într-o clipită.

Acestea fiind zise, Agostin se lungi pe nişte grămezi de buruieni. Chiquita se întinse lângă el spre a se acoperi şi ea cu un colţ din *capa muestra* de Valencia, pe care Agostin şi-o aşternuse peste el în chip de pătură, şi spre a-şi mai încălzi puţin micuţele şi sărmanele mădulare cuprinse de friguri. Curând o năpădi o căldură uşoară, dinţii se opriră din clănţănit şi micuţa porni să călătorească în ţara visurilor. Trebuie să mărturisim însă că în visele sale copilăreşti 4nu pluteau drăgălaşi heruvimi trandafirii, cu aripi

. Albe ca neaua, nu behăiau mieluşeji învăluiţi parcă în spumă de săpun şi împodobiţi cu panglicuţe, nu se înălţau palate şi castele din acadele şi din zahăr ars cu stâlpi de anghelică. Nu; Chiquita vedea în vis capul tăiat al Isabellei, care ţineallntre dinţi şiragul de perle, şi sărind într-una, în salturi dezordonate şi bruşte, căuta să-l ferească şi să-l ascundă de mâinile întinse ale copilei. Din pricina visnlui, Chiquita începu să se frământe, şi Agostin, pe jumătate

trezit de mişcările şi de agitaţia fetiţei, mormăi printre sforăituri:

— Dacă nu stai liniştită, îţi dau un picior de te trimit de-a dura până jos, să ţopăi cu broaştele.

Chiquita, care-l cunoştea pe Agostin ca pe un om ce se ţine de cuvint, îi ascultă vorbele, fără să mai fie nevoie să i le repete, şi nu se mai clinti din loc.Curând respiraţiile nu li se mai deosebiră una de alta şi doar zgomotul lor mai putea trăda prezenţa unor fiinţe vii în singurătatea cufundată în întuneric.

Brigandul şi micuţa sa complice sorbeau cu înghiţituri lacome din cupa, neagră' a somnului, în mijlocul landei, în timp ce la hanul „La soarele albastru14 văcarul se porni să. Izbească în pământ cu băţul cu care îmboldea vitele, dând de ştire comedianţilor că; era timpul să pornească, la drum.

Se aranjară cum putură măi bine în. Car, peste cufferele şi lăzile care formau, nişte unghiuri dezordonate, iar Tiranul se compară cu jupân Polifem, culcat peşti, o creastă de munte, ceea ce nu-l împiedică să se pornească numaidecât pe nişte sforăituri demne de un dascăl de biserică; femeile se înghemuiseră în fundul carului, sub coviltir, unde pânzele-strânse ale ^decorurilor alcătuiau un fel de saltea, despre care doar – cu destulă fe'unăvoinţă s-ar fi putut spune că era moale. Cu tot scirţâitul îngrozitor al roţilor care hohoteau de plâns, – miorlăiau, gemeau că tigrii, sau horcăiau, toată lumea căzu într-un somn chinuit, presărat cu vise incoerente şi bizare, în care zgomotele căruţei se transformau în urlete de fiare sălbatice sau în ţipete de copii gâtuiţi.

Cu mintea agitată de noutatea, aventurii şi de tumultul vieţii de nomad, atât de diferită de liniştea mănăstirească a castelului său, Sigognac păşea alături de car. Îi era gândul la farmecele adorabile ale Isabellei, a cărei frumuseţe şi modest"
păreau mai degrabă ale unei domnişoare înnăscutedecât ale unei comediene rătăcitoare; şi Sigognac se frăminta să afle calea spre a-i câştiga dragostea, nebănuind că lucrul se

şi înfăptuise, şi că dulcea făptură, tulburată în tainiţele cele mai duioase ale sufletului, nu aştepta altceva, spre. A-i dărui inima, decât ca el să i-o ceară. În mintea sa timidul ibaron ţesea o mulţime de întâmplări teribile sau romanţioase, de devotament fără de margini, aşa cum se întâlnesc în cărţile cavalereşti,. Pentru a-i uşura grozava mărturisire, dar numai la. Gândul acestei mărturisiri inima îi stătea în loc. Şi totuşi văpaia. Ochilor, tromurul vocii, suspinele mu îndeajuns de bine înăbuşite, graba. Şi zelul, puţin cam sting ace, cu care o înconjura pelsabella, răspunsurile distrate pe care le dădea celorlalţi comedianţi, rostiseră în chipul cel mai limpede această mărturisire care îi pricinuia atilea frământări. Deşi baronul nu-i şoptise încă vreo vorbă de iubire, tânăra iată nu se înşelase asupra sentimentelor tânărului.

Dimineaţa începuse să devină cenuşie. O dunga subţire de lumină palidă se întindea ia marginile dropiei, zugrăvind în negru, în chip clar, cu toata depărtarea, buruienile tremurătoare şi chiar vârfurile ierburilor mărunte. Câteva băltoace cu apă puţină, tulburate de razele încă palide, luceau ici şi eolo ca nişte cioburi de oglindă spartă. Zgomote uşoare prindeau să se desluşească, iar din hornuri se ridicau în văzduhul liniştit dâre de imn, dând de fştfase, în depărtări, că puţinii oameni din mijlocul acestui pustiu şi-au reînceput truda de zi eu zi. În regiunea luminoasă, care se colora într-o nuanţă trandafirie, se profila o formă bizară, care, de departe, semăna cu un compas deschis, ţinut de un geometru invizibil ce măsura – landa.Forma ciudată era un păstor cocoţat pe picioroange, ce păşea ca un păianjen uriaş peste mlaştini şi nisipuri.

Privelişţea ce i se desfăşura în faţă nu prezenta nimic nou pentru Sigognac, şi ca atare nu-i dădu nicio atenţie cfeosebită< dar oricât ar fi fost de cufundat în reveria sa, tânărul începu să fie preocupat de un mic punct strălucitor ce lucea în umbra încă foarte neagră a mănunchiului de brazi la poalele căruia i-am lăsat pe Agostin şi Chiquita.

Nu putea fi vorba de un licurici; anotimpul în care dragostea se serveşte de fosfor, spre a ilumina micuţele

gâze, trecuse de mai multe luni. Să, fi fost oare ochiul vreunei păsări de noapte chioare? deoarece nu se. Zărea decât un punct luminos. Dar presupunerea aceasta nu-l mulţumea pe Sigognac;s-ar fi zis mai degrabă că este pâlpâirea unei feştile aprinse de archebuză.

În acest răstimp carul îşi continua drumul lent, şi, pe măsură ce se apropia de brădet, lui Sigognacse păru că desluşeşte la poalele povârnişului un şir de fiinţe bizare, postate ca pentru o ambuscadă, iar primele raze ale răsăritului de soare schiţau vag ciudatele forme; dar dându-şi seama de imobilitatea lor absolută, le luă drept nişte buşteni uscaţi sau nişte cioturi de arbori şi începu să râdă, în sinea lui, de nelinişteа ce-l cuprinsese o clipă şi nu-i mai trezi pe comedianţi, aşa cum avusese de gând la început.

Roţile carului se rostogoleau înainte. Punctul strălucitor, pe care ochii tânăruiui îl fixau cu mare atenţie, începu să se mişte. O ţâşnitură lungă de foc brăzdă un val de fum albicios, iar o detunătură puternică răsună până în depărtări, şi un glonte se turti de jugul boilor, care se zvârliră brusc în lături, trăgând după ei căruţa, pe care, din fericire, o grămadă de nisip o opri chiar la marginea şanţului.

Din pricina detunăturii şi a zguduituri: întreaga trupă se trezi brusc, iar femeile, cele mai tinere, se porniră pe nişte ţipete asurzitoare. Numai bătrâna, hârşită în tot felul de întâmplări, nu scoase o vorbă, şi cu multă prudenţă luă vreo doi-trei dubloni1, pe care îi ţinea bine într-o pungă de la brâu, şi îi strecură între ciorap şi talpa pantofului.

Drept, proţăpit în faţa carului din care comedianţii se înghesuiau să coboare, Agostin, cu capa de Valencia înfăşurată pe braţ, şi cu *navaja* în mână, începu să strige cu glas tunător:

— Banii s/iu viaţa! orice rezistenţă este de prisos; la cel mai mic semn de nesupunere trupa mea o să vă ciuruie cu plumbii archebuzelor!

În timp ce banditul îşi făcea cunoscut ultima-

’ Monedă de aur spaniolă.

tum-ul de domnul. Mare, baronul, a cărui inimă generoasă *şi* curajoasă nu putea să îngăduie. «barâa nicia unui asemenea. Bădăran, după ce-şi trase liniştit spada din teacă, ţâşni, cu arma întinsă, spre bancâife Agostin pară loviturile baronuiui cu capa şi pindi cu atenţie prilejul să-i' zvârle *navaja;* sprijinind minerul cuţitului de încheietura mâinii şi balansând braţul cu o mişcare bruscă', trimise lama cuţitului în spre pântecele,. Lui Sigognac, căruia îi prinse foarte bine faptul că nu era obez. O uşoară săritură în lături îl fâou să se ferească de vârful ucigător; cuţitul căzu eâţiva paşi mai departe. Agostin păli, deoarece era dezarmat şi ştia prea bine că trupa sa de sperietori de ciori nu putea să-i fie de niciun ajutor. Totuşi, bazundu-se pe un efect de groază, urlă;

— Foc! Voi cei de acolo!

Comedianţii, temându-se de salva arehebuzelor, se dădură îndărăt şi se refugiară înapoia carului, unde femeile piuiau ea nişte gaiţe jumulite de vii. Însuşi Sigognac, cu tot curajul său, nu se putu stăpâni să nu-şi plece un pic capul.

Chiquita urmărise întreaga scenă ascunsă îndărătul unui tufiş, după ce dăduse cu prudenţă ramurile înlături. Văzând situaţia periculoasă în care se afla prietenul ei, se târî ca o năpârcă prin pulberea drumului, puse mâna pe cuţit fără ca cineva s-o bage în seamă şi, sărind dintivodată în picioare, îl înapoie banditului. Ar fi.<k>&t cu neputinţă de găsit o expresie mai mitidră şi mai săibutică decât aceea care strălucea pe figura palidă îi copilei; fulgere ţâşneau din ochii ei întunecaţi, nările îi palpitau ca nişte aripi de uliu „buzele întredeschise lăsau să se vadă două şiruri de dinţîltwoai, asemeni celor care lucesc la rmjetul unei fiare încolţite din toate părţile, întreaga sa făptură firavă respira, de neîmblânzit, ură şi revoltă,Agostin, îşi balansa pentru a, doua, oară cuţitul, şi poate? că baronul de Sigognac şi-ar fi încheiat cariera încăla începutul, aventurilor sale, dacă o mână de fier n-ar fi apucat tocmai la timp pumnul banditului. Iar mâna aceasta, strângând ca o menghină căreia i se răsuceşte şurubul, zdrobea muşchii, strivea

oasele, făcea să se, umfle vineleşt[29] să aducă sângele în unghii. Agostin încercă să scape din cumplita struisoare cu zvâreoliri desperate; banditul nu îndrăznea să se întoarcă, deoarece baronul l-ar fi străpuns în spate; Agostin mai para încă loviturile cu braţul stâng şi Lotuşi simţea că mănări, strânsă tot mai cumplit, avea să-i fie smulsă din braţ, cu nervi, cu vine cu tot, dacă mai stăruia să o elibereze. Durerea deveni atât de violentă, încât degeteie-i amorţite se descleştară şi dădură drumul armei,

Mâna de fier era a Tiranului, care, trecând în spatele lui Agostin, reuşise să-i vină la timp în ajutor lui Sigognac. Deodată actorul scoase un strigăt 3

— La dracu! mă muşcă cumva vreo viperă?am simţit cum mi s-au înfipt doi coîţi ascuţiţi în picior!

Într-adevăr, Chiquita, întocmai ca un câine, Il muşca de pulpă, spre a-l face să se întoarcă; Tiranul, fără a slăbi din strânsoare mâna banditului, se descotorosi de fetiţă şi îi dădu un brânci de-o rostogoli la zece paşi, în drum.

Matamore, îndoindu-şi membrele lungi, articulate de parcă ar fi fost picioarele unei lăcuste, se aplecă, luă de jos cuţitul, îl închise în teacă şi-l puse în buzunar.

Cât a durat scena de mai sus, soarele răsărise şi se ridicase încetul cu încetul la orizont; o bucată din discul de aur trandafiriu se ivea deasupra liniei landelor, iar manechinele, în bătaia acestor raze adevărate, îşi pierdeau din ce în ce mai mult aparenţa lor omenească.

— Aha! rosti Pedantul, s-ar părea că archebuzele acestor domni se descarcă tare greu din pricina umezelii de peste noapte. Oricum, nu sunt deloc bravi dumnealor, de vreme ce-şi lasă şeful în impas şi nu se clintesc din loc, ca şi zeii Termi1mitologici!

— Au motive foarte serioase ca să procedeze astfel, replică Matamore escaladând taluzul; nu sunt decât nişte oameni de paie, îmbrăcaţi în zdrenţe, înarmaţi cu fiare vechi, foarte potriviţi ca să pună pe goană păsările cerului, ce vor să ciugulească cireşe şi struguri.

29Zei latini, protectori ai limitelor dintre proprietăţi.

Din şase lovituri de picior făcu să se rostogolească în mijlocul drumului cele şase fantoşe groteşti care rămaseră late în pulbere, cu acele gesturi, de un comic irezistibil, ale marionetelor care nu mai sunt ţinute/de sfori. Dezmembrate şi turtite, manechinele parodiau într-un chip, pe cât de bufon pe atât de sinistru, cadavrele întinse pe câmpurile de bătălie.

— Puteţi să coborâţi, doamnele mele, se adresă baronul comediantelor, nu mai există niciun motiv să vă fie teamă; pericolul era doar în aparenţă.

Dezolat din pricina gravului insucces al unui şiretlic care îi reuşea de obicei – într-atât de mare este laşitatea oamenilor, şi într-atât de mult frica dă proporţii mari tuturor lucrurilor –, Agostin îşi ţinea, capul plecat, cu o mutră jalnică1.Lângă el se ţinea Chiquita, înspăimântată, cu ochii rătăciţi ca ai unei păsări de noapte surprinsă de lumina zilei. Banditului îi era teamă ca nu cumva comedianţii, destul de numeroşi, să-i tragă o bătaie zdravănă sau să-l dea pe mâna justiţiei; dar farsa manechinelor îi dispusese straşnic şi se tăvăleau de râs, nu altceva. Râsul nu este crud prin firea sa; el deosebeşte pe om de animal şi, după spusele lui Homer, este harul zeilor nemuritori şi atotfericiţi care, în chip olimpian, râd pe săturate în clipele de răgaz ale eternităţii.

De aceea Tiranul, care era bun din fire. Îşi slăbi strânsoarea degetelor, dar ţinându-l mai departe pe bandit în puterea sa, rosti cu vocea sa groasă şi tragică, ale cărei intonaţii le mai păstra uneori în vorbirea familiară:

— Mă caraghiosule, ai băgat doamnele în sperieţi, şi pentru asta ai merita să fii spânzurat îndată, fără discuţie; însă dacă, aşa cum bănuiesc, dumnealor te iartă, fiindcă au suflet bun, eu n-am să te iau de guler ca să te dau pe mâna jandarmeriei. Meseria de agent al poliţiei nu mă ispiteşte deloc şi nu ţin câtuşi de puţin să aprovizionez spânzuratorile cu vânat. De altminteri, stratagema ta e destul de picarescă şi de comică. Straşnic renghi ca să storci pistoli şi ludovici de la burghezii poltroni. Eu, ca un actor priceput în şiretlicuri şi în subterfugii, pot să apreciez

festa, iar imaginaţia ta mă îndeamnă la indulgenţă. Nu eşti un hoţ de tip josnic şi bestial, şi ar fi păcat să-ţi întrerupem o carieră atât de frumoasă.

— Vai! răspunse Agostin, nu-mi stă în putinţă să-mi aleg alta, şi sunt mai de plâns decât credeţi;numai eu am mai rămas din trupa mea, odinioară la fel de bine alcătuită ca şi a dumneavoastră;călăul mi-a răpit atât primul, cât şi pe cel de-al doilea şi de-al treilea rol; sunt nevoit să joc eu singur întreaga mea piesă pe teatrul de la drumul mare, imitând voci felurite, îmbrăcând în zdrenţe nişte manechine, ca să las impresia că sunt susţinut de o bandă numeroasă. Ah! ce tristă soartă mi-a fost scris să am! Şi, pe deasupra, pe drumul ăsta nu trece mai nimeni; are o faimă atât de proastă, e aşa de brăzdat de surpături, încât e la fel de greu pentru drumeţi ca şi pentru cai şi trăsuri; şi apoi drumul ăsta nu vine de nicăieri şi „nici nu duce undeva; dar n-am posibilitatea na-mi cumpăr unul mai bun. Fiecare drum ceva mai umblat îşi are banda sa. Leneşii care muncesc îşi închipuie că totul este trandafiriu în viaţa unui hoţ; oho, există şi atâţia spini! Aş vrea tare mult să fiu şi eu un om cinstit; dar cum să mă înfăţişez la porţile târgurilor cu o mutră atât de bătătoare la ochi şi cu nişte haine înfiorător de zdrenţuite! Dulăii m-ar apuca de picioare şi oamenii de strajă m-ar înhăţa de guler, dacă aş avea aşa ceva. Şi uite aşa, lovitura mea a dat greş, o lovitură bine ticluită, pusă la punct cu mare grijă, care trebuia să-mi aducă cuce să trăiesc două luni şi cu ce să-i cumpăr sărmaneiChiquita o mănătăluţă. N-am noroc şi pace; sunt născut într-o zodie afurisită. Ieri am prânzit strângându-mi cureaua cu încă o gaură. Curajul dumneavoastră, atât de nepotrivit, îmi ia pâinea de la gură, şi deoarece n-am putut să vă prad, daţi-roi cel puţin de pomană.

— Asta-i adevărat, răspunse Tiranul, noi te-am împiedicat să-ţi faci meseria, şi de aceea îţi sântem datori o despăgubire. Uite, ţine doi pistoli ca să bei în sănătatea noastră.

Isabella luă din car o bucată mare de stofă pe care i-o dărui Chiquitei.

— Oh! şiragul de boabe albe, pe acela l-aş vrea, spuse copila cu o privire în care se citea o lăcomie aprinsă.

Comedianta îşi desfăcu şiragul şi-l prinse de gâtul micuţei, nebună de fericire. Chiquita învârtea într-una, în linişte, boabele albe, între degetele negricioase, aplecându-şi capul şi încercând să privească cum îi vine colierul pe pieptul micuţ şi slab. Apoi ridică brusc capul, îşi scuturâ părul pe spate şi, fixându-şi ochii scânteietori spre Isabella, îi spuse, cu o intonaţie adâncă şi ciudată în glas:

— Sunteţi buna; n-am să vă ucid niciodată!

Trecând dintr-o săritură peste şanţ, alergă repede până la o movilă de pământ. Aici, după ce se aşeză jos, se apucă iarăşi să-şi contemple comoara.

Cât despre Agostin, după ce se înclină în chip de salut, îşi adună de pe jos manechinele schilodite, le cară în brădet şi le înhumă din nou în aşteptarea unei ocazii mai bune. Văcarul, care o ştersese vitejeşte la detunătura archebuzei, lăsându-i pe călători să se descurce cum credea fiecare de cuviinţă, se reîntorsese la post, iar carul se urni greoi din loc, pornind din nou la drum.

Duena îşi scoase dublonii din pantofi şi în chip misterios îi strecură din nou în fundul buzunarului tainic.

— V-aţi purtat ca un erou dintr-un roman, se adresă Isabella lui Sigognac, şi sub ocrotirea dumneavoastră se poate călători în deplina siguranţă cât de vitejeşte l-aţi înfruntat pe bandit, deşî socoteaţi, de bună seamă, că era sprijinit de o întreagă bandă bine înarmată!

— Pericolul de care vorbiţi n-a însemnat mare lucru, abia o încăierare, răspunse cu modestie baronul; ca să vă apăr aş despica uriaşi din creştet până la brâu, aş pune pe goană o oaste întreagă de sarazini, m-aş lupta printre vârtejuri de flăcări şi de fum, cu delfini, balauri şi alte jivine, aş străbate codri fermecaţi, cu vrăji grozave, aş coborî în Infern ca Enea, chiar fără ramura de aur. Sub privirile frumoşilor dumneavoastră ochi totul mi s-ar părea lesne de împlinit, deoarece prezenţa dumneavoastră sau chiar numai gândul fiinţei dumneavoastră revarsă în mine ceva

supraomenesc.

Poate că această retorică era puţin cam exagerată şi, cum ar fi spus Longin1, hiperbolică într-un chip asiatic, dar era sinceră. Isabella nu se îndoi câtuşi de puţin ci Sigognac ar fi stat pe gânduri şi n-ar fi îndeplinit, în cinstea ei, toate acele fapte de vitejie fabuloase, demne de Amadis de Gaule, de Esplandian şi de Florimart d'Hyrcanie-. Şi

1 *Longin,* filosof şi retor grec din Antichitate, care a lăsat un *Tratat de retorică*şi un *Tratat despre sublim.*

2 Eroi din romanele picareşti.

avea dreptate*;* toate aceste fraze emfatice îi erau dictate baronului de sentimentele cele mai sincere, iar tânărul era clin ceas în ceas tot mai îndrăgostit.Iubirea nu găseşte niciodată, pentru a se exprima, vorbe îndeajuns de mari şi de convingătoare.Serafina. Care auzise şi ea cuvintele lui Sigognac, nu se putu stăpâni să nu surâdă, pentru că orice femeie tânără socoteşte cu mare plăcere, drept ridicole, toate declaraţiile şi jurămintele de amor adresate altei femei; dar dacă li s-ar schimba cumva destinaţia, le-ar aprecia ca pe cele mai fireşti de pe lume. O clipă îi trecu prin minte gândul să-şi încerce puterea farmecelor şi să-l răpească pe Sigognac prietenei sale; dar această dorinţă o părăsi repede. Fără să fie cu totul interesată, Serafina îşi spunea că frumuseţea este un diamant care trebuie montat în aur. Ea avea diamantul, dar lipsea aurul, şi baronul era aşa de îngrozitor de jerpelit, încât nu era în stare să-i pună la dispoziţie nici montura pietrei, ba nici măcar cutiuţa de catifea. Marea cochetă se răzgândi şi nu mai lansă ochiada pregătită, spunându-şi că o asemenea joacă de-a iubirea era bună doar pentru ingenue, şi nu pentru titularele rolurilor principale; drept care îşi reluă în faţa sa res indiferentă şi senină.

Liniştea se aşternuse pe deplin în car, iar somnul închidea tot mai mult pleoapele călătorilor, când, deodată, văcarul exclamă:

— Priviţi, se vede castelul de Bruyeres!

V

LA DOMNUL MARCHIZ

În razele unei splendide dimineţi, castelul deBruyeres se înfăţişa în chipul cel mai atrăgător din lume. Domeniile marchizului se aflau la marginea landei, în plin pământ vegetal, ’ fertil, iar nisipul neroditor îşi împingea ultimele valuri albe până sub zidurile parcului. Un aer de prosperitate, ce contrasta în totul cu mizeria din împrejurimi, te bucura şi îţi încânta privirea de îndată ee păşeai hotarul castelului; era asemenea unei insule Maearee în mijlocul unui ocean de dezolare şi de întristare.

Un şanţ de apărare larg şi adânc, dublat de un zid scund din piatră frumos lucrată, delimita incinta castelului, fără a-l masca privirilor. În şanţ se oglindea, în unduiri verzi, o apă limpede şi curgătoare, a cărei puritate nu era întinată de nicio plantă-acvatică, totul trădând o foarte îngrijită întreţinere. Pentru a traversa apa era construit un pod din cărămidă şi din piatx-ă şi mărginit de parmalâcuri alcătuite din baluştri şi destul de larg pentru ca două trăsuri să poată trece în acelaşi timp.Podul ducea la o poartă magnifică, cu grilaj în fier forjat, un adevărat monument de lăcătuşerie, pe care l-ai fi crezut făurit de însuşi ciocanul zeului Vulcan. —Porţile erau prinse în doi stâlpi de metal în patru muchii, lucraţi şi scobiţi ca o dantelărie, care păreau să aibă un anume stil, şi se terminau’ cu o arhitravă deasupra căreia se răsfăţa, sculptat, un tufiş cu multe ramuri răsucite, de unde se desfăceau de-o parte şi de alta a crengii frunze şi flori ce se încovoiau şi se curbau simetric. În centrul acestui amestec ornamental strălucea blazonul marchizului, alcătuit astfel: fondul scutului era auriu, iar banda orizontală care împărţea scutul în două era crenelată şi contracrenelată de dungi roşii, având ca suport trupurile a

doi oameni sălbatici. De fiecare parte a grilajului, pe volute de fier arcuite în acolade, asemănătoare acelor trăsături de pană pe care caligrafii le aştern pe pergamentele cele mai fine, se zbârleau nişte anghinare din metal cu frunze ascuţite, menite să împiedice puşlamalele sprintene să sară de pe pod, înăuntrul domeniului, pe la colţurile grilajului. Câteva flori şi câteva ornamente aurite, amestecate, în mod discret, cu severitatea metalului, îndepărtau aspectul de mijloc de apărare al masivelor garnituri forjate, spre a le lăsa doar aparenţa unei bogăţii elegante. Era o intrare aproape regească, iar când valetul, purtând livreaua cu însemnele marchizului, deschise porţile, boii,

Cfire trăgeau din greu căruţa, şovăiră să păşească pragul, parcă înmărmuriţi de atâta măreţie şi ruşinaţi de rusticitatea lor. A fost nevoie de imboldul energic al băţului văcarului spre a-i hotărî mu se urnească iarăşi din loc. Domoalele şi atât de modestele fiinţe nu ştiau că cei care ară şi muncesc câmpul hrănesc nobilimea.

Desigur, printr-o asemenea poartă, n-ar fi trebuit să-şi facă intrarea decât căleşti cu roţi aurite, cu interiorul îmbrăcat numai în catifele, cu portiere încrustate cu oglinzi de Veneţia, sau cu burdufuri din piele de Cordoba; dar comedia îşi are privilegiile sale, iar carul lui Thespis pătrunde pretutindeni.

O alee aşternută cu nisip, largă cât podul, ducea la castel, străbătând o grădină plantată după ultima modă. Garduri vii din merişor, tuns cu multă rigurozitate, conturau diferite cadre, unde se etalau, ca pe o stofă de Damasc, sumedenie de desene vii, croite din verdeaţă, de o perfectă simetrie.Foarfecele grădinarului nu îngăduiau nici măcar unei frunze să depăşească vreo alta, iar natura, cu toate răzvrătirile ei, era silită să devină sluga smerită a artei. În mijlocul fiecărui compartiment se înălţa, într-o atitudine mitologică şi galantă, câte o statuie a vreunei zeiţe sau nimfe, sculptată în stil flamand italienizat. Straturi de nisip de diferite. Culori serveau drept fundal acestor desene vegetale, care n-ar fi putut fi trasate cu mai multă precizie nici chiar pe hârtie.

La jumătatea grădinii, o alee tot atât de lata se încrucişa cu cea dintâi, fără să se întretaie în unghiuri drepte, ci formând un fel de suprafaţă rotundă, al cărei centru era ocupat de o fântână, împodobită cu o stâncă, ce servea drept piedestal unui pui de triton, care revărsa dintr-o scoică ţâşnituri de cristal lichid.

Laturile grădinii erau dominate de carpeni tineri, plantaţi şi aranjaţi în chip de garduri, tunşi foarte scurt şi pe care toamna începuse să-i acopere cu nuanţe aurii. O savantă dexteritate transformase aceşti arbori, pe care ar fi fost foarte greu să-i recunoşti ca atare, într-un portic cu multe arcade, ce îngăduiau să se zărească, prin spaţiile lăsate libere, perspective şi convergenţe de linii îndepărtate, aranjate după dorinţă, spre desfătarea ochilor, care puteau privi spre câmpiile învecinate.

De-a lungul aleii principale, arbori de tisă, tăiaţi în formă de piramide, de sfere, de oale de bucătărie alternau din distanţă în distanţă1, desluşându-se clar prin frunzişul întunecat, veşnic verde, şi stând rânduiţi ca un şir de servitori când trec oaspeţii.

Toate aceste măreţii şi splendori îi minunau în cel mai înalt grad pe bieţii comedianţi, rareori admişi să intre în asemenea reşedinţe. Serafina, care privea la toate aceste splendori doar cu coada ochiului, se jura să-i ia apa de la moară Subretei;să nu îngăduie amorului marchizului nicio dero ; deţinătoarea rolului de mare cochetă socoteaîi acest Alcandru 1 îi revenea de drept. De cyid k-a mai văzut oare o fa i a în casă să aibă întâietate fată de stăpână? Subreta, sigură de farmecele sale, negate de femei dar recunoscute fără nicio tăgadă de către bărbaţi, se şi vedea aproape ca la ea ueasă, şi nu fără temei; îşi spunea că marchizul o remarcase în mod deosebit, şi că privirea aceea asasină ţintită drept în inima marchizului era pricina dorinţii lui subite pentru comedie. Isabella, pe care n-o preocupa niciun gând ambiţios. Îşi întorsese privirile spre Sigognac, ce luase loc în npatele ei în car, unde se refugiase din pricina unui sentiment înrudit cu pudoarea. Cu surâsulduios şi fermecător tânăra încercă să risipească involuntara

melancolie a baronului. Ea simţea cum contrastul dintre bogatul castel de Bruyeres şi jalnica locuinţă a lui Sigognac provoca de bună seamă un sentiment dureros în sufletul bietului gentilom, silit de soarta vitregă să se alăture aventurilor unei căruţe cu comedianţi rătăcitori şi. Cu gingaşul ei instinct de femeie, Isabella înconjură cu o nesfârşită duioşie sufletul rănit, demn în toate privinţele de o soartă mai bună.

Tiranul amesteca într-una în minte, asemenea unor bile într-un sac, cifra pistolilor pe care avea să-i ceară marchizului drept plată pentru spectacolul dat de trupă, adăugind câte un zero la fiecareînvârtiturâ de roată. Blazius pedantul, trecându-şi limba de Silen peste buzele arse de o sete du i nepotolit, se gândea în chip desfrânat la vedrele, butoaiele şi poloboacele de vin, din cele mai alese recolte, pe care de bună seamă că le adăposteau pivniţele castelului. Pe când încerca să-şi dreagă cu un pieptănuş de baga estetica puţin cam compromisă a perucii, Leandru se întreba, cu serioase bătăi de inimă, dacă această feerică reşedinţă nu adăpostea cumva şi o castelană. Chestiune capitală! Dar înfăţişarea trufaşă şi fanfaronă, deşi jovială, a marchizului, îi mai modera un pic îndrăzneala pe care şi-o îngăduise deja în imaginaţie.

Reclădit din temelii în timpul domniei precedente, castelul de Bruyeres se desfăşura în toată masivitatea sa, în plină perspectivă, la capătul grădinii, ocupând aproape toată lărgimea acesteia.Stilul arhitecturii castelului amintea de stilul palatelor din Place Royale din Paris. Corpul principal al clădirii şi două aripi orientate în echer, spre a formă o curte de onoare, alcătuiau o ordine foarte bine concepută şi majestuoasă, fără a fi totuşi plictisitoare. Zidurile din cărămizi roşii unite şi întărite la colţuri prin lanţuri din piatră scoteau în relief cadrele ferestrelor, tăiate de asemenea într-o frumoasă piatră albă. Grinzi late din acelaşi material marcau împărţirea etajelor, în număr de trei. Deasupra arcelor ferestrelor, un cap de femeie sculptat în piatră, cu obrajii bucălaţi, cu pieptănătura cochet aranjată, surâdea bine dispus, urându-ţi parcă bun venit.

Stâlpi pântecoşi susţineau planşeele balcoanelor. Geamurile curate, strălucitoare, lăsau să se întrevadă, printre razele reflectate ale soarelui ce răsărea, vag, perdele lungi şi grele, croite din stofe bogate.

Pentru a întrerupe linia corpului central al clădirii, arhitectul, elev abil al lui Androuet DuCerceauproiectase, ca un ieşind, un fel de pavilion mai împodobit decât restul clădirii, ineluzând şi poarta principală de intrare, la care se ajungea după ce străbăteai un peron. Patru coloane, grupate două câte două, după ordinul denumit rustic, cu rânduri de piatră rotunde şi pătrate dispuse alternativ, aşa cum se pot vedea în picturile maestrului Peter Paul Rubens, stil atât de frecvent folosit de către regina Maria de Medicis, susţineau o cornişă blazonată, ca şi poarta zăbrelită, cu armele marchizului, şi alcătuiau platforma unui balcon spaţios, cu balustradă din piatra, deasupra căruia se deschidea fereastra principală a salonului cel mare. Nişte ieşinduri, cu găuri asemeni celor făcute de carii şi cu crestături despărţitoare, împodobeau laturile şi arcada porţii, închisă de două canaturi din stejar lăcuit, sculptate în chip curios şi cu ferecături ce luceau ca oţelul sau argintul.

Acoperişurile înalte, din plăci de ardezie, uşor încălecate şi meşteşugit îmbinate, trasau pe cerul senin linii plăcute şi corecte, pe care le întrerupeau simetric corpuri mari de coşuri, împodobite pe toate feţele cu sculpturi reprezentând trofee şi alte ornamente. Buchete mari de flori turnaţe în plumb, stufoase şi bogate, se înălţau la fiecare colţ al acoperişurilor ce băteau într-un albastru vioriu, şi care, pe alocuri, răsfrângeau voios razele soarelui. Deşi era încă dis-de-dimineaţă, iar anotimpul în care ne aflam nu cerea încă în chip riguros să se aprindă focul în cămine, din hornurile înalte se ridicau mici rotocoale de fum uşor, mărturii ale unei vieţi fericite, abundente, active, în această mânăstire din Theleme[30], bucătăriile se şi treziseră.

Călări, pe nişte cai voinici, paznicii de vânătoare aduceau vinat pentru mesele de peste zi; arendaşii şi cei ce lucrau

30Loc al fericirii în *Gargantua şi Pantagrnel* a lui Rabelais.

pământurile feudalului cărau provizii pe care le luau în primire slujbaşii de la aprovizionare.. Lacheii străbăteau încoace şi încolo curtea, ducând sau îndeplinind porunci.

Nimic nu putea fi mai plăcut pentru desfătarea ochilor decât înfăţişarea acestui castel, cu zidurile ridicate din cărămizi şi pieti’e noi, ce păreau să aibă culorile cu care sănătatea împodobeşte chipulomului sănătos. Ea dădea imaginea unei prosperităţi ascendente, în plină înflorire, dar nu subită, nşa cum îi place capricioasei zeiţe Fortuna – în tvhilibru pe roata sa de aur ce se învârteşte mereu – să împartă favoriţilor ei de o zi. Dedesubtul acestui lux nou se ghicea o bogăţie veche.

Ceva mai înapoia castelului, de fiecare latură a aripilor, se înălţau coroanele unor falnici copaci seculari, cu creste ce se colorau în nuanţe de şofran, dar ale căror ramuri de pe poale păstrau încă un frunziş verde, viguros şi bogat. Era parcul ce se întindea departe, vast, umbros, profund, seniorial, stând mărturie pentru prevederea şi bogăţia strămoşilor. Pentru că aurul poate face să se înalţe repede edificii, dar nu va putea niciodată grăbi creşterea copacilor, ale căror ramuri se adună şi se îngrămădesc, încetul cu încetul, ca şi acelea ale arborelui genealogic al caselor, pe care le acoperă şi le proteguiesc cu umbra lor.

Fără îndoială că prea bunul tânăr Sigognac nu simţise niciodată dinţii veninoşi ai invidiei muşcând din inima sa cinstită şi înfiltrându-i acea otravă verde, care se strecoară numaidecât prin vine, şi care, purtată odată cu sângele până la capătul celor mai fine vinişoare, sfârşeşte prin a strica şi cele mai bune caractere din lume. Totuşi, tânărul nu putu să-şi înăbuşe cu totul un suspin gândindu-se că odinioară cei din familia Sigognac aveau întâietate faţă de cei din familia Bruyeres, ca unii ce erau de o obârşie nobilă mai veche şi bine cunoscută încă de pe vremea primei cruciade.

Castelul acesta proaspăt, nou, spilcuit, alb şi rumen ca obrăjorii unei fete tinere, dotat cu toate atracţiile şi plin de măreţie, întruchipa, fără să vrei, o satiră crudă; la adresa sărmanului conac dărăpănat, surpat, căzut în ruină în

mijlocul liniştii şi al uitării, ascunzătoare de şobolani, bârne şi cuib pentru buhe, azil de păianjeni, gata să se prăbuşească peste nenorocitul său stăpân, care îl părăsise în ultima clipă, spre a nu fi strivit sub prăvălirea sa. Toţi anii de plictiseală şi de sărăcie pe careSigognac îi petrecuse aici îi defilară prin faţa ochilor, cu părul murdar de cenuşă, acoperiţi cu vestminte cenuşii, cu braţele atârnânde, într-o atitudine de disperare adâncă, şi cu gura strâmbă de rictusul căscatului. Fără să-l invidieze, Sigognac nu se putea opri să nu-l găsească foarte fericât pe marchiz.

Ajuns în faţa peronului, carul se opri, scoţându-lpe Sigognac din reveria sa, care nu avea nicio notă optimistă. Izgoni, pe cât putu mai bine, aceste melancolii ce nu îşi aveau locul acum, îşi înghiţi, printr-un efort de curaj bărbătesc, două lacrimi care mijeau pe furiş la coada ochilor, şi sări jos, cu hotărâre, spre a întinde mâna Isabellei şi comediantelor încurcate în fustele pe care le umfla vântul dimineţii.

Marchizul de Bruyeres, care văzuse de departe sosind cortegiul comic, aştepta în picioare pe peronul castelului într-o vestă de catifea cafeniuînchis, la fel cu pantalonii, cu ciorapi cenuşii de mătase şi botine albe cu vârful pătrat, totul împodobit cu eleganţă, cu ceaprazuri şi panglici asortate. Marchizul coborî câteva trepte ale scării în formă de potcoavă, ca o gazdă politicoasă care nu priveşte prea de-aproape la calitatea invitaţilor săi; de altminteri prezenţa baronului de Sigognac în trupă putea să justifice la nevoie această condescendenţă. Se opri la cea de-a treia treaptă, apreciind că n-ar fi demn să coboare mai departe; de acolo făcu comedianţilor un semn cu mâna, amical şi protector.

În această clipă Subreta îşi scoase prin deschizătura coviltirului capul răutăcios şi şiret, care se detaşa, pe fondul obscur, seânteietor de lumină’, de spirit şi de înfocare. Ochii şi gura aruncau fulgere. Se apleca, pe jumătate ieşită din car, sprijinindu-se cu mâinile de traversa de lemn şi lăsând să i se vadă un pic sânii, prin cuta întredeschisă a plastronului de dantelă, parcă aşteptând să i se vină în

ajutor. Sigognac, ocupat cu Isabella, nu dădea nicio atenţie prefăcutei încurcături a şiretei pehlivane, care îşi înălţă spre marchiz o privire mieroasă şi rugătoare.

Castelanul de Bruyeres pricepu apelul. Străbătu repede ultimele trepte ale scării şi se apropie de car pentru a-şi îndeplini îndatoririle de cavaler servant, cu braţul întins şi piciorul aşezat înainte, ca un dansator. Cu o mişcare sprintenă şi cochetă ca a unei pisicuţe, Subreta se repezi până la marginea carului, ezită o clipă, se prefăcu că-şi pierde echilibrul, îşi aruncă braţele pe după gâtul marchizului şi coborî uşoară ca fulgul, abia lăsând pe nisipul greblat urma picioarelor sale micuţe, de păsărică.

— Scuzaţi-mă, spuse ea marchizului, simulând o încurcătură, pe care însă era departe de a o încerca cu adevărat, mi-a fost teamă că am să cad şi m-am prins de o bucată a gulerului dumneavoastră; când te îneci sau când cazi te agăţi de ce poţi. De altminteri o cădere înseamnă un lucru grav şi de rău augur pentru o comediană.

— Îngăduiţi-mi să consider acest mic accident drept o favoare, răspunse seniorul de Bruyeres, foarte emoţionat după ce simţise lipiţi de el sânii palpitând cu multă artă ai tinerei actriţe.

Cu capul pe jumătate întors spre umăr şi privind cu coada ochiului, Serafina urmărise această scenă aproape cu spatele, cu acea perspicacitate geloasă a rivalelor cărora nu le scapă nimic, şi care face cât cei o sută de ochi ai lui Argus. Nu se putu stăpâni să nu-şi muşte buzele. Printr-o acţiune îndrăzneaţă, ’ întreprinsă în mod familiar, Zerbina (acesta era numele Subretei) se vârâse în intimitatea marchizului şi făcea acum, pentru a spune astfel, să i se dea onorurile castelului în detrimentul celor care jucau rolurile principale şi ale primilor actori; grozăvie condamnabilă şi subversivă faţă de întreaga ierarhie teatrală! „S-o arzi pe arăpoaica asta, nu altceva; îi trebuie marchizi ca s-o ajute să coboare din căruţă”, rosti în sinea ei Serafina, într-un stil prea puţin demn de tonul manierat şi preţios pe care îl afecta când vorbea; dar ciuda şi invidia dintre femei utilizează cu multă plăcere metaforele halelor

şi ale pieţelor, chiar de-ar fi vorba de ducese sau de actriţe ce interpretează roluri de mari cochete.

— Jean, se adresă marchizul unui valet, care se apropiase la un gest al stăpânului, ai grijă să fie dus carul în curtea dependinţelor, iar decorurile şi toate accesoriile dinăuntru să fie bine adăpostite sub vreun şopron; dă dispoziţii ca bagajele şi ouferele acestor domni şi doamne să fie transportate în camerele indicate de intendentul meu şi să le fie puse la dispoziţie toate cele necesare.Vreau ca toţi să fie trataţi cu respect şi curtenie.Poţi să pleci.

Toate aceste ordine fiind date, seniorul de Bruyeres urcă din nou în mod grav treptele peronului, dar, mai înainte de a dispărea după uşă, trimise o ochiadă libertină Zerbinei, care îi surâdea într-un chip prea ispititor, după părerea *donnei*
Serafina, indignată de neruşinarea Subretei.

Carul cu boi, însoţit de Tiran, de Pedant şi deScapin, o porni spre o curte mai dosnică şi, cu ajutorul rândaşilor castelului, fură scoase, într-o clipă, din lada căruţei, o piaţă publică, un palat şi o pădure, toate sub forma a trei suluri lungi de pânză veche; mai fură scoase de asemenea nişte sfeşnice, turnate după modelul antic, pe care le foloseau la celebrarea căsătoriilor, o cupă din lemn aurit, un pumnal din tinichea a cărui lamătra înapoi în plasele, jurubiţe de aţă roşie destinate să simuleze sângele scurs din răni, o sticluţă cu otravă, o urnă pentru depunerea cenuşii şi alte accesorii indispensabile pentru deznodămintele tragice.

Un car comic cuprinde o întreagă lume. Intr-adevăr, teatrul nu înseamnă oare viaţa în mic, adevăratul microcosm pe care îl caută filosofii în nesfârşitele lor visări hermetice? Nu închide el oare în cercul său un ansamblu de lucruri şi felurite destine omeneşti reprezentate impresionant prin ficţiuni bine închegate? Grămezile de haine vechi, uzate, prăfuite, pline de pete de ulei şi de seu, garnisite cu ceaprazuri din fire de aur fals, devenit roşu, ordinele şi decoraţiile cavalereşti confecţionate din foiţe de aramă şi din pietricele de Rin, spadele lucrate după moda antică, în teacă de aramă, cu fierul lamei tocit şi ştirb,

căştile şi diademele lucrate după tipare greceşti sau romane nu semănau oare toate acestea cu o hală de vechituri a omenirii unde ai spune că vin, spre a se îmbrăca în costume de odinioară, pentru a retrăi o clipă, la lumina llcăi'indă a luminărilor, eroii vremurilor care au apus de mult? Unui spirit bicisnic şi prozaic nu i-ar fi făcut decât o impresie foarte mediocră aceste biete bogăţii, aceste mizere comori cu care se mulţumeşte poetul spre a-şi înveştmânta fantezia şi care îi sunt deajuns, împreună cu iluzia luminilor şi cu prestigiul limbii zeilor, spre a-i fermeca pe cei mai dificili spectatori.

Valeţii marchizului de Bruyeres, ca nişte lachei de casă mare, la fel de insolenţi ca şi stăpânii, de-abia atingeau cu vârful degetelor zdrenţele dramatice, şi ajutau cu un aer de dispreţ să fie cărate sub un şopron, rânduindu-le după ordineleTiranului, administratorul trupei; se simţeau cam înjosiţi să slujească nişte histrioni; însă marchizul poruncise, deci trebuia să i se dea ascultare:fiindcă marchizul nu era deloc delicat în privinţa nesupunerilor şi se arăta de o generozitate asiatică în materie de lovituri de bici.

Cu un aer tot atât de respectuos ca şi cum ar fi avut de-a face cu regi şi prinţese adevărate, îşi făcu apariţia intendentul castelului, cu pălăria în mână, spre a-i lua pe comedianţi şi a-i conduce în încăperile respective. Apartamentele şi camerele destinate oaspeţilor castelanului de Bruyeres se găseau în aripa stângă a castelului. Pentru a ajunge acolo, urcai scăi'i frumoase, cu trepte din piatră albă lustruită, cu paliere şi locuri pentru odihnă, bine orânduite; trebuia să străbaţi apoi lungi coridoare, cu lespezi pătrate de piatră, albe şi negre, luminate de câte-o fereastră ce se găsea la fiecare capăt; în aceste coridoare dădeau uşile camerelor, care îşi căpătaseră numele după culoarea tapetelor, culoare la fel cu cea a draperiilor uşii exterioare, pentru ca fiecare oaspete să-şi poată recunoaşte cu uşurinţă camera ce îi era destinată. Existacamera galbenă, camera roşie, camera verde, camera albastră, camera cenuşie, camera cafenie, camera cu tapiserii, camera îmbrăcată în piele deBoemia, camera căptuşită cu lemn,

camera cu fresce, şi încă alte denumiri asemănătoare, pe care vi le puteţi imagina după plac, întrucât o înşirare mai lungă ar fi prea plictisitoare şi ar fi mai degrabă opera unui tapiţer decât a unui scriitor.

Toate camerele, aranjate eu foarte mult gust, erau mobilate nu numai cu cele necesare, dar şi cu multe alte lucruri agreabile. Subretei Zerbina îi fu destinată camera cu tapiserii, datorită amorurilor şi poveştilor mitologice voluptoase care se răsfăţau pe urzeala tapiţeriilor; Isabella căpătă camera albastră, culoare care stă atât de bine blondelor; cea roşie fu hotărâtă pentru Serafina, iar camera cafenie o găzdui pe *Duena,* ca fiind potrivită cu vârsta însoţitoarei prin severitatea posomorită a nuanţei. Sigognac a fost instalat în camera îmbrăcată în piele de Boemia, nu departe de uşa Isabellei, o atenţie delicată a marchizului; salonul, destul de impunător, nu era acordat decât oaspeţilor de marcă, iar castelanul de Bruyeres ţinea să trateze în mod deosebit, prin aceşti măscărici, pe un om de neam mare şi să-i dovedească preţuirea sa, respectându-i totodată taina incognitoului. Restul trupei, Tiranul, Pedantul, Scapin,Matamore şi Leandru fură plasaţi în celelalte încăperi.

După ce a fost condus în apartamentul său, unde fusese adus şi plăpândul său bagaj, tot reflectând la ciudăţenia situaţiei, Sigognac, cu ochii plini de uimire, pentru că niciodată nu se mai aflase într-o asemenea atmosferă de sărbătoare, privea la încăperea în care avea să locuiască pe tot timpul şederii sale la castel. Pereţii, aşa cum arăta şi denumirea camerei, erau tapisaţi cu piele de Boemia, în care erau gravate flori himerice şi tot felul de crengi şi frunze extravagante, care îşi scoteau şi mai bine în relief, pe un fond de lac auriu, corolele, lujerele şi petalele pictate, în culori cu reflexe metalice, ce străluceau ca nişte fluturi de aur. Toate acestea alcătuiau o tapiţerie pe cât de bogata pe atât de potrivită, ce cobora de la cornişe până la un lambriu din stejar negru, foarte bine împărţit în panouri, romburi şi alte figuri geometrice.

Perdelele de la ferestre erau dintr-o imitaţie de brocart

galben şi roşu, ce reamintea de fondul tapiţeriei şi de culoarea dominantă a florilor. Din aceeaşi imitaţie de brocart era croită şi garnitura patului, al cărui căpătâi se sprijinea de perete, iar picioarele se prelungeau în cameră, lăsând un spaţiu liber de o parte şi de alta a patului. Perdelele de la uşi, ca şi mobilele, erau croite dintr-o stofă asemănătoare şi în nuanţe ce se potriveau între ele.

Scaune cu spătar pătrat, cu picioarele răsucite în formă de spirală, înstelate cu ţinte de aur şiîmpodobite cu ciucuri ţesuţi, jilţuri ce-şi deschideau larg braţele căptuşite cu lână, se înşirau de-alungul lambriurilor în aşteptarea oaspeţilor şi arătau, lângă cămin, locul convorbirilor intime. Căminul, zidit din marmoră serancolină[31] albă, cu pete roşii-sângerii, era înalt, amplu şi adânc. Focul vioi din cămin nu putea decât sa te bucure într-o dimineaţă răcoroasă, iar flăcările strălucitoare, atât de bine venite, luminau cu reflexele sale vesele o placă masivă, cu armele marchizului deBruyeres. Pe pervazul căminului, un mic orologiu, ce înfăţişa un pavilion cu partea superioară imitând un dom, arăta ora pe un cadran de argint încrustat cu email, gol la mijloc, ceea ce îngăduia să observi complicaţiile interioare ale rotiţelor.

În mijlocul salonului se afla o masă, cu picioarele răsucite ca nişte coloane solomonice, acoperită cu un covor turcesc. În faţa ferestrei, o măsuţă de toaletă îşi apleca oglinda de Veneţia, cu marginile fin şlefuite, peste o faţă de masă din dantelă, pe1 care se răsfăţa întregul arsenal cochet al gătelilor..

Privindu-se în oglinda nespus de clară, încadrată în chip cam curios în rame de baga şi de cositor, sărmanul nostru baron nu se putu opri să nu se simtă foarte prost dispus şi groaznic de zdrenţăros. Eleganţa camerei, lucrurile noi şi pline de prospeţime care îl înconjurau, îl făceau să limtă şi mai mult ridicolul şi starea jalnică aCostumului demodat încă înainte de asasinarea răposatului rege. O uşoară roşeaţă, deşi se afla singur în cameră, trecu peste obrajii slabi ai baronului. Până’ atunci găsise că mizeria sa era

31Varietate de marmură din PirineL

doar de plâns, dar acum i se părea grotescă, şi pentru prima oară îi fu ruşine din pricina ei. Sentiment puţin filosofic, dar scuzabil la un tânăr.i' Voind să se aranjeze cât de cât, Sigognac desfăcu pachetul în care Pierre adunase bietele catrafuse ale stăpânului său. Despături puţinele veşminte dinăuntru, dar nu găsi nimic pe placul său. Când surtucul era prea lung, când pantalonii prea scurţi. Ieşiturile coaielor şi ale genunchilor, mai expuse la frecături, ieşeau la iveală prin nişte rotocoale roase până la urzeală. Printre părţile desfăcute, cusăturile râdeau cu hohot şi îşi arătau dinţii de aţă. Cârpeli făcute şi refăcute de multă vreme, astupau găurile cu tot felul de zăbrele complicate, ce aminteau pe cele ale ferăstruicilor de închisoare sau ale porţilor spaniole. Pălite de soare, de vânt şi de ploi, culorile acestor zdrenţe deveniseră atât de neprecise, încât chiar şi unui pictor i-ar fi venit greu să le denumească prin numele lor adevărat. Nici rufăria nu făcea mai multe parale. Deoarece fusese de prea multe ori spălată, ajunsese la cea mai subţirică expresie.
Puteai să vorbeşti mai degrabă de umbre de cămăşi, decât de cămăşi reale. Ai fi spus că sunt croite din pânzele de păianjen de la conacul baronului. Ca o culme a nenorocirii, şobolanii, nemaigăsind nimic prin cămară, se apucaseră săi roadă câteva din cămăşile mai puţin păcătoase, operând cu dinţii lor incisivi tot atâtea găuri cât are un guler cu dantelă, podoabă foarte nepotrivită, de care garderoba sărmanului baron s-ar fi putut lipsi atât de bine.

Această inspecţie melancolică îl absorbea în aşa măsură pe Sigognac, încât nici nu auzi o discretă bătaie în uşă, care se întredeschise, lăsând să treacă mai întâi capul stacojiu, apoi corpul obez, al lui jupân Blazius, care îşi făcu apariţia în caj meră cu o sumedenie de plecăciuni exagerate şi, servil de comice sau comic de servile, trădând un respect pe jumătate real, pe jumătate prefăcut.

Când Pedantul ajunse lângă Sigognac, acesta tocmai ţinea de cele două mâneci, în dreptul luminii, o cămaşă semănată cu găuri ca o rozătă de catedrală şi scutura din cap cu un aer desnădăjduit, nespus de jalnic.

— Pe Bacchus! exclamă Pedantul, la al cărui glas baronul tresări foarte surprins, această cămaşa are o înfăţişare bravă şi triumfală. S-ar spune că a luat parte la asaltul nu ştiu cărei cetăţi, pe chiar pieptul Zeului Marte în persoană, într-atât este de ciuruită, de perforată, de găurită glorios de salve de muschete, de arbalete, lănci, săgeţi şi alte arme de soiul acesta. Nu trebuie să roşiţi, baroane; găurile acestea sunt guri prin care se proclamă onoarea, şi cutare pânză fină sau cutare pânză de Olanda, ne ea cât de nouă şi derobită şi aranjată după ultima modă de laCurte, ascunde adeseori infamia vreunei secături parvenite, care fură averea ţării şi pune la mezat cele sfinte; mulţi eroi vestiţi, ale căror fapte vitejeşti istoria le consemnează pe larg, nu stăteau prea bine în ceea ce priveşte albiturile; mărturieHlise, personaj cu greutate, prudent şi subtil, care l-a înfăţişat atât de frumoasei prinţese Nausicaa îmbrăcat numai cu o mână de ierburi de mare, aşa cum aflăm din *Odiseea* maestrului Homer.

I — Din nenorocire, scumpul meu Blazius, răspunse Sigognac, eu nu mă asemăn acestui viteaz
Uree. Regele Itacdi, decât prin lipsa de cămăşi. Isprăvile mele de până acum nu compensează câtuşi de puţin mizeria mea prezentă. Niciodată nu mi f: -a ivit prilejul să-mi arăt vitejia, şi tare mă îndoiesc că am să fiu c-întat vreodată de poeţi în versuri hexametrice. Deşi n-ai de ce să te ruşinezi de o sărăcie care nu te dezonorează, mărturisesc că mă mâhneşte amarnic să apar în nişte haine atât de ridicole în societatea şi atmosfera castelului. Fără nicio îndoială că marchizul deBruyeres m-a recunoscut, deşi n-a arătat-o, dar s-ar putea să-mi dezvăluie secretul.

— Lucrul acesta, într-adevăr, este cum nu se poate mai supărător, replică Pedantul, dar exista leac pentru toate, numai pentru moarte nu, după cum spune proverbul. Vedeţi, noi, bieţii comedieni, ambre ale vieţii omeneşti şi fantome ale personajelor de orice condiţie, în lipsa *existenţei,* avem cel puţin la îndemână *aparenţa,* care îi seamănă aşa cum un lucru seamănă cu palida sa răsfrângere. Dar când ne place, datorită garderobei

noastre, în care se află toate regatele, averile şi domeniile noastre, luăm aparenţa de prinţi, de înalţi baroni, de gentilomi cu călcătură semeaţă şi înfăţişare ademenitoare. Pentru câteva ceasuri, suntem, în ceea ce priveşte luxul costumelor, deopotrivă cu cei ce se ocupă în mod deosebit de ele: tineri spilcuiţi şi juni pretenţioşi imită eler ganţa noastră de împrumut şi o preschimbă din falsă în reală, înlocuind postavul fin cu serjul, aurul cu tinicheaua, diamantul cu marcasita, pentru că teatrul este şcoala moravurilor şi academia modei. În calitatea mea de costumier ai trupei, eu mă pricep să fac dintr-un netrebnic un Alexandru cel Mare, dintr-un biet om de care a fugit toată viaţa norocul, un senior putred de bogat, dintr-o stricată o doamnă din lumea mare, şi, dacă n-o să-mi luaţi în nume de rău propunerea, aş vrea să mă folosesc de talentul şi dibăcia mea şi în privinţa persoanei dumneavoastră. Pentru că aţi binevoit să împărtăşiţi soarta noastră rătăcitoare, folosiţi-vă cel puţin şi de resursele noastre. Părăsiţi aceste costume de slugi, peceţi ale melancoliei şi ale mizeriei, ce vă umbresc dai rurile cu care v-a hărăzit natura şi care vă fac să fiţi în chip nedrept neîncrezători în dumneavoastră înşivă. Tocmai am într-un cufăr, pus de-oparte, un costum foarte bun şi foarte curat, din catifea neagră cu panglici ca focul, care nu miroase deloc a teatru şi pe care l-ar putea îmbrăca şi un nobil de la Curte, întrucât adeseori întâlneşti astăzi, la autori şi la poeţi, fantezia dea reprezenta pe scenă aventuri ce se petrec chiar în zilele noastre, sub nume false; pentru ele este nevoie de costume de oameni cumsecade şi nu de vestminte de măscărici deghizaţi, în chip extravagant, după moda antică sau romanţioasă.Am de toate: cămaşă cu piept fin, ciorapi de mătase, pantofi cu ciucuri, capă; într-un cuvânt toate accesoriile costumului care pare croit chiar după măsura dumneavoastră, de ai putea spune s că’ ne-am fi aşteptat la această întâmplare. Nimic nu lipseşte, nici chiar spada.

— Oh! cât despre aceasta, nu este nevoie, rostiSigognac cu un gest semeţ, în care apărea din nou întreaga mândrie

a nobilului pe care nicio vitregie a soartei n-o poate doborî. O am pe cea a tatălui meu.

Păstraţi-o cu mare grijă, răspunse Blazius, o spadă este o prietenă credincioasă, apărătoare a vieţii şi a onoarei stăpânului ei. Ea nu-l părăseşte la nenorocire, la primejdie şi în împrejurări grele, cum fac linguşitorii, şleahtă mârşavă, parazită a prosperităţii. Săbiile noastre de teatru nu au nici tăiş ascuţit, nici vârf, deoarece ele au menirea să provoace doar răni închipuite, de care te vindeci pe dată. La sfârşitul piesei, şi asta fără alifii, oblojeu sau doctorii. Sabia dumneavoastră vă va putea apăra la nevoie, cum a şi făcut-o atunci când banditul, cu momâile sale, a pus la cale acel atac nesocotit la drumul mare, înfricoşător şi caraghios.
Dar îngăduiţi-mi să mă duc să caut ţoalele în fundul cufărului, unde le-am ascuns, şi să vi le aduc; ard de nerăbdare să văd cum se transformă crisalida în fluture.

Odată debitate toate aceste cuvinte, cu emfaza grotescă ce-i era obişnuită şi pe care o strămuta, din rolurile pe care le juca, în viaţa de toate zilele, Pedantul ieşi din cameră şi se reîntoarse foarte repede, ţinând în braţe un pachet destul de voluminos, învelit într-un ştergar mare, şi pe care îl aşează, în mod respectuos, pe masă.

— Dacă binevoiţi să acceptaţi drept valet pe un vechi pedant de comedie, rosti Blazius frecându-şi mâinile cu un aer de mulţumire, am să vă ferchezuiesc ca pe un Adonis şi am să vă frizez pe cinste. Toate doamnele au să se topească după dumneavoastră’, şi asta pe dată: deoarece, fie zis între noi, fără să facem de ocară bucătăria castelului de Sigognac, dumneavoastră aţi postit în Turnul Foamei tocmai bine ca să căpătaţi fizionomia cea mai potrivită a celui care se stinge de dragoste. Femeile nu cred decât în pasiunile jigărite; burtoşii nu le conving deloc, chiar de-ar avea în gură lanţurile aurite, simbolurile elocinţei, care ţineau atârnaţi nobili, burghezi, ţărani de buzele lui Ogmios, Herculele galic. Acesta esteBiolivul, şi nu altul, pentru care am reuşit atât de mediocru pe lângă sexul frumos, şi de aceea f» i-nm avântat foarte de timpuriu către divinaltk’lă,

care nu face deloc pe mofturoasa şi îi întttmpină cu bunăvoinţă pe cei pântecoşi, ca pe nişte poloboace de capacitate mai serioasă.

Astfel, bunul şi cumsecadele nostru Blazius în timp ce-l îmbrăca de zor, căuta să-l şi înveselească pe baronul de Sigognac, deoarece volubilitatea limbii sale nu păgubea cu nimic activitatea mâinilor; chiar cu riscul de a fi socotit drept flecar sau supărător, Blazius prefera să-l zăpăcească pe tânărul gentilom cu o avalanşă de vorbe, decât nă-l lase sub povara gândurilor dureroase.

Toaleta baronului fu terminată numaidecât: întrucât teatrul cere schimbări rapide de costume, comedianţii capătă o deosebită dexteritate în aceste soiuri de metamorfoze. Blazius, mulţumit de opera sa, îl conduse pe baronul de Sigognac doar cu vârful degetului cel mic, la fel cum este dusă o tânără mireasă la altar, în faţa oglinzii deVeneţia ce trona pe masă şi îi spuse:

— Acum vă rog să binevoiţi a arunca o privire asupra senioriei-voastre.

Sigognac zări în cadru o imagine pe care, la început, o luă drept a unei alte persoane, întratât de mult se deosebea de a sa. În mod involuntar, tânărul îşi întoarse capul şi privi peste umăr ca să vadă dacă nu cumva se află din întâmplarecineva în spatele său. Imaginea din oglindă îi repetă mişcarea. Fără nicio îndoială, era eî însuşi:dar nu mai era acelaşi Sigognac slab, trist, lamentabil, aproape ridicol de atâta mizerie, ci un Sigognac tânăr, elegant, superb, ale cărui vestminte vechi, aruncate pe podea, semănau cu pieile tulburi şi cenuşii pe care le leapădă omizile când îşi iau zborul către soare, fluturi cu aripi de aur, de chinovar şi de nestemate, albastre ca azurul.Fiinţa necunoscută, prizonieră în acest înveliş prăpădit, se liberase pe neaşteptate şi strălucea sub lumina pură ce pătrundea dinspre fereastră, ca o statuie căreia tocmai i s-a ridicat vălul la o inaugurare fastuoasă. Sigognac se vedea aşa cum îşi apăruse uneori în vis, actor şi spectator al unei acţiuni imaginare, ce se petrecea în castelul său reclădit şi împodobit de arhitecţii îndemânatici din vis pentru a

întâmpina o prinţesă adorată, de sânge regal, ce sosea călare pe o minunată iapă bălană. Un surâs de glorie şi de triumf flutură câteva clipe, ca o lucire purpurie, pe buzele sale palide, iar tinereţea sa, îngropată de atâta amar de vreme sub povara nenorocirii, ieşi din nou la iveală, cu trăsăturile înfrumuseţate.

Blazius, în picioare, lângă masa de toaletă, îşi contempla opera, dându-se eâţiva paşi înapoi spre a o putea privi dintr-un unghi cât mai prielnic, întocmai ca un pictor ce a aşternut ultima trăsătură de penel pe un tablou de care este pe deplin mulţumit.

— Dacă, aşa cum sper, vă veţi croi drum până la Curte şi vă veţi recâştiga averile, să-mi acorilaţi, în loc de pensie, conducerea garderobei dumneavoastră, spuse el, maimuţărind, în faţa baronului transformat, plecăciunea adâncă a unui solicitator.

— Iau notă de cerere, răspunse Sigognac cu un«urâs melancolic, dumneavoastră sunteţi, maestreBlazius, prima fiinţă omenească ce mi-a cerut ceva.

— După cina ce ne va fi servită în mod deosebit, va trebui să facem o vizită domnului marchiz de Bruyeres pentru a-i arăta lista pieselor pe care putem să le jucăm, şi să aflăm de la el în ce parte a castelului^ vom aranja sala de teatru.Dumneavoastră veţi trece drept poetul trupei;deoarece nu arareori întâlneşti prin provincie oameni luminaţi care se alătură alaiului Thaliei, în speranţa de a mişca inima vreunei comediante;ceea ce este foarte curtenitor şi de o bună inspiraţie. Isabella este un pretext drăguţ, cu atât mai mult cu cât este inteligentă, frumoasă şi virtuoasă.Ingenuele joacă adeseori mult mai natural decât bănuieşte un public frivol şi înfumurat.

Acestea fiind zise, Pedaniuî se retrase, deşi nu era prea cochet din fire, pentru a se putea ocupa şi de propria sa toaletă.

Frumosul Leandru, cu gândul mereu la castelană, se ferchezuia de mama focului, în speranţa acelei aventuri imposibile pe rare o urmărea fărăîncetare şi care, după

spusele lui Seapin, nu-i adusese până acum decât decepţii şi sumedenie de lovituri de bici. În ceea ce le privea pe comediene, cărora domnul de Bruyeres le trimisese, în mod foarte curtenitor, bucăţi de stofă şi de mătase din belşug pentru a-şi croi din ele, dacă era nevoie, costumele pentru rolurile în care aveau să joace, este lesne de înţeles că apelară la toate resursele de care se serveşte arta pentru a împodobi natura, şi arborară toaletele cele mai cuceritoare, desigur atât cât le permitea sărmana lor garderobă de actriţe ambulante. Odată terminate toate aceste pregătiri, porniră spre sala unde cina era gata să fieservită.

Nerăbdător din fire, marchizul îşi făcu apariţia înainte de sfârşitul cinei, pentru a-i întâlni pe comedianţi la masă; nu le îngădui să se ridice în picioare, iar când li se turnă spre a se spăla pe mâini, marchizul îl întrebă pe Tiran ce piese aveau în repertoriu.

— Toate piesele răposatului Harcly , răspunseTiranul cu vocea sa cavernoasă, *Pyrame* de Theophile, *Silvie, Chryseide* şi *Sylvanire, Nebunia luiCetrdenio, Confidenta infidelă, Philis de Scyre,Lygdamon, înşelătorul pedepsit, Văduva, Inelul uitării,* şi tot ceea ce au creat mai deosebit cei mai de seamă literaţi ai timpului.

— De eâţiva ani încoace trăiesc departe deCurte şi nu sunt la curent cu noutăţile, rosti mardi izul cu un aer modest; mi-ar fi tare greu să mu pronunţ asupra atâtor piese excelente, dintre rare cea mai mare parte îmi sunt necunoscute;părerea mea este că ar fi foarte nimerit să mă încred în alegerea dumneavoastră, care, fiind bazată pe teorie şi pe practică, este exclus să nu fie înţeleaptă.

I-am prezentat adeseori o piesă, răspunse Tiranul, care s-ar putea să nu valoreze mult de vafi tipărită, dar care, datorită jocului de scenă, replicilor comice, bobârnacelor şi bufoneriilor, s-a bucurat totdeauna din plin de privilegiul de a-i face să râdă chiar şi pe cei mai serioşi oameni.

— Nu mai căutaţi altele, exclamă marchizul deBruyeres; şi cum se numeşte această prea fericită capodoperă?

— *Palavrele căpitanului Matamore.*

— Straşnic titlu, pe legea mea! Dar Subreta are un rol ca lumea? întrebă marchizul aruneând o privire mai aparte înspre Zerbina.

— Cel mai cochet şi mai ştrengăresc rol de pe lume, iar Zerbina îl joacă de minune. Este de altminteri triumful ei. Totdeauna a fost grozav de aplaudată, şi asta fără aranjamente şi fără să tocmim pe cineva să bată din palme.

La aceste complimente directoriale, Zerbina crezu că era de datoria sa să roşească puţin, însănu-i era deloc lesne să aducă un norişor de rumeneală pe obrajii oacheşi. Modestia, acest far interior, îi lipsea cu totul. Printre borcănaşele de pe masa ei de toaletă, această nuanţă de roşu nu era prezentă. Zerbina îşi plecă ochii, ceea ce înl gădui să i se observe şi mai bine lungimea genelor negre, şi ridică mâna parcă pentru a opri din zbor cuvintele prea măgulitoare ce-i erau adresate, iar această mişcare scoase în lumină o mână bine făcută, deşi puţintel cam negricioasă, cu degetul mic răzleţit de celelalte într-un chip tare cochet, şi cu unghii trandafirii care luceau ca nişte agate, într-atât fuseseră de lustruite cu praf de mărgean şi cu piele de căprioară.

Zerbina era astfel încântătoare. Toate aceste pudicităţi prefăcute dau mult gust şi farmec depravării autentice; ele plac desfrânaţilor, cu toate că i nu se lasă duşi de nas, deoarece le oferă un contrast picant. Marchizul o privea pe Subretă cu nişte ochi înfocaţi, de cunoscător priceput, iar celorlalte femei nu. Le acorda decât acea vagă politeţe a omului bine crescut, care s-a fixat asupra alegerii.

„Nici nu s-a interesat măcar de rolul marii cochete, se gândea Serafina sufocată de ciudă;lucrul mi se pare necuviincios, iar acest senior, atât de avut şi plin de bogăţii, mi se pare teribil de puţin înzestrat în privinţa spiritului, a politeţii şi a bunului gust. Hotărât lucru, are nişte înclinaţii grosolane. Şederea în provincie l-a stricat de tot, iar obiceiul de a face curte rândăşoaicelor şi păstoriţelor l-a făcut să-i piară orice delicateţe!”

Reflecţiile ce i se perindau prin minte nu-i dădeau

Serafinei o înfăţişare plăcută. Trăsăturile sale regulate, dar un pic cam aspre, care, pentru a place' aveau nevoie să fie îndulcite de drăgălăşenia studiată a surâsurilor şi de întregul manej al privirilor şi al clipitului din ochi, căpătau, astfel contractate, o uscăciune ursuză. Fără' nicio îndoială, ea era mai frumoasă decât Zerbina, însă frumuseţea sa avea ceva trufaş, agresiv şi răutăcios. Poate că dragostea ar fi riscat atacul. Capriciul speriat se întorcea însă iute din drum.

De aceea marchizul se retrase fără a încerca cât de cât să-i facă curte *dorinei* Serafina sau Isabeilei, pe care o considera de altminteri ca prietena baronului de Sigognac. Mai înainte de a trece pragul uşii, marchizul îi spuse Tiranului:

— Am dat ordine să fie golită oranjeria, care este încăperea cea mai vastă din castel, pentru ca să se amenajeze acolo sala de teatru; trebuie că au şi fost duse scânduri, căpriori pentru estradă, tapiserii, banchete, şi tot ceea ce este necesar penti'u o reprezentaţie improvizată. Supravegheaţi dumneavoastră lucrătorii, care nu sunt prea pricepuţi în asemenea treburi; dispuneţi de ei tot aşa cum dispune. Un staroste de galeră de condamnaţii săi. Au să asculte de dumneavoastră în tocmai cum ascultă de mine.

Tiranul, Blazius şi Scapin fură' conduşi la oranjerie de un valet. Ei erau aceia cărora le revenea de obicei grija tuturor acestor pregătiri materiale.Sala se potrivea cum nu se putea mai bine pentru o reprezentaţie teatrală prin forma sa alungită, care îngăduia să se plaseze scena la unul din capete şi să se aşeze în restul spaţiului rânduri de fotolii, scaune, taburete şi banchete, ţinându-se seamă de rangul spectatorilor şi de onoarea ce urma să li se acorde. Pictura pereţilor înfăţişa reţele de verdeaţă pe un fond de culoarea cerului, imitând o arhitectură rustică cu stâlpi, arcade, firide, domuri, bolţi, totul foarte bine zugrăvit în perspectivă1, şi uşor împodobit cu ghirlande de frunze şi de flori pentru a înlătura monotonia romburilor şi a liniilor drepte. Tavanul, pe jumătate boltit, înfăţişa un văzduh fără de margini, tărcat de eâţiva nori albi şi presărat cu păsărele

pictate în culori vii, ceea ce alcătuia un decor cum nu se putea mai potrivit pentru noua destinaţie a locului’.

O podea uşor înclinată fu instalată pe un şir de căpriori, la unul din capetele sălii. De fiecare latură a scenei se aşezară stâlpi de lemn, destinaţi să susţină culisele. Perdele mari, lucrate în tapiserie, alunecau pe frânghii întinse şi se puteau deplasa în voie, urmând să servească drept cortină. Când erau tra. Se. Ele se strângeau la dreapta şi la stingă, ca faldurile unei mantii de arlechin.

O bandă lată de stofă, crestată ca dinţii unuifierăstrău, asemenea garniturii unui polog de pat, ilcătuia friza şi completa cadrul scenei.

În timp ce se ridică scena şi se aranjează sala, să ne ocupăm şi de locuitorii castelului, despre care ar fi nimerit să dăm câteva detalii. Am uitat să vă spunem că marchizul de Bruyeres era căsătorit; de lucrul acesta îşi amintea atât de puţin el însuşi, încât este cazul să ne fie iertată omisiunea. Cum este lesne de închipuit, nu dragostea călăuzise această unire. Aceleaşi grade de descendenţă nobilă, ca şi moşiile, care se potriviseră admirabil, deciseseră căsătoria. După o foarte scurtă lună de miere, resimţind prea puţină simpatie unul faţă de allul, marchizul şi marchiza, ca nişte oameni de lume, nu sa încăpăţânaseră, după obiceiul burghezilor, să alerge după o fericire imposibilă. Printr-un acord tacit, ei renunţaseră la aşa ceva şi trăiau în aceeaşi casă, despărţiţi prin bună înţelegere, în modul cel mai politicos din lume şi cu toate libertăţile pe care le îngăduie buna-cuviinţă. Să nu cumva să vă închipuiţi după cele spuse mai sus că marchiza de Bruyeres era o femeie urâtă sau dezagreabilă.Ceea ce respinge soţul poate foarte bine să facă desfătarea amantului. Dragostea este legată la ochi, în timp ce căsătoria nu. De altminteri vom merge să vă prezentăm marchizei, spre a vă putea pronunţa chiar dumneavoastră.

Marchiza locuia într-un apartament separat, unde marchizul nu pătrundea fără să se fi anunţat în prealabil. Noi vom comite această necuviinţă de la care nu s-a abţinut niciun scriitor, din nicio epocă, şi fără să spunem vreo vorbă

micul lui lacheu, care s-ar fi dus apoi s-o anunţe pe cameristă, vom pătrunde în camera de culcare, convinşi că nu vom deranja pe nimeni. Scriitorul ce brodează un roman poartă în chip firesc în deget inelul lui Gyges care are darul să te facă invizibil.

Era o încăpere vastă, înaltă şi mobilată în chip somptuos. Tapiţerii de Flandra, reprezentând aventurile lui Apollo, acopereau pereţii cu nuanţe calde, bogate şi catifelate. Perdele din damasc delndia, de un roşu aprins, cădeau în falduri bogate de-a lungul ferestrelor şi, străbătute de raze voioase de lumină, căpătau o transparenţă purpurie, de rubin. Garnitura patului era din acceaşi stofă, cu reliefuri din şnururi ce formau despărţituri regulate, oglindind felurite reflexe. Decoraţii din stofă, asemănătoare cu acelea ale unui baldachin, înconjurau pologul, împodobit la cele patru colţuri cu panaşe bogate de pene stacojii.Corpul căminului forma un ieşind mare în cameră şi se înălţa până în tavanul acoperit cu tapiţerii. O oglindă mare de Veneţia, prinsă într-un frumos cadru de cristal cu faţete şi colţuri şlefuite ce străluceau în scânteieri multicolore, se apleca, din ciubucăria peretelui înspre cameră, pentru a ieşi în întâmpinarea chipurilor. Pe barele grătarului căminului, formate parcă dintr-un şir de umflături gâtuite, deasupra cărora se afla o sferă enormă de metal lustruit, ardeau trosnind şi aruncând scinlei trei buturugi, asemenea celor ce se aprind în ajunul Crăciunului. Căldura pe care o răspândeau buştenii nu era de prisos, în această epocă a anului şi într-o încăpere de asemenea dimensiuni.

Două dulapuri mari, lucrate după o arhitectură curioasă, cu coloane subţiri, din iapis-lazuli, cu incrustaţii, din pietra-dura, şi cu sertare cu încuietori secrete, prin care marchizului nu i-ar fi trecut prin cap să-şi vâre nasul, chiar de-ar fi ştiut cum să le deschidă, erau aşezate simetric de fiecare parte a unei mese de toaletă, în faţa căreia doamna de Bruyeres stătea într-unul din acele fotolii caracteristice domniei lui Ludovic alXlII-lea, şi al cărui spătar eta prevăzut, la înălţimea umerilor, cu un fel de rezemătoare căptuşită cu lână şi garnisită cu franjuri.

Înapoia marchizei stăteau două cameriste care o ajutau să se gătească, una întinzându-i o perniţă cu ace şi alta o cutiuţă cu benghiuri din tafta neagră.

Marchiza, deşi mărturisea că nu are decât douăzeci şi opt de ani, nu era exclus să fi trecut de răscrucea celor treizeci de ani, pe care femeile o depăşesc cu o silă atât de naivă, considerând-o ca mult mai periculoasă decât Capul Furtunilor de care se îngrozesc mateloţii şi cârmacii. Cu cât?

Nimeni n-ar fi fost în stare s-o spună, nici chiar marchiza, într-atât de ingenios stârnise confuzia în această cronologie. Cei mai experţi istorici în arta de a verifica datele ar fi încărunţit fără să afle ceva precis.

Doamna de Bruyeres era o brunetă căreia plinătatea trupului, care urmează primei tinereţi, îi luminase ’tenul; la ea, tonurile măslinii ale slăbiciunii, combătute odinioară cu albeaţa perlelor şi cu pudra de talc, lăsaseră locul unei culori de un alb mai, puţin cam bolnăvicioasă la lumina zilei, dar strălucitoare sub reflexul luminărilor.Ovalul figurii marchizei se cam îngroşase din pricina plinătăţii obrajilor, fără a-şi pierde totuşi din nobleţe. Bărbia se unea cu gâtul printr-o linie grăsuţă, destul de graţioasă încă. Prea coroiat poate pentru o frumuseţe feminină, nasul nu era lipsit de un aer de semeţ ie şi separa doi ochi uşor bulbucaţi, de culoarea tutunului deSpania, cărora nişte sprâncene arcuite, destul de îndepărtate de pleoape, le dădeau un aer de mirare.

Părul bogat şi negru tocmai ieşise din ultimele retuşuri ale mâinilor coafezei, a cărei sarcină fusese, de bună seamă, destul de complicată, dacă ar fi fost să judecam după mulţimea de moaţe de hârtie, răspândite pe covor, în jurul toaletei.

O linie de bucle subţiri, răsucite ca nişte semne de întrebare îi încadrau fruntea şi ondulau un păr bogat, pieptănat peste cap, spre coc, în timpce două tufe enorme, diafane, încreţite şi uşor răvăşite de o mână ce trecuse nervos, repede, cu pieptenele peste ele, se învolburau de-a lungul obrajilor, cărora le ţineau cu graţie companie.

O cocardă de panglici, împodobită cu pietre ’negre lucioase îngroşa bucla grea înnodată pe ceafă.Părul însemna una din podoabele marchizei, şi era îndeajuns pentru toate felurile de coafură, fără să aibă nevoie să recurgă la bucle false şi la artificii de perucă; şi pentru acest motiv îngăduia bucuros să fie vizitată de doamne şi de cavaleri în timp ce o găteau cameristele.

Ceafa de care am pomenit călăuzea privirile, trecând peste un contur plin şi curb, către nişte umeri foarte albi şi durdulii, pe care îi lăsa dezgoliţi tăietura corsajului, şi unde se adânceau[32] în rotunjimea plină a trupului, două gropiţe ispititoare. Pieptul, sub presiunea unui corset cu balene, urmărea să apropie acele jumătăţi de globuri pe care poeţii linguşitori, meşteri în ticluirea madrigalelor şi a sonetelor, se încăpăţânează să le numească fraţii inamici, deşi s-au împăcat prea adeseori, mai puţin înverşunaţi în această privinţă decât fraţiidin Tebaida.

Un şnur mic de mătase neagră ce trecea pr intr-oinimă de rubin, şi. Care susţinea o cruciuliţă din pietre preţioase, înconjura gâtul marchizei, ca pentru a combate senzualităţile păgâne deşteptate de vederea acestor farmece dezgolite, şi pentru a apăra de dorinţele profane pătrunderea spre aceşti sâni slab fortificaţi de un plăpând meterez de dantelă.

Peste o fustă de satin alb, doamna de Bruyeres purta o rochie de mătase roşie ca granatul, împodobită cu panglici mari şi cu garnituri din pietre negre, cu mâneci răsfrânte şi cu benzi scrobite, ce semănau cu mănuşile de oţel ale cavalerilor medievali.

Jeanne, una din cameristele marchizei, îi prezentă cutiuţa cu rondele din tafta neagră, „muştele”, ultimul retuş al toaletei, indispensabil la acea epocă pentru o persoană care face caz grozav de eleganţă. Doamna de Bruyeres plasă una către colţul gurii şi căută multă vreme locul celeilalte, aceea care este numită „asasina”, pentru că şi celor mai semeţi şi mai curajoşi le dă’ nişte lovituri de care

32 Păstor legendar din Lydia

nu sunt în stare să se ferească.Cameristele, parcă înţelegând cât de gravă era situaţia rămăseseră nemişcate şi îşi opriseră răsuflarea pentru a nu tulbura reflecţiile cochete ale stăpânei lor. În sfârşit, degetul şovăitor se fixă, şi un peteeuţ de tafta, astru negru pe un cer alb, punctă ca o aluniţă obârşia sinului stâng. Aceasta însemna, în hieroglife galante, că’ nu se putea ajunge la gură decât trecând prin inimă.

Mulţumită de sine, după ce aruncă o ultimă privire spre oglinda de Veneţia, aplecată pe masa de toaletă, marchiza se ridică şi făcu eâţiva paşi prin cameră; dar se răzgândi numaidecât, întrucât observase că îi lipseşte ceva; se reîntoarse şi lua dintr-un cufăraş un ceasornic mare, un ou deNiimberg, cum se spunea pe atunci, smălţuit curios în diverse culori, constelat de briliante şi atârnat de un lanţ terminat cu o agăţătoare pe care o prinse la centură de oglinjioara de mână încadrată cu argint aurit.

— Doamna este astăzi mai frumoasă ca oricând, spuse Jeanne cu un glas ca o dezmierdare; coafura o aranjează de minune, iar rochia îi şade cum nu se poate mai bine.

— Găseşti? răspunse marchiza, tărăgănând cuvintele cu o nepăsare distrată; mi se pare, dimpotrivă. Că sunt urâtă de-i sperii pe cei care mă privesc. Am cearcăne la ochi iar culoarea asta mă îngroaşă. Ce ar fi dacă mi-aş pune o rochie neagră? Ce zici, Jeanne? negrul subţiază.

— Dacă doamna doreşte, am s-o îmbrac cu rochia de tafta „cea de culoarea coziide mierlă, sau cu rochia de culoarea florilor de prun, şi totul ar fi o chestiune de câteva clipe; dar mă tem că doamna renunţă la o toaletă foarte reuşită.

— Are sa fie vina ta, Jeanne, dacă am să pun pe fugă pe Cupidon cu ceata sa şi dacă nu fac o recoltă straşnica de inimi. Ia spune-mi, marchizul a invitat multă lume la spectacol?

— Mai mulţi vestitori călări au fost trimişi în diferite direcţii. Fără discuţie că societatea va fi numeroasă va veni lume de prin toate casteleledin împrejurimi. Prilejurile de

distracţie sunt atât de rare prin ţinutul acesta!

— Este foarte adevărat, spuse marchiza suspini nd; trăim aici într-o grozavă cumpătare în ceea ce priveşte plăcerile. Dar pe comedianţi i-ai văzut cumva, Jeanne? Se află oare printre ei şi tineri cu înfăţişare plăcută şi aerul curtenitor?

— N-aş putea să spun prea multe lucruri doamnei; oamenii ăştia au mai de grabă măşti decât figuri: ceruza, fardurile, perucile, le dau o strălucire aparte la lumina luminărilor şi îi fac să pară cu totul altfel decât sunt în realitate. Cu toate acestea mi s-a părut că unul dintre ei nu este tocmai de lepădat, şi îşi dă aere de cavaler; are dinţi frumoşi şi piciorul destul de bine făcut.

— De bună seamă că acesta este amorezul,Jeanne, rosti marchiza; pentru rolul acesta este ales tânărul cel mai drăguţ din trupă, deoarece ar fi necuviincios să debitezi vorbe dulci cu un nas ca o trompetă şi să te arunci în genunchi, spre a-i face iubitei, o declaraţie de dragoste, când ai picioarele strâmbe.

— Ar fi într-adevăr de foarte prost gust, spuse râzând camerista. Soţii sunt aşa cum pot, dar amanţii trebuie să fie fără cusur.

— Din această pricină îmi plac aceşti amorezi de teatru, totdeauna gata să spună cuvinte înflorite, iscusiţi în a aţâţa sentimentele gingaşe, care leşină la picioarele unei femei crude, iau cerul drept martor, blestemându-şi soarta, trag spada din teacă spre a-şi străpunge pieptul, aruncă foc şi flăcări ca nişte vulcani şi rostesc cuvinte din acelea care fac să cadă în extaz până şi virtuţile cele mai reci; vorbele lor îmi gâdilă plăcut inima, şi uneori mi se pare că-mi sunt adresate mie.Adeseori, chiar severitatea şi neînduplecarea doamnei mă scot din răbdări, şi în sinea mea o dojenesc aspru fiindcă îl face să tânjească şi să se topească pe picioare pe un amant atât de desăvârşit.

— Aceasta pentru că doamna are un suflet bun, replică Jeanne, şi nu-i place câtuşi de puţin să vadă pe cineva cum suferă. În ceea ce mă priveşte, eu sunt mai crudă din fire şi m-ar distra să văd pe vreunul murind de-a binelea din

dragoste. Frazele frumoase nu mă înduplecă deloc.

— Ţie îţi trebuie numai lucruri sigure, Jeanne, şi ai spiritul cam prea mult copleşit de materie.Tu nu citeşti, ca mine, romane şi piese de teatru.Nu-mi spuneai oare mai adineaori că amorezul trupei este un băiat drăguţ?

— Doamna marchiză poate să aprecieze singură, spuse camerista, ce stătea în picioare, lângă fereastră: priviţi-l, tocmai traversează curtea, fără îndoială că se duce la oranjerie, unde se aranjează sala de teatru.

Marchiza se apropie de fereastră şi îl văzu peLeandru călcând cu paşi măsuraţi, cu un aer visător. Ca o fiinţă absorbită de o pasiune profundă. Cu totul la întâmplare, el îşi compusese acea înfăţişare melancolică, ce le preocupă nespus de mult pe femei, bănuind niscaiva chinuri ale dragostei ce ar fi de consolat. Ajuns sub balcon,Leandru înălţă capul cu o mişcare aparte, care dădu ochilor săi o strălucire deosebită, aţinti înspre fereastră o privire lungă, tristă şi împovărată de disperarea dragostei imposibile, deşi exprima în acelaşi timp admiraţia cea mai vie şi cea, mai respectuoasă. Zărind-o pe marchiză, care-şi rezemate fruntea de geam, îşi scoase pălăria, înclinând-o până mătură pământul cu pana, şi făcu un salut adânc, cum se face doar reginelor şi zeităţilor, pecetluind distanţa dintre Empireu şi neant.Apoi se acoperi cu un gest plin de graţie, reluându-şi cu un aer superb aroganţa de cavaler, abjurată o clipă la picioarele frumuseţii. Totul a fost fără dibuieli, precis şi bine executat. Un senior autentic, deprins cu manierele alese ale înaltei societăţi, versat în obiceiurile Curţii, n-ar fi prins mai bine nuanţa.

Măgulită de atest salut, în acelaşi timp discret şi profund respectuos, prin care se aducea atât de frumos rangului său omagiul ce i. Se cuvenea, doamna de Bruyeres nu se putu stăpâni să nu-i răspundă printr-o uşoară înclinare a capului, însoţită de un imperceptibil surâs.

Aceste semne favorabile nu trecură câtuşi de puţin neobservate de Leandru, iar înfumurarea sa neroada care-l caracteriza din fire nu întârzie să le exagereze importanţa.

Nu se îndoi măcar o clipă că marchiza n-ar fi îndrăgostită de el, iar imaginaţia sa extravagantă se porni apoi să clădească pe această temă un întreg roman himeric.Avea în sfârşit să-şi împlinească visul întregii sale vieţi, acela de a avea o aventură galantă cu o adevărată doamnă din lumea mare, într-un castel aproape princiar, el, un biet comedian de provincie, plin de talent, fără îndoială, dar care nu apucase să. Joace încă în faţa Curţii. Năpădit de asemenea gogomănii, nu-şi mai încăpea în piele de atâta bucurie; inima i se umflase de fericire, pieptul i se dilatase, şi repetiţia odată terminată, se întoarse în cameră pentru a aşterne o scrisoare în stilul cel mai hiperbolic, pe care era hotărât s-o trimită marchizei.

Deoarece toate rolurile piesei erau ştiute de actori, de îndată ce sosiră şi ultimii invitaţi ai marchizului, reprezentaţia *Palavrelor căpitanului Mataviore* putu sa înceapă.

Oranjeria, transformată în sală de teatru, oferea eea mai îneântătoare privelişte. Fixate de pereţi, numeroase candelabre şi braţe de metal purtau buchete de luminări care răspândeau în sală’ o lumină dulce, favorabilă podoabelor doamnelor, fără a dăuna bunei desfăşurări a spectacolului de pe scenă. Îndărătul spectatorilor erau aranjate o serie de trepte din scânduri, pe care fuseseră rânduiţi portocalii. Frunzele şi fructele lor, încălzite de atmosfera călduţă a sălii, răspândeau o mireasmă dincele mai suave, care se amesteca cu parfumurile de mosc, de smirnă, de ambră. Şi de iris.

În primul rând, foarte aproape de scenă, instalate în fotolii masive, străluceau Yolanda de Foix, ducesa de Montalban, baroana de Hagemeau, marchiza de Bruyeres şi alte persoane de vază. Învestmântate în toalete de o bogăţie şi de o eleganţă desăvârşită, hotărâte să nu se lase nicidecum întrecute. Numai catifele grele, atlazuri, ţesături din fire de argint sau de aur, dantele, ghipiuri, fire şi/broderii de aur, diademe de briliante, şiraguri de perle, cercei scumpi, broşe de pietre preţioase, care sclipeau în lumină şi aruncau mii de scânteieri; nu vom vorbi de

scânteile mult mai vii pe care le aruncau diamantele ochilor. Nici la curtea regală nu s-ar fi putut vedea o adunare mai strălucitoare.

Dacă Yolanda de Foix nu s-ar fi aflat acolo, mai multe zeiţe muritoare l-ar fi făcut să ezite pe un Paris chemat să dăruiască mărul de aur, însă prezenţa sa făcea orice luptă de prisos. Dar ea nu semăna totuşi cu indulgenta Venus, ci mai de grabă cu sălbatica Diana. Tânăra castelană era de o frumuseţe crudă, de o graţie implacabilă, deo perfecţiune ce te arunca în deznădejde. Chipul său prelung şi fin nu părea modelat din carne, ci tăiat în agată sau onix. Într-atât îi erau de pure, de imateriale şi de nobile trăsăturile. Gâtul ei subţiratic, mlădios ca acela al unei lebede, se unea, printr-olinie virginală, cu nişte umeri încă puţin cam slabi şi cu un piept tineresc de o albeaţă de nea, pe care nu-l săltau bătăile inimii. Gura sa, ondulată ca arcul vânătoriţei mitice, te săgeta cu o ironie batjocoritoare, chiar când rămânea mută, iar ochii săi albaştri aruncau fulgere reci, ce descumpăneau siguranţa oricărei îndrăzneli. Cu toate acestea, farmecul sau era irezistibil. Întreaga sa persoană, obraznic de strălucitoare, arunca dorinţelor provocarea imposibilului. Niciun bărbat, de îndată ce ar fi zărit-o, n-ar fi putut să nu se îndrăgostească de Yolanda. Dar să fi fost iubit de eaînsemna un vis himeric, pe care tare puţini şi-ar fi îngăduit să-l nutrească.

Cum era îmbrăcată ea oare? Ar fi nevoie demai mult sânge rece decât avem pentru a o spune.Vestmintele sale pluteau în jurul trupului ei ca un nor luminos, în care nu puteai deosebi decât făptura sa. Credem totuşi că un ciorchine de perle se amesteca în buclele părului ei blond, strălucitor ca razele unei aureole.

Înapoia doamnelor luaseră loc pe taburete şi pe banchete seniorii şi gentilomii, părinţi, soţi sau fraţi ai acestor frumuseţi. Unii se aplecau în chip graţios pe spătarul fotoliilor, murmurând vreun madrigal unor urechi indulgente, alţii îşi făceau vânt cu panaşul pălăriilor, sau stăteau în picioare, cu o mână în şold, într-o poziţie care le punea în valoare înfăţişarea impunătoare, plimbând priviri

satisfăcute peste întreaga adunare. Un zgomot uşor de frânturi de conversaţii plutea ca o ceaţl lină peste capete, iar spectatorii începuseră să-şi cam piardă răbdarea, când răsunară trei lovituri marcate în mod solemn, -care făcură, să se aştearnă numaidecât liniştea în sală.

Cortinele se dădură în lături încetişor, lăsând să apară un decor ce înfăţişa o piaţă publică, un loc nedeterminat, prielnic[33]intrigilor şi întâlnirilor din comedia primitivă. Era o răspântie, cu case cai creste ţuguiate, cu etaje ieşite în afară, cu ferestre mici, cu ochiurile în rame de plumb, cu hornuri de unde se înălţa, în mod naiv, un tirbuşon de fum ce pornea să se întâlnească cu norii de pe un cer, căruia mânuirea măturii nu îi putuse reda întreaga sa limpezime dintru început. Una dintre aceste case, ce forma colţul a două străzi care încercau să se vâre în pânză printr-un disperat efort de perspectivă, avea o uşă şi o fereastră ce se puteau deschide în mod real. Cele două culise, care se întâlneau la vârf cu o fâşie de cer pătată ici şi colo cu ulei, se bucurau de acelaşi avantaj, şi, în plus, una dintre ele avea un balcon în care te puteai urca cu ajutorul unei scări invizibile pentru spectatori, aranjament propice conversaţiilor, escaladărilor şi răpirilor după moda spaniolă. După cum vedeţi, teatrul micii noastre trupe era destul de bine dotat pentru epoca respectiva. Nu-i mai puţin adevărat că pictura decorurilor ar fi apărut cunoscătorilor cam copilăroasă şi primitivă.Olanele de pe acoperişuri bateau la ochi prin vivacitatea tonurilor roşii, frunzişul arborilor plantaţi în faţa caselor avea culoarea celei mai autentice cocleli, iar porţiunile albastre ale cerului etalau un azur neverosimil; dar ansamblul lor crea destul de mulţumitor-, unor spectatori binevoitori, impresia unei pieţe publice.

Un şir de douăzeci şi patru de luminări de seu, cu mucurile tăiate cu grijă, aruncau o lumină puternică asupra acestor decoruri modeste, puţin obişnuite cu o asemenea sărbătoare. Aspectul magnific stârni un murmur de satisfacţie printre spectatori.

33Filozof antic grec (secolul al VI-lea î.e.n.)

Piesa începea printr-o ceartă a lui Pandolphe, un burghez naiv, cu fiica sa Isabella, care sub motiv că este îndrăgostită de un tânăr blond, se opunea în chipul cel mai îndărătnic cu putinţă să se mărite cu căpitanul Matamore, la care tatăl său ţinea morţiş – rezistenţă pe care Zerbina, camerista Isabellei, bine plătită de Leandru, o susţinea din răsputeri, cum se pricepea mai bine.La insultele pe care i le adresa Pandolphe, afurisita de subretă, gata totdeauna la ripostă, răspundea cu o sumedenie de sminteli, şi-l sfătuia să se căsătorească el însuşi cu Matamore dacă îl îndrăgea atâta. În ceea ce o privea, ea niciodată nu avea să îngăduie ca stăpâna ei să devină nevasta acestui hodorog, a unei mutre gata să primească bobârnace, a acestei sperietori de ciori bună de pus în vii. Furios, bietul om, vrând să vorbească cu Isabella între patru ochi, o tot împingea peZerbina să intre în casă; dar ea îşi ferea umerii de ghiontii bătrânului, răminind locului, cu o mişcare atât de elastică a corsajului, cu o întorsături din şold aşa de ştrengărească şi cu un foşnet de fuste atât de cochet, încât nicio balerină de profesie nu ar fi izbutit mai bine; iar la fiecare încercare zadarnică a lui Pandolphe, fără să-i pese de lumea care ar fi putut spune că are gura mare, ea râdea cu toate cele treizeci şi două de perle deOrient, şi mai strălucitoare încă în bătaia luminilor, iar râsul ei ar fi fost în stare să înseninеze până şi melancoliile lui Heraclit*/.* O strălucire diamantină îi ţâşnea din ochii aprinşi de un strat de fard aşternut cu grijă’ sub pleoape. Carminul îi înteţea rumeneala buzelor, iar fusta nou-nouţă.
croită din taftaua dăruită de marchiz, lucea în ape ce tremurau înfiorate, pălind că aruncă scântei.

Întreaga sală aplaudă jocul Zerbinei, iar seniorul de Bruyeres îşi şopti în sinea sa că dăduse dovadă de tare mult bun gust când o alesese pe această perlă a subretelor.

După aceasta, un nou personaj îşi făcu intrarea în scenă, privind la dreapta, la stânga, ca şi cum s-ar fi temut să nu fie surprins de cineva. EraLeandru, cel urât de taţi, de soţi, de tutori, însă dragostea fiicelor, a soţiilor şi a copilelor de sub tutelă; amantul, într-un cuvânt, acela care este visat,

care este aşteptat şi căutat, care trebuie să îndeplinească promisiunile idealului, să înfăptuiască himera poemelor, a comediilor şi a romanelor, să întruchipeze tinereţea, pasiunea, fericirea, să nu fie părtaşul niciunei dureri a omenirii, căruia să nu-i fie vreodată nici foame, nici sete, nici cald, nici rece, nici frică, să nu fie niciodată obosit ori bolnav; ci să fie totdeauna gata, fie noaptea, fie ziua, să scoată suspine, să gângurească declaraţii de iubire, să corupă *duenele,* să mituiască cameristele, să se caţere pe scări de frânghie, să scoată iute sabia din teacă în faţa rivalilor, dacă a fost surprins; şi toate acestea, totdeauna, proaspăt ras, bine frezat, cu lenjeria albă ca zăpada şi veşmintele foarte bine puse la punct, cu ochii mereu galeşi, cu gura numai zâmbet, ca un erou de ceară! Teribilă meserie, pe care n-o răsplăteşte îndeajuns nici iubirea tuturor femeilor.

Zărindu-l pe Pandolphe acolo unde socotea că n-o va întâlni decât pe Isabella, Leandru se opri într-o atitudine studiată îndelung în faţa oglinzii, şi pe care o ştia foarte nimerită pentru a-i scoate în relief avantajele persoanei sale: corpul sprijinit pe piciorul stâng, dreptul uşor îndoit, o mână pe garda spadei, iar cu cealaltă mângâiiidu-şi bărbia spre a face să strălucească mai bine faimosul solitar, cu ochii languroşi plini de dor, dar şi de flăcări, şi cu gura întredeschisă într-un surâs uşor, lăsând să-i lucească smalţul dinţilor. Era întradevăr foarte bine: costumul, împrospătat cu panglici noi, rufele strălucind de atâta albeaţă, revărsându-se în mici valuri între tunică şi pantaloni, pantofii strimţi, cu tocurile înalte, împodobiţi cu cocardă lată, toate contribuiau să-i dea aparenţa unui perfect cavaler. De aceea şi reuşi pe deplin în faţa doamnelor; chiar şi batjocoritoarea Yolanda nu-l găsi prea ridicol. Profitând de acest joc mut. Leandru îşi purtă privirea seducătoare peste rampă şi o opri asupra marchizei, cu o expresie pasionată şi rugătoare, care o făcu să roşească fără să vrea; apoi. Îşi îndreptă privirea din nou spre Isabella., o privire stinsă şi distantă, ca pentru a marca aşa cum se cuvine diferenţa dintre dragostea reală şi cea

simulată.

La vederea lui Leandru, mânia lui Pandolphe se transformă în exasperare. Le băgă în casă, pe fiică-sa şi pe subretă, dar nu atât de. Repede încâtZerbina să nu fi avut timpul să strecoare în buzunar un bilet adresat Isabellei, bilet prin care i se cerea o întâlnire nocturnă. Tânărul, rămas numai cu tatăl Isabellei, îl asigură în chipul cel mai politicos din lume că intenţiile sale erau cinstite şi nu urmăreau decât să întărească cea mai sfântă dintre uniuni, că era un tânăr de familie bună, că se bucura de stima celor mari şi de oarecare trecere la Curte, şi că nimic, nici chiar moartea, nu l-ar mai fi putut despărţi de Isabella, la care ţinea mai mult chiar decât la viaţa sa; cuvinte îneântătoare, pe care tânăra le asculta transportată de fericire, stând aplecată în balconul ei şi făcându-i lui Leandru tot felul de semne drăguţe de înţelegere şi de aprobare. Cu toată această elocinţă, dulce ca mierea, Pandolphe, cu o înfăţişare încăpăţânată şi senilă, se jura pe toţi sfinţii din cer că numai seniorul Matamore va fi ginerele său, iar de nu, îşi va. Trimite fata la mănăstire. Şi chiar în acest moment se va duce să-l caute pe notar spre a definitiva lucrurile.

De cum se îndepărtă Pandolphe, Leandru se apropie de frumoasa lui, care stătea tot la fereastră, întrucât bătrânul răsucise de două ori cheia în uşă, şi o rugă fierbinte, pentru a îndepărta orice tentative disperate, să consimtă la o răpire şi să se lase dusă la un sihastru, o cunoştinţă de-a lui, care nu se opune să căsătorească tinerele perechi, ale căror sentimente de iubire sunt neînţelese şi împiedicate de voinţa tiranică a părinţilor. La aceste cuvinte domnişoara răspundea cu modestie – mărturisind totuşi că nu este insensibilă la pasiunea lui Leandru –, că se cuvine respect faţă de cei cărora le datorăm lumina zilei, şi s-ar putea ca sihastrul să nu aibă toate încuviinţările pentru a cununa nişte tineri după rânduielile legii; însă ea făgăduia că se va împotrivi cât va putea mai bine şi că mai degrabă se va călugări decât să-şi pună mâna sa în laba lui Matamore.

Îndrăgostitul se retrăgea pentru a-şi organiza planul de

bătălie cu ajutorul unui oarecare valet, o secătură fără pereche, personaj cu o imaginaţie la fel de fertilă în materie de pungăşii, vicleniişi tertipuri ca şi jupân Polyen El urma să se reîntoarcă, pe seară, sub balcon şi s-o informeze pe stăpâna viselor sale despre reuşita acţiunilor întreprinse.

Isabella închidea fereastra, iar Matamore, cu felul său de-a sosi tocmai la ţanc, care îl caracteriza, îşi făcea intrarea în scenă. Aşteptata sa apariţie produse un efect, cu totul deosebit. Tipul acesta favorit avea darul să-i facă să râdă până şi pe cei mai posaci.

Deşi nimic nu impunea o acţiune atât de furibundă, Matamore, deschizându-şi picioarele ca un compas desfăcut peste măsură şi i'ăcând nişte paşi de câte şase picioare, ca acele cuvinte pomenite de Horaţiu, ajunse în faţa luminărilor şi se postă acolo cu pieptul înainte într-o atitudine insultătoare şi provocatoare, ca şi cum ar fi voit să arunce o sfidare întregii săli. Îşi răsucea mustaţa, îşi învârtea ochii holbaţi, pufnea din nări şi sufla îngrozitor, ca şi cum ar fi plesnit de mânie din pricina unei ocări ce ar fi meritat nimicirea întregului neam omenesc.

Pentru această ocazie solemnă Matamore îşi scosese din fundul cufărului un costum aproape nou, pe care nu-l îmbrăca decât la zile mari, şi căruia slăbiciunea *sa* de şopârlă îi punea şi mai mult în relief bizareria comică şi emfaza grotescă de gen spaniol. Acest costum consta dintr-o tunică bombată ca o cuirasă uşoară şi zebrată cu benzi diagonale, alternativ galbene şi roşii, care convergeau spre un şir de bumbi, ca nişte galoane răsturnate, formând un unghi ascuţit. Poalele tunicii coborau foarte jos pe pântee. Marginile tunicii şi răscroielile mânecii la subţiori aveau garnituri rotunde, umplute cu lină, colorate la fel;vărgături asemănătoare cu acelea ale tunicii descriau spirale bizare în jurul mânecilor şi pantalonilor, braţele şi coapsele căpătând astfel un aspect ridicol de fluieraş din trestie. Dacă i-ar fi trecut cuiva prin gând să pună unui cocoş ciorapi roşii, ar fi avut imaginea tibiilor lui Matamore.Enormi ciucuri galbeni se lăfăiau ca nişte verze peste pantofii cu garnituri roşii; jaretiere cu capetele atârnând libere îi

încingeau deasupra genunchiului picioarele, tot atât de fără de pulpe ca picioarele unui cocostârc. Un guler cu nenumărate creţuri, montat pe carton, ale cărui cute scrobite desenau o serie de 8-uri. Îi încercuia gâtul şi-l forţa să-şi ţină ridicată bărbia, atitudine favorabilă impertinenţelor rolului. Pe cap purta un fel de pălărie de pâslă. După moda din vremea luiHenric al IV-lea, ridicată la o margine şi cu un soi de creastă alcătuită din pene roşii şi albastre.

O capă despicată ca mustăţile racului, în aceleaşi culori ca şi restul costumului, îi flutura înapoia umerilor, săltată în sus, în chip burlesc, de o imensă spadă cu o gardă foarte grea, ce făcea ca vârful să-i fie îndreptat spre cer. La capătul acestei interminabile spade, care ar fi putut sluji de frigare pentru zece Sarazini, atârna un fel de rozetă, lucrată delicat în fire foarte subţiri de alamă, reprezentând o pânză de păianjen, dovadă convingătoare că Matamore folosea tare puţin această teribilă armă de război. Acei dintre spectatori care aveau ochii mai ageri ar fi putut chiar să recunoască mica jivină cu luciu metalic, atârnată de capătul firului ei, într-o desăvârşită linişte şi parcă absolut convinsă că nu va fi tulburată în munca sa.

Matamore, urmat de valetul său Scapin, ameninţat mereu să fie chiorât de vârful spadei, măsura de două’-trei ori scena, făcând să-i răsune tocurile şi pintenii, cu pălăria înfundată pe cap până la sprâncene şi maimuţărindu-se în fel şi chip de pantomime, încât spectatorii mai să leşine de atâta râs; în sfârşit, se opri şi, în faţa rampei, începu o cuvântare plină de lăudăroşenie, de exagerare şi de palavre, al căror cuprins îl redau mai jos, aproape întocmai, şi care ar fi putut demonstra erudiţilor că autorul piesei citise pe *Miles gloriosus* al lui Plaut, strămoş al neamului Maiamorilor.

— Pentru ziua de astăzi, Scapin, aş dori tare mult să las pâteva clipe în teaca ucigaşa mea, şi să le transmit medicilor grija de a popula cimitirile, al căror furnizor principal sunt eu. Când l-ai detronat ca mine pe şahul Persiei, când l-ai apucat cu o mână de barbă pe

Armorabaquin şi l-ai smuls din tabăra sa, iar cu cealaltă mână ai ucis zece mii de turci necredincioşi, când numai dintr-o lovitură de picior ai făcut să se prăbuşească întăriturile a o sută de cetăţi, când ai sfidat soarta, ai biciuit pericolele, ai ars pe jeratic nenorocirile, când ai jumulit ca pe un boboc de gâscă pe vulturul de Jupin1, ce refuza să vină pe câmpul de luptă la provocarea mea, temându-se de mine mai tare decât de Titani, când ai scăpărat cremenea cu săgeţile fulgerelor, când ai spintecat cerul cu vârful mustăţilor, îţi este îngăduit, cu siguranţă, să-ţi acorzi câteva clipe de distracţie şi unele glume. De altminteri, universul supus nu mai opune nicio rezistenţă în faţa curajului meu, iar ursitoarea Atropos mi-a trimis vorbă că foarfecele sale ştirbindu-se, tăind într-un a firul destinelor pe care le secera paloşul meu, a fost nevoită să le trimită la tocilar ca să le ascută. Aşadar, Scapin, trebuie să-mi stăpânesc cu amândouă mâinile vitejia, să mă abţin de la dueluri, războaie, masacre, devastări, jefuirile oraşelor, trânte cu giganţi, căsăpiri de monştri, după pilda luiTeseu şi a lui Hercule, isprăvi cu care îmi potolesc de obicei cruzimile neînduplecatei mele vitejii. Acum mă odihnesc. Să mai respire şi moartea! Dar, senior Marte, care pe lângă mine nu este decât o biată calfă, în ce desfătări îşi petrece oare vacanţele şi permisiile? Intre braţele albe şi drăguţe ale doamnei Venus, care, ca o zeiţă cu scaun la cap, îi preferă pe ostaşi tuturor celorlalţi oameni, dispreţuindu-l foarte pe şchiopul şi încornoratul ei de bărbat.

Pentru aceste motive am binevoit să catadicsesc să’ mă umanizez şi, văzând că zeul Cupidon nu îndrăznea să se avânte şi să-şi arunce săgeata cu vârful de aur spre un viteaz de calibrul meu, i-am făcut eu un uşor semn de încurajare. Ba mai mult, pentru ca săgeata sa micuţă să poată pătrunde în generoasa mea inimă de leu, mi-am lepădat cămaşa de zale, făurite din inelele dăruite de către zeiţe, împărătese, regine, infante, prinţese şi mari aristocrate de prin toate ţările, ilustrele mele amante, cămaşă vrăjită, care mă apără în cele mai nebuneşti şi îndrăzneţe acţiuni.

— După câte mi se pare, rosti valetul, care lăsa impresia că ascultase fulgerătoarea tiradă cu preţul unei grozave opintiri a minţii, asta înseamnă, atât cât poate bietul meu creier să înţeleagă, o elocinţă de o minunată retorică, atât de înfrumuseţată cu vorbe potrivite şi cu metafore după stilul asiatic, că imaginaţia prea vitezei voastre seniorii s-a aprins după vreo tinerică din oraş;*alias*[34]: sunteţi amorezat ca un simplu muritor.

— Bine ai grăit, replică Matamore cu o sinceritate nepăsătoare şi trufaşă, ai nimerit chiar în miezul lucrurilor şi nu eşti prea lipsit de minte pentru un valet. Da, am acest beteşug: sunt amorezat; dar să nu-ţi fie teamă că-mi va moleşi curajul. I s-a putut întâmpla lui Samson să fie tuns, iar lui Alcide să toarcă într-una la caiere. Dalila nici n-ar fi îndrăznit să se atingă de chica mea.Omphala mi-ar fi tras cizmele. La cel mai mic semn de nesupunere i-aş fi trântit pe masă pielea leului din Nemeea ca pe o mantie spaniolă.

O asemenea reflecţie, umilitoare pentru un suflet nobil, mi-a trecut prin minte în aceste clipe de răgaz. Este adevărat că am învins neamul omenesc. Dar n-am decimat decât din jumătatea bărbătească. Femeile, prin slăbiciunea lor. Scapă de sub puterea mea. N-ar fi cuviincios să le retez capul, să le tai braţele şi picioarele, să le despic în două până la brâu, aşa cum am obiceiul să procedez cu inamicii mei masculini.

Astea sunt brutalităţi marţiale, pe care politeţea le respinge. Să le frâng inimile, să-mi predea fără de condiţii sufletul, să viu de hac virtuţilor, îmi este de ajuns. Este foarte adevărat că am supus mai multe inimi de femei decât nisipul mării şi decât stelele de pe cer, că Urăsc după mine, pe vinde călătoresc, patru cufere pline cu scrisori de dragoste, bilete dulci şi misive urgente şi că dorm pe o saltea umplută cu bucle negre, castanii, blonde, roşcate, pe care mi le-au sacrificat cele mai pudice

1 *Alcide,* numele dinspre tată al lui Hercule.

făpturi feminine. Însăşi Junona mi-a făcut avansuri

34Cu alte cuvinte (lat).

serioase, pe care le-am respins deoarece imortalitatea ei era ceva cam prea coaptă, deşi dumneaei devine iarăşi fecioară, în fiecare an, când se scaldă în fântâna din C’anathos; dar toate aceste triumfuri eu le socotesc drept înfrângeri şi nu doresc o coroană de lauri căreia îi lipseşte chiar şi o singură frunză; fruntea mea s-ar simţi dezonorată. Fermecătoarea Isabella încearcă să-mi reziste şi, cu toate că nu dispreţuiesc cutezanţele, nu voi putea suferi această necuviinţă; şi ţin ca ea însăşi să-mi aducă, pe un talger de argint, cheile de aur ale inimii sale, în genunchi, despletită, cerându-mi iertare şi îndurare. Scapin, somează această fortăreaţă să se predea fără întârziere. Îi acord trei minute de gândire: în timpul acestei aşteptări, are să tremure clepsidra în mâna
Timpului înspăimântat.

După această peroraţie, Matamore se proţăpea într-o atitudine extravagantă, căreia unghiurile şi colţurile membrelor sale neînchipuit de slabe îi sporeau ridicolul.

Fereastra rămase -închisă la somaţiile batjocoritoare ale valetului. Sigură de calitatea straşnică a zidurilor fortăreţei, şi nefiindu-i teamă că se va crea vreo breşă, garnizoana – alcătuită dinIsabella şi din Zerbina – nu dădu niciun semn de viaţă. Matamore, pe care nimic nu-l uimeşte, se miră totuşi de această tăcere.

— *Sangre y fuego* J1 Cer şi pământ! Fulgere şi bubuituri! răcni el, de i se zbârli podoaba capilară de sub nas, de parcă ar fi fost mustăţile unui cotoi supărat. Stricatele astea nu dau un semn de viaţă, de parcă ar fi nişte capre moarte. Să se înalţe stindardul de pace, să se sune semnalul de predare, că de nu, dintr-un bobârnac fărâm casa! Nesimţitoarea ar merita să fie zdrobită sub ruine.Scapin, prietene, cum îţi explici tu oare această apărare hyrcaniană, sălbatică, împotriva farmecelor mele, care, după cum este bine ştiut, nu au rival nici pe globul pământesc şi nici chiar în Olimpul cel locuit de zei?

— Mi-o explic foarte firesc. Un anumit Leandru, mai puţin frumos decât dumneavoastră, fără îndoială, dar nu toată lumea are bun gust, este înţeles, pe ascuns, cu cea din

cetate; bărbăţia şi meritele dumneavoastră atacă o fortăreaţă cucerită. Dumneavoastră aţi sedus tatăl, Leandru a sedus fata. Asta e totul.

— Leandru ai spus? Oh, nu mai repeta acest nume execrabil şi plin de scârbă, sau altminteri, de turbare, mut soarele din loc, chiorasc luna şi săltind pământul de capetele osiei sale, am să-l scutur de-o să iasă prăpădenie de potop, ca al lui Noe sau al lui Ogyges2. Să-şi permită, sub

1Sânge şi foc (Sp.).

e Ogyges, rege al Scoţiei, considerat în Beotia şi Aftica drept părintele omenirii. După legenda beoţiană, potopul ar fi avut loc pe vremea sa.

nasul meu, să facă curte Isabellei, doamna gândurilor mele! filfizon afurisit, destrăbălat vrednic de spânzurătoare, crai ticălos, unde eşti, ca să-ţi crap botul, să-ţi crestez cruci pe mutră, să te vâr în frigare, să te străpung, să te ciuruiesc, să te fac fărâme, să-ţi scot măruntaiele, să te calc în picioare, să te zvârl pe rug şi să-ţi arunc cenuşa în cele patru vânturi?

Dacă ai fi apărut când mă aflam în culmea furiei, ar fi fost de ajuns trăsnetul nărilor mele, ca să te expediez dincolo de lumi, în dogoarea focurilor elementare; te-aş fi azvârlit în înaltul norilor, de n-ai mai fi căzut înapoi niciodată. Să mi te aşezi în cale! Mă cutremur eu însumi la ideea nenorocirilor şi a dezastrelor pe care le poate aduce bietei omeniri o asemenea îndrăzneală.N-aş putea să pedepsesc în mod demn o atare crimă fără a sfărâma în aceeaşi clipă planeta.Leandru, rivalul lui Matamore! Pe Mahom 1 şiTervagant 2! Vorbele înspăimântate se trag înapoi şi refuză să exprime o asemenea enormitate. Nu se poate să le reuneşti; urlă când le iei de guler ca să le apropii, deoarece ştiu că ar avea de-a face cu mine dacă şi-ar permite această libertate. De aici înainte, Leandru – o, limba mea, îţi cer iertare că te-am făcut să pronunţi acest nume infam – poate să se considere defunct şi poate să se ducă el însuşi să-şi comande monumentul funerar la

pietrar, dacă voi avea totuşi mărinimia să-i acord cinstea de a fi înmormântat.

1 *Mahom,* nume dat în *Chansons de geste* unui idol sdorat de musulmani.

2 *Tervagant,* divinitate adorată de sarazini – după opinia celor din Evul Mediu.

— Pe sângele Dianei! exclamă valetul, iată-l că a picat cum nu se poate mai la ţanc; seniorulLeandru tocmai traversează piaţa, cu paşi gravi.

O să-i cereţi pe şleau socoteală despre fapta sa, iar întâlnirea dintre două firi atât de curajoase şi de mândre va constitui un spectacol magnific;fiindcă n-am să vă ascund că acest gentilom, printre maeştrii de arme şi profesorii de scrimă din oraş, se bucură de faima de a fi un destul de bun gladiator. Trageţi-vă sabia din teacă; cât despre mine, am să stau la pândă, ca să nu fiţi deranjaţi de ofiţerii de poliţie, sau de oamenii lor, când veţi ajunge la încăierare.

— Scânteile spadelor noastre au să-i facă s-o ia la sănătoasa, şi n-au să îndrăznească, secăturile, să păşească în acest cerc de flăcări şi de sânge.Rămâi cât mai aproape de mine, dragul meu Scapin;dacă, din întâmplare, am să capăt vreo lovitură de sabie şi am să fiu rănit serios, să poţi să mă prinzi în braţe, răspunse Matamore căruia îi plăcea tare mult să fie întrerupt în duelurile sale.

— Proţăpiţi-vă cu curaj în faţa lui, spuse valetul împingându-şi stăpânul, şi împiedicaţi-i trecerea.

Văzând că nu mai există niciun mijloc de abate în retragere, Matamore îşi înfundă pălăria pe ochi, îşi răsuci mustaţa, apucă de minerul imensei sale spade şi înaintă spre Leandru, pe care îl măsură din tălpi şi până în creştet, în chipul cel mai insolent cu putinţă; dar era bravadă curată, deoarece se auzea cum îi clănţane dinţii în gură şi se vedea cum îi bâţâie şi îi tremură picioarele subţiri, ca nişte trestii în bătaia viscolului. Nu-i mai rămânea decât o speranţă, să-l intimideze pe Leandru prin urlete şi ţipete, prin ameninţări şi palavre, adeseori sub piei de leu ascunzându-se nişte bieţi iepuri.

— Domnule, ştiţi dumneavoastră că eu sunt căpitanul Matamoros, care aparţine celebrei caseCuerno de Cornazan, şi sunt aliat cu nu mai puţin ilustra familie Escobombardon de la Papirontonda?Eu cobor din Anteu după mamă.

— Eh! coborâţi şi din lună dacă asta vă distrează, răspunse Leandru ridicând dispreţuitor din umeri; ce mă privesc toate gugumăniile astea?

— Căpăţână şi maţe! Domnule, au să vă privească numaidecât; este încă timp, tuliţi-o şi vă cruţ. Tinereţea dumneavoastră mă înduioşează.Priviţi-mă bine. Eu sunt teroarea universului, prietenul Cârnei, providenţa groparilor; pe unde calc eu, cresc ci'uci. Abia dacă îndrăzneşte să mă urmeze chiar şi umbra mea, într-atât o port prin locuri periculoase. De intru, pătrund printr-o breşă; de ies, păşesc pe sub un arc de triumf;când înaintez, atac; dacă mă dau înapoi, este pentru a distruge; dacă mă culc, îmi aştern pe jos duşmanul ucis pe câmpul de bătălie, dacă trec peste un râu, acesta-i sângele vrăjmaşilor, iar arcadele podului sunt făcute din coastele duşmanilor. Îmi place nespus de mult să mă vâr în vălmăşaguri, şi să omor, să ciopârţesc, să masacrez, să lovesc vârtos cu tăişul săbiei, să împung cu vârfui. Azvârl caii în aer cu călăreţi cu tot şi sfărâm oasele elefanţilor ca pe nişte fire câe paie. La asalturi escaladez zidurile slujindu-mă de două piroane şi-mi vâr braţul pe ţeava tunurilor ca să subtilizez ghiulelele. Vântul iscat de sabia mea răstoarnă batalioanele cum doboară furtuna snopii de pe arie. Când Marte mă întilneşte pe vreun câmp de bătălie, o ia iute din loc, de frică să nu-l ucid, cât este el coşcogeamite zeu al războiului; în sfârşit, vitejia mea este atât de mare, şi spaima pe care o inspir atât de grozavă, încât, până în prezent, eu, s. Piţer al cumetrei Morţi, nu am putut să-i văd pe viteji decât din spate.

— Ei bine, ai să ai ocazia să vezi pe unul din faţă, spuse Leandru, lipindu-i lui Matamore pe imul din obraji o formidabilă palmă, al cărei ecou burlesc răsună până în fundul sălii. Nenorocitul de el se roti în loc, gata să cadă; o

a doua palmă, nu mai puţin energic cârpită decât prima, dar pecelălalt profil, îl readuse la echilibrul vertical.

În timpul acestei scene, Isabella şi Zerbina apăruseră clin nou în balcon. Răutăcioasa subretă se ţinea cu mâinile de pântece de atâta râs, iar stăpâna sa îi făcea semn din cap, prieteneşte, lui Leandru.

Din fundul pieţii, întovărăşit de notar, îşi făcea apariţia Pandolphe, cu degetele răşchirate şi cu ochii holbaţi de surpriză, privind la Leandru cum îl bătea pe Matamore.

Solzi de crocodili şi cornuri de rinoceri! vocifera fanfaronul, groapa îţi este deschisă, tâlharule, pungaşule, banditule, şi am să-ţi fac vânt în ea.Ar fi fost mai bine pentru tine să tragi tigrii de mustăţi şi şerpii de coadă în pădurile Indiei. Să-l întăriţi pe Matamore! Nici Pluton, cu furca lui, nu s-ar încumeta la aşa ceva. L-aş deposeda de infern şi i-aş răpi-o pe Proserpina. Haidem, ueigaşa mea spadă, ieşi la aer, atată-te, străluceşte la soare, iar fulgerul tău să aibă drept teacă pântecele acestui nechibzuit. Mi-e sete de sângele, de măduva, de măruntaiele lui şi am să-i smulg sufletul printre dinţi.

Pe când rostea toate acestea, Matamore, într-o stare cumplită de nervi, rotindu-şi încoace şi încolo ochii, plescăind zgomotos din limbă, părea să facă cele mai uimitoare eforturi pentru a-şi scoate sabia rebelă din teacă. Năduşeala îi curgea şiroaie tot trăgând de sabie, dar prudenta ucigaşă voia pesemne să rămână acasă în acea zi, fără îndoială ca să nu-şi păteze oţelul lustruit, în aerul umed.

Obosit de toate aceste contorsiuni burleşti, tânărul amorez, cu o lovitură de picior bine plasată, îl dete de-a rostogolul pe fanfaron până în celăr lalt capăt al scenei, şi apoi se retrase după ce mai îritâi o salută pe Isabella cu o graţie aleasă.

Matamore, căzut pe spate, mişca din membrele subţiri ca o lăcustă răsturnată. Când, în fine, cu ajutorul valetului său şi ai lui Pandolphe ajunse iar în picioare, şi după ce se asigură că Leandru plecase, Matamore se porni să strige cu

o voce gâfâindă şi parcă sugrumată de furie:

— Te rog, Scapin, încinge-mă cu platoşa de fier, pleznesc de furie, am să explodez ca o bombă!Şi tu, spadă perfidă, care-ţi trădezi stăpânul în clipa supremă, aşa mă răsplăteşti tu pe mine, care te-am adăpat întotdeauna cu sângele celor mai mândri căpitani şi al celor mai viteji duelişti? Nu ştiu ce mă reţine să nu te sfărâm de genunchi în mii de bucăţi, ca laşă, sperjură şi trădătoare; dar tu ai Vrut să mă faci pesemne să înţeleg că adevăratul războinic trebuie să lupte necontenit, şi să nu-şi uite îndatoririle sălăşluind într-o Capua a amorului. Intr-adevăr, săptămâna aceasta nu am înfrânt nicio oaste, nu am luptat cu nicio jivină năpraznică sau cu vreun dragon, xiu i-am furnizat morţii raţia sa de cadavre, iar rugina s-a aş! cm ut pe paloşul meu; rugină de ruşine, pecete a trândăviei! Chiar sub ochii alesei mele, un găgăuţă tinerel ca ăsta îşi bate joc de mine, mă insultă şi mă provoacă. Lecţie profundă! Învăţăminte filosofice! fabulă morală! De acum înainte am să omor totdeauna doi sau trei oameni înainte de a prinzi, ca să fiu sigur că spada mea iese uşor din teacă. Să-mi aminteşti asta.

— S-ar putea foarte bine ca Leandru să se reîntoarcă, spuse Scapin; dacă am încerca cu toţii să scoatem formidabila dumneavoastră sabie din teacă?

Matamore se propti zdravăn de un pietroi mare,Scapin apucă vârtos de mâner, Pandolphe de valet şi notarul de Pandolphe; după câteva zmucituri lama nu mai rezistă eforturilor celor trei caraghioşi, care se rostogoliră într-o parte, cu picioarele în sus, în timp ce fanfaronul se prăvălea de cealaltă parte, cu picioarele desfăcute, ţinând încă încleştat în mâini teaca spadei.

Matamore se săltă repede în picioare, îşi reluă spada şi exclamă cU emfază:

— Acum se poate spune că Leandru a trăit;ca să scape de moarte nu-i mai rămâne altceva de făcut decât să emigreze pe vreo planetă îndepărtată. Chiar de s-ar vârî în măruntaiele pământuluj, l-aş scoate la suprafaţă, [35]ca să-l

35Cîntec popular însoţit de dans (sp.).

străpung cu sabia asta, afară numai dacă nu-l voi îi prefăcut în stană de piatră, când îl voi privi cu ochii mei deMeduză, ce îngrozesc de moarte.

Cu toată înfrângerea suferită, bătrânul şi încăpăţânatul Pandolphe nu se îndoi măcar o clipă în ceea ce privea eroismul lui Matamore, şi stăruiade zor în ideea caraghioasă de a-i da fiicei sale drept soţ pe magnificul cavaler. Isabella se pornipe plâns şi spuse că mai degrabă se duce la mănăstire decât să accepte o asemenea căsătorie; Zerbina îl apără cât putu mai bine pe frumosul Leandru, şi jură pe virtutea sa – o, ce grozav jurământ – că această căsătorie nu se va încheia.

Matamore atribui această primire glacială unui exces de pudoare, întrucât persoanelor bine crescute nu le place să-şi dezvăluie pasiunea. Dealtminteri el nici n-o curtase încă pe Isabella şi nu avusese prilejul să se arate în toată gloria sa, imitând în această privinţă discreţia lui Jupiter faţă deSemele, care pentru că a vrut să-şi cunoască divinul amant în strălucirea puterii sale, s-a prăvălit cuprinsă de flăcări şi a fost prefăcută într-o grămăjoară de cenuşă.

Fără să-l asculte mai departe, cele două femei intrară din nou în casă. Matamore, care se credea curtenitor, porunci valetului să-i caute o chitară şi, sprijinindu-şi piciorul de o bornă din faţa zidului, începu să gâdile pântecul instrumentului, spre a-l face să râdă. Apoi se porni să miorlăie un cuplet de *seguidilla1* în limba andaluză, cu nişte stridenţe în glas atât de bizare, cu sunete din gâtlej teribil de ciudate şi cu nişte note aşa de imposibile, încât ai fi spus că este serenada lui Raminagrobis sub streaşină pisicii albe.

O oală cu apă vărsată de Zerbina sub pretextul răutăcios că vrea să ude florile, nu-i stinse furia muzicală.

— Astea sunt lacrimi de înduioşare căzute din ochii frumoşi ai Isabellei, spuse Matamore; în mine eroul este dublat de virtuos, şi mânuiesc lira la fel de bine ca şi spada.

Din nefericire, neliniştit de zgomotul ce aducea a serenadă, Leandru, care dădea târcoaie pe aproape, îşi

făcu din nou apariţia, şi, nesuportând ca acest păcătos să cânte sub balconul iubitei sale, smulse chitara din mâinile lui Matamore, năuc de spaimă. Apoi îl pocni cu ea atât de puternic în scăfârlie, de se sparse pântecele intrumentului, iar fanfaronul, trecând cu capul prin chitară, rămase cu gâtul prins ca într-un butuc chinezesc de osândă.Leandru, neslăbind din mână coada chitarei, se apucă să-l tragă încoace şi încolo pe. SărmanulMatamore, smutindu-l şi zgâlţâindu-l brusc, izbindu-l de culise, apropiindu-l de luminări, gata-gata să-l pârlească, ceea ce constituia efecte teatrale pe cât de ridicule, pe atât de amuzante. Săturându-se de atâta distracţie, Leandru îi dete brusc drumul lui Matamore, care se întinse, la pământ, pe burtă.Imaginaţi-vă ce înfăţişare avea în această poziţie nefericitul Matamore, care părea că poartă pe cap o tigaie.

Dar nenorocirile sale nu se sfârşeau aici. Valetullui Leandru, renumit prin bogata sa imaginaţie,

Născocise o serie de stratageme pentru a împiedica cu orice preţ. Căsătoria Isabellei cu Matamore.

Învăţată de el, o anumită Doralisa, foarte cochetă şi galantă, apărea însoţită de un frate, spadasin,reprezentat de către Tiran, înarmat cu înfăţişaf rea sa cea mai feroce şi purtând sub braţ două spade lungi, care întruchipau o cruce a SfântuluiAndrei, cu o înfăţişare ce stârnea groaza. Domnişoara se plângea că a fost compromisă de domnulMatamoros şi. Apoi părăsită pentru Isabella, fata lui Pandolphe, insultă care cerea o satisfacţie sângeroasă.

— Isprăviţi repede cu tâlharul ăsta, îi spusePandolphe viitorului său ginere, n-are să fie decât un fleac pentru incomparabila dumneavoastră valoare, care nu s-ar speria de o întreagă oaste de sarazini.

Deşi în contra voinţei sale, Matamore după nenumărate mofturi amuzante se aşează în gardă, dar tremura ca un plop, iar spadasinul, fratele Doralisei, făcu să-i sară spada din mână cât colo, încă de la prima ciocnire a lamelor, şi îl lovi cu latul săbiei până ce Matamore începu să ceară îndurare.

Pentru ca ridicolul să fie complet, doamna Leonarda, îmbrăcată în chip de *duena* spaniolă, îşi făcu apariţia ştergi ndu-şi ochii de cucuvea cu obatistă enormă, scoţând nişte suspine în stare să înmoaie şi pietrele, şi agitând pe sub nasul luiPandolphe o promisiune, de căsătorie parafată cu semnătura contrafăcută a lui Matamore. O nouă grindină de lovituri se abătu peste mizerabilul vinovat de perfidii atât de complicate, şi printr-o hotărâre unanimă fu condamnat s-o ia de nevastă pe Leonarda, drept pedeapsă pentru lăudăroşeniile sfruntate, pentru palavrele şi laşităţile sale. Pandolphe, scârbit de Matamore, nu mai făcu nicio greutate şi acordă mâna fiicei sale lui Leandru, gentilom desăvârşit.

Bufonada, însufleţită de jocul actorilor, fu viu aplaudată. Bărbaţii găsiră că Subreta este fermecătoare, femeile remarcară graţia decentă a Isabellei, iar Matamore obţinu cel mai mare succes; era tare greu să găseşti un fizic mai adecvat pentru un asemenea rol, o emfază mai grotescă, gesturi mai fantaste şi mai neprevăzute. Leandru fu admirat de doamnele frumoase, deşi cavalerii îl socotiră puţin cam înfumurat. Acesta era, Intr-adevăr, efectul pe care-l producea de obicei, şi, la drept vorbind, nici nu urmărea altceva, fiind mai grijuliu cu persoana, decât cu talentul său. Frumuseţea
Serafinei nu duse lipsă de admiratori şi nu puţini gentilomi, cu riscul de a-şi supăra frumoasele vecine, se jurau pe mustăţile lor că Serafina este o fată adorabilă.

Sigognac, ascuns îndărătul unei culise, se desfătare nespus privind la jocul Isabellei, cu toate că uneori se simţea gelos în sinea lui din pricina glasului tandru cu care îi răspundea lui Leandru, nefiind încă obişnuit cu acele amoruri prefăcute din teatru, care ascund adeseori aversiuni profunde şi duşmănii reale. De aceea, la sfârşitul piesei, Sigognac o felicită pe tânăra comediană cu un aer forţat, pe care ea îl simţi şi nu-i veni deloc greu să bănuiască motivul.

— Dumneata, Isabella, joci admirabil rolul de îndrăgostită şi cineva ar putea chiar să se înşele.

— Dar nu-i oare asta meseria mea? răspunse fata

surâzând, şi nu m-a angajat pentru aceasta directorul trupei?

— Fără îndoială, spuse Sigognac; dar ce sincer îndrăgostită păreai de acest înfumurat care nu ştie altceva decât să-şi arate dinţii, ca un câine pe care-l întăriţi, să-şi etaleze genunchii şi să se fălească cu picioarele frumoase!

— Rolul îmi cerea aşa; trebuia cumva să stau ca un buştean, cu un aer dizgraţios şi posac? dealtminteri nu mi-am păstrat oare modestia unei tinere de familie bună? Dacă n-am făcut-o, spuneţi-mi, am să mă corijez.

— Oh! nu. Păreai o domnişoară pudică, crescută cu multă grijă, în respectul celor mai alese purtări, şi nu s-ar fi putut reproşa absolut nimic jocului dumitale atât de just, de adevărat, de decent, încât imita la perfecţie realitatea însăşi.

— Scumpul meu baron, uite că se sting luminile.Lumea a plecat şi o să ne trezim în întuneric.

Aşază-mi mantia pe umeri şi iii atât de amabil să mă conduci până la camera mea.

Cu toate că mâinile îi tremurau puţin, Sigognac se achită fără prea multă stângăcie de această funcţie, nouă pentru el, de *cortejo* 1 al unei actriţe, şi ieşiră împreună din sală, unde nu mai rămăsese nimeni.

Oranjeria era situată la o oarecare distanţă de castel, ceva mai la stânga, în mijlocul unui bogat desiş de arbori. Faţada ce putea fi văzută din această parte era la fel de splendidă ca şi cealaltă.Cum nivelul parcului era mai coborât decât acela al parterului cu flori, faţada câştiga în amploare şi perspectivă printr-o terasă împodobită cu o rampă cu baluştri pântecoşi, întretăiată din loc în loc de socluri ce susţineau vase mari din faianţă albă şi albastră, în care creşteau arbuşti şi ultimele flori ale anotimpului.

O scară cu rampă dublă cobora în parc, formând un ieşind al zidului ce susţinea terasa, zid alcătuit din mari panouri de cărămizi, încadrate de piatră.
Toată această rânduire arhitecturală producea o impresie deosebit de majestuoasă.

Să fi fost cam orele nouă seara. Luna răsărise.

O boare uşoară, asemenea unui văl subţire de argint, îndulcea conturul lucrurilor, fără să te împiedice totuşi să le deosebeşti. Se vedea foarte bine faţada castelului; câteva ferestre erau luminate culuciri roşietice, în timp ce unele geamuri, izbite de razele astrului nocturn, sclipeau pe neaşteptate, ca nişte solzi de peşte. Sub palida lumină selenară,tonurile trandafirii ale cărămizilor căpătau o nuanţă liliachie de o nespusă dulceaţă, iar temeliile de piatră băteau în culoarea cenuşie a mărgăritarelor. Peste plăcile de ardezie noi ale acoperişurilor alunecau reflexe albe, ca pe oţelul lustruit,iar dantela neagră a crestei se desprindea pe uncer de o transparenţă lăptoasă. Picături de luminăcădeau peste frunzele arbuştilor, ce izvorau dinemailul vaselor şi se împrăştiau ca nişte diamante pe pajiştea ce se întindea în faţa terasei. Dacă priveai în zare, descopereai un spectacol tot atâtde încântător; aleile parcului, care, ca peisajelelui Breughel, cel poreclit din Paradis, se pierdeau în depărtări şi în ceţuri de azur, iar la capătul aleilor luceau uneori lumini argintii, reflexe ale statuilor de marmoră sau ale fântânilor ţâşnitoare.

Isabella şi Sigognac urcară scara, şi, fermecaţi de splendoarea nopţii, mai făcură eâţiva paşi pe terasă, înainte de a se îndrepta spre camerele lor. Întrucât se aflau în loc descoperit, sub privirile celor din castel, pudoarea tinerei comediene nu se alarma deloc din pricina acestei plimbări nocturne. Dealtminteri, timiditatea baronului o liniştea pe deplin şi, cu toate că rolul ei era de ingenuă, ea ştia destule despre problemele dragostei ca să nu ignore faptul că, în primul rând, ceea ce caracterizează adevărata pasiune este respectul. Sigognac nu-i făcuse nicio mărturisire în chip formal, dar se simţea iubită de tânăr şi nu se temea că el ar fi putut face vreo faptă necugetată în privinţa virtuţii ei.

Stăpâniţi de fermecătoarea stânjeneală a dragostei ce se înfiripă, tânăra pereche, plimbându-se sub clarul de lună alături, braţ la braţ, într-un parc pustiu, nu-şi spunea decât lucrurile cele mai fără de însemnătate din lume. Cine i-ar fi spionat, ar fi fost surprins neauzind decât vorbe oarecare,

reflecţii fără de importanţă, întrebări şi răspunsuri banale. Dar, dacă cuvintele nu trădau niciun mister, tremurul vocilor, accentul emoţionat, tăcerile, suspinele, tonul şoptit şi confidenţial al convorbirii, mărturiseau preocupările sufletului.

Apartamentul Yolandei era vecin cu acela al marchizei şi dădea spre parc. După ce cameristele o ajutaseră să se dezbrace, frumoasa tânăra, privind distrată pe fereastră, ia luna ce strălucea peste creştetele arborilor falnici, îi zări pe Isabella şi pe Sigognac, plimbându-se pe terasă fără altă companie decât aceea a umbrei lor.

Cu siguranţă, neîndurătoarea Yolanda, mândră ta o zeiţă ce era, nutrea numai dispreţ faţă, de sărmanul baron de Sigognac, prin faţa căruia uneori, la vânătoare, trecea ca o apariţie orbitoare, într-un vârtej de lumină şi de zgomot şi pe care, de curând, aproape că-l insultase; însă nu-i plăcu sa-i vadă sub fereastra sa, alături de o femeie tânăra, căreia, fără îndoială, îi şoptea cuvinte de amor. Ea nu admitea că era posihil să se scutureastfel cineva de sub jugul ei. Trebuia ca muritorii să «e’stingă în tăcere pentru dânsa.

Yolanda se culcă destul de prost dispusă şi nu închise ochii decât cu trudă: cei doi îndrăgostiţizăboveau în imaginaţia sa.

Sigognac o conduse pe Isabella până în pragul camerei ei, şi, pe când se pregătea să intre încamera lui, tânărul zări în fundul coridorului unpersonaj misterios, drapat într-o mantie de culoarea peretelui, iar o pulpană a mantiei, aruncatăpeste umăr, îi ascundea faţa până la ochi; o pălărie cu borul răsfrânt îi acoperea fruntea şi nuîngăduia să-i distingi trăsăturile, la fel ca şi cumar fi fost mascat. Zărindu-i pe Isabella şi pe baron, încercă să se facă cât mai nevăzut, lipindu-se dezid: personajul nu era niciunul dintre comedianţi,deoarece aceştia se retrăseseră în camerele lor.

Tiranul era mai mare. Pedantul mai gros, Leandru t mai zvelt; nu avea nici turnura lui Scapin, nici cea a lui Matamore, dealtminteri uşor de recunoscut după

slăbiciunea sa excesivă pe care nicio mantie, oricât de bogată şi de largă, n-ar fi fost în stare s-o ascundă.

Nevoind să pară curios şi nici să-l stinghereascăpe necunoscut, Sigognac se grăbi să treacă pragul camerei sale, dar nu fără a fi remarcat-totuşi mai înainte că uşa camerei cu tapiţerii, unde era găzduită Zerbina, stătea discret întredeschisă, ca şi cum ar fi aşteptat un oaspete care nu voia să fie auzit.

Când se află în cameră, un imperceptibil scârţâit de pantofi şi zgomotul uşor al unui zăvor închis cu precauţie îl înştiinţară că personajul ce dădea târcoale, acoperit cu atâţa grijă de mantia sa, ajunsese unde era aşteptat.

Cam o oră mai târziu, Leandru deschise încetişor uşa, privi cu atenţie dacă coridorul era pustiu şi, călcând uşor, de-abia punând piciorul pe pământ, ca o dansatoare gitană ce execută dansul ouălor, ajunse până la scară, pe care o coborî cu un mers mai uşor şi mai mut chiar decât al fantomelor rătăcitoare din castelele cu stafii, o ţinu mereu pe lângă zid, profitând de umbra lui, şi se îndreptă către parc, spre o grădină în care se zăreau câteva pilcuri de arbori şi în centrul căruia trona o statuie a lui Amor discretul, ce ţinea degetul lipit de buze. Ajungind în acest loc, desemnat fără îndoială mai dinainte, Leandru se opri şi păru că aşteaptă pe cineva.

Am amintit mai înainte că Leandru, interpretând în avantajul său surâsul cu care marchiza recunoscuse şi întâmpinase salutul ce-i fusese adresat, îşi luase îndrăzneala să scrie castelanei de Bruyeres o scrisoare, pe care Jeanne, sedusă cu câteva monede, urma s-o pună în taină pe masa de toaletă a stăpânei sale.

Scrisoarea era concepută aşa cum o dăm mai jos recopiată, pentru a vă face o idee despre stilul pe care-l întrebuinţa Leandru în seducerea doamnelor nobile, activitate în care excela, dupăcum afirma el.

”Doamnă, sau mai degrabă zeiţă a frumuseţii, numai farmecele dumneavoastră incomparabile sunt răspunzătoare de neplăcerile pe care vi leatrag. Farmecele.

Dumneavoastră mă silesc, prin strălucirea lor, să ies din umbra în care ar fi trebuit să rămân învăluit şi să mă apropii delumina lor, asemenea delfinilor ce se ridică dinadâncurile oceanului către luminile pe care le aruncă felinarele pescarilor, cu toate că ei îşi vor ţ găsi acolo moartea şi vor pieri, fără cruţare, subvârful ascuţit al harpoanelor. Ştiu prea bine căvoi înroşi cu sângele meu valurile, dar cum nu potsă mai trăiesc aşa, îmi este tot una dacă voi muri. De bună seamă, este o îndrăzneală neobişnuită să am o atare pretenţie, rezervată semi-zeilor, de a primi din mâna dumneavoastră lovitura fatală. Îmi voi încerca norocul: deoarece, simţindii-mă dinainte zdrobit de deznădejde, nimic mai rău nu poate să mi se întâmple şi prefer să întâmpin mânia dumneavoastră, decât nepăsarea sau dispreţul. Pentru a-i da lovitura de graţie, trebuie să priveşti victima, şi eu, găsindu-mi pierzarea clin pricina cruzimilor dumneavoastră, voi gusta din suprema fericire de a fi fost zărit. Da, vă iubesc, cloamnă, şi, dacă aceasta înseamnă crimă, nu mă căiesc. Dumnezeu îngăduie să fie adorat;stelele rabdă admiraţia celui mai umil dintre păstori; este soarta marilor perfecţiuni, a dumneavoastră, de a nu putea fi iubite deal de cei care sunt mai prejos, deoarece ele nu au egal pe pământ: de-abia dacă găsesc în ceruri!Eu nu sunt, vai! decât un biet comedian de provincie, dar, chiar de-aş fi duce sau prinţ, copleşit ăe toate darurile soartei, capul nu mi-ar ajunge la picioarele dumneavoastră, şi între splendoarea dumneavoastră şi neantul meu ar exista totuşi depărtarea dintre pisc şi abis. Pentru a culege o *inimă, va trebui, oricând, să vă aplecaţi. Inima mea, doamnă, îndrăznesc să o spun, este pe cât de mândră pe atât de duioasă, şi cea care nu o va izgoni va găsi în ea iubirea cea mai înflăcărată, delicateţea cea mai desăvârşită, respectul cel mai deplin şi un devotament fără ăe margini. Dealtminteri, dacă o asemenea fericire s-ar pogorî asupra mea, indulgenţa dumneavoastră n-ar cobori poate atât de jos pe cât îşi închipuie. Deşi soarta potrivnică şi pizma geloasă a unui nobil puternic m-au silit să recurg la hotărârea disperată de a mă ascunde în teatru sub*

deghizarea rolurilor, eu nu sunt dintr-o spiţă care să mă facă să *roşesc.*
Dacă aş îndrăzni să divulg secretul pe care mi-l impun raţiuni de stat, s-ar vedea că un sânge destul de ilustru curge prin vinele mele. Cine m-ar iubi, nu şi-ar călca câtuşi de puţin demnitatea.Dar şi aşa am spus prea multe. Totdeauna, nu voi fi decât cel mai umil şi cel mai prosternat dintre servitorii dumneavoastră, chiar şi atunci când, printr-una clin acele recunoaşteri cu care se termină tragediile, toată lumea m-ar saluta ca pe un fiu de rege. Doar un semn, cel mai neînsemnat, de m-ar face să înţeleg că îndrăzneala mea nu a stârnit în inima dumneavoastră o prea dispreţuitoare mânie, şi mi-aş aştepta sfârşitul fără regrete, mistuit de lumina, ochilor voştri, pe rugid iubirii mele."

Ce-ar fi răspuns marchiza la această epistolă arzătoare, care poate că mai slujise şi alteori? Ar îi trebuit să cunoşti până în adâncuri sufletul feminin pentru a şti acest lucru. Din nenorocire, scrisoarea nu ajunse la destinaţie. Cu gândul numai la doamnele din lumea mare. Leandru nici nu se uita la subrete şi nu era deloc curtenitor cu ele. Ceea ce însemna o greşeală din partea sa, deoarece ele au o mare înrâurire asupra stăpânelor. Dacă pistolii ar îi îost sprijiniţi de câteva sărutări, şi tachinări, Jeanne, satisfăcută în amorul său propriu de cameristă, care nu e mai prejos decât acela al unei regine, ar îi pus mai mult zel şi devotament în îndeplinirea misiunii încredinţate.

Pe când ţinea în mână în chip cam neglijent scrisoarea lui Leandru, camerista se întâlni cu marchizul, care o întrebă, într-o doară, nefiind din firea sa un soţ curios, ce era cu hârtia aceea.

— Oh *V* nu e cine ştie ce, răspunse ea; o scrisorică a domnului Leandru adresată doamnei marchize.

— De la Leandru, amorezul trupei, cel care joacă rolul de seducător în *Palavrele căpitanuluiMatamore?* Ce-ar putea să-i scrie el oare soţiei mele? fără îndoială că îi cere nişte bani în plus.

— Nu cred deloc că-i vorba de aşa ceva, răspunse duşmănoasa cameristă; pe când îmi înmâna acest bileţel, scotea nişte suspine şi dădea ochii peste cap, ca un îndrăgostit până peste urechi.

— Dă-mi încoace scrisoarea, zise marchizul, am să-i răspund eu. Să nu spui nimic marchizei.Măscăricii ăştia sunt uneori obraznici şi râzgâiaţi din pricina îngăduinţii ce li se acordă, nu ştiu să rămână acolo unde li-e locul.

Într-adevăr, marchizul, căruia îi plăcea destul de mult să se distreze, puse numaidecât să i se răspundă lui Leandru, în acelaşi stil, cu o scriere mare seniorială „pe o hârtie ce mirosea a mosc, iar scrisoarea, bine împăturită, fu ’cernită-cu ceară de Spania, parfumată, aplicându-se peste ea un blazon imaginar, pentru a nutri cât mai bine închipuirile amoroase ale bietului om.

Când Leandru se înapoie în camera sa, după reprezentaţie, găsi pe’ masă, într-un loc foarte vizibil, un plic aşezat de o mână misterioasă şi purtând adresa următoare: *Domnului Leandru.*Comediantul îl deschise, tremurând de fericire, şi citi rândurile de mai jos:

„Cum atât de bine o spuneţi, pentru liniştea mea, zeiţele nu pot iubi decât muritori. La orele unsprezece, când totul va fi cufundat în somn pe pământ, nemaitemându-se de indiscreţia privirilor omeneşti, Diana va părăsi cerul şi va coborî spre păstorul Endymion. Nu se va pogorî pe munteleLatmos, ci în parc, la picioarele statuii lui Amor discretul, unde frumosul păstor va avea grijă să dormiteze pentru a cruţa pudoarea nemuritoarei, care va sosi, fără cortegiul ei de nimfe, învăluită într-un nor şi despuiată de razele sale de argint.”

Vă lăsăm să vă imaginaţi ce bucurie nebună năvăli în inima lui Leandru la lectura acestui răvaş, care întrecea cele mai vanitoase speranţe ale sale. Turnă în păr şi pe mâini o sticluţă întreagă cu apă parfumată, mestecă puţină nucşoară aromatică spre a avea răsuflarea proaspătă, îşi frecă din nou dinţii, îşi răsuci vârfurile buclelor spre a le ondula mai bine şi coborî în parc, îndreptându-se spre locul

indicat, unde, pentru a vă povesti cele de mai sus, l-am lăsat să aştepte mult şi bine.

Febra aşteptării ca şi răcoarea nopţii îi provocau trernurături nervoase. Tresărea la căderea unei frunze şi ia cel mai mic zgomot îşi ciulea urechile, obişnuite să prindă în zbor până şi murmurul sufleurului. Nisipul ce scârlâia sub picioare i se părea că face o gălăgie enormă, care, de bună seamă, se auzea tocmai de la castel. Fără să vrea, apăsarea blestemată a pădurii îl năpădea tot mai mult, iar falnicii copaci negri îi nelinişteau imaginaţia. Nu-i era tocmai frică, dar gândurile sale apucaseră pe o pantă cam lugubră. Marchiza întârzia destul de multişor, şi Diana îl lăsa prea mult timp pe Endymion cu picioarele în rouă şi umezeala nopţii. La un moment dat i se păru că aude trosnind o cracă uscată sub o călcătură destul de greoaie. De bună seamă că nu puteau fi paşii zeiţei sale. Zeiţele alunecă pe o rază şi de-abia ating pământul, fără să plece nici măcar vârfulunui fir de iarbă.

„Dacă marchiza nu se grăbeşte să sosească, în locul unui îndrăgostit, curtenitor şi înflăcărat, are să găsească doar un biet amorez îngheţat de frig, reflectă Leandru; aşteptările astea care te rebegesc şi te amorţesc nu sunt deloc prielnice bravurilor Cytherei[36].” Acestea îi erau gândurile ce i se depanau priâi minte, când patru umbre masive, desprinzându-se dintre arbori şi de după piedestalul statuii, se îndreptară spre el, toate deodată, după un plan bine chibzuit. Două dintre umbre, care nu erau decât trupurile unor puşâamale zdravene şi în acelaşi timp lachei în serviciul marchizului de Bruyeres, prinseră ca într-o menghine braţele comediantului, de parcă ar fi fost vorba ie un prizonier pe care vrei să-l legi, pe când eeilalţi doi lachei se porniră să-i care la ciomege în cadenţă. Loviturile îi răsunau pe spate ca ciocanele pe nicovală. Nevoind nicidecum să atragălumea cu strigătele sale şi să se ducă vestea despre urâta lui păţanie, bietul burduşit îndură

36 Cythera, insulă în Marea Mediterană, la nord-vest deinsula Creta. în Antichitate, consacrată zeiţei Venus. Înlimbajul poetic, Cythera a devenit o insulă vrăjită, patria alegorică a iubirilor.

chipurile într-un chip eroic. Nici chiar MuciusScaevola 1 nu şi-a păstrat mai bine cumpătul, cu pumnul în jăratec, decât Leandru sub ploaia de ciomege.

Corecţia aplicată, cei patru călăi dădură drumul victimei, îi făcură un salut adânc şi se retraseră fără să fi scos un cuvinţel.

Ce cădere ruşinoasă! Nici însuşi Icar, când s-aprăbuşit din înaltul cerului, n-a avut parte de o cădere mai teribilă. Zdrobit, rupt, plin de vânătăi,Leandru se întoarse târâş-grăpiş la castel, cu spinarea încovoiată, frecându-şi într-una coastele;însă atât de mult îl stăpânea vanitatea, încât nici nu-i trecu prin cap gândul unei mistificări. Amorul său propriu găsea mai nimerit să dea întâmplării o întorsătură tragică. Îşi spunea că, fără îndoială, marchiza, spionată de soţul gelos, fuseseurmărită, răpită înainte de a ajunge la loculîntâlnirii şi forţată, cu pumnalul pe grumaz, să mărturisească totul. El şi-o închipuia în genunchi, despletită, implorând iertare marchizului turbat de mânie, vărsând lacrimi din belşug şi jurând că în viitor va rezista mai bine surprizelor stârnite de inima sa. Chiar în starea în care se afla, frânt şi numai vânătăi din pricina ciomăgelii, Leandru o compătimea că a trecut prin atare primejdii din pricina sa, fără să bănuiască nicio clipă că marchiza habar n-avea de întreaga păţanie şi că la această oră ea se odihnea foarte liniştită între cearceafurile fine din pânză de Olanda, stropite şi aromate cu lemn de santal şi scorţişoară.

Pe când străbătea coridorul, Leandru avu ghinionul să-l vadă pe Scapin, care îşi scosese capul prin crăpătura uşii întredeschise şi rânjea cu răutate. Leandru îşi. Îndreptă cât putu mai bine spinarea, dar afurisitul de viclean nu se lăsă tras pe sfoară.

A doua zi dimineaţa trupa purcese la pregătirile de plecare. Părăsiră carul cu boi, considerat ca prea lent, iar Tiranul, plătit cu generozitate de către marchiz, închirie o căruţă mare, trasă de patru cai, pentru transportul trupei şi al bagajelor. Leandru şi Zerbina se sculară târziu, pentru motive pe care nu este nevoie să le mai expunem;

numai că unul avea o mutră jalnică, ce-ţi stârnea de-a binelea mila, deşi încerca vârtos să-şi ascundă necazul; pe figura celuilalt personaj radia ambiţia satisfăcută.’Mai mult, Zerbina se arătă ca o prinţesă amabilă faţă de colegii ei, iar *Duena,* simptom grav, se apropie de Subretă cu nişte gesturi de slugărnicie vicleană, pe care nu le maiarătase niciodată faţă de ea. Scapin, căruia nu-i şcăpa nimic, observă că lada Zerbinei îşi dublase greutatea prin nu ştiu ce farmece vrăjitoreşti,Serafina îşi muşcă buzele cu necaz, murmurmd euvântul „creatură!” pe care Subreta preferă să nu-l audă, mulţumită pentru moment că o umilise pe deţinătoarea rolului de mare cochetă.

În sfârşit, căruţa se urni din loc, părăsind ospitalierul castel de Bruyeres, pe care îl regretau toţi, ifcu excepţia lui Leandru. Tiranul se gândea la pistolii primiţi; Pedantul la straşnicile vinuri dincare se adăpase din belşug; Matamore, la aplauzele şce îi fuseseră acordate cu atâta dărnicie; Zerbina, fia bucăţile de tafta, la colierele de aur şi lacelelalte desfătări; Sigognac şi Isabella nu segândeau decât la iubirea lor şi, mulţumiţi că suntîmpreună, nici nu întoarseră măcar capul spre a mai vedea odată la orizont acoperişurile albastreşi zidurile aurii ale castelului.

VII

IMPRESII PE ZĂPADĂ

Cum este lesne de închipyit, comedianţii erau mulţumiţi ne popasul făcut la castelul de Bruyeres.Asemenea chilipiruri nu le picaseră de multe ori în viaţalor nomadă; Tiranul împărţise actorilor banii ce li. Se cuveneau şi fiecare vântura, cu o drăgăstoasă gâdilare a degetelor, eâţiva pistoli, în fundul unor buzunare obişnuite cele mai adeseori să nu găzduiască nici măcar o para chioară. Zerbina, i'aaiind de o bucurie mistei'ioasă şi stăpânită, accepta, bine dispusă, zeflemelele şi ironiile colegilor ei la adresa puterii farmecelor sale. Subreta triumfa, motiv pentru care Serafina era gata-gata să turbeze. Numai Leandru, încă frânt din pricina ciomăgelii nocturne pe care o încasase, nu părea să împărtăşească veselia generală, cu toate că se prefăcea că surâde; „dar nu era vorba decât de un rânjet de câine, din vârful dinţilor, ca să spunem astfel. Mişcările îi erau forţate, iar hurducăturile căruţei îi smulgeau uneori nişte strâmbături semnij ficative. Când socotea ca nu se uită nimeni la el, îşi freca cu podul palmei umerii şi braţele; manevre disimulate, care puteau să înşele pe ceilalţicomedianţi, dar care nu scăpau şiretei închiziţii alui Scapin, veşnic la pândă să iscodească aventurile buclucaşe ale lui Leandru, a cărui înfumurare neroadă îi era peste măsură de nesiâferită.

O izbitură mai violentă a roţii de un pietroi de pe drum, pe care vizitiul nu-l observase, îl făcu *f* pe amorezul trupei să scotă un „Aoleo!" plin de groază şi de durere, prilej pentru Scapin să iste discuţia, prefăcându-se că-l compătimeşte.

— Bietul meu Leandru, ce ai oare de gemi şi dete văicăreşti aşa? Pari a fi la fel de zdrobit şi de burduşit ca şi cavalerul Tristei-Figuri când a sărit despuiat în Sierra-

Morena din ispăşirea amoroasă, imitindu-l pe Amadis, acolo, la Stânca-pleşuvă.S-ar spune că patul ţi-a fost făcut din bâte încrucişate şi nu din saltele moi ca puful, cu cuverturi fine şi perne multe, într-un cuvânt culcuşul afost mai prielnic să-ţi rupă mădularele, decât să le odihnească, atât de chinuită ţi-e faţa, de suferinzi obrajii, şi de învineţiţi ochii. Este vădit, după toată înfăţişarea ta, că zeul Morfeu nu te-a vizitat astă noapte.

— Se poate ca Morfeu să fi rămas în văgăuna sa, dar lui Cupidon, zeul cel mititel, nu-i place să stea locului, şi nu are nevoie de niciun felinar pentru a găsi o anumită uşă pe un coridor, răspunse Leandru, sperând că va abate bănuielile micului Scapin.

— Eu nu sunt decât un valet de comedie şi nu am experienţa aventurilor galante. Niciodată nu m-ara iubit cu doamne frumoase; dar mă pricep totuşi îndeajuns ca să nu ignor faptul că zeulCupidon, după spusele poeţilor şi ale făuritorilor de romane, se foloseşte de săgeţile sale faţă de cei pe care vrea să-i rănească, şi nu de lemnul vârtos al arcului.

— Ce vrei să spui? se grăbi să-l întrerupă

Leandru, neliniştit de întorsătura pe care o lua discuţia prin aceste subtilităţi şi deducţii mitologice.

— Nimic altceva decât că ai, acolo, pe gât, ceva mai sus de claviculă, deşi te străduieşti s-o ascunzi cu batista, -o dungă neagră, care mâine va fi albastră, poimâine verde, şi apoi gabenă, până ce se va pierde în nuanţa naturală, dungă ce seamănă al naibii de bine cu parafa autentică a unei lovituri de ciomag semnată pe piele de viţel, sau pe un pergament, dacă îţi place mai mult acest cuvânt.

— Fără îndoială, răspunse Leandru, devenit din palid roşu până în vârful urechilor, o fi fost vreo frumuseţe răposată, îndrăgostită de mine pe când trăia, care m-o fi sărutat în vis, pe când dormeam, După cum ştie oricine, sărutările morţilor’

se întipăresc în carne şi produc vânătăi de care te miri grozav la deşteptare.

— Această frumuseţe defunctă şi bizară pică tocmai la ţanc, răspunse Scapin, dar aş fi jurat că această sărutare zdravănă a fost aplicată denişte buze din lemn verde.

— Coţcar păcătos şi fiinţă batjocoritoare ce eşti, spuse Leandru, îmi scoţi din sărite modestia. În chip pudic, am pus pe seama admiratoarelor răposate „ceea ce ar putea fi revendicat, cu mai multtemei, de către iubitele vii. Orieit de nepriceput şi de grosolan ai pretinde că eşti, fără îndoială că ai auzit vorbindu-se de acele semne drăguţe, pete, vânătăi, urme de dinţi, amintiri ale zbenguirilor şizburdălniciilor nebunatice pe care amanţii suntobişnuiţi să şi le facă?

— *Memorem denie notam*! îl întrerupse Pedantul, bucuros că-l poate cita pe Horaţiu.

— Această explicaţie mi se pare judicioasă, şi„bazată pe opinii cu destulă greutate, răspunse

Scapin. Totuşi urma este atât de lungă, încât această frumuseţe nocturnă, fie ea răposată sau în carne şi oase, de bună seamă că avea în gură acel dinte unic pe care Phorkyadele 2 şi-l împrumutau rând pe rând.

— Notează că memoria are dinţi (lat.).

3 Nume patronimic al Gorgonelor (Meduza, Euryaie şi Stheno), fiicele lui Phorkys şi ale lui Ceto. Monjştri fabuloşi, având în loc de păr şerpi încolăciţi. PrivireaMeduzei împietrea pe cel ce se uita la ea.

Leandru, înnebunit de mâine, vru să se arunce i asupra lui Scapin şi să-i care eâţiva pumni peste faţă, dar urmările ciomăgelii le resimţea atât de viu în coastele îndurerate şi pe spatele vărgat ca al unei zebre, încât se aşează din nou jos, amânându-şi răzbunarea pentru vremuri mai prielnice.Tiranul şi Pedantul, obişnuiţi cu asemenea gâlcevi, care-i amuzau straşnic, interveniră şi-i împăcară,Scapin promise să nu mai facă niciodată aluzie la astfel de lucruri. „Am să scot lemnul sub toate formele din vocabularul meu, fie lemnul tăiat, necojit, fie lemnul copacilor falnici, fie lemnul de pat şi chiar crengile din capul cerbului.” În timpul acestei altercaţii neobişnuite, căruţa înainta mereu, şi

curând ajunse la o răspântie. Ocruce simplă de lemn, crăpată de soare şi de ploaie – pe care era. Sprijinită o statuie a lui Isus, cu un braţ despărţit de trup, prins doar într-un cui ruginit şi atâmând într-un chip înfiorător – se înălţa pe o mică movilă acoperită cu iarbă şi marca râspântia a patru drumuri.

Un grup alcătuit din doi bărbaţi şi din trei catârce se oprise la încrucişarea drumurilor şi părea că aşteaptă pe cineva care urma să treaca pe acolo. Una dintre catârce, parcă neliniştită de atâta nemişcare, îşi tot scutura capul, împodobit cu pompoane, moţuri şi ciucuri de toate culorile, cu un tremur argintiu de clopoţei. Deşi peste ochi îi atârnau nişte apărători de piele lucrate în broderii, care o împiedicau să-şi îndrepte privirile la dreapta sau la stânga, catârca simţise apropierea căruţei; legănatul urechilor ei lungi trăda o curiozitate însoţită de nelinişte, iar pielea botului, răsfrântă în sus, lăsa să i se vadă dinţii mari.

— Şefa catircelor îşi mişcă panaşul şi îşi arată gingiile, exclamă unul dintre oameni, cu siguranţă că trăsura nu mai e departe.

Într-adevăr, căruţa comedianţilor se ivea la răscruce. Zerbina, aşezată în partea din faţă a căruţei, aruncă o privire rapidă spre dobitoace şi oameni, a căror prezenţă prin acele locuri nu părea1 s-o surprindă.

— La dracu! iată ce echipaj elegant, exclamă

Tiranul, şi ce catârce frumoase de Spania, bune să facă cincisprezece sau douăzeci de leghe pe zi.Dacă am avea şi noi aşa ceva, n-am mai zăbovi atâta pe drum şi ne-am şi afla la porţile Parisului.Dar pe cine naiba aşteaptă acolo? Fără îndoială că e vorba de nişte animale odihnite, care să fie schimbate la caleaşca vreunui senior.

— Nu, interveni în discuţie *duena,* catârca are în loc de şa perne şi cuverturi, ca pentru o femeie.

— Atunci se pune la cale o răpire, exclamăTiranul, dealtminteri şi cei doi scutieri în livrea cenuşie au un aer foarte misterios.

— Se prea poate, răspunse Zerbina cu un surâs ce

exprima echivocul.

— Doamna se găseşte oare printre noi? exclamăScapin; văd că unul dintre scutieri se îndreaptă către căruţa noastră, ca şi cum ar voi să parlamenteze mai înainte de a folosi violenţa.

— Oh! nu va fi deloc nevoie de aşa ceva, adăugăSerafina, aruncând spre Subretă o privire dispreţuitoare, pe care aceasta o înfruntă cu o obrăznicie liniştită; există şi fiinţe binevoitoare care se azvârl singure în braţele răpitorilor.

— Nu este răpită cine vrea, replică Subreta;dorinţa nu este suficientă în această problemă, mai trebuie să şi placi.

Conversaţia ajunsese aici, când scutierul, după ce făcu semn vizitiului să oprească, întrebă, cu bereta în mână, dacă domnişoara Zerbina se afla în căruţă.

Zerbina, vioaie şi sprintenă ca o şopârlă, îşi scoase căpşorul oacheş de sub un soi de coviltir şi răspunse ea însăşi la întrebare; apoi sări jos.

— Domnişoară, sunt la ordinele dumneavoastră, rosti scutierul pe un ton curtenitor şi respectuos.

Subreta îşi potrivi fustele înfoiate, îşi trecu degetele în jurul corsajului, ca pentru a-şi lăsa mai în voie sânii, şi, întorcându-se către comedianţi, le ţinu această mică cuvântare pe care o avea gata pregătită.

— Scumpii mei tovarăşi, iertaţi-mă dacă vă părăsesc în acest chip! Ocazia te sileşte uneori s-o prinzi când îşi flutură pe dinaintea ta cosiţele, şiasta într-un chip atât de avantajos, încât ar însemna o prostie curată să nu te agăţi de ea cu amindouă mâinile; fiindcă, odată scăpată, nu se mai întoarce niciodată. Chipul Fortunei, care până acum mi se arătase morocănos şi posomorit, iată că astăzi îmi surâde graţios. Profit de bunăvoinţa ei, întrucât de bunăseamă că-i trecătoare. În umila mea situaţie de Subretă, nu puteam aspira decât la de-alde Mascarille sau Scapin. Mă curtau doar valeţii, în timp ce stăpânii se iubeau cuLucinde, Leonore şi Isabelle; seniorii abia dacă binevoiau, în treacăt, să mă prindă de bărbie, şi să însoţească cu o sărutare pe obraz jumătate de ludovic de argint pe care mi-

o strecurau în buzunarul şorţului. S-a găsit un muritor cu un gust mai ales, care s-a gândit că, în afara teatrului, subreta valorează cel puţin tot atât cât şi stăpâna;şi cum rolul Zerbinei nu cere o virtute foarte aprigă, m-am gândit că nu trebuia să-l aduc la disperare pe bărbatul curtenitor, pe care plecarea mea îl supărase atât de mult. Aşadar, lăsaţi-mă să-mi iau bagajele din fundul căruţei şi îngăduiţi-mi să vă spun bun-rămas. Am să vă regăsesc, la Paris, mai curând sau mai târziu, deoarece în sufletul meu mă simt comediantă, şi niciodată n-am fost necredincioasă teatrului prea multă vreme.

Bărbaţii ridicară cuferele Zerbinei şi le aşezară, în cumpănă, pe catârca de povară; Subreta, ajutată de scutierul care îi ţinu piciorul, se săltă pe catârca cea frumos împodobită, cu tot atâta uşurinţă ca şi cum ar fi studiat echitaţia într-o academie ecvestră, apoi, dând cu călcâiul în coastele animalului, acesta porni la drum. Pe când se îndepărta, Subreta schiţă cu mâna un gest de rămas bun tovarăşilor ei.

— Noroc bun, Zerbina! strigară comedianţii, în afară de Serafina, care-i mai păstra pică.

— Plecarea asta nu-mi place, exclamă Tiranul, şi tare mult aş fi vrut s-o păstrăm cu noi peSubreta asta admirabilă; dar nu cunoaşte altă lege decât fantezia ei. Va trebui să transformăm, în piesele pe care le jucăm, rolurile de fete în casă şi de domnişoare de onoare în roluri de *duena* sau de însoţitoare mai vârstnice, lucru mai puţin plăcut ochiului decât o mutrişoară ştrengărească; dar coana Leonarda are mult haz şi îşi cunoaşte la perfecţie meseria de comediantă. O să ne descurcăm noi totuşi până la urmă.

Căruţa se aşternu din nou la drum, într-un ritm ceva mai viu decât acela al carului cu boi.Traversau un ţinut care se înfăţişa cu totul altfel decât întinderile landelor. Nisipurilor albe le luaseră locul pământuri roşcate, ce dădeau vegetaţiei mai multă sevă hrănitoare. Case din piatră, care vesteau o oarecare bunăstare, apăreau ici şi colo, înconjurate de grădini împrejmuite cu garduri vii, garduri ce

păreau smălţuite cu bumbii roşii ai măceşilor şi cu boabele vinete ale porumbelor. La marginea drumului se înălţau trunchiurile viguroase ale unor arbori falnici, ce-şi întindeau bogat crăcile puternice, iar frunzele galbene scuturate pătau iarba din jur sau zburau, după capriciile vântului, pe dinaintea Isabellei şi a lui Sigognac, care, obosiţi de şederea incomodă în căruţă, se mai dezmorţeau mergând un pic pe jos. Matamore o luase bine înainte, şi în umbra viorie a serii putea fi zărit pe creasta unui urcuş, proiectându-şi în linii întunecoase scheletul subţire, care, de departe părea străpuns de spada-i, nemăsurat de lungă.

— Cum se face oare, se adresă Sigognac Isabellei, că dumneata, care ai întreg felul de a fi al unei domnişoare de neam mate, prin modestia purtării, înţelepciunea vorbelor şi alegerea admirabilă a cuvintelor, cum se face că te-ai alăturat acestei trupe rătăcitoare de comedieni, oameni cumsecade, fără îndoială, dar nu de acelaşi neam şi rang ca dumneata?

— Să nu crezi cumva, datorită câtorva calităţi pe care le am, că sunt o prinţeasă nefericită sau o regină izgonită din regatul ei., ajunsă în situaţia nenorocită de a-şi câştiga viaţa, jucând pe scena unui teatru. Povestea mea este foarte simplă, şi Întrucât viaţa mea îţi stârneşte oarecare curiozitate, am să ţi-o istorisesc. Departe de a fi fost conştrârisă la meseria cu care mă îndeletnicescastăzi de catastrofe ale soartei, de ruini nemaiauzite sau de aventuri romaneşti, eu am văzut lumina zilei într-o trupă de teatru, fiind, după cum se spune, copil al scenei ce a învăţat şi a moştenit meseria părinţilor. Carul lui Thespis mi-a fpst locul de naştere şi patria călătoare.Mama mea, care juca roluri de prinţese tragice, era o femeie foarte frumoasă. Ea îşi lua rolurile în serios, şi chiar în afara scenei nu voia să audă vorbindu-se decât de regi, prinţi, duci şi alte mărimi, luând drept veritabile coroanele ei de tinichea lustruită şi sceptrele de lemn aurit. Când se întorcea în culise, îşi purta într-un chip atât de majestuos catifeaua falsă a rochiilor, încât ai fi putut spune că era un val de purpură sau însăşi trena unei mantii regale. Dominată de această măreţie

trufaşă îşi astupa cu îndărătnicie urechea la mărturisirile, rugăminţile şi promisiunile acelor filfizoni galanţi care zboară întotdeauna în jurul comediantelor ca fluturii în jurul luminării. Intr-o seară, chiar, în loja ei din culise, cum un tânăr ferchezuit şi încrezut o cam luase razna, ea se ridică în picioare şi strigă ca o adevărată Thomyris, regină a Sciţiei: „Gărzi! puneţi mâna pe el!”, pe un ton atât de suveran, de dispreţuitor şi de solemn, încât curtezaftul, năucit cu totul, o şterse de frică, neîndrăznind să mai întreprindă ceva.

Or, aceste acte de mândrie şi izbucnirile tăioase, ciudate pentru o comediană bănuită totdeauna de purtări uşuratece, ajungând la urechile unui foarte înalt şi puternic prinţ, acesta le găsi de bun gust, spunându-şi că adâncul dispreţ faţă de lumea de rând, netrebnică, nu putea purcede decât dintr-un suflet generos. Cum rangul său în lume echivala cu acela de regină în teatru, prinţul fu primit ou mai multă blândeţe şi cu o frunte mai puţin încruntată. Era tânăr, era frumos, vorbea minunat, era stăruitor şi poseda acel mare avantaj de a fi nobil. Ce pot să spun mai mult? De data aceasta regina nu şi-a mai chemat gărzile, şi poţi să vezi în mine fructul acestei iubiri aprinse.

— Toate astea, spuse curtenitor Sigognac, explică de minune graţiile fără de seamăn cu care eşti dotată. Un sânge princiar curge prin vinele dumitale. Aproape că ghicisem acest lucru!

— Această legătură, continuă Isabella, a ţinut mai multă vreme decât obişnuiesc să dureze intrigile în teatru. Prinţul găsi la mama mea o fidelitate care izvora atât din orgoliu, cât şi din iubire, şi de la care nu se abătu niciodată. Din nefericire, raţiuni de stat se aşezară de-a curmezişul iubirii lor; el a trebuit să plece să lupte în războaie ori i s-au încredinţat ambasade în ţări îndepărtate.

O căsătorie ilustră, pe care a amânat-o pe cât i-a stat în putinţă, a fost mijlocită, în numele său, de către familia prinţului. Până la urmă a fost nevoit să cedeze, întrucât nu avea dreptul să întrerupă, din cauza unui capriciu amoros, un lung şir de strămoşi ce urcă până la Carol cel Mare şi să

se stingă cu el acest neam glorios. Sume de bani destul de mari îi fură oferite mamei mele spre a îndulci această ruptură devenită necesară, spre a o pune la adăpost de nevoi şi pentru a mă putea creşte şi educa. Insă ea nici nu a vrut să audă, spunând că nu înţelegea să primească banii fără inima prinţului, şi că prefera să-i rămână el dator, decât să-i datoreze ea ceva: întrucât ea îi dăruise, în generozitatea sa nemărginită, ceea ce el niciodată nu va putea să-i înapoieze. *Nimic înainte, nimic după,* aceasta era deviza mamei. Ea jucă, aşadar, mai departe, aceleaşi roluri de prinţesă tragică, dar cu moartea în suflet; şi, de atunci încolo, se topi încetul cu încetul, până ce-şi dete sfârşitul, nu după multă vreme.

Eu eram pe vremea aceea o fetiţă de şapte-opt ani; jucam şi eu, în roluri de copii, de amoraşi, sau în alte rolişoare pe măsura staturii şi inteligenţei mele de copil. Moartea mamei îmi pricinuio durere cu rmilt peste puterile vârstei şi-mi aduc aminte că a fost nevoie să mă bată cu biciul, în ziua aceea, ca să joc rolul unuia dintre copiiiMedeii. Mai târziu, marea mea durere a început să se potolească datorită mângâierilor comedianţilor şi a comedienelor cafe mă răsfăţau pe cât se pricepeau mai bine şi mă alintau care mai de care, strecurându-mi totdeauna în coşuleţ dulciuri şi alte bunătăţi. Pedantul, care făcea parte din trupa noastră şi mi se părea încă de pe atunci tot atât de bătrân şi de zbârcit ca şi astăzi, s-a ocupat de mine, m-a învăţat recitarea, armonia şi măsura versurilor, cum să vorbesc şi cum să ascult, atitudinile, gesturile, fizionomiile potrivite dicţiunii, precum şi toate secretele unei arte în care el excelează – deşi nu este decât un comedian de provincie –, întrucât are studii serioase, ca fost profesor de colegiu, de unde a fost îndepărtat din pricina beţiei sale incorigibile. În mijlocul dezordinii aparente a unei vieţi vagabonde, am crescut şi am trăit inocentă şi curată: deoarece, pentru colegii mei, care mă ştiau încă din leagăn., eu însemnam o soră sau o fiică, iar cât despre filfizonii care îmi dădeau târcoale, m-am priceput, luând o înfăţişare rece, rezervată şi discretă, să-i

ţin la distanţă aşa cum se cuvine, continuând, şi în afară de scenă, să-mi joc rolul de ingenuă, fără ipocrizie şi fără falsă pudoare.

Şi astfel, pe când mergeau alături, pe drumul de ţară, Isabella îşi depăna povestea vieţii şi a întâmplărilor sale, iar Sigognac o asculta vrăjit.

— Şi numele acestui prinţ îl mai ştii sau l-ai uitat? întrebă Sigognac.

— Poate că ar fi primejdios, pentru liniştea mea, să-l rostesc, răspunse Isabella, însă el a rămas întipărit în memoria mea.

— Dar există oare vreo dovadă a legăturii sale cu mama dumitale?

— Am o pecete pe care este gravat blazonul său, rosti Isabella; este singura bijuterie pe care mama a păstrat-o de la el, şi asta datorită valorii nobiliare şi a semnificaţiei sale heraldice, care lăsau cu totul în umbră valoarea sa materială; şi, dacă îţi face plăcere, am să-ţi arăt cândva pecetea.

Ar fi desigur prea plictisitor să urmărim etapă eu etapă carul comic, cu atât mai mult cu cât înaintau încet, cu popasuri mici, fără întâmplări care să merite a fi consemnate pe răbojul nostru.Prin urmare vom sări câteva zile şi iată-ne sosiţi în împrejurimile oraşului Poitiers. Încasările nu fuseseră rodnice şi vremuri grele se abătură asupra ’ trupei. Banii marchizului de Bruyeres se sfârşiseră de-a binelea, ca şi pistolii lui Sigognac, a cărui delicateţe sufletească ar fi suferit de nu şi-ar fi ajutat tovarăşii aflaţi la strâmtoare, desigur în măsura slabelor sale mijloace. Căruţa, trasă la plecare de patru animale zdravene, nu mai avea acum la ham decât un cal, şi ce cal! o mârţoagă nenorocită, care părea să se fi hrănit, în loc de fân şi de ovăz, cu cercuri de butoaie, într-atât îi ieşeau de mult coastele în afară. Oasele şoldurilor îi străpungeau pielea, iar muşchii slăbiţi ai coapselor se iveau ca nişte mari zhrcituri fleşcăite;picioarele, acoperite cu peri lungi şi zbârliţi, păreau nişte butuci din pricina umflăturilor. Pe greabăn, din

pricina rosăturilor hamului, a cărui căptuşeală dispăruse de mult, se vedeau multe jupuituri sângerânde, iar loviturile de bici zebraseră cu tot felul de dungi flancurile strivite ale bietului animal. Capul său însemna un întreg poem de melancolie şi de suferinţă. Înapoia ochilor i se vedeau nişte adâncituri profunde, de-ai fi crezut că au fost scobite cu bisturiul. Luminile ochilor, vinete, aveau privirea întunecată, resemnată şi gânditoare a omului obosit peste măsură. Nepăsarea faţă de lovituri, născută din zădărnicia strădaniei,se citea trist în ochi, iar pocnetul biciului nu-i mai stjrnea nicio scânteie de înviorare. Urechile pleoştite, dintre care una avea vârful despicat, îi atârnau jalnic de fiecare parte a frunţii şi scandau, prin clătinatul lor, ritmul inegal al mersului chinuit. O şuviţă a coamei, ajunsă galbenă din albă, îşi încui'ca firele de curelele frâului, a cărui piele aspră rosese ieşiturile osoase ale fălcilor, scoase şi mai mult în relief de slăbiciunea animar lului. Din zgârciurile nărilor se prelingeau picături de apă, într-o răsuflare grea, iar pielea obosită ce-i acoperea dinţii galbeni părea crispată de nemulţumire, aidoma unor buze omeneşti posace pe părul bălan, cu mici pete roşcate, sudoarea îi aşternuse nişte firişoare asemenea vărgăturilor pe care le lasă ploaia peste tencuiala zidurilor, îi lipise sub pântec mici smocuri de păr, îi muiase picioarele dinapoi şi, împreună cu noroiul, plămădise un fel de ciment îngrozitor. Nimic nu putea fi mai jalnic de privit, iar calul pe care apare moartea în Apocalips ar fi putut fi luat drept un patruped sprinten şi arătos, bun de paradă şi de întreceri între cavaleri, alături de acest animal vrednic de milă şi prăpădit, cu picioarele ce păreau gata să se rupă sau să se desfacă la fiecare pas, şi care, cu o privire dureroasă, parcă implora ca o graţie lovitura ucigătoare şi izbăvitoare a hingherului. Cum începuse să se lase frigul, animalul păşea în mijlocul aburilor care îi ieşeau din flancuri şi din nări.

În car nu se aflau decât cele trei femei. Bărbaţii mergeau pe jos ca să nu împovăreze şi mai mult amărâtul animal, pe care nu numai că puteau să-l urmeze lesne, dar puteau chiar să-l şi întreacă.Numai gânduri triste îi stăpâneau pe

toţi şi de aceea, fără să scoată o vorbă, mergeau izolaţi, înfăşurându-se pe cât puteau mai bine în capele lor destul de subţiri.

Sigognac, aproape descurajat, se întreba dacă n-ar fi făcut mai bine să rămână în castelul dărăpănat al părinţilor săi, chiar de-ar fi fost să moară de foame alături de blazonul său tocit, în linişte şi singurătate, decât să înfrunte întâmplările unei călătorii pe drumuri necunoscute, alături de nişte saltimbanci.

Şi gândul îl duse la bravul Pierre, la Bayard, la Miraut şi la Belzebut, credincioşii tovarăşi ai îndelungii sale plictiseli. Oricât voi să se stăpînească, inima i se strânse, iar din piept i se urcă înspre gâtlej acel tremur nervos care de obicei se preface în lacrimi; dar o privire aruncată sprelsabella. Care stătea ghemuită în mantila sa în partea din faţă a căruţei, îi întări din nou curajul.Tinăra îi surâdea; nu părea să fie mâhnită din pricina necazurilor; sufletul îi era mulţumit: ce însemnătate puteau să aibă suferinţele şi oboselile trupului?

Peisajul pe care-l străbateau nu era deloc potrivii pentru a împrăştia melancolia. În prim plan se răsuceau scheletele convulsive ale câtorva ulmi bătrini, chinuiţi, strâmbi, ciuntiţi. Crăcile lor negre, cu firicele capricioase, se desemnau pe un cer eenuşiu-gălbui, foarte jos, încărcat cu nori cv prevesteau zăpada şi prin care nu străbătea decât o lumină lividă; în al doilea plan se întindeau câmpuri nelucrate, pe care le mărgineau, aproape de orizont, coline pleşuve sau şiruri de copaci roşietici. Din depărtare în depărtare, ca o pală de cretă, câte o colibă, înălţând spre cer o o uşoară spirală de fum, se zărea printre stinghiile subţiratice ale împrejmuirilor. Adânciturile unui şanţ brăzdau pământul, cu o lungă cicatrice. Primăvara, câmpia ce se întindea în faţă, îmbrăcată îi: verdeaţă, âr fi putut să aibă un aspect plăcut;însă, învăluită în vestmintele cenuşii ale iernii, ea nu oferea ochilor decât monotonie, sărăcie şi tristeţe. Din vreme în vreme, câte un ţăran livid şi zdrenţăros sau câte o bătrină încovoiată sub olegătură de vreascuri, păşeau încet pe. Drum. Departe de a însufleţi

acest pustiu, parcă dimpotrivă, accentuau şi mai mult singurătatea. Coţofenele ţopăind pe pământul negru, cu coada înfiptă în târtiţă ca un evantai închis, păreau că sunt adevăraţii locuitori ai ţinutului. Câråiau de zor la vederea carului, ca şi cum şi-ar îi comunicat reflecţiile şi gândurile despre comedianţi şi dansau pe dinaintea lor a batjocură, ca nişte păsări rele şi fără inimă ce erau, nesimţitoare la necazurile bietei lumi.

Vântul puternic şi rece ce se-porni să bată lipea mantalele subţiri de trupurile comedianţilor şi le pălmuia faţa cu degetele sale roşii. Nu după mult timp, în. Vârtejurile vântului începură să apară şi fulgii de zăpadă, ce se urcau, coborau, se încrucişau fără să poată atinge pământul sau să se aştearnă undeva, într-atât de puternică era vijelia.Fulgii ajunseră atât de deşi, încât alcătuiau un fel de obscuritate a’lbă, la eâţiva paşi de drumeţii orbiţi. Văzute prin acest furnicar argintiu, lucrurile cele mai apropiate îşi pierdeau aparenţa reală şi nu mai era chip să le deosebeşti.

— S-ar părea, spuse Pedantul, care păşea înapoia carului spre a se mai adăposti un pic, că gospodina cerească jumuleşte acolo sus nişte gâşte şi îşi scutură peste noi puful din şorţ. Ca să fiu sincer, carnea mi-ar plăcea mai mult, şi m-aş simţi în stare s-o mănânc, aşa, fără lămâie şi fără mirodenii.

— Chiar şi fără sare, răspunse Tiranul, deoarcce stomacul meu nu-şi mai aminteşte de acea omletă, gătită din ouăle ce piuiau când au fost sparte de marginea tigăiţei, ş. I pe care am dat-o peste gât, botezând-o cu titlul amăgitor şi sarcastic de dejun, deşi era garnisită numai cu ciocuri.

Sigognac veni şi el să se mai adăpostească înapoia carului. Pedantul începu vorba:

— Priviţi ce vreme îngrozitoare, domnule baron; îmi pare tare rău pentru dumneavoastră că trebuie să împărtăşiţi restriştile noastre, dar acestea sunt necazuri trecătoare şi, cu toate că nu mergem prea repede, totuşi ne apropiem de Paris.

— Cât despre mine, n-am fost deloc crescut pe braţele moliciunii, răspunse Sigognac, şi nu sunt omul care să mă sperii de eâţiva fulgi de zăpadă.
Pe cine plâng, sunt aceste sărmane femei, care, plăpânde prin natura lor, sunt silite să îndure oboseli şi lipsuri întocmai ca nişte ostaşi la vreme de război.

— De tare multă vreme sunt ele obişnuite cu aşa ceva, şi ceea ce ar însemna aspru şi greu pentru femei de neam sau pentru burgheze, lor nu li se pare deloc anevoios.

Furtuna creştea. Gonită de vânt, zăpada alerga în nori albi, ce de-abia atingeau pământul, şi se oprea doar când era stăvilită de vreun obstacol:dâmburi, movile, grămezi de pietre, garduri, povârnişuri de şanţuri. Şi se îngrămădea acolo eu o uimitoare iuţeală, revărsându-se în cascadă peste cealaltă parte a stavilei vremelnice. Alteori se prăvălea ca într-o prăpastie în viitoarea unei trombe şi se urca din no. U spre cer, în vârtejuri nebune, pentru a cădea iarăşi în mormane, pe care furtuna le spulbera într-o clipită. Câteva minute fuseseră de ajuns pentru a aşterne pe chipurileSerafinei, Isabellei şi Leonardei un strat de pudră albă, deşi se refugiaseră în fundul carului şi se adăpostiseră sub un parapet de bagaje, sub coviltirul tremurând de pânză.

Zăpăcit de biciuirile zăpezii şi ale vântului, calul nu mai înainta decât cu mare greutate. Sufla din greu, trupul îi tremura, iar copitele îi alunecau la fiecare pas. Tiranul îl apucă de căpăstru, şi, mergând alături de el, îl susţinu un pic cu braţul său viguros. Pedantul, Sigognac şi Scapin puseseră umărul la roată, Leandru plesnea din bici pentru a mai îmboldi bietul animal. Să-l fi lovit ar fi însemnat curată cruzime. Cât despre Matamore, el rămăsese ceva mai în urmă, deoarece era atât de uşor, dată fiind slăbiciunea sa fenomenală, încât vântul îl împiedica să înainteze, cu toate că luase câte o piatră în fiecare mână şi îşi umpluse buzunarele cu pietricele spre a se mai îngreuna.

Vijelia de zăpadă, departe de a se potoli, se deziănţuise cu mai mare turbare, şi se rostogolea cu farie printre grămezile de fulgi albi, pe care îi stârnea în mii de vârtejuri

şi de luciri, asemenea spumei valurilor. Furtuna deveni atât de năpraznică, încât comedianţii, cu toate că ţineau să ajungă cât mai neîntârziat în sat, fură siliţi să se oprească locului, şi, punând mâna, întoarseră carul împotriva vântului. Nenorocita gloabă, care-l trăgea, era la capătul puterilor; picioarele i se înţepeniseră;fiori şi tremurături îi alergau peste pielea fumegândă şi scăldată în sudori. O sforţare încă şi ar fi căzut moartă; picături de sânge se şi prelingeau din nările puternic dilatate de grozava apăsare a pieptului, şi reflexe sticloase treceau prin luminile ochilor.

Grozăvia în întuneric nu este greu de închipuit.Tenebrele găzduiesc cu uşurinţă spaimele, dar teroarea albă poate fi mai greu înţeleasă. Totuşi, nimic nu putea fi mai sinistru decât situaţia sărmanilor noştri comedianţi, palizi de foame, vineţi de ger, orbiţi de zăpadă şi pierduţi la marginea unei şosele în mijlocul unor vârtejuri ameţitoare de ace de gheaţă, care îi învăluiau de pretutindeni.Se ghemuiseră, cu toţi, sub pânza coviltirului, aşteptând să treacă urgia, înghesuiţi unul într-altul spre a se folosi de căldura trupurilor lor. Într-un sfârşit, uraganul stătu, iar zăpada, suspendată în văzduh, putu să coboare mai puţin furtunos pe pământ. Cât de departe putea să răzbată privirea, câmpia dispărea sub un linţoliu argintiu.

Dar unde-i oare Matamore? întrebă Blazius;să-l fi dus vântul din întâmplare până în lună?

— Într-adevăr, rosti şi Tiranul, nu-l văd. Poate că s-a ghemuit pe sub vreun decor în fundul carului. Hei! Matamore! destupă-ţi urechile dacă dormi şi răspunde când te chemăm.

Matamore nici gând să răspundă. Nicio formă na se mişcă de sub grămada decorurilor vechi.

— Hei! Matamore! mugi din nou Tiranul cu cea mai groasă voce tragică de care era capabil, şi cu o forţă în stare să trezească în peştera lor şi pe cei şapte adormiţi din poveste, cu dulăul lor cu tot.

— Nu l-am văzut, spuseră şi comediantele, vârtejurile de zăpadă ne orbeau şi nu ne-am îngrijorat, dealtminteri, de

absenţa sa, socotind
Că Se află la eâţiva paşi în urma carului.

— Drace! exclamă Blazius, lucrurile sunt destul de ciudate: numai să nu i se fi întâmplat vre-o nenorocire!

— Fără îndoială, spuse Sigognac, că se va fi adăpostit, în toiul viscolului, după vreun trunchi de arbore, şi nu va întârzia mult şi ne va ajunge.

Luară hotărârea să aştepte câteva minute, după care, dacă nu se ivea, urmau să pornească în căutarea sa. Dar nimic nu apărea pe drum, şi pe fundalul alb, deşi amurgul se lăsase, o formă omenească s-ar fi desprins cu uşurinţă, chiar de la o distanţă destul de mare. Noaptea ce coboară atât de repede peste zilele scurte de decembrie îşi întinsese vălurile, dar fără să aducă cu. Ea o obscuritate deplină. Răsfrângerile zăpezii se luptau cu tenebrele cerului şi, printr-o bizară răsturnare, părea că lumina izvorăşte din pământ. Orizontul se preciza în linii albe şi nu se pierdea în depărtările zării. Arborii, parcă presăraţi cu făină, semănau cu crengile şi ’ trunchiurile cu care promoroaca împodobeşte geamurile îngheţate şi, din fvreme în vreme, fulgi de zăpadă scuturaţi de pe ramuri cădeau asemenea lăcrămioarelor de argint de pe giulgiurile mortuare, peste draperiile negre ale umbrei. Priveliştea era încărcată de o tristeţeadâncă; un câine se porni să urle a pustiu, parcăpentru a da glas dezolării locurilor şi pentru a f exprima melancolii sfâşietoare. Uneori, parcă natura, plictisită de mutismul ei, îşi încredinţează suferinţele tainice vaietelor vântului sau tânguirilor vreunui biet animal.

Se ştie cât este de lugubru în liniştea nopţii, lătratul deznădăjduit c-are se sfârşeşte în horcăieli,pe care parcă îi pricinuieşte trecerea fantomelornevăzute pentru ochiul omenesc. Instinctul animalelor, ce se află în comunicare.. Cu sufletul lucrurilor, presimte nenorocirea şi o jeleşte mai înainte de a fi cunoscută. În acest urlet amestecat cu hohote de plâns se desluşesc groaza faţă de viitor, spaimele teribile ale morţii şi teama de supranatural. Nici omul cel mai curajos nu-l aude fără să fie adânc mişcat şi urletul îţi încreţeşte pielea şi-ţi zbârleşte părul, ca acel suflu

despre care vorbeşte Iov.

Urletul, mai întâi îndepărtat, se apropiase, şi acum putea fi desluşit, în mijlocul câmpiei, aşezat pe labele dinapoi, în zăpadă, un zăvod mare, negru, cu botul ridicat către cer, care părea că se gargariseşte cu gemetele astea jalnice.

— Cred că i s-a întâmplat ceva sărmanului nostru tovarăş, strigă Tiranul, animalul ăsta blestemai urlă ca pentru mort.

Femeile, cu inima strânsă de o presimţire sinistră, îşi făcură cucernic semnul crucii. Buna şi generoasa Isabella murmură un început de rugăciune.

— Trebuie să mergem să-l căutăm fără de întârziere, rosti Blazius; să luăm şi felinarul, a cărui lumină îi va sluji de călăuză şi de stea polară dacă a pierdut drumul bun şi a luat-o raznapeste câmpuri, fiindcă pe o aşa viforniţă, care a acoperit drumurile cu giulgiuri albe, este foarte uşor să te rătăceşti.

Seăpărară iute cremenele şi aprinseră un muc de luminare pe care îi vârâră în pântecelc felinarului.
Numaidecât felinarul răspândi prin gemuleţele subţiri de corn o lumină destul de vie pentru a fi zărită de departe.

Tiranul, Blazius şi Sigognac porniră în cercetări’. Scapin şi Leandru rămaseră de pază lângă car şi spre a linişti pe cele trei femei, pe care întreaga întâmplare începuse să ie îngrijoreze. Pentru a spori şi mai mult caracterul lugubru al scenei, dulăul negru nu mai contenea să urle cu disperare, iar vântul rostogolea peste câmpii carele sale aeriene, cu murmure surde, ca şi cum ar fi dus în noapte duhuri călătoare.

Vijelia spulberase în aşa chip zăpada, încât ştersese orice fel de urme sau în orice caz le făcuse nesigure. Dealtminteri, din pricina nopţii, căutarea era foarte anevoioasă, iar când Blazius îşi apropia felinarul de pământ, găsea imprimate uneori, în pulberea albă, urmele picioarelor enorme ale Tiranului, dar nu paşii lui Matamore, care, chiar de-ar fi ajuns până acolo, nu s-ar fi întipărit mai mult decât urmele unei păsări.

Străbătură astfel aproape un sfert de leghe, cu felinarul ridicat, spre a atrage atenţia comediantului rătăcit, şi strigând într-yna, din toate puterile plămânilor:

— Matamore! Matamore! Matamore!

La această chemare, asemănătoare aceleia pe care anticii o rosteau către morţi mai înainte de a -se despărţi de locul mormântului proaspăt, numai liniştea le răspundea sau ţipătul vreunei păsări fricoase ce îşi lua zborul cu o filfâire bruscă din aripi, pentru a se duce să se piardă departe în noapte. Uneori, câte o bufniţă, zăpăcită de lumină, ţipa îngrozitor de jalnici În sfârşit, Sigognac, care avea o privire pătrunzătoare, ci’ezu că desluşeşte prin umbră, la piciorul unui arbore, o figură cu aspect fantastic, ciudat de înţepenităşi într-o sinistră nemişcare. Sigognac dădu imediat de ştire tovarăşilor săi şi, cu toţi, porniră în cea mai mare grabă într-acolo.

Era, într-adevăr, sărmanul Matamore. Spatele îl era sprijinit de un copac, iar picioarele sale lungi, întinse pe pământ, dispăreau pe jumătate sub nămeţii de zăpadă. Imensa sa spadă, pe care n-o părăsea niciodată, forma cu bustul său un unghi bizar, care ar fi stârnit râsul în orice altă împrejurare. Matamore rămase nemişcat mai departe, ca o stană de piatră, la apropierea tovarăşilor săi.Nelinişţit de înţepeneala ciudată, Blazius îndreptă lumina felinarului spre faţa lui Matamore, dar aproape să-l scape din mână, într-atât de mult se sperie de ceea ce văzu.

Masca, astfel luminată, nu mai avea niciun pic din culorile vieţii. Era albă ca ceara. Nasul, cu nările strânse de degetele noduroase ale Morţii, lucea ca un os de sepie, pielea i se întinsese pe tâmple. Fulgi de zăpadă i se adunaseră pe sprâncene şi pe gene, ’ iar ochii holbaţi priveau ca nişte ochi de sticlă. La fiecare capăt al mustăţilor scânteia câte un mic sloi de gheaţă care le apleca sub greutatea sa. Sigiliul liniştei eterne pecetluise buzele de pe care îşi luaseră zborul atâtea palavre vesele, iar capul de qiort, sculptat de slăbiciune, apăruse pe această figură palidă, în care obişnuinţa grimaselor şi a schimonoselilor săpase cute oribil de comice, ce rămăseseră întipărite chiar

pe chipul neînsufleţit, deoarece aceasta este una din nimicniciile meseriei de comedian: când e vorba de el, moartea nu e în stare să-şi păstreze gravitatea.

Mai nutrind încă unele speranţe, Tiranul încercă să-i scuture mâna lui Matamore, dar braţul ţeapăn căzu brusc, dintr-o bucată, cu un zgomot sec, ca braţul de lemn al unei marionete căreia îi dai drumul la sfoară. Bietul om părăsise teatrul vieţii pentru acela al lumii de dincolo. Cu toate acestea, neputând concepe că Matamore murise cu adevărat,
Tiranul îl întrebă pe Blazius dacă nu are cumva la el clondirul. Pedantul nu se despărţea niciodată de acest preţios obiect. Mai rămăseseră în el câteva picături de vin şi vârî gâtul clondirului între buzele violete ale lui Matamore; dar dinţii rămaseră încleştaţi eu îndărătnicie, şi lichidul întăritor ţâşni înapoi în picături roşii, prin colţurile gurii. Suflul vital părăsise pentru totdeauna acest lut plăpând, întrucât cea mai neînsemnată răsuflare ar fi dat naştere unui abur vizibil în aerul rece.

— Nu-i mai chinuiţi bietul trup neînsufleţit, spuse Sigognac, nu vedeţi că e mort?

— Vai! aşa este, răspunse Blazius; tot atât de mort ca şi Keops sub piramida cea mare. Fără îndoială că, buimăcit de viscol şi nemaiputând lupta împotriva furiei furtunii, s-a oprit lângă acest copac şi, cum nu avea un dram de carne pe oase, l-a pătruns numaidecât gerul până în măduva lor.Ca să producă o impresie cât mai grozavă laParis, îşi micşora în fiecare zi porţia de mâncare şi ajunsese, din pricina postului, la fel de costeliv ca şi un ogar la capătul sezonului de vânătoare. Sărmane Matamore! iată-te de-acum înainte la adăpost de bohârnace, de tifle, de lovituri de picior şi de ciomege peste spinare, pe care rolurile tale te sileau să le rabzi! Nimeni n-o să-ţi mai râdă în nas.

— Ce ne facem cu trupul lui? îl întrerupseTiranul, nu putem să-l lăsăm aici, pe povârnişul ăsta, să-l sfâşie lupii şi câinii sau să-l ciugulească păsările, deşi carnea lui înseamnă un prânz tare jalnic, cu care nu s-ar sătura nici măcar viermii.

— Bineînţeles că nu, rosti Blazius; a fost un camarad bun şi loial şi, cum nu este greu, ai să-l apuci de cap, iar eu de picioai’e, şi-l vom duce amândoi până la căruţă. Mâine, când se va face ziuă, îl vom înmormânta în vreun locşor retras, în chipul cel mai cuviincios cu putinţă: fiindcă, nouă, histrionilor, Biserica vitregă ne închide porţile cimitirului şi nu ne îngăduie ultima bucurie, de a dormi somnul de veci în pământ sfinţit. Ne este scris să putrezim în gemonii[37] ca nişte câini cu maţele scoase sau ca nişte cai morţi, după ce, toată viaţa noastră, am înveselit atâţia oameni cumsecade. Dumneavoastră, domnule baron, o veţi lua înainte şi veţi ţino felinarul.

Sigognac dete din cap în semn de aprobare pentru această rânduiaâă. Cei doi comedianţi se aplecară, deteră la o parte zăpada ce îl şi acoperise peMatamore ca un linţoliu prea timpuriu, ridicară cadavrul ce cântărea mai puţin chiar decât trupul unui copii, şi porniră lă drum. Înaintea lor păşea baronul, care le lumina calea cu, razele felinarului.

Din fericire, la acest ceas din noapte, nimeni nu trecea pe drum, deoarece, pentru orice călător, ar fi însemnat un spectacol înfricoşător şi misterios acest grup funebru, luminat bizar de reflexele roşietice ale felinarului, ce aşternea în urma sa lungi umbre, diforme, peste albeaţa zăpezii. Gândul unei crime sau al unei vrăjitorii i-ar fi trecut numaideeiţ prin minte, fără nic-i o îndoială.

Zăvodul negru contenise cu urletele, ca şi cum îşi încheiase misiunea de a da de ştire. Olinişte sepulcrală domnea departe, departe peste câmpie, deoarece zăpada are darul de a înăbuşi zgomotele.

Cu puţin timp mai înainte, Scapin, Leandru şi eomedienele zăriseră luminiţa roşie ce se legăna în mâna lui Sigognac şi care arunca asupra lucrurilor reflexe neaşteptate, scoţându-le din umbră, sub înfăţişări bizare sau îngrozitoare, până ce se topeau din nou în întuneric. Se

---

37 Scara calinei Capitalinum unde erau expuse la romani, trupurile celor ucişi prin suplicii.

ivea şi se ascundea, rând pe rând, la licăreala nesigură, grupul alcătuit din Tiran şi din Blazius, reuniţi prin cadavrul culcat al lui Matamore, ca două cuvinte printr-o trăsură de unire, învăluiţi într-o aparenţă enigmatică şi lugubră. Scapin şi Leandru, mânaţi deo curiozitate dominată de nelinişte, purceseră înaintea cortegiului.

— Ei bine! ce s-a întâmplat? întrebă valetul de comedie, când îşi ajunse camarazii; e cumva bolnav Matamore, de-l purtaţi aşa întins de parcă şi-ar fi înghiţit spada?

— Nu-i bolnav, răspunse Blazius, ba chiar se bucură de o sănătate de neclintit. Gută, friguri, guturai, pietre la rinichi, nu mai au nicio putere asupra sa. S-a vindecat pentru totdeauna de o boală pentru care niciun doctor, fie el Hippocrate x, Galien[38] sau Avicenna[39], nu a găsit leac, vreau să spun de viaţă, şi de care totdeauna ne scapă doar moartea.

— Aşadar e mort! exclamă Scapin cu o intonaţie de surpriză dureroasă, apiecându-se peste chipul lui Matamore.

— Foarte mort, cum nu se poate mai mort, dacă există grade în această situaţie, fiindcă la frigul firesc al morţii se adaugă răceala gerului, răspunse Blazius cu o voce tulburată, care trăda mai multă emoţie decât îngăduiau cuvintele.

— A trăit! după cum se exprimă confidentul prinţului în scena finală a tragediilor, adăugă Tiranul. Dar vă rog să ne mai schimbăm puţin. Este rândul vostru acum. 11 purtăm de atâta vreme pe scumpul nostru tovarăş, fără să tragem nădejdea vreunui fel de răsplată.

Scapin îl înlocui pe Tiran, Leandru pe Blazius, cu toate că îndeletnicirea aceasta de cioclu nu-i era câtuşi de puţin pe plac, după care cortegiul porni iarăşi. În câteva minute ajunseră la căruţa oprită în mijlocul drumului. Cu tot gerul, Isabella şi Serafina coborâseră din căruţă, unde, ghemuită,

---

38 *Galien* (131—2X0 e.n.V medic grec.

39[8] *Avicenna* (Abu Aii Val-Hosein ibn-Sinâ) (930—1037),celebru filozof şi medic arab

rămăsese doar *Duena,* care-şi căsca mari ochii ei de cucuvea. La vederea lui Matamore, palid, înţepenit, îngheţat, purtând pe faţă acea mască imobilă prin care sufletul nu mai priveşte, comedienele scoaseră un ţipăt de spaimă şi de durere.
Două lacrimi ţâşniră chiar din ochii puri ai Isabellei, îngheţate degrabă de vântul rece şi aspru al nopţii. Frumoasele-i mâini, înroşite de ger, se împreunară cu pioşenie, iar o rugăciune fierbinte pentru cel pe care îl înghiţise atât de năpraznic abisul veşniciei, se înălţă pe aripile credinţei în profunzimile cerului întunecat.

Ce era de făcut? Situaţia era îngrijorătoare.
Satul unde urmau să mâie peste noapte se afla încă la o depărtare de una sau două leghe, iar când vor ajunge acolo, toate casele aveau să fie zăvorite de mult, iar ţăranii culcaţi; pe de altă parte, nu puteau să rămână în drum, în mijlocul zăpezii, fără o bucată de lemn ca să aprindă focul, fără merinde spre a mai prinde puteri, în tovărăşia atât de sinistră şi de neplăcută a unuicadavru, aşteptând să se crape de ziuă, în acest anotimp în care se face lumină aşa de târziu.

Se hotărâră să pornească. Ceasurile de odihnă şi nişte ovăz pe care i-l întinse Scapin, mai aduseră un. Pic de vlagă în trupul bietei gloabe bătrâne şi spetite. Ba chiar părea înviorată şi în stare să pornească iarăşi la drum. Matamore fu culcat în fundul căruţei, sub o pânză. Comedienele, nu fără un. Fior de teamă, se aşezară în partea din faţă a căruţei, deoarece moartea preface într-un spectru prietenul’cu care vorbeai cu câteva clipe mai înainte, iar acela care te înveselea, te îngrozeşte acum ca o stafie sau un strigoi.

Bărbaţii mergeau pe jos, Scapin lumina drumul eu felinarul în care puseseră o luminare nouă, iarTiranul apucase calul de căpăstru spre a-l ajuta să nu se poticnească. Nu înaintau prea repede, deoarece drumul era greu, şi totuşi, la capătul a două ore de mers începură-să zărească, în josul unui povârniş destul de repede, primele case ale satului. Zăpada aşternuse cămăşi albe peste

acoperişuri, care le făceau să se desprindă, cu tot întunericul nopţii, pe fondul închis al cerului. Auzind încă din depărtări zdrăngănitul şi scrâşnetul roţilor căruţei, câinii neliniştiţi se porniră pe o larmă grozavă, iar lătratul lor trezi şi pe alţii, de prin gospodăriile singuratice de peste câmpuri. Era un adevărat concert de urlete, unele surde, altele ascuţite, eu solo-uri, răspunsuri şi coruri, la care participa cu sârg întregul neam câiaesc de prin partea locului. De aceea, când căruţa intră de-a bineica în sat, toţi paşnicii săi locuitori erau treji.În cadrul lucarnelor sau prin canaturile unor porţi întredeschise îşi făcură apariţia multe capete împopoţonate cu scufii de noapte, ceea ce înlesni mult negocierile duse de Pedant spre a găsi un culcuş pentru trupă. Îl îndrumară către han, sau cel puţin către casa care slujea la aşa ceva, locurile nefiind prea vizitate de călători, care de obicei mergeau mai. Departe, fără să poposească aici, aşa-zisul han se afla la celălalt capăt al satului şi sărmana gloabă a fost nevoită să se mai opintească puţin; dar biata fiinţă simţea apropierea grajdului şi, într-o sforţare supremă, potcoavele sale izbiră pietrele de pe drum de scăpărară scintei chiar aşa, prin zăpadă. Nu puteau să se înşele;, o creangă de ilice, ce semăna cu ramurile cufundate în apele sfinţite ale anticilor, atârna deasupra porţii, iar Scapin, ridicându-şi felinarul, constată prezenţa acestui simbol al ospitalităţii. Tiranul bătu toba cu pumnii săi mari pe tăblia porţii şi numaidecât răsună înăuntrul casei un tropăit de ghete ce coborau nişte trepte. O rază de lumină roşiatică” răzbea printre crăpăturile lemnului. Se deschise un canat şi o bătrână, ferind cu o mână uscată, de părea că acum o să ia foc, flăcăruia tremurindă a unei luminări de seu, îşi făcu apariţia în toată oroarea unei cămăşi de noaptefoarte pul în graţioase. Mâinile fiindu-i ocupate, bătrânaţinea între dinţi sau mai degrabă între gingii, marginile cămăşii croită din pânză groasă, cu intenţia pudică de a ascunde privirilor libertine nişte farmece care i-ar fi făcut s-o ia la goană de spaimă chiar şi pe ţapii nelipsiţi din adunările nocturne ale vrăjitoarelor. Îi pofti pe comedianţi în bucătărie, aşează

sfeşnicul cu luminarea pe o masă, răscoli cenuşa din vatră pentru a înteţi nişte tăciuni pe jumătate stinşi, care numaidecât făcură să trosnească şi să scânteieze un braţ de uscături; apoi bătrâna se urcă din nou în camera ei, spre a mai pune pe ea o fustă şi un soi de bluză. Un băieţoi, frecându-şi ochii cu mâinile-i murdare, se duse să deschidă poarta dinspre curte, băgă înăuntru căruţa, deshămă calul şi-l duse în grajd.

— Nu putem totuşi să-l lăsăm pe sărmanulMatamore în căruţă, ca pe Un căprior ucis cu care ne întoarcem de la vânătoare, spuse Blazius, câinii din ogradă ar putea să-l rupă în bucăţi.A fost botezat şi trebuie să-i facem veghea de mort, ca unui bun creştin ce-a fost.

Ridicară trupul comedianului răposat, îl întinseră pe masă şi-l acoperiră în chip smerit cu o mantie. Sub stofă se sculpta în mari cute rigiditatea cadaverică şi se detaşa profilul ascuţit al feţei, poate şi mai înfricoşătoare astfel decât dezvelită.De aceea, când se reîntoarse, n-a lipsit mult ca hangiţa să cadă pe spate de groază la vederea mortului, pe care îl luă drept un om ucis, iar pa comedieni, făptaşii omorului. Începuse chiar să se jelească şi, întinzându-şi mâinile bătrâne şi tremurânde, îi imploră pe Tiran, pe care-l socotea căpetenia bandei, să n-o ucidă şi pe ea, făgăduind că^ va păstra cu sfinţenie taina, chiar de-ar fi fost pusă la caznele cele mai cumplite. Isabella o linişti, spunându-i în câteva cuvinte ce seîntâmpl ase. Bătrâna se duse atunci să mai caute încă două luminări şi le aşează de o parte şi de alta a mortului, oferindu-se să vegheze şi ea alături de doamna Leonarda, întrucât, adeseori, în sat, se ocupase de îngroparea morţilor şi ştia ce este de făcut în aceste triste împrejurări.

După aceste rânduieli, comedianţii se retraseră într-o altă încăpere. Din pricina atâtor scene lugubre şi mişcaţi de pierderea bunului Matamore, le trecuse pofta de mâncare şi de-abia se atinseră de bucate. Poate că pentru prima oară în viaţa sa, deşi vinul nu era rău, Blazius îşi lăsă pe masă paharul pe jumătate plin, uitând să-l dea pe gât.De, bună seamă că era adânc mişcat sufleteşte, deoarece făcea

parte din tagma acelor teribili sugători care ar dori să fie îngropaţi sub butoi, ca să le curgă într-una în gură de sub canea, şi care ar fi în stare să se salte din coşciug şi să strige „ia mai toarnă-mi”, când e vorba de sorbit un pahar de vin straşnic.

Pentru Isabella şi Serafina se găsi un pat păcătos într-o cameră învecinată. Bărbaţii se întinseră pe nişte maldăre de paie, aduse de un argat. Domniră cu toţi rău, iar somnul le fu tulburat de vise urâte. Nu se făcuse bine ziuă şi toţi erau în picioare, pentru că trebuiau să se ocupe de înmormântarea lui Matamore.

În lipsă de giulgiuri, Leonarda şi gazda îl înfăşuraseră într-o bucată de decor vechi ce reprezenta o pădure, linţoliu tot atât de demn pentru un comedian, ca şi mantia de război a unui căpitan de oşti. Câteva resturi de pictură colorate în verde imitau, pe urzeala uzată, ghirlande şi frunzişuri, şi dădeau impresia unui strat de iarbă şi de flori aşternut pentru a cinsti trupul, cusut şi împachetat în chip de mumie egipteană.

Dintr-o scândură’ aşezată pe două beţe mal groase înjghebară o năsălie, de care apucară Tiranul, Blazius, Scapin şi Leandru. O togă lungă din catifea neagră constelată cu stele şi semi-lune din foiţe aurii şi argintii, de care se foloseau în rolurile de pontifi sau de necromanţi, sluji drept vestmânt mortuar cu destulă’ decenţă.

Astfel rânduit, cortegiul ieşi printr-o poartă dosnică ce dădea spre câmp, ca să evite privirile şi bârfelile curioşilor, pentru a ajunge la un loc viran, pe cai’e hangiţa îl arătase nimerit ca loc de înmormântare pentru-Matamore, fără ca cineva să se poată împotrivi, întrucât obiceiul era ca acolo să fie azvârlite animalele moarte de vreo boală, loc desigur nevrednic şi murdar pentru a primi nişte rămăşiţe omeneşti, lut turnat după chipul şi asemănarea lui Dumnezeu; dar canoanele bisericii sunt precise, iar histrionul excomunicat nu se poate odihni în pământ sfinţit, afară numai dacă nu s-a lepădat de teatru, de treburile şi de deşertăciunile sale, ceea ce nu se întâmplase cu Matamore.

Dimineaţa, cu ochii ei cenuşii, începea să se trezească şi, cu picioarele în omăt, cobora povârnişurile colinelor. O lumină slabă şi rece se întindea peste câmpie, a cărei albeaţă făcea să pară lividă nuanţa palidă a cerului. Uimiţi de înfăţişarea bizară a cortegiului, înaintea căruia nu se afla nici crucea şi nu păşea nici preotul, şi care nu se îndrepta spre biserică, eâţiva ţărani ce porniseră să adune uscături, se opriră şi priveau chiondorâş la comedianţi, bănuindu-i că sunt eretici, vrăjitori sau nelegiuiţi de hughenoţi, dar fără să îndrăznească totuşi să spună ceva. În sfârşit, ajunseră într-un loc mai deschis, iar băiatul de grajd, care ducea cu el o cazma ca să sape groapa, spuse că ar fi bine să se oprească acolo. De jur-împrejur, hârci şi ciolane de animale pe jumătate acoperite de zăpadă formau numeroase moviliţe. Schelete de cai, anatemizate de vulturi şi de corbi, îşi întindeau, la capătul unui şirag de vertebre, lungile căpăţâni descărnate, cu orbitele goale, şi îşi desfăşurau coastele despuiate de carne ca spiţele unui evantai căruia i-a fost destrămată hârtia. Grămăjoare de zăpadă aşternute într-un chip fantastic sporeau şi mai mult oroarea acestei privelişti bântuite de hoituri, scoţând în relief ieşituiile şi articulaţiile oaselor. Ai fi putut spune că este vorba de acele animale himerice pe care călăreau Aspiolele sau Gulele în cavalcadele sabatului.

Comedienii aşezară trupul pe pământ, iar rândaşul începu să sape vârtos, aruncând bulgării negri peste zăpadă, impresie nespus de lugubră, deoarece li se pare celor vii că sărmanilor răposaţi, deşi nu mai simt nimic, de bună seamă că le este mai frig învăluiţi în zăpadă şi promoroacă, în prima lor noapte de mormânt.

Tiranul îl schimbă pe băiat la săpat, iar groapa sg adâncea cu repeziciune. Îşi şi căscase fălcile destul de larg pentru a înghiţi dintr-o îmbucătură cadavrul subţiratec, când gloata de ţărani începu să urle împotriva hughenoţilor, iar pe feţele lor puteai citi că sunt gata să-i atace pe comedieni. Fură azvârlite câteva pietre, dar care, din fericire, nu atinseră pe nimeni.

Cuprins de niânie împotriva acestor derbedei,Sigognac îşi

scoase iute sabia din teacă şi se aruncă asupra canaliilor, lovindu-i cu latul săbieişi ameninţându-i cu vârful ascuţit. La zgomotul făcut de încăierare, Tiranul sări afară din groapă, apucă una din bâtele ce slujise la năsălie, şi începu să-i croiască peste spate pe-ţopârlanii răsturnaţi de atacul impetuos al baronului. Ceata se risipi urlând cât o ţinea gura şi blestemând de zor, şi numai astfel putură sfârşi înmormântarea lui Matamore.

Culcat în fundul gropii, trupul cusut în petecul său de pădure avea mai degrabă înfăţişarea unei archebuze învelite în saia verde, pe care o îngropi spre a o ascunde, decât a unui cadavru omenesc pe care îl înmormântezi. Când primele lopeţi de pământ se rostogoliră peste sărmanele rămăşiţe pământeşti ale Comedianului, Pedantul, mişcat, nu mai fu în stare să-şi stăpânească o lacrimă, ce-i căzu, din vârful nasului roşu, în groapă, ca o perlă a sufletului, şi suspină, cu o voce tânguitoare, în chip de cuvintare funebră, această exclamare care reprezenta totodată boeirea şi elogiul funebru al defunctului:

— Vai! sărmane Matamore Preacinstita persoană care era Pedantul, rostind aceste cuvinte nu bănuia că repetă lapidarele cuvinte ale lui Hamlet, prinţul Danemarcei, pe când învârtea în mână ţeasta lui Yorick, fostul bufon al Curţii, aşa cum reiese din tragedia domnuluiShakespeare, poet foarte cunoscut în Englitera şi protejat al reginei Elisabeta.

În câteva minute groapa fu acoperită. Tiranul risipi zăpadă deasupra mormântului pentru a ascunde locul, de teamă să nu se făptuiască vreun sacrilegiu asupra cadavrului, şi, după ce termină şi această treabă, rosti:

— Ei bine, hai să părăsim degrabă locul, întrucât nu mai avem nimic de făcut pe aici; să ne reîntoarcem la han. Să înhămăm calul la căruţă şi să ne luăm valea, fiindcă mocofanii ăştia, de s-or întoarce şi cu alţii, ar putea foarte bine să ne înfrunte, Spada dumneavoastră şi pumnii mei n-ar mai ti deajuns. O droaie de pigmei poate să vină de hac unui uriaş. Însăşi victoria ar fi lipsită de glorie şi fără de niciun folos. Chiar dacă veţi străpunge burţile a cinci sau

şase secături, renume! e dumneavoastră n-ar spori, iar morţii ăştia ne-ar băga în multe încurcături. Ne-ar fi dat să auzim văduve bocindu-se, orfanii lipind şi văicărindu-se, lucruri plicticoase, ce stârnesc mila şi de care avocaţii se vor folosi pentru a influenţa judecătorii,

Sfatul era bun, şi fu urmat. O oră mai târziu, socoteala de la han era plătită şi căruţa o pornea din nou la drum.

2 Cf. Jean Tild, *Thiophile Gautier et ses arnis,* Paris Albin Michel, 1951, p. 192.

— Fimiie Zola, *'Documente liâieraims,*Paris. Charpeatier, 1912, p. *M-m.*

3 *Oa. Cât,* O 187

De fapt erau doi: Paul Dalloz şi Jalea Turgan.

glosă, / Dar te socot, dragă cititorule, destul de spiritual / Ca să mă înţelegi. Aşa că bună seara. Încuie uşa, / Dă-mi vătraiul şi porunceşte să mi se aducă un volum de Rabelais (fr.).

1 Despre toate lucrurile ştiute şi oricare altele (lat.).

— *Les Grotesques,* Paris, Levy-freres, 1856, p. 14.

„în ciuda zicalei «fiecare cu meseria lui» / Critica aici nu poate muşca / Fiindcă. Theophile Gautier / Este un actor de prim ordin" (fr.L

1 Am pus pe un taler din pânză de păianjen / Iubirea ce-am primit şi dăruit / Apoi pe celălalt taler două boabe de rumeneală / Impalpabilă, care colorează aripa fluturelui / Şi am găsit iubirea cam uşurică la cântar (fr,).

pun în seamă ceva mai mult de 2 000 de foiletoane, cifră care întrece bilanţul celor mai laborioşi cronicari moderni.

' În traducerea M Leonid Dimov: „Netulhurafe de uraganul / Ce-mi bate-n geamul ferecat / Eu *Smalţuri* şi *Camee-sm*dat". C? P. Dălx, *Şapte secole de roman,* Bucureşti, E'. LIU „3966, p. 191.

1 *Montfaucon,* la nord-est de Paris. Aci erau instalate spânzurătorile Parisului.

1 Pictor, gravor, sculptor şi arhitect gerirwn (1471—1528),

- *Jean Mairet*{1604—1686), autor dramatic francez.

Pex-sonaj din comedia italiană, tipul credulului.

1 *Robert Garnier*(1534—1590), poet dramatic francez.

— Cei mai cunoscut dintre Ciclopi, fiul lui Poseidon.

1 Divinitate romană a fructelor şi grădinilor.

Nume dat în secolul al XVI-lea maî multor grupuri de indieni din Brazilia.

Alcanciru. Personaj din comediile lui Moiiere, tipul dualistului.

Androuet Du Cerceau (1510—1585), renumit arhitect şigravor francez.

AlexandreHardp (157(— 1G31), poet dramatic francez.

1 *Militarul fanfaron* (lat.).

Jupiter, stăpânul zeilor la greci.

4 Companion (sp.).

C. *Mucius Scaevola,* patrician roman care îşi arde mâna dreaptă pe jăratec, ca pedeapsă pentru că nu l-a emorât pe regele etrusc Porsenna (507 î.e.n.).

1 *Hippocrate,* cel mai mare medic al Antichităţii, născut în insula Cos la 460 î.e.n.